

ἌΝΘΡΩΠΟΣ & ΕΞΟΥΣΙΑ

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΕΝΑ 2017

Άνθρωπος και εξουσία

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
«Στο βλέμμα του Μπάιρον»

Άνθρωπος και εξουσία

*Κείμενα του 3ου Διαγωνισμού
Λογοτεχνικής Έκφρασης
Εφήβων και Νέων
Κείμενα από τη Νεανική Λογοτεχνική
Συντροφιά του Δήμου Βύρωνα*

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

«Στο βλέμμα του Μπαίρον»

Άνθρωπος και εξουσία

Κείμενα του 3ου Διαγωνισμού
Λογοτεχνικής Έκφρασης
Εφήβων και Νέων

Κείμενα από τη Νεανική Λογοτεχνική
Συντροφιά του Δήμου Βύρωνα

Συντελεστές της έκδοσης

Η αξιολόγηση των κειμένων που περιέχονται στην παρούσα έκδοση έγινε από την κριτική επιτροπή του 3ου Πανελλήνιου Διαγωνισμού Λογοτεχνικής Έκφρασης.

Μέλη της κριτικής επιτροπής είναι οι:

Απόστολος Κοκόλιας, δικηγόρος, συγγραφέας

Πάνος Τριγάζης, Πρόεδρος του Συνδέσμου Μπαίρον για τον Φιλελληνισμό και τον Πολιτισμό

Δημήτρης Σταμάτης, λέκτορας Κλασικής Φιλολογίας στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κώστας Καλημέρης, κριτικός λογοτεχνίας

Σοφία Θωμοπούλου, συγγραφέας

Ρένα Σκούρα, φιλόλογος

Δήμητρα Νούση, συγγραφέας

Συντονισμός δράσης της Νεανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς του Δήμου Βύρωνα και δημιουργική σύνθεση των κειμένων αυτής: **Δήμητρα Νούση**
Καλλιτεχνική επιμέλεια έκδοσης: **Γεωργία Αλεβιζάκη**

Το παρόν βιβλίο εκδόθηκε από το Δήμο Βύρωνα με συμμετοχή και της Δημοτικής Επιχείρησης του Δήμου Βύρωνα.

2017

ISBN: 978-960-86210-3-9

ΒΥΡΩΝΑΣ 2017

ΧΟΡΗΓΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

<i>Χαιρετισμός</i> του δημάρχου Βύρωνα, Γρηγόρη Κατωπόδη	13
<i>Δuo λόγια για την προσπάθεια των νεαρών μας δημιουργών,</i> του καθηγητή Γιώργου Γεραπετρίτη	15
<i>Αποχαιρετισμός στον Νίκο Κούνδουρο,</i> της Δήμητρας Νούση	17
<i>Άλλο ένα βιβλίο γεννιέται,</i> της Δήμητρας Νούση	21

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διηγήματα και Ποιήματα από τον 3ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Λογοτεχνικής Έκφρασης Εφήβων και Νέων - Κείμενα που διακρίθηκαν	
<i>Φυλακισμένες ελπίδες,</i> της Ευγενίας Μανωλίδου-Χατζή	28
<i>Η ατραπός της ελευθερίας,</i> του Χαράλαμπου Κουτσιούμπα	33
<i>Η αυλή του βασιλιά,</i> της Αφροδίτης Βλαχοπούλου	38
<i>Μια επιστολή για όποιον... ακούει ακόμα,</i> του Σαράντου Παπαδόπουλου	40
<i>Ο θρύλος της Σκωτίας,</i> του Βασίλειου Δαφέρμου	42
<i>Σωθήκαμε,</i> της Μαρίας-Αγγελικής Χατζοπούλου	47
<i>Έχοντας δύναμη,</i> της Θεοδώρας Βισβάρδη	49
<i>Κοίτα τον ήλιο,</i> του Δημήτρη Ράντζα	50
<i>Αντίσταση μέσω της μουσικής με ένα χαϊκού,</i> της Κατερίνας Ζορμπάνου	52
<i>Από τα μάτια του,</i> του Ανδρέα-Νικήτα Τσιλίγκα - Ραβάνη	53
<i>Σα θεατρική σκηνή,</i> του Παύλου Γκούελη	55
<i>Κάθαρση,</i> του Παύλου Αγγελάκη	56
<i>Ο φοίνικας,</i> της Μαρίας Καμαρίτη	60
<i>Οι τρεις λέξεις,</i> του Δημήτρη Κανέλλου	65
<i>Τα κεράσια,</i> του Τιμόθεου Ζήνωνος	70
<i>Το πιο ακριβό δώρο,</i> της Παναγιώτας-Χριστίνας Γεωργιάδη	74
<i>Η μομφή,</i> του Ιωάννη Αθανασίου	78
<i>Ακόμα και τότε φώναζαν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!»,</i> της Πολυχρονίας Χριστοδουλίδου	81
<i>Ύπαρξη,</i> της Βαλλεριάνας-Ζωής Κοψιδά	85
<i>Κόκκος ελπίδας,</i> της Παρασκευής Μπεκιάρη	88
<i>Ο υποταγμένος επαναστάτης,</i> της Σοφίας Γιαπαντζαλή	90

<i>Πέρα από την ιστορία,</i> της Χρυσαιγής Κολιού	92
<i>Κείνη τη μέρα,</i> της Στέλλας Παρχαρίδου	94
<i>Μεσόγειος,</i> του Γεώργιου Σαββιδάκη	96
<i>Ισόβια κάθαρση,</i> του Απόστολου Ρούσση	98
<i>Αλγεινέ μου τότε...,</i> της Δήμητρας Καραγιάννη	100

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Διηγήματα γραμμένα ομαδικά από τη Νεανική Λογοτεχνική Συντροφιά	
<i>Άνθρωπος και εξουσία,</i> της Δήμητρας Νούση	104
<i>Η λευτεριά είναι δικαίωμα κι όχι εξουσία</i> – συλλογικό	110
<i>Άνθρωπος και θρόνος - Συνομιλώντας με έναν άγιο</i> – συλλογικό	131
<i>Άνθρωπος και θρόνος II - Νικώντας τον θάνατο</i> – συλλογικό	151
<i>Άνθρωπος και θέατρο - «Το Μεγάλο μας Δίκιο»</i> – συλλογικό	176

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Διηγήματα και Ποιήματα των μελών της Νεανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς	
<i>Ματωμένες αναμνήσεις,</i> του Αλέξανδρου Σαγρή	206
<i>Ο κύκλος της ζωής,</i> της Αθανασίας Αρβανίτη	207
<i>Η εξουσία του λαού,</i> της Τόνιας Μαλογιάννη	208
<i>Μια άλλη Ευρυδίκη...,</i> της Αθηνάς Μαλαπάνη	210
<i>Με ή χωρίς ταυτότητα,</i> της Κατερίνας Τσικουράκη	214
<i>Τελευταίο μινόρε,</i> της Κατερίνας Χαριτωνίδου	216
<i>Επείγει,</i> της Νεκταρίας Μαραγιάννη	218
<i>Και η άνοιξη δεν ήρθε,</i> της Θεοδώρας Τσακιρίδη	219
<i>Δασοκτονία,</i> της Ελισσάβετ-Αικατερίνης Μπουτζέλη	220
<i>Vista de nada,</i> της Έλενας Χαδιού	222
<i>«Τρελός για εξουσία», Και η τρέλα ωριμότητα θέλει,</i> του Δημήτρη Μήλιου	223
<i>Τα τρία μαθήματα,</i> του Δημήτριου-Παρασκευά Γερακίνη	227
<i>Θαρρώ πως είδα,</i> της Λιλιάνας Στεπανένκοβα	231
<i>Μέσα στις εξουσίας τα δίχτυα...,</i> της Κωνσταντίνας Μοσκοπούλου	236
<i>Morituri te salutant,</i> της Μαρίας Πουρλιώτη	238

Χαιρετισμός του δημάρχου Βύρωνα Γρηγόρη Κατωπόδη

Τρία χρόνια δουλεύουμε στον δήμο μας για το βιβλίο, τρία χρόνια γεμίζουμε από την ενέργεια και τη φρεσκάδα των παιδιών μας. Όταν το ονειρευτήκαμε, δεν τολμούσαμε να αρθρώσουμε την ιδέα μας, από τον φόβο για έναν ανέφικτο στόχο. Θέλησή μας ήταν να κάνουμε την πόλη μας πόλο έλξης και φιλοξενίας για τη φαντασία, τη δημιουργία και την παραγωγή των ιδεών. Σε μια χώρα με πλείστα προβλήματα οικονομικής επιβίωσης και αμέτρητων ανακατατάξεων στη διοίκησή της, αν ο πολιτισμός είναι ο τομέας που λαβώνεται περισσότερο, το βιβλίο είναι ίσως ο τομέας του πολιτισμού που, στην καλύτερη περίπτωση, υπάρχει στα πιο ψιλά γράμματα των δράσεων για τον πολιτισμό. Αυτά, λοιπόν, τα γράμματα αποφασίσαμε να τα κάνουμε ΚΕΦΑΛΑΙΑ και να τα κρατήσουμε μέσα μας σαν όπλα για μια πολυσήμαντη δραστηριότητα, με ένα ορατό και αναμφισβήτητο αποτέλεσμα.

Η πόλη μας, η πόλη του ποιητή λόρδου Βύρωνα, είναι η πόλη που ακούει, καταγράφει και αναδεικνύει τον στοχασμό των εφήβων και των νέων από όλη την Ελλάδα. Για τρίτη χρονιά, δεκάδες έφηβοι και νέοι δημιουργοί βρίσκουν θέση στις σελίδες μας, εκφράζονται, μας εμπιστεύονται τα όνειρα και τις σκέψεις που κάνουν. Και, φυσικά, για όλους εμάς τίποτε δεν ήταν εύκολο. Κάθε βιβλίο που εκδίδουμε είναι βγαλμένο μέσα από πολύ μεράκι, πολύ εθελοντισμό, πολύ πείσμα, αλλά και από αδυναμίες, που κάθε φορά παλεύουμε να νικήσουμε.

Ο λογοτεχνικός διαγωνισμός που διοργανώνουμε κάθε χρόνο, αλλά και η Πανελλήνια Λογοτεχνική Συντροφιά που φτιάξαμε, δεν φτιάχτηκαν από ομάδες ταλέντων. Το βιβλίο που εκδίδουμε για τρίτη χρονιά δεν είναι μια ενέργεια αντίστοιχη και ισάξια των εκδοτικών οίκων· όλη η προσπάθειά μας είναι να δημιουργήσουμε μια εστία και δεξαμενή νεανικής σκέψης. Ό,τι κάνουμε, το κά-

νουμε επειδή θέλουμε, πρώτα απ' όλα, να ακούσουμε αυτό που έχουν να μας πουν τα παιδιά μας, ακόμη κι αν αυτό είναι άγουρο ή αδέξια γραμμένο. Δεν περιμένουμε από παιδιά δεκαπέντε χρόνων να γράψουν σπουδαία κείμενα. Λαχταράμε, όμως, να ακούσουμε τη φωνή των δεκαπεντάχρονων, επειδή αυτό αποτελεί υποχρέωσή μας και επιθυμία μας.

Στη συνέχεια, εκδίδοντας ο δήμος μας το βιβλίο, το αποστέλλει δωρεάν κάθε χρόνο στους δήμους όλης της Ελλάδας. Είναι πραγματικά μια από τις ομορφότερες στιγμές της δουλειάς μας όταν μας καλούν οι δήμαρχοι να μας ευχαριστήσουν ή για να μας ρωτήσουν πώς στήσαμε τους διαγωνισμούς μας, πώς στη συνέχεια φτιάξαμε τις συγγραφικές μας ομάδες από εφήβους και νέους της χώρας μας, πώς εκδίδουμε κάθε χρόνο ένα βιβλίο.

Είναι αλήθεια ότι το θέμα του φετινού διαγωνισμού μας και του βιβλίου μας είναι βγαλμένο μέσα από ένα γεγονός δραματικό για τη χώρα μας, από την απριλιανή δικτατορία, που επιβλήθηκε πριν από πενήντα χρόνια. Γνωρίζαμε από την αρχή ότι ένα τέτοιο θέμα μπορεί να χαρακτηριστεί απωθητικό για τη νεολαία μας και παρωχημένο. Γνωρίζουμε, όμως, ότι υγιείς κοινωνίες είναι αυτές που δεν ξεχνούν και επιλέγουν να διδάσκονται από τα λάθη τους. Αυτήν την ατομική, αλλά και κοινωνική, ευθύνη του πολίτη θελήσαμε να ανιχνεύσουμε στη σκέψη των παιδιών μας, τα οποία, διαψεύδοντας τις ανησυχίες μας, συμμετείχαν και φέτος, με αποτέλεσμα το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, που θα ταξιδέψει και φέτος από τον Βύρωνα σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας.

Θα ήθελα μέσα από την καρδιά μου να ευχαριστήσω όλους όσοι οραματίστηκαν και δούλεψαν γι' αυτό το βιβλίο, αλλά, κυρίως, τις δεκάδες νέες και νέους που μας εμπιστεύονται τον κόπο και τις σκέψεις τους. Τέλος, ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή της Νομικής Σχολής Γιώργο Γεραπετρίτη που μοιράζεται σε αυτό μας το βιβλίο τη χαρά του για την προσπάθεια των παιδιών μας και μας δίνει κουράγιο με τα όμορφα λόγια του για την προσπάθειά μας να στηρίξουμε τον πολιτισμό μας.

Καλή ανάγνωση και καλή αντάμωση του χρόνου μέσα από το επόμενο βιβλίο μας, γραμμένο πάντα «στο βλέμμα του Μπαίρον».

Δυο λόγια για την προσπάθεια των νεαρών μας δημιουργών

Το έτος 2017 είναι από πολλές απόψεις συμβολικό στη σχέση που συνδέει τον άνθρωπο και την Πολιτεία. Συμπληρώνονται 60 χρόνια από τον θάνατο του σπουδαίου Νίκου Καζαντζάκη, το πολύπλευρο έργο του οποίου για τον φιλελευθερισμό και την ανθρώπινη αξία παραμένει αναλλοίωτο στον χρόνο. Συμπληρώνονται 500 χρόνια από τη θυροκόλληση σε εκκλησία της Βυρτεμβέργης από τον Λούθηρο των «95 Θέσεων» με τις οποίες στρεφόταν κατά των παπικών απόψεων σε δογματικά ζητήματα της καθολικής εκκλησίας και, ιδίως, της μαζικής έκδοσης και πώλησης εγγράφων άφεσης αμαρτιών από τον πάπα Λέοντα Γ' ώστε, κατά την κλασική ρήση του μοναχού Τέτζελ, με το άκουσμα του ήχου από τα χρήματα που πληρώνονται για το συγχωροχάρτι, οι ψυχές να μεταπηδούν από το Καθατήριο στον Παράδεισο. Τέλος, συμπληρώνονται φέτος 230 χρόνια από την ψήφιση του αμερικανικού συντάγματος, του πρώτου δομημένου συντάγματος του σύγχρονου κόσμου, με το οποίο ο λαός των ΗΠΑ επεδίωξε τη γενική ευημερία και την ελευθερία.

Σε μια τέτοια συγκυρία, η Νεανική Λογοτεχνική Συντροφιά του Δήμου Βύρωνα επέλεξε να εντρυφήσει στη σχέση ανθρώπου και εξουσίας μέσα από τη μελέτη της σχέσης του ανθρώπου με τον Θεό, με τον Θρόνο και με το Θέατρο. Η επιλογή των θεμάτων δεν θα μπορούσε να είναι καλύτερη: τρεις βασικές σταθερές στη σχέση μεταξύ ανθρώπων και εξουσίας ήταν διαχρονικά η αναγωγή στο θεϊκό στοιχείο, το στέμμα και οι αξίες. Απέναντι στις σταθερές αυτές και παράλληλα με αυτές αναπτύσσονται δομικά η λατρεία του Υπέρτατου Όντος, που καθιερώθηκε από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση το 1794 ως απρόσωπη θεότητα που κατα-

τείνει στην τελική εγκαθίδρυση στην ανθρωπότητα μιας βασιλείας της αρετής, ο ορθολογισμός και το κοινωνικό συμβόλαιο. Σε όλα αυτά μπορεί ο καθένας να αναζητήσει απαντήσεις στο αιώνιο ερώτημα για την πηγή της εξουσίας. Στον *Προμηθέα πυρφόρο* του Καζαντζάκη («γεννήθηκα για να 'μαι ίσος με τους άλλους»), στην ονειροπόλο *Ουτοπία* του Τόμας Μορ («κανένας δεν έχει τίποτε στην ιδιοκτησία του, αλλά όλοι είναι πλούσιοι») και στο ιστορικό τραγούδι «Προσκύνημα», που συμπλήρωσε *Το μεγάλο μας τσίρκο* του Καμπανέλλη για να υμνήσει το Πολυτεχνείο.

Όταν οι γειτονιές παράγουν Πολιτισμό, όπως συμβαίνει στον Δήμο Βύρωνα, αισθάνομαι ότι καμία κρίση δεν μπορεί να αγγίξει τον ελληνισμό.

Γιώργος Γεραπετρίτης
Καθηγητής Νομικής στο ΕΚΠΑ

Αποχαιρετισμός στον Νίκο Κούνδουρο

Αγαπημένε μας Νίκο

Δυστυχώς δεν ονειρεύτηκα πως πέθανες.¹ Απλά πέθανες και σιχαίνομαι το ρήμα που χρησιμοποιώ, αλλά το κάνω από σεβασμό στις λέξεις που εσύ χρησιμοποίησες για τον εαυτό σου και τη ζωή σου.

Σήμερα δεν γράφω για χάρη σου, αλλά για εμάς που έχουμε μόνο την ανάμνησή σου τώρα πια. Εσύ μας έδωσες αυτό που είχες να μας δώσεις κι εμείς όλα αυτά τα χρόνια παίρναμε· παίρναμε χρώματα, ορμή, ιστορία από τον πόνο της Ρωμιοσύνης, πλάνα γεμάτα από ιδανικά, παράγκες και ήττα, την οποία προσωπικά διαχειριζόσουν με το φως και τη μαεστρία του ανθρώπου που άγγιξε ο Θεός: με το αγέρωχο γαλάζιο βλέμμα σου, το κρητικό αγονάτιστο παράστημά σου, την ξεχωριστή ευφυΐα σου και το ταλέντο, που σε έκανε να δημιουργείς διαρκώς και να φεύγεις μπροστά, τόσο μπροστά, που σε χάναμε και χανόμαστε στα ίχνη των βημάτων σου, θαρρείς και κάλπαζες περπατώντας...

Θυμάσαι τον Δεκέμβρη του 2015; Ένα πρωινό μάς άνοιξες την πόρτα του αρχοντικού σου και ξαφνικά βρεθήκαμε σε έναν χώρο γεμάτο έμπνευση, πίνακες, χρώματα, σε έναν άλλο κόσμο. Σου μιλήσαμε για το «βλέμμα του Μπαίρον», για τη δειλή προσπάθεια ενός δήμου να μετατραπεί από πόλη απογόνων προσφύγων σε τόπο έλξης, σκέψης, φαντασίας και δημιουργίας των νέων μας, κι εσύ μας άκουσες, μας μίλησες με τη γνωστή σου ορμή και μας περιέγραψες τον δικό σου Μπαίρον, όπως τον συνάντησες, τον έπλασες και τον παρουσίασες στην ταινία σου *Η μπαλάντα ενός δαίμονα*. Κι όσο κι αν τα χέρια σου έφεραν το βάρος των χρόνων σου κι όσο κι αν οι πόνοι στη σπονδυλική σου στήλη σε ταλαιπωρούσαν και περιόριζαν τις κινήσεις σου, υποχωρούσαν ακόμη μπροστά στη δύναμη της έκφρασής σου, στο δικό σου δαιμονικό βλέμμα, που σε ώθησε να αναδείξεις τον δαίμονα που υπήρχε στην ψυχή του Μπαίρον.

Αφού, λοιπόν είδαμε μαζί την ταινία, μας έδωσες το μήνυμα για τα παιδιά που βραβεύτηκαν στον πρώτο μας λογοτεχνικό διαγωνισμό: ήταν κάτι σαν ευχή και κατάρα να ζούμε τους δαίμονες μέσα μας και να βαδίζουμε στη ζωή με ορμή και πίστη σε αυτό που επιλέξαμε, όπως έκανες κι εσύ.

– Νίκο, πλήρωσες ποτέ το τίμημα γι' αυτό που επέλεξες; σε ρώτησα.

– Ακόμη το πληρώνω, μας απάντησες και αυτό ακούστηκε ως αυτονόητο και, σχεδόν, αδιάφορο.

Ακολούθησαν κι άλλες συναντήσεις γεμάτες κόσμους: ο Ντοστογιέφσκι ήταν αυτός που αγαπούσες τόσο πολύ, κι ας μην ταίριαζε καθόλου στο γαλάζιο των ματιών σου και στην καταγωγή σου. Θυμάμαι το τραπέζι ανάμεσά μας όπου ήταν στοιβαγμένα τα βιβλία του και τότε ξεκινούσαν οι κουβέντες μας για την Αγία Πετρούπολη, για τις περιπλανήσεις σε έναν τόπο όπου η έμπνευση πιέζει τα ίδια τα σύνορά του με τη δύναμή της και ξαφνικά ακολουθούσαμε –εγώ, εσύ και η Μαρία– την πορεία από το φρούριο του Πετροπαβλόφσκ και το κελί του Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς, περνούσαμε στις γέφυρες του Νέβα και φτάναμε στη στρατιωτική πλατεία του συντάγματος Σεμενόφσκι. Ήταν Δεκέμβρης του 1849 κι εμείς κουβεντιάζαμε για τον Πετρασέφσκι, τον Μόμπειλ και τον Γρηγόριεφ, καθώς τους «βλέπαμε» να φορούν το ένδυμα του θανάτου από τσουβάλι με την κουκούλα και να δένονται στους πασσάλους, για να δεχθούν ακίνητοι τις σφαίρες της ποινής του θανάτου. Στην επόμενη τριάδα θα είναι ο Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι. Μόλις είχε τελειώσει το διήγημά του «Ο μικρός ήρωας», που το έγραψε στη φυλακή και τότε ανακοινώθηκε, τελικά εκεί, μπροστά στους πασσάλους, η μετατροπή της ποινής του σε καταναγκαστικά έργα στη Σιβηρία. Έτσι θα άρχιζε η συγγραφή του βιβλίου του *Αναμνήσεις από το σπίτι των πεθαμένων*, που κρατούσες στα χέρια σου. Κι αναρωτιόσουν ποια εξουσία ήταν αυτή που θα τολμούσε να σκοτώσει έναν Ντοστογιέφσκι και χανόμασε πάλι στην κουβέντα για την εξουσία και τη σχέση σου μαζί της, για τον Μπουλγκάκοφ, για τον Μάνο, για τον Βέγγο, για τη Μακρόνησο, για τον Μπαίρον... Πάντα για τον Μπαίρον... Γύρισες την ταινία στην Κριμαία. Τότε έγινε το πραξικόπημα σε βάρος του Γκορμπατσόφ... Και ξανά η Ρωσία, ο Βέγγος, ο πατέρας του, ο Γκορμπατσόφ, τα Δεκεμβριανά, η Μακρόνησος.

Αγαπημένε μου δάσκαλε,

Πώς να μη σου γράψω αυτά που ποτέ δεν σου είπα και ποτέ δεν θα διαβάσεις; Πώς να μη μεταδώσω στους άλλους, και πάνω από όλα στους εφήβους μας, τους νέους μας, το δικό σου βλέμμα για τον Μπαίρον, το δικό σου βλέμμα για τη ζωή και τους αγώνες της;

Είδα δίπλα σου την τελευταία παράσταση που σκηνοθέτησες στο θέατρο. Ήταν το *Θέατρο και εξουσία*, βασισμένο στο μυθιστόρημα του Μπουλγκάκοφ *Ο Μετρ και η Μαργαρίτα*. Ήταν 25 Μαρτίου 2016, ημέρα της ελληνικής επανάστασης... Πάλι η εξουσία και η ελευθερία στις κουβέντες μας. Πάλι οι δικές σου μαγικές φράσεις να χώνονται στο μυαλό μου, πάλι οι αναμνήσεις από τα τραγούδια της φωτιάς και τη δικτατορία... Γεννιόνταν ξανά και ξανά όλες οι λέξεις και οι έννοιες που μας οδήγησαν στο θέμα του φετινού μας διαγωνισμού και στις αναζητήσεις της λογοτεχνικής μας συντροφιάς, που τη συντρόφευες τόσο καιρό, χωρίς να το ξέρεις και χωρίς να το ξέρει.

Δάσκαλέ μου, δεν ξέρω τι να πρωτοπώ για σένα στα κορίτσια και τα αγόρια που αποφάσισαν να γράψουν για τον άνθρωπο και την εξουσία· άγουρα, αθώα, δειλά και τολμηρά, όπως έκανες κι εσύ κάποτε, όταν με όπλο την καταγωγή σου, το βυρωνικό δαιμόνιό σου και την ανάγκη που γεννήθηκε στην ψυχή σου μέσα από την Κατοχή, βρέθηκες απέναντι στην εξουσία κι εκεί στέκεσαι ακόμη.

Διάλεξα να πω από την πνοή σου δυο πράγματα μόνο:

Όταν σε ρώτησα τι ήταν το χειρότερο που έζησες στη ζωή σου από την πρόσφατη πολιτική διαδρομή της Ελλάδας, μου απάντησες: «Ο Εμφύλιος. Δεν υπάρχει χειρότερο. Ήταν χειρότερος και από την πείνα της Κατοχής».

Όταν πάλι μιλούσαμε για τη ζωή σου στη Μακρόνησο,μίλαγες με μια σπάνια φλόγα για το θέατρο που έφτιαξες με τις πέτρες και τους εξόριστους στο νησί, για να γίνονται εκεί παραστάσεις...

«Αυτά ήταν τα υλικά του», σκεφτόμουν: πέτρες, εξόριστοι, απομόνωση, δημιουργία, αντίσταση μέσα από τη δημιουργία, τέχνη μέσα από την εξορία, που σημαίνει νίκη μέσα από την ήττα, αξιοπρέπεια μέσα από την ταπείνωση. Αυτή ήταν η Ρωμιοσύνη σου, Νίκο.

Αγαπημένε μου δάσκαλε. Θα ήθελα σήμερα να σου πω ότι βρίσκεσαι ανάμεσα

στους συγγραφείς αυτού του βιβλίου, στα ενενήντα ένα σου έφηβος· ούτε καν – νέος. Δεν μπορώ να σου το πω, δεν θα το μάθεις ποτέ. Πρέπει, όμως, να το μάθουν οι άλλοι. Γι' αυτό τούς το γράφω. Για τη Ρωμιοσύνη σου... Για την εξουσία... Για τον πολιτισμό μας.

Δήμητρα Νούση

Άλλο ένα βιβλίο γεννιέται

Να λοιπόν, που όραμα, ρομαντισμός και πράξη συναντιούνται και πάλι στις σελίδες του βιβλίου μας, που φέτος φέρει τον τίτλο *Άνθρωπος και εξουσία*.

Είναι αλήθεια ότι το 2017 ήταν για μας **ένα έτος με πάρα πολλές και δυνατές αναφορές, που μας έπεισαν να ασχοληθούμε, να σκεφτούμε και να γράψουμε για τη σχέση του ανθρώπου με την εξουσία**, καθώς φέτος συμπληρώθηκαν:

- εκατό χρόνια από την Οκτωβριανή Επανάσταση,
- εβδομήντα χρόνια από την κήρυξη της Ινδικής Ανεξαρτησίας, που σηματοδοτεί το τέλος της Αποικιοκρατίας,
- πενήντα χρόνια από την κήρυξη της δικτατορίας στην Ελλάδα.

Πρόκειται για γεγονότα που αναδεικνύουν κραυγαλέες και οδυνηρές διαστάσεις της εξουσίας και της μάχης του ανθρώπου απέναντί της. Πρόκειται για θυσία και αίμα στο όνομα μιας δικαιότερης κοινωνίας, στην πρώτη περίπτωση· για μια χωρίς βία πεισματική διεκδίκηση εθνικής ανεξαρτησίας, στη δεύτερη περίπτωση· και για μια από τις διάφορες δικτατορίες που επιβλήθηκαν σε αρκετές χώρες του κόσμου στη μεταπολεμική ψυχροπολεμική περίοδο του περασμένου αιώνα, στην τρίτη περίπτωση. Εξάλλου, ο Χάρολντ Πίντερ, στην ομιλία του κατά την απονομή του βραβείου Νόμπελ λογοτεχνίας στον ίδιο, το έτος 2005, υπήρξε καταπέλτης κρίνοντας την πολιτική κατάσταση της εποχής του, αναφερόμενος μεταξύ άλλων και στη δικτατορία του 1967 στην Ελλάδα.

Ταυτόχρονα, το 2017 είναι έτος αφιερωμένο στον Νίκο Καζαντζάκη, με την αφορμή των εξήντα χρόνων από τον θάνατό του και δεν νομίζω να υπάρχει αναγνώστης του Καζαντζάκη που να μη διέκρινε **την ιδιαίτερη σχέση αυτού του συγγραφέα με την εξουσία, αλλά και το ιδιαίτερο τίμημα που κλήθηκε να πληρώσει υπερασπιζόμενος την ελευθερία του**.

1. Πρόκειται για το βιβλίο με τίτλο *Ονειρεύτηκα πως πέθανα*, που έγραψε ο Νίκος Κούνδουρος, εκδόθηκε από τις εκδόσεις Ίκαρος και αποτελεί αυτοβιογραφική αφήγηση.

Ξεκινώντας λοιπόν από τα χείλη του Πίντερ κι από τα λόγια του για τη δικτατορία, βρεθήκαμε στον Καζαντζάκη και στο θεατρικό έργο του *Προμηθέας πυρφόρος*, όπου βέβαια καταγράφεται μια συγκλονιστική σύγκρουση με την εξουσία. Στη συνέχεια βρεθήκαμε να ταξιδεύουμε με τον Καζαντζάκη στην προπολεμική Αγγλία και στη διερεύνηση της ελευθερίας που ο ίδιος κάνει για τη νοστορπία αυτής της χώρας μέσα από τον Ερρίκο τον Η΄, μέσα από τα μάτια ενός Ινδού, πριν ακόμη γευτεί την ανεξαρτησία της πατρίδας του, αλλά και μέσα από το αίμα και τη θυσία που ο ίδιος διακρίνει στην πορεία αυτής της χώρας. Κι ενώ λοιπόν είναι τόσο εύκολο να βρεθείς στην Αγγλία και να ασχοληθείς με τον Σαίξπηρ, επιλέξαμε να ασχοληθούμε με έναν άνθρωπο «για όλες τις εποχές», με τον Τόμας Μορ και το ομώνυμο θεατρικό έργο που έγραψε ο Ρόμπερτ Μπολτ. Μέσα λοιπόν από τον Καζαντζάκη βρεθήκαμε να κάνουμε μια περιπλάνηση στη ζωή και τον μαρτυρικό θάνατο του Τόμας Μορ, κάνοντας ένα μικρό αφιέρωμα στην πατρίδα του Μπαίρον, που αποφασίσαμε να μας εμπνεύσει. Στην αναζήτησή μας βρεθήκαμε μαζί με μερικούς στίχους του Σέλλεϋ, αλλά και σε μια διαδρομή στην αγγλική πρωτεύουσα, όπου «συναντήσαμε» τον Τόμας Μορ, τον Ερρίκο τον Η΄, τους δικαστές, τον δήμιο και την «ουτοπία» του.

Από την άλλη πλευρά, μελετήσαμε και ασχοληθήκαμε με το θρυλικό πλέον *Μεγάλο μας τσίρκο* και τη φωνή που ύψωσε ενάντια στη δικτατορία μέσα από τον αλληγορικό του λόγο.

Ταυτόχρονα, **δεκάδες έφηβοι και νέοι συμμετείχαν στον διαγωνισμό λογοτεχνικής έκφρασης, με αφορμή τα πενήντα χρόνια από τη δικτατορία και με θέμα τον άνθρωπο της αξιοπρέπειας, της αντίστασης, της ελευθερίας.** Κάθε δικτατορία είναι μια αφορμή για σκέψη και δράση, για αγώνες και παρακαταθήκες προς τις επόμενες γενιές. Το δεύτερο μέρος του βιβλίου μας είναι γεμάτο από την προσπάθεια εφήβων και νέων να εκφραστούν λογοτεχνικά και να γράψουν κείμενα με αφορμή την αξιοπρέπεια, την ελευθερία και την αντίσταση του ανθρώπου ο οποίος τρομοκρατείται από ένα τυραννικό καθεστώς.

Το βιβλίο μας *Άνθρωπος και εξουσία* είναι ένας τόπος συνάντησης **πενήντα εφήβων και νέων** που αποφάσισαν να εκθέσουν τη σκέψη τους. Χαι-

ρόμαστε ιδιαίτερα για τη συμμετοχή και στον φετινό μας διαγωνισμό, που κάθε χρόνο όλο και περισσότερους νέους και εφήβους προσελκύει. Στη λογοτεχνική μας συντροφιά δούλεψαν είκοσι τρεις νέοι και νέες από διάφορα μέρη της Ελλάδας, χωρισμένοι σε τέσσερις συγγραφικές ομάδες. Φέτος, **για πρώτη φορά δούλεψε μια ανεξάρτητη εφηβική ομάδα** από τέσσερα κορίτσια και δύο αγόρια, που αποτελεί την πρώτη μας απόφραση εφηβική καταγραφή στη λογοτεχνική μας συντροφιά. Τα ανεξάρτητα και ελεύθερου θέματος κείμενα που φιλοξενούνται στο τελευταίο μέρος του βιβλίου είναι βγαλμένα από την αυθόρμητη συμμετοχή των παιδιών.

Αναπόφευκτα, τα κείμενα του βιβλίου σε πολλά σημεία τείνουν περισσότερο στη δοκιμαστική έκφραση και λιγότερο στη διηγηματική ή ποιητική. Ουδόλως μας απασχόλησε το γεγονός αυτό στη βαθμολόγηση των κειμένων ή στη σύνθεση των αποσπασμάτων. «Στο βλέμμα του Μπαίρον» είμαστε αποφασισμένοι να αναδείξουμε όσο μπορούμε τη φωνή της νεολαίας μας· λιγότερο να την κρίνουμε και ουδόλως επιθυμούμε να τη «φτιασιδώσουμε». Κρατάμε τα φτιασιδία για τους εαυτούς μας και δίνουμε βήμα σ' αυτούς που έχουν την ομορφιά και την έκφραση της νιότης τους, μαζί με το δικαίωμά τους στις αβλεψίες, στις υπερβολές, στην αθωότητα, στην ανωριμότητα. Ο ρόλος που επιλέξαμε για τους εαυτούς μας είναι η μία και μοναδική υποχρέωσή μας να σεβαστούμε όλα αυτά τα δικαιώματα που ο Μπαίρον και ο Σέλλεϋ πρώτοι από όλους εξέφρασαν με την αιωνία νιότη τους.

Δήμητρα Νούση

Συντονίστρια της δράσης «Στο βλέμμα του Μπαίρον»

Συγγραφέας

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Πολιτιστική Δράση με τίτλο: «Στο βλέμμα του Μπαίρον»

Περιεχόμενα:

Διηγήματα και Ποιήματα
από το 3ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Λογοτεχνικής
Έκφρασης Εφήβων και Νέων

Διηγήματα γραμμένα ομαδικά από τις συγγραφικές
ομάδες της Νεανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς

Διηγήματα και Ποιήματα
γραμμένα ατομικά από τα μέλη
της Νεανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς

ΒΥΡΩΝΑΣ 2017

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ

Δημοτική βιβλιοθήκη

3ος Διαγωνισμός
Λογοτεχνικής Έκφρασης
Εφήβων και Νέων

Κατηγορία Εφήβων
ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΘΗΚΑΝ

Ξεφυλλίζοντας τις σελίδες των εφήβων μας

Στο βλέμμα του Μπαίρον η εφηβεία λογιάζει...
ξεστομίζει και γράφει για τις στιγμές που ζει ή έζησαν
οι πρόγονοί της...

28

Κι αν άγουρη δείχνει να είναι η σκέψη,
ποιος είπε ότι δεν είν' όμορφη;
Κι αν άγουρη είναι η γραφή,
ποιος είπε πως δεν είναι ικανή να αγγίξει;

29

Κι αν η αθωότητα είναι πια για σένα ξεχασμένη,
εσύ μάλλον το λάθος έκανες... όχι οι αθώοι

-Οι αθώοι κρίνονται γι' αυτό που είναι: αθώοι.

1ο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στην Ευγενία Μανωλίδου-Χατζή

Φυλακισμένες ελπίδες

Σκοτάδι. Αυτό είναι το πρώτο που θυμάμαι. Σκοτάδι και μια γλυκιά μυρωδιά στον αέρα. Ανοιγόκλεισα τα μάτια μου. Τίποτα. Ξύπνιο ήμουν. Κι όμως, το μόνο που μπορούσα να δω ήταν ατελείωτο σκοτάδι. Ξάφνου, κάπου στο βάθος, εμφανίστηκε ένα φως. Λένε να μην πηγαίνεις απερίσκεπτα στο φως όταν είσαι περιτριγυρισμένο από σκοτάδι, μα εγώ δεν ένιωθα πως είχα επιλογή. Ήταν σαν να με τραβούσε όλο και πιο έξω από τη σκοτεινή τρύπα που αποκαλούσα πατρίδα μου. Ή μάλλον γενέτειρά μου, γιατί για την πατρίδα του κάποιος πρέπει να είναι έτοιμος να πολεμήσει, και εγώ δεν είχα λόγο ούτε καρδιά να πολεμήσω για ένα τίποτα. Το φως πλέον με τύφλωνε. Μπορεί ο ήλιος να κάνει τα πάντα ορατά, αλλά για μένα ήταν ακόμα αόρατα. Ένιωθα όμως. Ένιωθα να προχωράω. Ένιωθα τον αέρα να χαϊδεύει το πρόσωπό μου. Όχι όμως για πολύ.

Μόλις τα μάτια μου συνήθισαν στο φως, ξαναμπήκα στο σκοτάδι. Αυτό ήταν όμως διαφορετικό. Δεν ήταν το μαύρο της απομόνωσης ούτε το μαύρο της νύχτας· ήταν το σκοτάδι της ταπείνωσης, το σκοτάδι της εξαθλίωσης. Ήταν η βρωμιά της φυλακής και η σκιά των «υπεράνων». Ποιων υπεράνων; Έτσι μιλούσαν για τους εαυτούς τους τα τέρατα που με τον τρόπο εξουσίαζαν την πλάση. Η γλυκιά μυρωδιά έχει αντικατασταθεί από την μπόχα της μούχλας και του αίματος, τον ιδρώτα και τα δάκρυα των γερασμένων. Όχι! Δεν είναι γέρο! Περνάω μπροστά απ' τα κελιά και αντικρίζω γερασμένα πρόσωπα, μα όχι από τα χρόνια. Τα χρόνια είναι λίγα, μα τα βάσανα πολλά. Ο δεσμοφύλακας με πιάνει σφιχτά. Τσαλακώνει το ευαίσθητο δέρμα μου. Σταματάει μπροστά σε ένα κελί και με ρίχνει και εμένα μέσα. Κουλουριασμένη, βρώμικη, στο βάθος του κελιού βρίσκεται μια κοπέλα. Το σκελετωμένο κορμί της ήταν σχεδόν εξαφανισμένο πίσω από το παλιό σκονισμένο στρώμα που αποκάλυψε κρεβάτι της. Σαν αντιλήφθηκε τη μορφή του δεσμοφύλακα, σήκωσε

το κεφάλι. Τα μάτια της ήταν κόκκινα. Το βλέμμα της διαπεραστικό. Δεν μπορούσα να καταλάβω αν ήταν περισσότερο θυμωμένη ή πονεμένη. Το μόνο σίγουρο είναι ότι δεν έπρεπε να βρίσκεται εκεί.

Τις επόμενες ημέρες την παρατηρούσα. Δεν μπορούσα να κάνω κάτι άλλο. Το σώμα μου είχε παραλύσει. Έτρωγε με λαχτάρα τις σοκολάτες που της έστελναν κρυφά οι συγγενείς της και κρατούσε τα περιτυλίγματα. Τα έκρυβε πίσω από ένα τούβλο που έβγαине από τον τοίχο. Τα φυλούσε σαν να ήταν το πολυτιμότερο πράγμα στον κόσμο. Το βράδυ, τα έβγαζε προσεκτικά από την κρυψώνα τους, και με τη βοήθεια ενός μισοσπασμένου στυλό, έγραφε πάνω σε αυτά, μουρμουρίζοντας πράγματα ακατανόητα.

Κάποια στιγμή, μέσα στον ύπνο μου, άκουσα τη φωνή της να λέει:

19 Απριλίου 1974

Σήμερα ένα χελιδόνι επισκέφθηκε το κελί μου. Στάθηκε για λίγα λεπτά μόνο στο παράθυρο της φυλακής μου κι έπειτα πέταξε μακριά. Μου έφερε μόνο ένα μήνυμα: Ήρθε η άνοιξη. Εδώ και κάποιο καιρό βλέπω τον καιρό να καλυτερεύει. Ο ήλιος βρίσκεται κάθε μέρα περισσότερο στον ουρανό, όπως τον βλέπω εγώ. Βέβαια, ο καιρός της φυλακής είναι ο ίδιος: υγρός και αποκρουστικός.

Θα έπρεπε να χαίρομαι που ήρθε η άνοιξη στην Ελλάδα, μα δεν είναι έτσι. Κανένα αίσθημα χαράς ή ελπίδας δεν γεμίζει την καρδιά μου. Το μόνο που σκέπτομαι όταν σκέπτομαι την άνοιξη είναι ότι θα πρέπει να βρίσκομαι σε αυτό το καταγώγιο τουλάχιστον εδώ και τέσσερις μήνες. Μέρα με τη μέρα χάνω την ελπίδα ότι θα ξαναδώ τους γονείς μου. Και το μόνο «έγκλημα» που μου λένε ότι διέπραξα, είναι πως φώναξα την απαγορευμένη απ' τους δικτάτορες λέξη: «Δημοκρατία». Και γι' αυτήν την πράξη με καταδίκασαν να ζω σε αυτό το χαμαιτυπείο. Φυλακή, πάντως, δεν είναι. Το Αλκατράζ στις Πολιτείες καθαρότερο θα ήταν. Τους ισχυρούς δεν τους ενδιαφέρει η μοίρα των αδυνάτων. Το παιδί στο διπλανό κελί το πήραν και δεν ξαναγύρισε. Ρώτησα τους Φύλακες. Μου είπαν πως αφέθη. Ελεύθερος; Δεν νομίζω. Στον θάνατο ίσως.

Εγώ γράφω τα πάντα. Νιώθω πως πρέπει να τα γράψω. Να αποτυπώσω τη φρίκη του πολέμου. Γιατί πόλεμος είναι, όχι ειρήνη! Πόλεμος μεταξύ καθεστώτων! Και το χειρότερο είναι πως κερδίζει η αδικία! Αυτά που γράφω εδώ, σε αυτό το αυτοσχέδιο

χαρτί, δεν πρέπει να ξεχαστούν. Πρέπει να μάθουν όλοι τι περάσαμε. Τι αξίζει η δικαιοσύνη, η Δημοκρατία, η ελευθερία του λόγου και της σκέψης. Τι αξίζει η ζωή, τι το μέλλον και τι το παρελθόν. Τι αξίζει να δίνεις για την αξιοπρέπεια, τη δική σου και των άλλων.

Παρακαλώ, αν πεθάνω εδώ, σε αυτή την τρώγλη, να πείτε στους γονείς μου ότι δεν έκλαψα. Πάλεψα μέχρι το τέλος και δεν το μετάνιωσα. Αν πεθάνω, θα πεθάνω ευτυχισμένη. Αν πεθάνω, θα πεθάνω ελεύθερη. Μπορεί να εξόρισαν το σώμα μου σε αυτό εδώ το κελί, μακριά από τον ήλιο και τους ανθρώπους, όμως τη σκέψη μου, τη μνήμη μου, τα όνειρά μου, δεν μπορούν να τα φυλακίσουν. Δεν μπορούν να σβήσουν τα πιστεύω μου. Πιστεύω εις έναν Θεό, πιστεύω στο ελεύθερο έθνος, πιστεύω στην ισότητα όλων των ανθρώπων και κυρίως όλων των συνανθρώπων, πιστεύω στον λαό μου, τον ελληνικό, που δεν καταδέχεται να ζει υπό τα δεσμά οποιοδήποτε καταπιεστή, πιστεύω στη δύναμη αυτού του λαού και του άριου πολιέυματος που αυτός στηρίζει, πιστεύω στη δημοκρατία.

Μητέρα, πατέρα,

μην κλάψετε για εμένα,

ακόμα και στη φυλακή, εγώ νιώθω ελεύθερη.

Ανοίγω τα μάτια μου. Βλέπω το πρόσωπό της πλέον καθαρά. Είναι βρώμικο. Κι όμως, μέσα στην κούραση του προσώπου της, βλέπω τα μάτια της να λάμπουν. «Είμαι ευτυχισμένη», είχε πει. «Είμαι ελεύθερη».

Οι μέρες περνούσαν βασανιστικά αργά. Ο καιρός γινόταν όλο και πιο ζεστός τη μέρα. Το βράδυ, όμως, η υγρασία της φυλακής εξαφάνιζε τη γλυκιά αυτή αλλαγή. Έτσι, κάθε μέρα οι κρατούμενοι έμεναν ξαπλωμένοι στα κελιά τους, ενώ τη νύχτα ξυπνούσαν, σαν νεκροί που ξυπνούν από τάφο, και έκαναν τα αδύνατα δυνατά για να ζεσταθούν. Μια νύχτα, που το κρύο ήταν αβάσταχτο για τέτοια εποχή, στο διπλανό κελί ένα παιδί είκοσι με εικοσιπέντε χρονών προσπαθούσε να ανάψει απελπισμένα φωτιά τρίβοντας μεταξύ τους δύο κόκαλα κοτόπουλου από το μεσημεριανό. Ποιο μεσημεριανό; Τα αποφάγια του μεσημεριανού που έτρωγαν οι φύλακες. Όταν τελικά αποδέχτηκε ότι δεν μπορεί να ανάψει φωτιά, άφησε τα δύο κοκαλάκια να πέσουν στο πέτρινο πάτωμα και άρχισε να τρίβει τα χέρια του μεταξύ τους και να φυσάει τότε-τότε μέσα στη χούφτα του, για να ζεσταθεί.

Λίγες μόνο μέρες αργότερα, ξέσπασε μια τρομερή καταιγίδα. Ο ουρανός είχε σκοτεινιάσει απ' άκρη σ' άκρη και δεν φαινόταν ούτε μία μικρή αναλαμπή φωτός στον ορίζοντα. Ο άνεμος φυσούσε λυσσασμένος και ασταμάτητος, όπως όταν οι ναύτες του Οδυσσέα άνοιξαν τον ασκό του Αιόλου. Η επιστήμη πλέον εξηγεί πώς γίνεται ο ουρανός να ανοίγει και η αστραπή και το χαλάζι να χτυπούν αλύπητα τη γη. Μα μέσα μου εγώ ακόμη αναρωτιέμαι μήπως δεν είναι τυχαίο όλο αυτό... Μήπως ο Αίολος, οι πολίτες της Ελλάδας, πίστεψαν στην κυβέρνηση και τους «αμυντικούς μηχανισμούς» που αυτή δημιούργησε. Πίστεψαν στον Οδυσσέα. Μα οι ναύτες που αυτός επέλεξε, καταχράστηκαν το δώρο αυτό και άνοιξαν τον ασκό στον οποίο είχε κλείσει ο λαός τις συμφορές που τον βασάνιζαν, τους ανέμους που έδερναν τη χώρα για τόσα χρόνια. Και σκέφτομαι μόνο μου τώρα εγώ, μήπως η καταιγίδα τούτη σημαίνει το τέλος της Χούντας...

Ένας κεραυνός σχίζει τον ουρανό στα δύο, φέρνει το φως μες στο σκοτάδι. Λίγο μετά, ακολουθεί εκκωφαντική η βροντή. Πιο χρονοβόρα και πιο τρομακτική από τον κεραυνό. Ο άνεμος ξαφνικά αλλάζει κατεύθυνση και η βροχή αρχίζει να βρέχει το κελί. Οι πέτρες του πατώματος γίνονται πιο σκούρες, και οι αστραπές ανακλώνται στο λιγοστό βρόχινο νερό. Αναστενάζω από ανακούφιση όταν βλέπω πως στέκομαι υπερβολικά μακριά για να με φτάσει η βροχή. Πόσο λάθος έκανα. Η καταιγίδα δυναμώνει, ο αέρας φυσάει πιο δυνατά από ποτέ και η βροχή δεν αφήνει σπιθαμή στεγνή στο μικρό κελί μας. Κλείνω τα μάτια μου. Κι όμως δεν νιώθω το νερό να μ' αγγίζει. Ανοίγω τα μάτια μου, μα βρίσκομαι για άλλη μια φορά στο σκοτάδι. Τρίβω τα μάτια μου προσπαθώντας να διώξω αυτόν τον εφιάλτη. Σταματάω όμως όταν καταλαβαίνω ότι ο προηγούμενος ήταν χειρότερος.

Έχουν περάσει μέρες, ίσως βδομάδες από εκείνη την καταιγίδα. Μέσα στη σκοτεινή φωλιά μου ακούω πνιγμένους τους ήχους. Οι φωνές των φυλάκων χάνονται. Οι κραυγές των κρατουμένων ακούγονται μόνο, γιατί είναι τόσο δυνατές, τόσο αγωνιώδεις, που μόνο οι «υψηλόβαθμοι» δεν τις ακούνε. Ή μάλλον όχι· τις ακούνε. Απλά επιλέγουν να τις αγνοούν.

Μια μέρα —μετά έμαθα ποια— ακούω έναν διαπεραστικό ήχο. Ήταν το μέταλλο της πόρτας του κελιού που τριβόταν στο πάτωμα καθώς αυτή άνοιξε. Ξαφνικά, το φως της ημέρας χύμηξε στη στενή σπηλιά μου. Και τότε κατάλαβα πού ήμουν. Ήμουν στην κρυψώνα στον τοίχο, πίσω από εκείνο το τούβλο. Καθόμουν επάνω στον θησαυρό του κοριτσιού. Πάνω στα περιτυλίγματα σοκολάτας. Ένα χέρι απλώνεται και αδειάζει τη φωλιά. Το κορίτσι πήρε όλα τα περιτυλίγματα μαζί της. Προχωράμε όλοι μαζί στον δρόμο. Υπάρχουν άνθρωποι παντού. Κάποιοι πανηγυρίζουν, κάποιοι γράφουν μηνύματα στους τοίχους, κάποιοι κλαίνε από χαρά και κάποιοι λίγοι από λύπη. Ένας εφημεριδοπώλης φωνάζει:

«Έκτακτο! Έκτακτο! Δημοκρατία πάλι στην Ελλάδα! Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και πάλι πρωθυπουργός! Δημοψήφισμα! Ποια θα είναι η μοίρα της βασιλείας; Η Κύπρος διασπάσθηκε! Οι Τούρκοι παίρνουν τη μισή! Έκτακτο! Έκτακτο!»

Προχωράμε όλοι μαζί στον δρόμο. Φυλακισμένοι πλέον ελεύθεροι, σε όποια φυλακή και αν βρίσκονταν. Φτάνουμε σε ένα σπίτι. Δύο μεγάλοι άνθρωποι κάθονται μόνοι τους στον καναπέ. Στον ήχο της πόρτας σηκώνονται και τα μάτια τους γεμίζουν δάκρυα. Κοιτώ την κοπέλα. Κλαίει κι εκείνη. Αγκαλιάζονται για ώρες, σφιχτά. Και η κοπέλα κρατά σφιχτά τα περιτυλίγματα στο χέρι της, δεν τα αφήνει στιγμή. Μόνο μετά, που λύνεται η αγκαλιά τους, πάει σε ένα δωμάτιο, ανοίγει ένα συρτάρι και μας αφήνει μαλακά μέσα.

Το συρτάρι δεν άνοιξε για πολύ καιρό. Μόνο μια μέρα, μετά από χρόνια, μια γυναίκα, γύρω στα πενήντα, άνοιξε το συρτάρι, μας πήρε στα χέρια της και μας πήγε σε ένα μέρος που δεν είχα ξαναδεί ποτέ. Η γυναίκα κάθισε σε μια πολυθρόνα. Η κοπέλα απέναντί της τη ρώτησε: «Φέρατε τα περιτυλίγματα;». Η γυναίκα που με κρατούσε έγνεψε καταφατικά. Ένας άντρας φώναξε: «Βγαίνουμε στον αέρα... Τώρα!» και η γυναίκα με σήκωσε ψηλά, με ξεδίπλωσε και άρχισε να λέει:

«Αυτό είναι το αγαπημένο μου, γιατί έχει και τη μέρα της ελευθερίας μου.

24 Ιουλίου 1974...»

Ευγενία Μανωλίδου-Χατζή

2ο ΒΡΑΒΕΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον Χαράλαμπο Κουτσιούμπα

Η ατραπός της ελευθερίας

Έβρεχε. Το χώμα, με το ρυτιδιασμένο μα όλο άνθη στήθη του, δροσιζόταν καθώς οι στάλες της βροχής χάιδευαν το σώμα του ανέμελα σαν ανατολίτισσες χορεύτριες. Τα φύλλα της απέναντι καστανιάς ούρλιαζαν απεγνωσμένα συρόμενα από τον άνεμο, με το λίκνισμά τους να πλανάται στο γκρίζο τ' ουρανού σα μελάνι μιας πολύχρωμης ελπίδας, ενώ από μακριά, έφτανε ιδρωμένος στα αυτιά μου ο αέναςος χτύπος της λαβωμένης καρδιάς του ανέμου τρεμοπαίζοντας.

«Ντουκ, ντουκ, ντουκ»

Κάποιος χτυπούσε την πόρτα του δωματίου μου. Γνώριμος μου φάνηκε ο εύθυμος ρυθμός με τον οποίο ακούστηκε.

— Ποιος είναι; ρώτησα αδιάφορα.

— Ο Στέλιος είμαι, Ηλία, ο ξάδερφός σου, άνοιξε.

Ο Στέλιος ήταν ο αγαπημένος μου ξάδερφος. Ένας πανέξυπνος φοιτητής νομικής, με μάτια τόσο εκφραστικά, που κάθε φορά που χαιρόταν, έβλεπες στα μάτια του να πετούν σπίθες. Σαν πυγολαμπίδες συναισθημάτων. Εγώ, γύρω στα δεκάξι τότε, τον θαύμαζα τόσο, που κάθε φορά που πήγαινε να πει κάτι, ένιωθα τ' αυτιά μου να μεγαλώνουνε λιγάκι, προκειμένου να ρουφήξουν κάθε στάλα πρότασης, κάθε στάλα λέξης που θα ξεστόμιζε. Κρεμιόμουν από τα λόγια του, που καθώς έβγαιναν από την ψυχή του, γέμιζαν το δωμάτιό μου με εικόνες κι ελπίδες. Αγαπούσε πολύ την ποίηση, τη ζωή και τον άνθρωπο. Μα αγαπούσε πίοτερο μια αξία πάνω από αυτά, την Ελευθερία. Το βλέμμα του, πότε αγνό και ήρεμο, όταν μιλούσε για την αγάπη και την ελευθερία, και πότε άγριο σαν διψασμένου θηριού, όταν μιλούσε για την καταπίεση και τη φτώχεια.

Οι γονείς μου, βέβαια, δεν ήθελαν να έχω και πολλά πάρε-δώσε μαζί του.

«Είναι ένας τεμπέλης, ψωροπερήφανος νεαρός που το παίζει και γενναίος!», έλεγε με περιφρόνηση ο πατέρας μου. «Κομμένα τα πολλά μαζί του! Κάτσε, διάβασε τα μαθήματά σου και άσ' τα αυτά που μουρμουρίζει αυτός για δημοκρατίες και κουραφέξαλα. Δεν χρειάζεται να μιλάμε και πολύ, σώπα, λοιπόν».

Πήγα γρήγορα και του άνοιξα.

— Σου 'φερα ένα βιβλίο μ' ένα σωρό ποιήματα, Ηλία. Ορίστε, δικό σου, μου 'πε λάμποντας από χαρά.

Το πήρα επιφυλακτικά και διάβασα το όνομα του συγγραφέα.

— Τι; φώναξα και μου 'πεσε από την τρομάρα το βιβλίο από το χέρι. Είσαι στα καλά σου, Στέλιο; Θες να με στείλεις εκεί που βρίσκεται τώρα αυτός εξόριστος, να κουβαλάω πέτρες σε κάνα ξερονήσι; φώναξα πάλι.

Γέλασε. Άπλωσε το χέρι και τ' ακούμπησε στον ώμο μου για συμπαράσταση.

— Το πραγματικό σου ξερονήσι, το πραγματικό σου κελί, Ηλία, η αληθινή σου εξορία, βρίσκεται εδώ, είπε με στόμφο.

Δεν ξέρω, μα εκείνη τη στιγμή ένιωσα κάτι σαν ακτίδα και βέλος μαζί να μου τρυπάει το σώμα. Είχε δίκιο. Αν και δεν πολυκαταλάβαινα, ένιωθα το δίκαιο. Ορμούσε σαν χείμαρρος η δικαιοσύνη μέσα μου και φώναζε: «Ξύπνα!». Έσκυψα γρήγορα και πήρα το βιβλίο από κάτω τρέμοντας, σαν να κρατούσα κάτι πολύ ιερό στα χέρια μου.

— Ευχαριστώ πολύ. Λέω να του ρίξω μια ματιά τελικά, είπα με το τρέμουλο και λίγη ντροπή για τη στάση μου ν' ακολουθεί τη φωνή μου.

— Είσαι τυχερός, είναι από τα λίγα που δεν κήκαν, απάντησε με το δοξάρι της χαράς να σχηματίζεται ξανά στα χείλη του, κι έπειτα έφυγε βιαστικός.

Η βουή των φύλλων είχε σταματήσει. Ο ήλιος, ο λαμπρός εκείνος γέροντας, βγήκε ξανά στον θρόνο του και επιθεώρησε σαν βασιλιάς το βασίλειό του. Τα σύννεφα έπαιρναν τότε τη μορφή μιας καρδιάς, τότε ενός χαμόγελου και τότε μιας ξεχασμένης ελπίδας. Ο μόνος ήχος που στροβίλιζε στον αέρα μονάχος και μου 'κανε παρέα, ήταν ο ήχος από τις νότες του πιάνου της κοπέλας που μένει στο απέναντι διαμέρισμα, που ψιθύριζαν ρομαντικά μια ξεχασμένη ιστορία.

Πήρα το βιβλίο που μου δώρισε ο Στέλιος και ξάπλωσα. Έριξα μια ματιά στις πρώτες σελίδες κι ένιωσα πως το μελάνι έσπασε την αλυσίδα του χαρτιού, ξεκλείδωσε την πόρτα της φυλακής του και μ' ένα μόνο άγγιγμα του δακτύλου μου πέρασε στο αίμα και βάδισε προς την καρδιά μου. Συνέχισα την ανάγνωση και κάθε φορά που τα μάτια και το κορμί μου διαμαρτύρονταν πως κουράστηκαν, η καρδιά μου αντιδρούσε κι έλεγε: «Μην τους ακούς, συνέχισε, η ψυχή αντέχει». Και τότε, έχοντας ακόμη μόνο μία σελίδα να διαβάσω, αναρωτήθηκα: «Γιατί ο συγγραφέας ενός τέτοιου αριστουργήματος είναι εξόριστος; Γιατί τα πιο δίκαια όνειρα να σκονίζονται στα πιο στενά κελιά; Γιατί να καεί ένα τέτοιο βιβλίο; Τι εννοεί ο πατέρας όταν λέει πως καλύτερα είναι να σωπαίνω και τι είναι αυτό που πραγματικά τον ενοχλεί στον Στέλιο;». Δεν άντεχα όμως άλλο. Κουρασμένος καθώς ήμουν, αγκάλιασα το μαξιλάρι και αποκοιμήθηκα.

Μετά από κάμποση ώρα, το ξύπνημα με βρήκε αγκαλιά με το μαξιλάρι και το βιβλίο. Σουρούπωνε σιγά σιγά. Το μαύρο πλέγμα τ' ουρανού σκέπαζε τις στέγες της συνοικίας μας. Ο ήλιος χάθηκε συνεχίζοντας το τεράστιο ταξίδι του, ενώ τη θέση του έλαβε ένα χρυσό σφουγγάρι που λάμπει πάνω από τις κορυφές των βουνών. Μερικά φύλλα ακολούθησαν τον ταξιδιώτη τ' ουρανού, τον άνεμο, κυνηγώντας τον ήλιο.

Απ' έξω ακούγονταν πολλές φωνές μαζί, σαν η μία να δυναμώνει την άλλη κι όλες μαζί να δημιουργούν έναν ψαλμό, μια ωδή, ένα σύνθημα. Αντηχούσαν βήματα στον δρόμο. Μα τι συνέβαινε; Έτρεξα γρήγορα στο παράθυρο κι άφησα το βλέμμα μου ελεύθερο. Λίγο πιο κάτω, εκατοντάδες νέοι, παιδιά, ενήλικες, ακόμη και ηλικιωμένοι, βρίσκονταν στο Πολυτεχνείο και φώναζαν συνθήματα. Κατάλαβα τι συνέβαινε. Τα μάτια τους —δάδες— φώτιζαν ολόκληρη τη γειτονιά κι έσκιζαν το σκοτάδι της νύκτας. Οι φωνές τους, μια μελωδική οδός στη χώρα της ελπίδας, ενώ τα χείλη τους έβαφε μια πινελιά χαμογελαστού ήλιου που ξέμεινε από πριν. Πίσω από τα κάγκελα του φρουρίου της ελπίδας βρίσκονταν οι πιο ελεύθεροι άνθρωποι. Έξω από το Πολυτεχνείο βρίσκονταν στημένα τανκς και στρατιώτες. Το τοπίο θύμιζε πόλεμο και πατού μύριζε λευτεριά και μπαρούτι. Πρόσεξα διάφορους νέους να σκίζουν

τα πουκάμισά τους για να δείξουν τα γυμνά, όπλα, γεμάτα νιότη στήθη τους, φωνάζοντας απελπισμένα: «Αδέρφια! Αδέρφια! Είναι δυνατό να σκοτώσετε τ' αδέρφια σας; Είμαστε άσπλοι». Ένας άλλος νέος που βρισκόταν στο Πολυτεχνείο και γνώριζε έναν από τους στρατιώτες, του φώναξε:

— Σάκη, Σάκη, εγώ είμαι ρε, ο ξάδερφός σου, παράτα το όπλο. Τι κρατάς τη σκανδάλη κι ετοιμάζεσαι; Εγώ είμαι σου λέω, πέτα το το καταραμένο!

— Δεν μπορώ. Εντολές... Δεν φταίω εγώ... Δεν μπορώ... Διαταγές... έλεγε με την απελπισία να πνίγει τη φωνή του και το δάκρυ του να στάζει στην κάννη του όπλου.

Και τότε, άλλη μια Έξοδος ακολούθησε. Ξαναγκρεμίστηκε η ελπίδα, ξαναβάρθηκε η Ελλάδα με αίμα, ξανασταυρώθηκε ο Χριστός. Η πόλη βυθιζότανε στα δακρυγόνα. Σφαίρες σκίζανε τα σπλάχνα του ανέμου, ενώ τα ουρλιαχτά που ακουγόντουσαν και μόνο αρκούσανε για να σε τρομάξουν. Μπροστά από το σπίτι μου, μια σφαίρα πέτυχε ένα πεντάχρονο αγόρι που περνούσε με τη μητέρα του. Η κραυγή της μητέρας πάνω από το σκισμένο μικρό του κεφάλάκι, το γεμάτο τρυπημένα όνειρα, ακόμη βουίζει μέσα στα μαραμένα τύμπανα των αυτιών μου. Τα γουρλωμένα όλο πόνο μάτια και τα χέρια της, που ξεψάχνιζαν για τελευταία φορά τα λουσμένα μ' αίμα μαλλιά του αγοριού, αποτυπώθηκαν για πάντα στις αποθήκες της σκέψης μου. Στεκόταν επί ώρες αγκαλιάζοντας το άψυχο σώμα του αγοριού και σκουπίζοντας με το γκρίζο της φουστάνι τα αίματα από τα καρδιόμορφα χειλάκια του. Απ' την άλλη, η κοπέλα του απέναντι διαμερίσματος, που με τις νότες του πιάνου της με συντρόφευε τα βράδια, δεν πρόκειται να μου ξανακάνει παρέα. Δέχτηκε μια σφαίρα καθώς βρισκόταν στο μπαλκόνι της και χτένιζε τα μακριά καστανά της μαλλιά, που σαν τα φύσαγε ο άνεμος έμοιαζαν με κοσμοπολίτικη βεντάλια.

Δεν άντεξα άλλο, γύρισα προς το βιβλίο. Άνοιξα το βιβλίο στην τελευταία σελίδα, αφήνοντας ασυγκράτητα τα δάκρυά μου να το μουσκέψουν. Μα αντί για κάποιο ποίημα, υπήρχε μόνο ένα σημείωμα του Στέλιου, που έλεγε:

Έφθασε η ώρα, ξάδερφε. Η Ελευθερία, ντυμένη με τα λιπά ρούχα της, σχεδόν γυμνή μπροστά στο φως της δικαιοσύνης, με γρατζουνιές, εγκαύματα, δάκρυα κι

αίματα να βάφουνε το πρόσωπό της, μας περιμένει. Στην Ιταλία ήδη αυτοπυρπολήθηκε ένας κι οι στάχτες των ονείρων του σκορπίστηκαν σ' όλη τη Γη, οι εξόριστοι ποιητές μας περιμένουν, οι μανάδες τους αδημονούν, η Ιστορία φωνάζει, ενώ το μέλλον μάς καλεί! Άνοιξε το μονοπάτι για τη χώρα των Ελευθέρων! Είναι μακρύ, βέβαια, γεμάτο σφαίρες και σκοτάδι, αλλά δεν πειράζει. Κάποια στιγμή, οι ξεσκισμένες από τις σφαίρες καρδιές μας θα πατήσουνε τούτο το χώμα, οι φωνές μας θ' αντηχήσουνε στ' ακρογιάλια του Παραδείσου και τη ματιά μας θα τη ζηλεύει για τη λάμψη της ακόμη κι ο ήλιος. Ευχήσου μου καλό ταξίδι. Θα σε περιμένω εκεί!

Με αγάπη,

Στέλιος

Χαράλαμπος Κουτσιούμπας

3ο ΒΡΑΒΕΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στην Αφροδίτη Βλαχοπούλου

Η αυλή του βασιλιά

Εκείνη την εποχή, σε ένα μακρινό βασίλειο κυβερνούσε ένας άρχοντας κατοικώντας σε κάστρο πελώριο. Τα πρώτα χρόνια επικρατούσε κοινωνική δικαιοσύνη, ειρήνη και ομόνοια. Αυτό, όμως, δεν κράτησε για πολύ. Αυτός ο δίκαιος άρχοντας με έστειλε στη φυλακή. Πώς; Ακούγοντας την αυλή του.

Ο άρχοντας ήταν γνωστός για τη μεγάλη του καρδιά και τους καλούς του τρόπους. Άκουγε όμως πολύ τους αυλικούς του, κόλακες φοβεροί, που όλη μέρα και όλη νύχτα μόνο τον επαινούσαν.

Μέσα στην πλήξη, στο ποτό και το φαγητό, έπεισαν οι αυλικοί τον άρχοντα ότι κάποιοι ήθελαν να κάνουν επανάσταση και να του πάρουν την εξουσία. Του είπαν ότι ο αρχηγός τους θα θερίσει αύριο το χωράφι του, το τελευταίο πάνω στο βουνό.

Τότε σαν ένα μαύρο σύννεφο να σκέπασε το βασίλειο. Σαν μια μεγάλη κατάρτα να απλώθηκε πάνω στο κάστρο. Ο άρχοντας αποφάσισε να συλλάβει τον αρχηγό των επαναστατών.

Έτσι, λοιπόν, το επόμενο πρωινό, εκεί που θερίζα με κόπο και πολλή ζέστη το χωράφι μου, εμφανίστηκε πλήθος στρατιωτών του άρχοντα και με συνέλαβαν με την κατηγορία της προδοσίας.

«Δεν έχω καμιά σχέση μαζί τους», είπα. «Ένας φτωχός αγρότης είμαι. Τι έχω κάνει;» ρώτησα.

«Εντολή του άρχοντα να συλληφθείς για προδοσία», μου είπαν. Και με οδήγησαν στη φυλακή.

Τι ήμουν εγώ; Ένας φτωχός αγρότης που θα δούλευε όλη νύχτα και όλη μέρα για να μαζέψει την παραγωγή του και να την πουλήσει όσο-όσο. Γιατί, μη νομίζετε, όλοι οι κάτοικοι του βασιλείου δούλευαν πολύ σκληρά για να ζήσουν. Κάποιες οικογένειες δεν είχαν ούτε νερό. Πήγαιναν δρόμους για να το κουβαλήσουν.

Αφήστε και τις καλλιέργειες. Πότε η βροχή, πότε το χιόνι· τίποτα δεν έμενε. Όλοι δυσσαρεστημένοι ήταν.

Και μη νομίζετε. Καλός-χρυσός ο άρχοντας, αλλά έβαζε φόρους. Πολλούς. Δεν μπορούσαμε να τους πληρώσουμε όλοι. Και όσοι δεν μπορούσαν, δούλευαν για εκείνον. Γυάλιζαν τα μάρμαρα στο παλάτι, έκαναν μπάνιο τους σκύλους του άρχοντα και άλλες δουλειές.

Στο βασίλειο, όταν έμαθαν τη σύλληψή μου, στεναχωρήθηκαν. Όλοι προσπαθούσαν να ευχαριστήσουν τον άρχοντα. Ακόμα κι εγώ.

Η αλήθεια είναι ότι όλοι μας δυσσαρεστημένοι ήμασταν. Να ευχαριστήσουμε τον άρχοντα προσπαθούσαμε. Οι περισσότεροι δεν είχαμε να φάμε· ούτε καινούργια ρούχα υπήρχαν ούτε χρήματα.

Μετά ήρθε και το σύννεφο με την κατάρτα και όλα άλλαξαν. Εγώ στη φυλακή και οι άλλοι... Ακόμα και ο φούρναρης, ο κ. Ταρτανιάν, δεν μπόρεσε να επιβιώσει. Ήταν και ο αγαπημένος φούρναρης του βασιλιά. Λένε ότι έκανε το πιο νόστιμο ψωμί του βασιλείου και τα πιο νόστιμα γλυκά. Και αυτόν τον συνέλαβαν σαν επαναστάτη.

Ωρες πέρασα προσπαθώντας να καταλάβω το γιατί. Δεν διεκδίκησα τίποτα. Δεν έβλαψα κανέναν. Ελπίδα κρυφή μέσα μου είχα για μια καλύτερη κοινωνία, ελευθερία, γεμάτη αγάπη και αρετή. Με αξιοπρέπεια. Δεν απολογήθηκα και ποτέ.

Μετά την τιμωρία μου, ψηλά από τον ουρανό πια, προσπαθώ να διώξω αυτό το μαύρο σύννεφο της αδικίας και έχω πάντα μέσα στην καρδιά μου την ελπίδα για δικαιοσύνη, ισότητα, ελευθερία και αξιοπρέπεια για όλους. Ακόμα και γι' αυτούς που δεν το αξίζουν.

Αφροδίτη Βλαχοπούλου

1ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ *Απονέμεται στον Σαράντο Παπαδόπουλο* ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μια επιστολή για όποιον... ακούει ακόμα

Φίλοι μου,

Είμαι ένας μαθητής της Α΄ Λυκείου. Ως έφηβος κι εγώ αντιμετωπίζω καθημερινά κάποιες ανησυχίες και προβληματισμούς που, όπως φαντάζομαι άλλωστε, έχει ο καθένας από εμάς. Τα ερεθίσματα που λαμβάνουμε είναι πολλά και καλούμαστε να τα φιλτράρουμε και να τα επεξεργαστούμε μέσα σε συνθήκες που συνεχώς αλλάζουν προς το χειρότερο. Ως εκπρόσωπος της τάξης μου θα ήθελα με την επιστολή μου αυτή να σας παρουσιάσω τους προβληματισμούς μου για ορισμένα θέματα.

Η κοινωνία στην οποία ζούμε και οι συνθήκες που επικρατούν στα μάτια μου φαντάζουν το λιγότερο... τραγικές. Η δυστυχία του κόσμου είναι διάχυτη παντού, τόσο απ' όσα ακούω στις ειδήσεις, όσο κι από αυτά που ο ίδιος αντικρίζω. Μαθαίνω για ανθρώπους που μετά από χρόνια εργασίας έμειναν άνεργοι και που αδυνατούν πλέον να καλύψουν τις βασικές ανάγκες της οικογένειάς τους. Για ανθρώπους, επίσης, που είχαν τα πάντα και βρέθηκαν ξαφνικά στον δρόμο. Το τραγικότερο: για ανθρώπους που λόγω των οικονομικών τους δυσκολιών αποφάσισαν να βάλουν τέλος στη ζωή τους.

Και ποια είναι η απάντηση των ιθυνόντων σ' όλα αυτά; Οικονομικά μέτρα και πάλι μέτρα, φόροι, επιπλέον μειώσεις μισθών και απολύσεις. Κι όλα αυτά γιατί κάποιοι ιθύνοντες είναι φερέφωνα ξένων δυνάμεων που το μόνο που εν τέλει επιθυμούν είναι η υποδούλωση της χώρας. Και να 'ταν μόνο αυτά; Αν κοιτάξουμε γύρω μας, θα δούμε νέους, λίγα χρόνια μεγαλύτερους από εμάς, που έχουν πτυχία αλλά όχι δουλειά, και νέους που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα πάντα, αναζητώντας μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό.

Η κατάσταση, φίλοι μου, πραγματικά με θλίβει. Παρ' ότι νέος, νιώθω συχνά ότι οι καταστάσεις με έχουν κάνει πιο μεγάλο από την ηλικία μου. Συχνά νιώθω πως δεν μπορώ να ευχαριστηθώ τίποτα και να χαρώ την ξεγνοιασιά

που η ηλικία μου μου προσφέρει. Θέλετε να σας πω ποια είναι τα κυρίαρχα συναισθήματα των συμμαθητών μου και τα δικά μου; Άγχος, ανασφάλεια, απογοήτευση, φόβος. Φαντάζομαι πως το ίδιο θα νιώθετε και εσείς· άλλος λιγότερο, άλλος περισσότερο. Πολύ συχνά αναρωτιέμαι αν οι προσπάθειες που κάνω για να περάσω σε μια πανεπιστημιακή σχολή και να έχω μια άνετη και αξιοπρεπή ζωή, θα ανταμειφθούν. Αναρωτιέμαι αν θα καταφέρω να αποκατασταθώ πραγματικά ύστερα απ' όλους τους κόπους που κάνω γι' αυτό. Αν, επίσης, θα είμαι μελλοντικά ένας ευτυχισμένος πολίτης, κοινωνικά υπολογίσιμος, που θα κάνει αυτό που θέλει και αυτό για το οποίο έχει κοπιάσει, ώστε να αισθάνεσαι παραγωγικός.

Σκέψεις με αρνητικές απαντήσεις σ' όλα αυτά μου μαυρίζουν την ψυχή. Δεν σας κρύβω ότι πολύ συχνά νιώθω πως θέλω να τα παρατήσω όλα, να μην προσπαθήσω για τίποτα, αφού ο κόσμος για τον οποίο εμείς παλεύουμε φαίνεται να μας προδίδει έτσι. Κάτι, όμως, μέσα μου μου δίνει δύναμη και κουράγιο να συνεχίσω ακόμα. Να μην παραιτηθώ αλλά να παλέψω με αισιοδοξία για το μέλλον. Το δικό μας μέλλον.

Όλους τους παραπάνω προβληματισμούς μου θέλησα με αυτή την επιστολή να σας τους μεταφέρω και να σας κάνω κοινωνούς τους. Ίσως μοιραζόμενός τους με εσάς, το αποτέλεσμα να είναι καλύτερο.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας!

Με εκτίμηση,
Ένας αληθινός φίλος

Σαράντος Παπαδόπουλος

2ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ

Απονέμεται στον Βασίλειο Δαφέρμο

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ο θρύλος της Σκωτίας

Σκωτία, 1285. Ο Τζόνθαν, ένας δεκατριάχρονος νέος με ξανθά μαλλιά και μυώδες σώμα, θερίζει με τον πατέρα του το χωράφι τους. Τα καστανά μάτια του έλαμπαν στο φως του κατάσπρου από την ομίχλη ήλιου. «Φαγητό! Ελάτε», φώναξε η μητέρα του Τζον. Αμέσως πήραν το σακί από λινάτσα και το πέταξαν στην άμαξά τους. Ο Τζον κάθισε στο τραπέζι και άφησε το δρεπάνι δίπλα του. Τα μάτια του έπεσαν στο σπίτι και παρατήρησε τα γνωστά κειμήλια του πατέρα του, που πάντα τον εντυπωσίαζαν. Ασπίδες και ξίφη κρέμονταν στους τοίχους του ξύλινου σπιτιού. Σε μικρά τραπέζακια βρίσκονταν πελέκεις και κατεστραμμένες πανοπλίες εχθρών.

Ξαφνικά, φωνές ακούστηκαν και δυνατοί κρότοι ακολούθησαν. Ο Τζον άρπαξε το δρεπάνι του και τρέχοντας βγήκε έξω. Αμέσως αντίκρισε μια ομάδα Άγγλων με ξίφη, ρόπαλα και σφύρες. Τα όπλα τους άστραφταν στο φως του ήλιου και οι ήχοι των κοκάλων που θρυμματίζονταν πλανιόνταν στην ατμόσφαιρα. Ένας από αυτούς τον παρατήρησε και με το ξίφος του προτεταμένο έτρεξε προς το μέρος του. Ένα μέτρο πριν, ο Άγγλος τίναξε με λύσσα το ξίφος του, το οποίο σταμάτησε μ' έναν μεταλλικό ήχο. Ο Άγγλος, σαστισμένος, έχασε την ισορροπία του και έπεσε κάτω. Το δρεπάνι του Τζον διαπέρασε τον εχθρό σαν να ήταν στάρι! Κατακόκκινο αίμα έβαψε τα ρούχα του Τζον και το βαθύ άνοιγμα φαινόταν αποκρουστικό. Ένας Άγγλος έτρεξε με το ξίφος του να λάμπει στο κατάσπρο φως του ήλιου. Ο Τζον γύρισε και πριν προλάβει να αντιδράσει, το θανατερό σφύριγμα ενός βέλους ήχησε στη φύση. Ο Άγγλος γούρλωσε τα μάτια του και το ξίφος γλίστρησε από τα χέρια του. Σωριάστηκε και τότε φάνηκε η κόκκινη αιχμή του βέλους. Ένας Σκωτσέζος έσπερνε τον θάνατο «απλόχερα» προς τους Άγγλους, κραδαίνοντας έναν πέλεκυ, ενώ στην πλάτη του είχε ένα τόξο από ξύλο βελανιδιάς. «Τρέχα, μικρέ,

πήγαινε στον Γουάλας!» Αμέσως ο Τζον έτρεξε προς την άμαξα και βρήκε αναίσθητο τον πατέρα του. Το περήφανο πρόσωπό του ήταν παραμορφωμένο και φαινόταν η λαβή ενός μαχαιριού στο πόδι του.

Ο Τζον έβαλε τον πατέρα του προσεκτικά πάνω στην άμαξα. Έπιασε το ξίφος του πατέρα του και έκοψε τα καλινάρια του αλόγου. Πήδηξε στο ασέλωτο άλογο και του κλότσησε τα μαύρα πλευρά. Το άλογο ξεκίνησε και με λίγα τινάγματα των ποδιών έσκισε την πάχνη και την ομίχλη. Το μαύρο άλογο χλιμίντριζε και έτρεχε με στόχο το Αρχοντικό Γουάλας.

Μετά από ώρες επίπονου ταξιδιού, ο Τζον έφτασε σε ένα πέτρινο κτίσμα με τεράστιους τοίχους και ένα τεράστιο δάσος που το περιτριγύριζε. Όταν το βλέμμα του έπεσε στο πίσω μέρος του κτίσματος, αντίκρισε άνδρες βαμμένους με μαύρο χρώμα να χτυπάνε με τα ξίφη αχυρένιες κούκλες. Στη μέση ένας θεόρατος άνδρας επετίθετο με ένα ξύλινο ξίφος σε έναν άλλο άνδρα με κινήσεις χορευτή! Ο θεόρατος άνδρας ξαφνικά σταμάτησε. Τράβηξε το τόξο του. Τοποθέτησε αργά ένα βέλος στη χορδή. Την τράβηξε δυνατά και αποφασιστικά. «Ποιος είσαι;» φώναξε και άφησε να γλιστρήσει ένα δάχτυλο από τη χορδή. Ο Τζον εξηγήθηκε στον τρομερό αυτό γίγαντα. Ο άνδρας χαμήλωσε το τόξο και πέρασε τα δάχτυλά του πάνω απ' το βέλος. Ο άνδρας τότε είπε: «Εγώ είμαι ο Γουίλιαμ Γουάλας, ο Θρύλος της Σκωτίας».

Τα χρόνια πέρασαν και ο Τζον έγινε μέλος της Σκωτσέζικης Επανάστασης. Ο Γουίλιαμ έγινε ο φόβος και ο τρόμος των Άγγλων...

Βρισκόμαστε στο Αρχοντικό Γουάλας. Γέλια ηχούν σε όλο το καταπονημένο κτίριο. Το κρασί ξεχειλίζει από τα ξύλινα βαρέλια και τις μεταλλικές κούπες. Οι κόκκινες μύτες των σκληροτράχηλων πολεμιστών και οι συνεχείς βρισιές των μεθυσμένων Σκωτσέζων έφεραν χαρά στον Τζον και στον Γουίλιαμ, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια. Ένα βέλος σφύριξε και χτύπησε ένα βαρέλι με μπίρα. Το κίτρινο υγρό μούσκεψε το πάτωμα και γέλια ξέσπασαν. Ο μεθυσμένος τοξότης και αδελφός στα όπλα, Τζορτζ, ξέσπασε στα γέλια φωνάζοντας. Η νύχτα πέρασε πολύ ήρεμα και όλοι έπεσαν για ύπνο αμέσως. «Ξυπνήστε, σκουλήκια, ώρα για προπόνηση», φώναξε ο Γουάλας και ταυτόχρονα χτύπαγε το ξίφος του στην ασπίδα, παράγοντας έναν εκνευριστικό

ήχο. Οι κόκκινοι από τον ύπνο και το ποτό στρατιώτες σηκώθηκαν και έτσι άρχισε η καινούργια μέρα: μια μέρα προετοιμασίας. Ο Τζον, με ένα σάλτο, βρέθηκε όρθιος στο έδαφος. Η μέρα ήταν πανέμορφη και το θρόισμα των φύλλων δημιουργούσε την ειρήνη και την τέλεια αρμονία στη φύση. Ο Τζον παρατηρούσε θαμπωμένος την ομορφιά του κόσμου. Ένα ξύλινο σπαθί διέγραψε ένα τόξο και προσγειώθηκε λίγο πριν τον ώμο του. Ο Τζον χτύπησε με την ασπίδα του τον αντίπαλο και με το χτύπημα του βέλους άγγιξε τον λαιμό του συμπολεμιστή του. «Η τεχνική σου βελτιώνεται, αλλά θυμήσου: το μυαλό σου είναι πιο κοφτερό κι από το ξίφος του Γουίλιαμ!». Ο Τζον ετοίμασε το ξίφος και πριν προλάβει να επιτεθεί, ο Γουίλιαμ στήθηκε απέναντί του. Ο Τζον ξεροκατάπιε και πέταξε με δύναμη την ασπίδα του προς τον Γουίλιαμ. Με λίγο κόπο ο Γουίλιαμ απέκρουσε την ξύλινη ασπίδα και με ένα άλμα χτύπησε τον Τζον και τον έριξε κάτω. «Μέχρι και τα ψάρια θα το σκέφτονταν αυτό το αποτέλεσμα», είπε σαρκαστικά ο Γουάλας.

Μια σκωτσέζικη περίπολος εμφανίστηκε από το πουθενά και ενημέρωσε τον Γουάλας ότι οι Άγγλοι λεηλατούσαν τα γύρω χωριά. Οι Σκωτσέζοι φόρεσαν τις πανοπλίες τους και τοποθέτησαν προσεκτικά το ξίφος τους στη μαύρη δερμάτινη ζώνη τους. Ο Τζον πασάλειψε με καπνιά το πρόσωπό του και μάζεψε τα όπλα του. Οι στοιχημένοι πολεμιστές με τα μαύρα από την καπνιά πρόσωπα άρχισαν να τρέχουν. Στο πρώτο χωριό που σταμάτησαν το μόνο που είχε απομείνει ήταν τέφρα και καμένα σώματα. Ο Τζον ένιωσε το στομάχι του να στριφογυρίζει και άδειασε τα σωθικά του σε έναν κοντινό θάμνο.

Οι Άγγλοι ξεπρόβαλαν από το δάσος και έτρεξαν προς τη μαύρη σκωτσέζικη μάζα. Ο Τζον βρέθηκε αντιμέτωπος με έναν ψηλό Άγγλο, ο οποίος στριφογύρισε το ρόπαλό του, αλλά ο Τζον απέφυγε το χτύπημα και αντεπιτέθηκε με μια δεξιά γροθιά στο σαγόνι. Ο Άγγλος δέχτηκε το χτύπημα και με μια γοργή κίνηση «διέλυσε» το πόδι του Τζον. Ο Τζον έπεσε στα γόνατα και το ξίφος του έπεσε από τα γεμάτα αμυχές χέρια του. Ο Άγγλος σήκωσε το ρόπαλό του. Ο Τζον κοίταξε τον Άγγλο και τίναξε το χέρι του. Τα μάτια του Άγγλου γούρλωσαν και πήγαν να πεταχτούν από τις κόγχες τους. Η ατσάλινη γροθιά του Τζον βυθίστηκε στη μαλακή κοιλιά του. Ο Άγγλος δίπλωσε και

όλοι οι συμπολεμιστές του τράπηκαν σε άτακτη φυγή. Ο Τζον έπιασε το ξίφος του και το πίεσε στο χώμα, για να στηριχτεί. Αφού κατόρθωσε να σηκωθεί, πρότεινε το χέρι του στον πεσμένο στις λάσπες εκθρό. Ο Άγγλος είπε το όνομά του και χαμογέλασε. Ο Τζον παρατήρησε τα κίτρινα δόντια του νέου τους συμμάχου και χαμογέλασε.

Τον Αύγουστο οργανώθηκε το γλέντι των Σκωτσέζων αρχόντων. Ο Γουίλιαμ πήγε στο Εδιμβούργο μαζί με τον Τζον και τον Πίτερ τον Άγγλο. Μόλις έφθασαν, ο Τζον τράβηξε το ξίφος του και γελώντας τρύπησε το ξύλινο βαρέλι βελανιδιάς που ήταν γεμάτο μπύρα. Οι ευγενείς σάσισαν αλλά μετά γέλασαν με την ψυχή τους. Παράλληλα, κίτρινο υγρό χυνόταν από το τρύπιο βαρέλι. «Για την ελευθερία!» φώναξαν όλοι αργά το βράδυ, την ώρα που μόνο οι γρύλοι έσπαγαν την ησυχία της νύχτας. Τρεις μέρες αργότερα ο Γουίλιαμ κατατροπώθηκε στην προδοτική μάχη του Φόλκερκ.

Ο Τζον ξύπνησε και παρατήρησε τον χώρο γύρω του. Τον περιτριγύριζε ένα περίεργο συναίσθημα οικειότητας σαν να ήταν σπίτι του. Αλλά το σπίτι του κάηκε μέχρι το χώμα από τους Άγγλους. Άφησε αυτές τις σκέψεις και τις αισθήσεις του να τον οδηγήσουν. Το δεύτερο πράγμα που παρατήρησε ήταν η μυρωδιά μπύρας στα ρούχα και στο στόμα του. Τότε θυμήθηκε τη χθεσινή μέρα. Το βράδυ, πολλοί Άγγλοι τους περικύκλωσαν. Ο Γουίλιαμ και ο Πίτερ τράβηξαν τα ξίφη τους και αμύνθηκαν. Εκείνος στόχευε με το τόξο του και απελευθέρωνε τις ψυχές των δύσμοιρων στρατιωτών που βρίσκονταν στον δρόμο του. Τα ξίφη έλαμπαν στο φως της σελήνης και το αίμα έλαμπε σαν πυγολαμπίδες που περνούν από ένα λιβάδι με τριαντάφυλλα. Και τότε θυμήθηκε το σημαντικότερο: οι Άγγλοι είχαν σπάσει την άμυνά τους και απήγαγαν τον Γουίλιαμ.

Ο Τζον, αφού ντύθηκε, βγήκε έξω και αντίκρισε μια αγγελία. Την έσκισε από τον τοίχο και είδε το νέο διάταγμα του βασιλιά. Όλες οι σοδειές έπρεπε να μεταφέρονται στην Υόρκη κι από εκεί στο Λονδίνο. Ο Τζον, χωρίς να χάνει καιρό, έτρεξε να ειδοποιήσει τους ευγενείς. Βρήκε τον Μπρους, 17ο κόμη της Σκωτίας. Αφού τον ειδοποίησε, έμαθε τη μοίρα του Γουίλιαμ. Από την αφήγηση του Μπρους έμαθε ότι τον εκτέλεσαν. Μέσα σε λίγους μήνες μάζεψαν

στρατό και μεθοδικά διέλυσαν τους Άγγλους. Ο Τζον, πριν πεθάνει ελεύθερος, είπε: «Όλοι οι άνθρωποι ζουν, αλλά δεν ζουν όλοι αληθινά».

Μια από τις μεγαλύτερες αρετές είναι η ελευθερία. Αυτή εξασφαλίζει την αληθινή ζωή. Υπάρχουν χιλιάδες που θυσίασαν τη ζωή τους για την ελευθερία. Ένας από αυτούς ήταν ο θρύλος της Σκωτίας: ο Γουίλιαμ Γουάλας!

Βασίλειος Δαφέρμος

3ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ *Απονέμεται στη Μαρία-Αγγελική Χατζοπούλου*
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Σωθήκαμε

15 Αυγούστου 2015

Αγαπητό μου ημερολόγιο,

Όταν φτάσαμε στο νησί, μετά από μεγάλη ταλαιπωρία, ξημέρωνε. Ένας ήλιος «βρεγμένος» από τη θάλασσα ανέβαινε σιγά-σιγά σαν σύμμαχος, για να μη μας προδώσει. Θα φτάναμε νωρίτερα, αλλά η θάλασσα είχε κύμα και ο βαρκάρης φοβήθηκε. Η βάρκα μας χωρούσε δέκα άτομα το πολύ κι εμείς ήμασταν τριάντα! Μια αναποδιά και θα πνιγόμασταν όλοι...

Σωσίβια φορούσαμε μόνο οι μισοί. Ξεχωρίζαμε από το έντονο πορτοκαλί και από τη ζήλια στα μάτια των υπόλοιπων, όταν μας κοίταζαν. Φτάσαμε όλοι ζωντανοί και ευχαριστούσαμε ο καθένας τον δικό του Θεό. Από την οικογένειά μου, μόνο εγώ και η μάνα μου μπήκαμε στη βάρκα. Ο πατέρας μου σκοτώθηκε ενώ αγόραζε φρούτα στην υπαίθρια αγορά και η γιαγιά και ο παππούς έμειναν πίσω, να μη νιώθει μοναξιά ο γιος τους. Η μητέρα μου με κρατούσε τόσο σφιχτά στη βάρκα, που μελάνιασε το χέρι μου. Δεν μιλούσα όμως καθόλου, όπως κανείς δεν μιλούσε εκείνο το βράδυ.

Όταν βγήκαμε στη στεριά, ρώτησα τη μάνα μου πού είμαστε κι εκείνη μου είπε ότι είμαστε μακριά από τον θάνατο κι αυτό είναι αρκετό. Ξεκινήσαμε να περπατάμε, για να φτάσουμε από την ερημιά που είδαμε μόλις βγήκαμε από τη βάρκα, στην πόλη που υπήρχε ο καταυλισμός. Χρήματα δεν είχαμε καθόλου μαζί μας. Τα τελευταία δόθηκαν για το σωσίβιο που φορούσα.

Περπατούσαμε ώρες ατελείωτες και πάντα ακούγαμε καμπάνες. Έτσι καταλαβαίναμε ότι πλησιάζαμε σε κάποιο χωριό. Ένας από την ομάδα που φιλοκαταλάβαινε ελληνικά, μας είπε ότι ήταν μέρα μεγάλης γιορτής για τους Χριστιανούς, που γιόρταζαν για τη μητέρα του Χριστού. Στα χωριά, κάποιοι μας έδιναν νερό και τρόφιμα και κάποιοι έκλεισαν τις πόρτες τους. Κανέναν δεν κατηγορώ. Φοβούνται οι άνθρωποι μην και τους κάνουμε κακό.

Φτάσαμε στον καταυλισμό αργά το απόγευμα. Δύσκολα τα πράγματα κι

εκεί. Μοιρασθήκαμε μια σκηνή με μια άλλη οικογένεια εντελώς άγνωστη, η οποία είχε χάσει το παιδί της στη θάλασσα. Τότε κατάλαβα τι πραγματικά σημαίνει ανθρώπινος πόνος, παρ' όλα τα όσα περάσαμε. Βγήκα από τη σκηνή και είδα κάτι παιδιά στην ηλικία μου να παίζουν ποδόσφαιρο με μια ξεφούσκωτη μπάλα. Τα πόδια μου πονούσαν τόσο πολύ από το περπάτημα, κι όμως ήθελα να παίξω κι εγώ. Μπήκα στο παιχνίδι κι άρχισα να τρέχω. Γύρισα και κοίταξα τη μάνα. Τα μάτια της γελούσαν και το μαντίλι της έκανε ακόμα πιο όμορφο το πρόσωπό της. Κοιτούσε το φεγγάρι που άρχισε να βγαίνει στον ουρανό και στα χείλη της σχημάτισα μια λέξη: «Σωθήκαμε».

Μαρία-Αγγελική Χατζοπούλου

Ιο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στη Θεοδώρα Βισβάρδη

Έχοντας δύναμη

Είδωλο στον καθρέφτη
αγάπη μου μείνε αγέρωχη
στον άνεμο του σήμερα.
Κράτα γερά στη θύελλα του πλούτου
έχε για βέλος την ίδια τη ζωή
δίχως να χάσεις τον δρόμο.
Στάσου όρθια απέναντι
και πρόταξε τα στήθη σου,
μη χαμηλώνεις το κεφάλι
μην υπακούσεις
στον άρχοντα του θέλω.
Σταμάτα να ακούς τη μουσική των σειρήνων
και αγωνίσου.
Έχε τον ήλιο για πατέρα
για μάνα τη γη
και για αδέρφια τη φωτιά,
το νερό, τη σελήνη.

Θεοδώρα Βισβάρδη

2ο ΒΡΑΒΕΙΟ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον Δημήτρη Ράντζα

Κοίτα τον ήλιο

«Κάνε τον σταυρό σου» μου είπαν
και είπα όχι.
«Σβήσε το φως, είναι μεσάνυχτα»
γέλασα και αρνήθηκα.
«Πρέπει να μάθεις να ακούς» είπαν
και εγώ έκλεισα τα αυτιά μου.
Μου έσκυψαν το κεφάλι
αλλά το ξανασήκωσα.
Με άφησαν ελεύθερο, έτσι ένιωθα
μα ξημέρωσε και ξύπνησα.
Ήταν όλα όνειρο, μα η αλήθεια δεν διαφέρει
εκτός από κάτι, είμαι παγιδευμένος.
Κι όμως αντιστέκομαι
δεν σκύβω το κεφάλι μου.
Βγαίνω έξω και χαζεύω τον ήλιο
κινείται, λάμπει, κρύβεται πίσω από τα σύννεφα.
Αλλά εν τέλει ξαναλάμπει.

Τούτος ο ήλιος μου θυμίζει δύο πράγματα,
την ελευθερία και την αξιοπρέπειά μας.
Μπορεί να μας τα κρύβουν συχνά
όμως τα παίρνουμε πίσω.
Μα για να τα βρούμε, όπως και τον ήλιο, πρέπει να κοιτάμε ψηλά.
Πόσο όμως. Πόσο θα αντέξουμε να αντιστεκόμαστε;
Πολύ φωτεινός ο ήλιος, όμως το βράδυ σβήνει.
Ας είναι το φως η μόνη ένδειξη ελπίδας, όπως και να 'χει θα χαθεί.
Άσ' το να πάει στο καλό, μα μη φοβάσαι.
Θα τα πούμε το πρωί.'

Δημήτρης Ράντζα

3ο ΒΡΑΒΕΙΟ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στην Κατερίνα Ζορμπάνου

Αντίσταση μέσω της μουσικής με ένα χαϊκού

Πιάνο δίδαγμα ζωής
 άγγιγμα ψυχής
 κάθε νότα μαγική.
 Ντο ρε μι φα σολ λα σι
 είναι μια πνοή
 ξακουστή σ' όλη τη γη.
 Αρμονία και ρυθμός
 δύναμη ψυχής
 παραμυθένιος ψαλμός.
 Κάθε νότα και πνοή
 καθώς ακούω
 νύχτα σεληνόφωτη.
 Ακούω ψυχής ρυθμό
 σκοπό δυνατό
 μουσικό, μελωδικό.
 Σονάτες για παρέα
 και η ορχήστρα
 για να παίζει μουσική.

Με το τριπλό κονσέρτο
 για να αγγίζει
 τις ψυχές των ανθρώπων.

Αμμουδιά με ξαστεριά
 μουσική καρδιάς
 μου ανοίγουν τα φτερά.

Τα μεγάλα τραγούδια
 κρύφτηκαν μέσα
 στις μικρότερες νότες.
 Σύννεφο η σιωπή μου
 ξεσπά σε βροχή
 όταν παίζω μουσική.

Πόσες φορές θες να πεις
 να ψάξεις να βρεις
 τη μουσική της σιωπής.
 Πόσα συναισθήματα
 κρύβονται πίσω
 από ένα τραγούδι!
 Με όνειρο ζωντανό
 καθώς σ' ακουμπώ
 νιώθω αγάπης παλμό.

Με τον πόνο της ψυχής
 γράφω τραγούδια
 της μικρής αυτής ζωής.

Κατερίνα Ζορμπάνου

Ιος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ Απονέμεται στον *Ανδρέα-Νικήτα Τσιλίκη-Ραβάνη*
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Από τα μάτια του

Η ζωή απ' τα μάτια του σαν ταινία περνά,
μια θάλασσα μακρά.
Ο φοιτητής πολεμά για την ελευθεριά.
Η σωτηρία δεν αργεί, αλλά το κουράγιο εξασθενεί.
Η επίθεση δεν καθυστερεί, δεν προλαβαίνουν την αυγή.
Τα τελευταία τους λόγια προσπαθούν να πουν για να αναπαυθούν.

Η ψυχή τον Άδη θα διαβεί
για μια ελεύθερη μετά θάνατον ζωή.
Τον κόσμο αυτό αποχαιρετούν
και ελεύθερο από ψηλά θέλουν να τον δουν.
Το τέλος είναι εδώ και το αναζητούν,
απάνθρωπη είναι η ζωή που παρατούν.

Δεν έχουν τίποτα να κάνουν παρά να προσευχηθούν
για την Ελλάδα, την Πατρίδα που αγαπούν.
Μια μέρα ελεύθερη να την δουν μαζί με τον Θεό από ψηλά στον ουρανό.
Να την χαρούν μ' έναν αληθινό και όχι κίβδηλο πολιτισμό.
Έναν πολιτισμό μοναδικό σαν αστέρι μακρινό,
που θα τον θαυμάζουν όλοι, αλλά απ' όλους περισσότερο εγώ.

Ανδρέας-Νικήτας Τσιλίκης-Ραβάνης

Ιος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον *Παύλο Γκούλελη*

Με αφορμή τον στίχο
«Μία λιγότερη αχτίδα, μια περισσότερη σκιά»
του μεταφρασμένου ποιήματος «She Walks In Beauty»,
του Λόρδου Μπάιρον

Σα θεατρική σκηνή

Υποκριτική γεμάτη υποκρισία
Προσωπίδες που κρύβουν
Τη πραγματικότητα

Μα, γιατί να εκθρεύεσαι την Αλήθεια;

Κι Εσύ, πιστός στο σενάριο
Μη σου ξεφύγει ούτε κόμμα
Από αυτά που οι Άλλοι έβαλαν για σένα

Προσοχή μην κάνεις λάθος!

Κινήσεις, εκφράσεις και πάλι κινήσεις
Όλα στημένα
Από έναν απρόσωπο σκηνοθέτη

Άκου για μια φορά τη δική σου φωνή!

Γιατί αναρωτιέμαι,
Όταν κλείσει η αυλαία
Θα έχεις κρατήσει ζωντανό κανένα από τα κομμάτια σου;

Δεν το νομίζω

Τόσο λάθος
Τόσο ψέμα

Σα θεατρική σκηνή

Παύλος Γκούλελης

2ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον Παύλο Αγγελάκη

Κάθαρση

Τη μωρουδιακή αθώωση
στα χθαμαλά πάθη τώρα ζητώ.
Είναι μια απαλλαγή από τη φρίκη
να κρίνεις σωστά το παρελθόν,
μέσα στο παρόν.

Είναι εισφορά γενναιόδωρη...
στην ιερή λύτρωση.
Είναι ο στραγγαλισμός του πόνου,
της ψυχής,
στο ηλιοβασίλεμα μιας ζωής,
με πεθαμένα πρωινά.

Μα ποιος με ακούει
σαν τραγουδώ τώρα πια;
Μόνο οι περίεργοι περιπατητές!

Παύλος Αγγελάκης

ΒΥΡΩΝΑΣ 2016

ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΑ
Δημοτική βιβλιοθήκη

3ος Διαγωνισμός
Λογοτεχνικής Έκφρασης
Εφήβων και Νέων

Κατηγορία Νέων
ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΘΗΚΑΝ

Ξεφυλλίζοντας τις σελίδες των νέων μας

Στο βλέμμα του Μπαίρον η νιότη δεν αγγίζεται

Αγέραςτος ο ποιητής πορεύτηκε στο τέλος του...

δεν ήταν ο χρόνος που τον λύγισε.

Νιότη που δε σιωπά μην τη φοβάσαι, άσ' τη να δώσει αυτά που
έχει μέσα της...

60

Άκου να σου μιλά και μάθε να ονειρεύεσαι μαζί της...

Μην της κακιώνεις αν απόμακρες σου φαίνονται
οι σκέψεις της, μην τη ζηλεύεις,
είναι κοντά στο πάθος που εγκατέλειψες μέσα στο χρόνο...
Άκου τη νιότη που εκφράζεται και ζήσε τις στιγμές της,

άκου το πάθος της και ξέθαψε
μέσα από την εμπειρία σου αυτά που απώθησες...

61

1ο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στη *Μαρία Καμαρίτη*

Ο φοίνικας

Ήμουν εκεί... Ανάμεσα στους Φοιτητές...

Αν και μάλλον δεν ξεκίνησα σωστά... Ονομάζομαι Γεράσιμος Περιστερής, αν και οι φίλοι μου με φώναζαν ανέκαθεν Μάκη. Το «Γεράσιμος» φαίνεται να μην έδινε την κατάλληλη φιλική και προσιτή νότα στους γύρω...

Απ' όσο με θυμάμαι, πάντα ήμουν ένα ήσυχο παιδί, από μια συντηρητική και πολύ πειθαρχημένη οικογένεια. Ο πατέρας μου στρατιωτικός, βλέπετε,μίλαγε για να πει τα απολύτως απαραίτητα και να μας ενημερώσει για την ημέρα του στον στρατό. Η μητέρα μου, σοφή γυναίκα που παράτησε τα γράμματα για να μεγαλώσει εμένα και να σταθεί στο πλάι του συζύγου της, ο οποίος παρόλο που ήταν ο «αρχηγός» του σπιτιού, πιστεύω ότι χωρίς τη μητέρα μου θα ήταν ένας στρατιώτης χωρίς χρώμα. Ήταν η ζωή του σπιτιού, η οποία έκανε τις δουλειές και έλεγε στον πατέρα μου ό,τι έκρινε σωστό ή ενδιαφέρον και αυτός άκουγε ευλαβικά και τιμούσε τα λόγια της σαν ευαγγέλιο.

Μου παρείχαν πάντα τα απαραίτητα και έτσι κατάφερα το 1970 να διεκδικήσω τη θέση μου ανάμεσα στους φοιτητές της Αρχιτεκτονικής. Τα κατάφερα βλέποντας τον ζήλο του πατέρα μου να γίνω «μορφωμένος και σπουδαίος» και τη μητέρα μου να θέλει να συνεχίσω ό,τι δεν κατάφερε να ολοκληρώσει εκείνη. Με έκαναν να θέλω να τους κάνω περήφανους και να ζωγραφίσω ένα χαμόγελο στα χείλη του πατέρα μου, πράγμα το οποίο δεν έβλεπα συχνά.

Εκεί, γνώρισα την Ελένη. Γυναίκα... Ενωώ... φοιτήτρια με τα όλα της, πάντα μέσα στα πράγματα. Ατίθασο πνεύμα. Πάντα ισχυρογνώμων, τσαντιζόταν με τη γενική πίεση που κυριαρχούσε από τους «άνωθεν». Είχε έναν μεγάλο αδερφό, τον οποίο τον είχε σαν πρότυπο. Ήταν η δύναμη και η αδυναμία της. Ο αδερφός της είχε θεωρηθεί «αντιδραστικός» λίγο πριν περάσει στη

σχολή η Ελένη και στρατολογήθηκε, ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές που γυρνούσε στο σπίτι με μώλωπες και αίματα, «δωράκια από τα ένστολα ανδρείκελα», όπως έλεγε.

Δεν άργησα να θαμπωθώ από το ταμπεραμέντο της. Κι εκείνη, όμως, από την πρώτη στιγμή που κάθισε κοντά μου στο μάθημα, φάνηκε να ενδιαφέρεται να μάθει τι κρύβεται πίσω από τη μερική ησυχία μου. Και έτσι, πέρασε το πρώτο έτος. Με εμένα να κρυφογελάω στη σκέψη της και εκείνη να είναι αποφασισμένη να ανατρέψει το σύστημα. Κάναμε πολλή παρέα. Ήμασταν συχνά μαζί· όχι στον βαθμό που εγώ ήθελα, όμως... Το δεύτερο έτος, εγώ συνέχισα να είμαι επίσημα ερωτευμένος μαζί της, εκείνη ερωτευμένη με τον σκοπό της... Πίστευε ότι η μόρφωσή της και η αποφοίτηση από το Πολυτεχνείο θα ήταν το εισιτήριο για να υποστηρίξει τις ιδέες της, ίσως και σε πολιτικό επίπεδο. Κάποια στιγμή, στο δεύτερο έτος, την έφερα και στο σπίτι... Δεν χρειάζεται να αναφέρω ότι σχεδόν αμέσως υπήρξε μια κόντρα με τον πατέρα μου. Δεν ανέβασε ποτέ κανείς τους τον τόνο της φωνής, αλλά η περιφρόνηση και από τις δύο πλευρές ήταν εμφανής. Η μητέρα μου, από την άλλη, την λάτρεψε. Δεν ξέρω αν ενστικτωδώς η μητέρα μου κατάλαβε ότι έφερα την Ελένη σπίτι με την ελπίδα ότι κάποτε θα την ξαναφέρω ως Ελένη «μου» ή αν είδε στην Ελένη στοιχεία του εαυτού της· πάντως τη θαύμαζε.

Στο τρίτο έτος, η Ελένη έγινε «μου». Δεν ξέρω αν την τράβαγε η μυστηριώδης ησυχία μου, όπως έλεγε, ή η σπιθα που πίστευε ότι κρύβω· πάντως για μένα το τρίτο έτος ήταν ονειρικό. Δεν με ένοιαζε η κατήφεια εκεί έξω, δεν με ένοιαζε η καταπίεση, ούτε ο χαμός που επικρατούσε στον ακαδημαϊκό κόσμο. Ωστόσο, η Ελένη δεν συμεριζόταν το ροζ συννεφάκι στο οποίο νοίκιαζα. Εκείνη συνέχιζε να προσπαθεί με κάθε τρόπο να πλήξει κάπως την καταπίεση. Κάποια αφίσα θα κολλούσε, σε κάποιον τοίχο θα έγραφε απόψεις... Κάπου στα μέσα της χρονιάς, λοιπόν, δεν θα έκανε σε κανέναν εντύπωση ότι ήθελε να συμμετέχει στις διαδηλώσεις. Μπορεί να χτύπησε το πόδι της για να αποφύγει την αστυνομία, μπορεί φίλοι της να παραπέμφθηκαν σε δίκη, αλλά όλα αυτά της έδιναν επιπλέον κίνητρα να μισεί ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Εγώ σε όλα αυτά ήμουν εκεί, αλλά δεν τα υποστήριζα εγκαρ-

δίως, τα έκανα πιο πολύ από έρωτα. Με κάποιον τρόπο, που ακόμα δεν έχω καταλάβει, τη συμμετοχή μου σε αυτά «τα πράγματα» την έμαθε και ο πατέρας μου. Την ημέρα μετά την εμπλοκή της αστυνομίας, κάπου τον Φλεβάρη, γύρισα σπίτι αναμαλλιασμένος. Ο πατέρας μου δεν είπε τίποτα. Σηκώθηκε ήσυχα από την πολυθρόνα και απλά μου έδωσε μια δυνατή σφαλιάρα. Γυρνώντας πλάτη, το μόνο που είπε ήταν: «Δεν σε μεγάλωσα για να γίνεις ένας του δρόμου ούτε για να κάνεις παρέα με τέτοιους». Η σχέση μας ήταν τεταμένη τότε.

Η σχέση μας με την Ελένη, παρ' όλα αυτά, άκμαζε, κι εγώ σεβόμουν ολοένα και περισσότερο το αγωνιστικό πνεύμα της. Με κάποιον τρόπο η σπίθα που ίσως είχα διαφαινόταν κάπου βαθιά με τον καιρό. Όλα ήταν καλά, μέχρι που ήρθε το τέταρτο έτος και ΑΥΤΟΣ ο Νοέμβρης. Το κλίμα στη σχολή ήταν βαρύ. Οι φοιτητές δυσανασχετούσαν όποτε έβλεπαν κάποιον με στολή ή όποτε διάβαζαν συγκεκριμένα ονόματα. Στις 13 Νοέμβρη, η Ελένη ήρθε λαχανιασμένη, μάλλον τρέχοντας, στο σπίτι μου και μου είπε –το θυμάμαι ακόμα– «Ετοιμάσου για κάτι μεγάλο!». Ίσως και να την αγνόησα τότε. Δεν είμαι σίγουρος... Και 14 Νοεμβρίου, βρέθηκε κλεισμένος στη σχολή με την Ελένη και άλλον τόσο κόσμο... Τους μισούς δεν τους ήξερα, αλλά με τη δίψα τους για αντίσταση, με έκαναν να θέλω να φωνάξω πιο πολύ από ποτέ... ΚΑΤΩ... Κάτω όλα... Κάτω η δικτατορία, κάτω η καταπίεση, κάτω το ΝΑΤΟ, κάτω εμείς που δεν το κάναμε αυτό νωρίτερα... Ίσως έπρεπε να φτάσω στο τέταρτο έτος ή να γνωρίσω την Ελένη, για να συνειδητοποιήσω ότι τόσο καιρό ήμουν ένα τίποτα... Κάποιος που ζούσε στο νύχι ενός φοίνικα*, αλλά δεν έλαβε ποτέ από τη φωτιά του... Ένα πουλί, ένα σύμβολο παρεξηγημένο για τόσους λόγους... Ο φοίνικας ήμουν εγώ, όχι αυτοί! Εγώ έφτασα τώρα να ανασταίνομαι από τις δειλές στάχτες μου!

Πρώτη φορά είδα τόσον κόσμο συγκεντρωμένο. Πιο ενωμένο από ποτέ... Πάλευαν για κάτι, αντί να διαβάζουν τα «πλασαρισμένα».

Τραγουδάγαμε, λέγαμε συνθήματα. Οι μέρες πέρασαν, σχεδόν ήσυχα από τους «πάνω». Ναι μεν η αστυνομία ήταν εκεί, αλλά δεν ήταν αρκετή να μας σβήσει. Και τελικά ήρθε... Η Πέμπτη 16... Ήταν μεσάνυχτα πια. Και να σου οι

στρατιωτικοί και να σου τα τανκς. Δεν τα πήραμε, δυστυχώς, τόσο τοις μετρητοίς τότε... Η ατμόσφαιρα μπορεί να ήταν αποπνικτική και βαριά, αλλά δεν πιστεύαμε ότι θα γίνει κάτι συγκλονιστικό από ανθρώπους τόσο διεφθαρμένους, που χρειάζονται την ησυχία του λαού. Μας το 'παν. Να φύγουμε... Να τα εγκαταλείψουμε όλα... Κοιταχτήκαμε με την Ελένη... ΠΟΤΕ! Εκείνη για τον αδερφό της και την ιδεολογία της, εγώ για εκείνη, εμένα, αυτό που έχω γίνει! Και οι άλλοι φοιτητές όμως ήταν ακάθεκτοι. Ήμασταν μπροστά-μπροστά στην πύλη. Πρόσωπο με πρόσωπο με αυτούς... Είχαμε την ελπίδα ότι ίσως τους αλλάξαμε γνώμη. Ίσως είδαν σ' εμάς τα παιδιά τους, τα αδέρφια τους και θέλουν ειρήνη με εμάς. Ησυχία...

Κι όμως... Μετά από ένα δευτερόλεπτο –έτσι μου φάνηκε τότε–, είδα ένα τανκ να έρχεται... Το είδε και η Ελένη... Εγώ πρόλαβα... Εκείνη...

Την είδα ή μάλλον δεν την είδα μετά... Ποτέ ξανά... Μέσα στον πανικό που επικρατούσε γύρω, εγώ είχα παγώσει!

Μέσα στην πολυκοσμία εγώ ήμουν λίγο πιο μακριά της εκείνη τη στιγμή και έτσι είχα μια οπτική επαφή μαζί της, αλλά δεν ήμασταν τόσο κοντά ώστε να κάνω κάτι... Ήταν μπροστά-μπροστά και έτσι με κοίταξε, την κοίταξα και πριν προλάβω να της χαμογελάσω ή εκείνη να γυρίσει τελείως μπροστά το κεφάλι της, το τεθωρακισμένο είχε γκρεμίσει τα πάντα: την πύλη, τα όνειρά μου, εμένα, την Ελένη, την καρδιά μου, τον κόσμο μου! Το ηθικό μου όμως, όχι! Ένιωθα ένα κάψιμο στον λαιμό, στα μάτια και έναν κόμπο στο στομάχι... Τα ίδια ένιωσα και αργότερα όταν ο θάνατος από τα τανκς ήταν «ανεπιβεβαίωτος» παρά τις ενστάσεις μου. Ο θάνατος της Ελένης θα μπορούσε να είναι και από «ποδοπάτημα» ή κάτι άλλο, λέει... Αλλά πάντα θα ξέρω ότι ήταν από αυτούς! Πιο μεγάλο χαμόγελο από αυτό που σχημάτισα πολύ καιρό μετά, στη δίκη ΤΟΥΣ, είχα καιρό να σχηματίσω...

Στην κηδεία της, ήρθε πολύς κόσμος που δεν ξέρω αν την ήξερε καν προσωπικά. Πέθανε το σώμα της, αλλά ποτέ αυτή. Έμεινε πάντα μέσα μου... Μου πήρε καιρό να καταλάβω ότι ο Φοίνικας δεν ήμουν ποτέ εγώ, αλλά Αυτή. Μέσα από τις στάχτες της γεννήθηκε μια ιδεολογία... Εγώ... Εκείνη ήταν ο φοίνικας, εγώ μια σπίθα, όπως εκείνη είχε πει. Απλά μια σπίθα... Κατά κάποιον τρόπο κατάφερε να πετύχει τον σκοπό της. Δεν άργησε να αλλάξει το

σύστημα, το πολίτευμα, οι άνθρωποι. Μερικές φορές οι θυσίες χρειάζονται, απλά πάντα ελπίζεις να μην τις κάνει κάποιος που σε αφορά...

Από τότε, πηγαίνω κάθε μέρα στον τάφο της. Τελείωσα την Αρχιτεκτονική, την παράτησα και επιδόθηκα στην κοινωνική έρευνα, στον εθελοντισμό και στην πολιτική. Σε τοπικό επίπεδο, όμως, δεν θέλω να είμαι σε κτίρια διεφθαρμένα... Παντρεύτηκα μετά από πολλά χρόνια... Έκανα μια κόρη και την ονόμασα – ξέρετε... Την αγαπάω τη γυναίκα μου, αλλά από μέσα μου Εκείνη δεν θα φύγει ποτέ... Το ξέρει κι εκείνη... Ζει μέσα μου. Δεν θα καταφέρω ποτέ αυτά που θα κατάφερνε η Ελένη αν ήταν ζωντανή...

Σήμερα η κατάσταση δεν είναι τόσο διαφορετική από τότε. Ίσως να ήταν, όμως... Αν ήταν εδώ... Θα το συζητήσουμε, όπως εμείς ξέρουμε, όταν την ξαναδώ...

Μαρία Καμαρίτη

* Ο φοίνικας ήταν το εθνόσημο κατά τη Χούντα των Συνταγματαρχών, καθώς επίσης και το έμβλημα του προέδρου Γεώργιου Παπαδόπουλου.

Ιο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον Δημήτριο Κανέλλο

Οι τρεις λέξεις

Εκείνο το πρωινό Πέμπτης ήταν χλιαρό –ούτε ζέστη μήτε και κρύο– σαν τους ανθρώπους που περίμεναν στη στάση του λεωφορείου μαζί με τον φοιτητή. Στέκονταν αδιάφοροι, κοιτώντας τις οθόνες των κινητών τους, σχεδόν αποχαυνωμένοι, περιμένοντας. Όπως κάθε πρωί έτσι και σήμερα ο νεαρός περίμενε το λεωφορείο για να πάει στο πανεπιστήμιο (φοιτούσε σε επαρχιακό πανεπιστήμιο αλλά ζούσε στην πόλη που μεγάλωσε, μιας και ήταν πολύ κοντά στην πόλη των σπουδών του). Σήμερα όμως ένιωθε ιδιαίτερος τυχερός, αφού την επομένη ήταν η επέτειος του Πολυτεχνείου. Ακόμα κι αν δεν ήξερε πολλά για το αντικείμενο του εορτασμού –πέραν όσων μηχανικά άκουγε κάθε χρόνο– μολαταύτα θυμόταν το πιο σημαντικό: πως η μέρα αυτή είναι σχολική αργία και άρα το πανεπιστήμιο θα έμενε κλειστό. Θα είχε λοιπόν ένα τριήμερο για να κάνει ό,τι θελήσει.

Είχε καθεί στους ρεμβασμούς του, συλλογιζόμενος τις πιθανές δραστηριότητες του τριημέρου, όταν το λεωφορείο έφτασε και πριν καν το καταλάβει, είχαν πάρει κιόλας τον δρόμο. Και τι δρόμο! Κινούμενη άμμος και γιοφύρι της Άρτας μαζί τού φαινόταν αυτός ο δρόμος. Εδώ και χρόνια που πραγματοποιούνταν έργα για τη διαπλάτυνση της Νέας Εθνικής Οδού, συνέβαινε κάτι περίεργο: κάθε μέρα το οδικό δίκτυο έμοιαζε διαφορετικό και συνάμα το ίδιο – σαν τους αμμόλοφους της ερήμου, που αλλάζουν συνέχεια θέση μα αφήνουν την αίσθηση του τοπίου ανέπαφη, χωρίς τίποτα να προδίδει μια κάποια αλλαγή. Σαν να ξεκινούσαν τα έργα κάθε μέρα εκ του μηδενός και τελειωμό να μην είχαν – όπως γινόταν με το γνωστό γιοφύρι. Όμως, σε αυτό το αέναα μεταβαλλόμενο, μα συνάμα अपαράλλαχτο τοπίο, εκείνο το πρωί έμελλε να υπάρξει μια αλλαγή...

* * *

Καθώς άφηναν πίσω την πόλη, κινούμενοι παράλληλα στον υπό διαπλάτυνση δρόμο, φτάσανε σε ένα σημείο που η Νέα Εθνική Οδός περνούσε πάνω από ένα ποτάμι και γεφύρωνε τις δύο άκρες της κοίτης του. Ο φοιτητής παρατήρησε πως σ' εκείνο το συγκεκριμένο κομμάτι, είχαν γκρεμίσει το ρεύμα κυκλοφορίας της Νέας Οδού που οδηγούσε μακριά από την πόλη του. Στα πλευρά της μισής πλέον γέφυρας-ρεύματος, όμως δέσποζε τώρα μια επιγραφή –σαν σύνθημα– γραμμένη με κεφαλαία, ελαφρώς αποχρωματισμένα, γαλάζια γράμματα, η οποία αποτελείτο από τρεις λέξεις: ΕΛΛΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Ο νέος παραξενεύτηκε. Κοίταξε αυτό που είκαζε πως ήταν σύνθημα, κοίταξε και τους γύρω του, μα κανένας δεν φαινόταν να έχει παραξενευτεί ή έστω να έχει παρατηρήσει την αλλαγή – αυτές τις τρεις λέξεις που είχαν εμφανιστεί ξαφνικά, ενώ, προφανώς, ήταν ήδη φωλιασμένες ανάμεσα στα δύο ρεύματα.

Αυτές οι τρεις λέξεις σαν να του εντυπώθηκαν ακαριαία στο μυαλό και σ' όλη τη διαδρομή μόνο αυτές σκεφτόταν, το ίδιο και στο μάθημα. Τα αυτιά του είχαν βουβαθεί στις παραδόσεις των καθηγητών. Εκείνος έσπαζε το κεφάλι του να κατανοήσει το νόημα του συνθήματος. Αυτό το πάντρεμα των τριών λέξεων ένιωθε πως του έκρυβε πολλά. Το πρώτο τού ήταν προφανές: ποιος είναι Έλληνας με βάση το σύνθημα; Ο ορισμός που εξαγόταν απ' τις τρεις λέξεις του φαινόταν κομματάκι περιοριστικός. Άφηνε, ας πούμε, εκτός τους αρχαίους Έλληνες, οι οποίοι βέβαια δεν υπήρχαν πια, αλλά κατοίκησαν κάποτε τον τόπο και, απ' όσο γνώριζε, κανείς δεν αμφισβητούσε πως ήταν Έλληνες – ακόμα και όντες ειδωλολάτρες. Όσο το σκεφτόταν, τόσο περισσότερο ένιωθε την ανάγκη να λύσει πάση θυσία το μυστήριο των τριών λέξεων.

Με το που μπήκε σπίτι, έτρεξε στο δωμάτιό του, άνοιξε τον υπολογιστή και πάτησε στη μηχανή αναζήτησης του διαδικτύου τις τρεις λέξεις. Αμέσως ανακάλυψε πως αποτελούσαν φράση του Γεωργίου Παπαδόπουλου, δικτάτορα της χούντας των συνταγματαρχών. Ίσως να είχαν γραφτεί τότε λοιπόν (άλλωστε, αυτό το 'ξερε: η Νέα Εθνική Οδός είχε αρχίσει να κατασκευάζεται επί χούντας). Διάβασε και διάβασε πολλά και διάφορα γύρω από την επταετία:

παρακολούθησε εκπομπές με μαρτυρίες ανθρώπων που βασανίστηκαν την περίοδο εκείνη – ιστορίες αποτρόπαιων βασανισμών, που περιέγραφαν τις εφευρετικότερες των μεθόδων βασανισμού ανθρώπων μόνο και μόνο επειδή πίστευαν κάτι διαφορετικό.

Άκουσε και άκουσε και τελικά κατέληξε να παρακολουθεί την περιβόητη στιγμή που το τανκ εισέβαλλε στο Πολυτεχνείο. Παρακολουθώντας το βίντεο ένιωσε ένα σούβλισμα στο στομάχι καθώς η μεταλλική πόρτα του Πολυτεχνείου έπεφτε σαν χάρτινη...

Από συνήθεια, κατέβηκε στο τμήμα των σχολίων του βίντεο. Άλλα ήταν διθυραμβικά, εξυψώνοντας τους φοιτητές του Πολυτεχνείου στο ύψος των μεγαλύτερων μαχητών της ελευθερίας· άλλα, ήταν κατηγορίες για το πώς η γενιά του Πολυτεχνείου κατέστρεψε με τα μετέπειτα καμώματά της την Ελλάδα. Σ' άλλα γράφανε πως, αν συνέβαιναν ανάλογα γεγονότα στις μέρες μας, οι φοιτητές θα προτιμούσαν να βγάλουν φωτογραφίες με το τανκ για να τις «ανεβάσουν» στο διαδίκτυο παρά να αντισταθούν, κι άλλα τέτοια παρόμοια. Τόσες αντιφατικές απόψεις – άνθρωποι βρίζονταν διαδικτυακά. Είχε βρεθεί σε τρομερή σύγχυση και δεν ήξερε τι νόημα να βγάλει απ' όλα αυτά. Απ' τη μία το τανκ, απ' την άλλη τα σχόλια, κι εκείνος στη μέση, με τις τρεις λέξεις να τον στοιχειώνουν. Αναρωτήθηκε αν αυτό ήταν ελευθερία και δημοκρατία: να μπορεί κανείς να λέει ό,τι θέλει και να βρίζει ελεύθερα τον άλλον για τη γνώμη του. Εκείνος θα αντιστεκόταν, άραγε, αν ήταν στη θέση εκείνων των φοιτητών; Τα ερωτήματα πλήθαιναν, μένοντας αναπάντητα.

Απελπισμένος αναζήτησε τη λύση οπουδήποτε μπορούσε. Κατέφυγε σε σίχους ποιητών και θεωρίες φιλοσόφων, μα δεν μπόρεσαν να του παρέχουν καμία βοήθεια την ώρα εκείνη. Το μόνο που έβλεπε ήταν λέξεις αραδιασμένες στη σειρά, αδιασμένες από κάθε νόημα, οι οποίες σβήνονταν από τη μνήμη του ακαριαία, εξόν από εκείνες τις τρεις που δέσποζαν ανελέητες στον νοου του: ΕΛΛΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ. Το κεφάλι του πήγαινε να σπάσει. Άφησε τον υπολογιστή και βγήκε στο μπαλκόνι να πάρει λίγο αέρα.

Όταν το απογευματινό αεράκι τον χτύπησε στο πρόσωπο ένιωθε πράγματι καλύτερα, μέχρι που το βλέμμα του έπεσε στη μισοτελειωμένη (και μάλλον

μόνιμα εγκαταλελειμμένη) πολυκατοικία που υπήρχε δίπλα στο σπίτι του. Εκεί, αντίκρισε το κουφάρι ενός περιστεριού που είχε παγιδευτεί καιρό πριν σ' ένα δικτυωτό προστατευτικό. Το προστατευτικό το είχαν τοποθετήσει γύρω από τα μπαλκόνια για να κρατούν τα περιστέρια μακριά όσο η πολυκατοικία χτιζόταν, μα εκείνο φαίνεται πως κάπως παγιδεύτηκε και πέθανε προσπαθώντας να ελευθερωθεί. Το άψυχο σώμα του πουλιού αδρανούσε πιασμένο στο δίκτυ, αφημένο στο έλεος των στοιχείων και λειτουργούσε, θαρρείς, σαν σκιάχτρο για τα υπόλοιπα, έτσι όπως κρεμόταν. Δεν το αντίκριζε πρώτη φορά, μα σήμερα το θέαμα του προκαλούσε αβάσταχτη δυσφορία.

Η αναστάτωση άρχισε να βράζει πάλι μέσα του. Αναρωτιόταν γιατί να έχει εμφανιστεί αυτή η φράση έπειτα από τόσες δεκαετίες και να έχει βρεθεί μπροστά του. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά γιατί έπρεπε να την παρατηρήσει εκείνος; Ζήληψε τους πρωινούς συνταξιιδιώτες του που δεν είχαν πάρει είδηση τίποτα και ταξίδεψαν αμέριμνα. Γιατί έπρεπε να τον βασανίζουν τρεις λέξεις ενός συνθήματος από χρόνια ξεχασμένου;

Η Δευτέρα έφτασε, η καινούργια εβδομάδα ξεκινούσε, μα ο νέος δεν είχε καμία διάθεση. Το περίφημο τριήμερό του είχε πάει χαμένο σε σκέψεις και για όλα έφταιγε εκείνο το σύνθημα. Στεκόταν τώρα πάλι στη γνώριμη στάση και περίμενε. Οι άνθρωποι τριγύρω του περίμεναν κι αυτοί, χαμένοι, όπως πάντα, στις οθόνες τους.

Το αστικό έφτασε στην ώρα του και γι' άλλη μια φορά δεν αργήσανε να πάρουνε τον δρόμο. Σήμερα, όμως, είχε υποσχεθεί στον εαυτό του να ξεχάσει πια τις τρεις λέξεις, να μην ξανασκεφτεί τίποτα γι' αυτή την ιστορία. Αυτήν τη φορά δεν θα γυρνούσε, ότι και να γινόταν, να τις κοιτάξει. Έπειθε τον εαυτό του πως έπρεπε απλώς να κάνει υπομονή μέχρι να ολοκληρωθεί ο δρόμος και να καλυφθούν πάλι οι τρεις λέξεις πίσω από το καινούργιο τσιμέντο...

Πράγματι, καθώς πλησιάζανε στο σημείο του συνθήματος ο νέος γύρισε πεισματικά το κεφάλι απ' την άλλη, έκλεισε τα μάτια και σφηνώθηκε στο κάθισμα. Κι όμως, σαν φτάσανε εκεί, το κεφάλι του γύρισε μεμιάς και τα μάτια του άνοιξαν από μόνα τους. Σαν μια δύναμη αντιστρόφως ανάλογη αυτής που τον είχε νωρίτερα προστάξει να αδιαφορήσει, να τον είχε τώρα ωθήσει να κοιτάξει.

Περίμενε να δει πάλι αυτά τα κεφαλαία γαλάζια γράμματα, μα τι έκπληξη! Το σύνθημα ήταν μεν ακόμα εκεί, μα αλλαγμένο. Οι δύο τελευταίες του λέξεις είχαν σβηστεί και αντικατασταθεί, ώστε πια διαβαζόταν ως: ΕΛΛΑΣ ΑΝΕΜΟ-ΔΑΡΜΕΝΩΝ ΛΑΒΑΡΩΝ. Σχεδόν ορμέμφυτα οι νέες λέξεις ανέσुरαν δύο συγκεκριμένους στίχους, από κείνους που ο νεαρός είχε αλαφιασμένα διαβάσει ψάχνοντας μια λύση. Ανήκαν σ' ένα ποίημα του Λόρδου Βύρωνα, που ξεχνούσε τον τίτλο του μα –μη γνωρίζοντας πώς– αυτούς τους θυμήθηκε αυτούσιους:

«Yet, Freedom! Yet thy banner, torn, but flying,
Streams like the thunder-storm against the wind».

Δεν μπορούσε να ξέρει αν αυτούς είχε κατά νου ο «βάνδαλος», κι ούτε κι είχε σημασία, διότι, όπως και να 'χε, τώρα πια ο νεαρός ένιωσε πως έμαθε τι έκανε κάποιον Έλληνα και τι σήμαινε ελευθερία και δημοκρατία.

Οι δύο αυτές λέξεις τον είχανε λυτρώσει, ακόμα κι αν δεν μπορούσε να εξηγήσει ακριβώς πώς. Ήταν κάτι που δεν περιοριζότανε στη σκέψη –εκεί που είχε ψάξει ως τώρα– αλλά κάτι που, συνδυασμένο με αυτή την πράξη, του 'χε ανοίξει τα μάτια.

Το λεωφορείο προσπέρασε γρήγορα, μα εκείνος σ' αυτό το σύντομο αντίκρισμα της μεταλλαγμένης φράσης είχε νιώσει ένα σκίρτημα στην καρδιά. Ήταν σκίρτημα χαράς και περηφάνιας που κάποιος είχε κάνει αυτή την πράξη. Δεν μπορούσε όμως να κρύψει απ' τον εαυτό του κι ένα αίσθημα ντροπής. Ήταν ντροπή που αυτός ο κάποιος δεν ήταν ο ίδιος. Γι' αυτό, εκείνη κιόλας τη στιγμή, ορκίστηκε στον εαυτό του να μην ξανανιώσει έτσι, μένοντας άπραγος όταν δεν έπρεπε...

Μα, σαν συλλογιζόταν όλ' αυτά, του 'ρθε, πάλι απ' το πουθενά, η εικόνα του κρεμασμένου περιστεριού και για κάποιον ανεξήγητο λόγο είχε την αμετακίνητη πεποίθηση πως σαν γύριζε σπίτι κι έβγαине στο μπαλκόνι, δεν θα το 'βρισκε πια κρεμασμένο...

Δημήτριος Κανέλλος

2ο ΒΡΑΒΕΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον *Τιμόθεο Ζήνωνος*

Τα κεράσια

Είχα μέρες να πάω στον τάφο της γιαγιάς μου, οπότε σήμερα, με το που μου δόθηκε η ευκαιρία, πέρασα να ανάψω το καντήλι. Η εποχή αυτή, εποχή που μάζευαν τα κεράσια στο χωριό της τον καιρό που είχε πολλά, ήταν πολύ σημαντική γι' αυτήν. Κατά κάποιον τρόπο, και για μένα τα κεράσια ταυτίστηκαν με τη γιαγιά μου.

Βλέποντας λοιπόν τον νεόσκαφο τάφο, με τη φωτογραφία της και τον ξύλινο σταυρό, ήρθαν στο μυαλό μου εικόνες και αναμνήσεις. Θυμήθηκα, που λες, τη γιαγιά μου, που μας μιλούσε για τον αδερφό της, τον Αριστείδη. Τότε, που το νησί όλο αναταράχτηκε, που τα μικρά αγόρια έγιναν άντρες μέσα σε μια ημέρα. Τότε, που η σκλάβα Κύπρος, μετά από τόσους αιώνες κατακτήσεων, αποφάσισε να σηκώσει το κεφάλι.

Ήταν Μάρτιος όταν έγιναν τα γεγονότα. Οι κερασιές εκείνη την εποχή στο χωριό του Πεδουλά ετοιμάζονταν να ανθίσουν. Κατά τον Μάη συνήθως ξεκινούσε ο κόσμος να μαζεύει τους πρώτους καρπούς. Και ήταν γλυκύτατα τα κεράσια τα πεδουλιώτικα. Ξακουστά σε όλη την Κύπρο.

Μαζί με τους υπόλοιπους χωριανούς, και η οικογένεια της γιαγιάς περίμενε τον καιρό της συγκομιδής. Τα κεράσια ήταν η ζωή τους. Το μικρό πλινθόκτιστο σπίτι στον Πουμή, δέκα λεπτά από το χωράφι στον Γκρεμό και άλλα τόσα περίπου από αυτό της Χελιδονόπετρας, λες περίμενε και αυτό να ετοιμαστεί ο καρπός!

Κατ' ακρίβειαν, από τον Αριστείδη δεν περίμεναν και πολλή βοήθεια φέτος στο μάζεμα του καρπού. Σε τρεις μήνες θα αποφοιτούσε από το Ελληνικό

Γυμνάσιο Πεδουλά. Το διάβασμα πολύ. Στο μυαλό του όμως, άλλο κατείχε πλέον τώρα την κύρια θέση. Από τον προηγούμενο χρόνο, όταν είχε ξεκινήσει ο Αγώνας, είχε αφιερώσει τη ζωή του σ' αυτόν. Άλλωστε, και οι ίδιοι οι εξ Ελλάδος καθηγητές του, και αυτοί προσπαθούσαν να προσφέρουν ό,τι μπορούσαν. Είχαν και τις γνώσεις για την κατασκευή αυτοσχέδιων βομβών και χειροβομβίδων... Εδώ και καιρό, τα μαθήματα γίνονταν κανονικά, αλλά με διαφορετικό περιεχόμενο, και διαφορετικό χώρο συγκέντρωσης...

Βέβαια, οι Εγγλέζοι δεν έπαιρναν χαμπάρι τι γινόταν. Αυτοί θεωρούσαν ότι οι μαθητές έπιναν τσάι στα φλιτζάνια με το πρόσωπο της βασίλισσας. Ότι την ευγνωμονούσαν για όσα καλά τους έκανε. Βέβαια! Οι καημένοι, πού να 'ξεραν!

Ξημέρωναν οι 11 του μήνα. Την ενέδρα την ετοιμάζαν από μέρες. Κυριακή πρωί, αξημέρωτα, η αυτοκινητοπομπή των Εγγλέζων θα περνούσε έξω από τον Πεδουλά, για να πάει προς Κύκκο. Σε τρία σημεία είχαν στήσει ενέδρα τα παιδιά. Στο πρώτο, το πιο χαμηλό, ήταν ο Αριστείδης με τον Τάκη. Ήξεραν την ώρα που θα περνούσαν τα αυτοκίνητα, τις χειροβομβίδες τις είχαν κατασκευάσει οι ίδιοι, όλα τα είχαν σχεδιάσει. Όταν δεν θα μπορούσαν πια τα αυτοκίνητα να κάνουν πίσω, θα τους χτυπούσαν οι δυο τους, για να πάν' να πέσουν στη δεύτερη ενέδρα. Και εκεί που θα πίστευαν ότι, επιτέλους, όσοι γλύτωσαν, γλύτωσαν, θα τους πετύχαιναν και το τρίτο, το τελειωτικό κύπημα.

Την καθορισμένη ώρα, ο Αριστείδης τραβά την περόνη και ετοιμάζεται να ρίξει. Δέκα, εννιά... Τα αυτοκίνητα αργοκινούνται... Οκτώ, εφτά... Πλέον τα δευτερόλεπτα γίνονται αιώνες... Έξι, πέντε, τέσσερα... Μέχρι εκεί σταμάτησε η μέτρηση. Λίγο το ότι η χειροβομβίδα ήταν αυτοσχέδια, λίγο η καθυστέρηση των αυτοκινήτων... Πότε άκουσε την έκρηξη ο Τάκης, πότε είδε τον Αριστείδη κυλισμένο μέσα στο αίμα, πότε βρέθηκε στον δρόμο για το χωριό...

Από το άγχος και την ταραχή του, πέρασε έξω από το σπίτι του Αριστείδη και δεν σκέφτηκε να ειδοποιήσει τη μάνα του. Όταν γύρισε κοντά του, τον βρήκε ζωντανό, αλλά στις τελευταίες του στιγμές...

Τη Δευτέρα τον παρέλαβαν από το νοσοκομείο. Τον ξενύχτησαν στην Αγία Παρασκευή, εκεί στον Πουμή, κοντά στο σπίτι του. Την επόμενη μέρα ήταν όλο το χωριό και τα χωριά γύρω στην ταφή: ο Καλοπαναγιώτης, ο Πρόδρομος, η Λεμύθου... Τον συνόδεψαν οι συμμαθητές του και οι καθηγητές του. Το φέρετρο μετέφεραν οι ίδιοι οι καθηγητές με σημαίες ελληνικές, δάφνινα στέφανα, τραγούδια και ποιήματα πατριωτικά.

Εκείνη τη χρονιά δεν άνθισαν οι κερασιές.

Πολύ λίγες φορές θυμούμαι εγώ προσωπικά τη γιαγιά μου να κλαίει. Πιο χαρακτηριστικά όμως, έχω στο μυαλό μου εκείνη τη φορά που αποφάσισε να μας μιλήσει για τον μεγάλο της αδερφό. Γενικά δεν μιλούσε, αλλά εκείνη την ημέρα, ίσως και να βόλεψαν οι συγκυρίες, έβγαλε η καημένη όσα κρατούσε βαθιά μέσα της. Και το κλάμα που έτρεχε από τα μάτια της, ήταν πραγματική λύτρωση γι' αυτήν. Μας είπε πολλά εκείνη τη μέρα.

Βέβαια, εγώ είχα ακούσει πολλές φορές για τον παππού, όπως πάντα τον λέγαμε. Θα τα είχα κιόλας ήδη διαβάσει τότε από τη «Λειτουργία Ελευθερίας». Άλλο όμως να τα ακούς από το στόμα ενός ανθρώπου που τα έζησε, που ήταν μέρος αυτής της ιστορίας.

Άλλες φορές πάλι, μας έλεγε για τη δική της ανάμειξη στον αγώνα. Να μαζεύει η μάνα μέσα στην ποδιά της πέτρες, και να τις ρίχνουν οι κόρες. Συχνά, μας έδειχνε το σημάδι πάνω στο κεφάλι της, που της έκανε το γκλομπ του Εγγλέζου. Ήταν λοιπόν η γιαγιά μου σε διαδήλωση και την κτύπησε ένας «πολιτισμένος» πάνω στο κεφάλι και της το έσκισε — μιας μαθήτριάς το κεφάλι, ένας μανträχαλος με στολή. Μα και της γιαγιάς μου το αίμα, αίμα μαρθεύτικο, έβραζε. Μια φορά, τόλμησε ένας Εγγλέζος να της πάρει τη σημαία από τον ιστό που κρατούσε σε διαδήλωση. Και αυτή του έφερε τον ιστό στο κεφάλι, και με τον σιδερένιο σταυρό του το έσκισε. Και είχε να το λέει αυτό.

Τον αγαπούσε πολύ τον αδερφό της η γιαγιά μου, και αυτό μπορούσες εύκολα να το καταλάβεις κάθε φορά που μιλούσε γι' αυτόν. Φαινόταν μέσα στα

μάτια της καθαρά. Από τον Σεπτέμβρη που μας πέρασε, πήγε να τον συναντήσει. Ο τάφος της, εκεί στο γεμάτο πλέον κοιμητήριο της Λακατάμειας, είναι εκεί, για να θυμίζει σε εμάς που τη γνωρίσαμε και την αγαπήσαμε, ποιο είναι το χρέος μας, ποια η αποστολή μας, και για να ζωντανεύει μπροστά στα μάτια μας εκείνη τη χρονιά, που δεν άνθισαν οι κερασιές.

Βέβαια, οι μνήμες φέρνουν σκέψεις. Και μετά από τις θύμισες αυτές, διάφορες σκέψεις περνούν και από το δικό μου μυαλό. Εμείς τι κάνουμε; Ποια είναι η ευθύνη η δική μας; Δεν είναι άδικο να βρίσκεται ο τόπος στην κατάσταση τη σημερινή; Εμείς οι ίδιοι δεν αδικούμε τους εαυτούς μας με τις πράξεις μας και με την αδιαφορία μας; Δεν αδικούμε και αυτούς που πάλεψαν και που θυσιάστηκαν, για να είμαστε εμείς ακόμα σε αυτό τον τόπο;

Αυτούς που έφυγαν, βέβαια, δεν τους αδικούμε. Αυτοί, από δω και μπρος, δεν έχουν να χάσουν τίποτε. Αυτοί έφυγαν με ήσυχη τη συνείδησή τους, γνωρίζοντας ότι έκαναν αυτά που μπορούσαν, και κάτι παραπάνω. Και τους εαυτούς μας όμως, ούτε αυτούς τους αδικούμε. Γιατί, ό,τι παθαίνουμε, από το ξερό μας το κεφάλι το παθαίνουμε, και αυτά που κερδίζουμε, τα κερδίζουμε με το σπαθί μας. Άρα, ό,τι δίνουμε παίρνουμε.

Αυτούς που αδικούμε, είναι αυτούς που θα 'ρθουν.

Τιμόθεος Ζήνωνος

3ο ΒΡΑΒΕΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στην Παναγιώτα-Χριστίνα Γεωργιάδη

Το πιο ακριβό δώρο

- Μάνο, ξύπνα! Μάνο, ξύπνα!
- Άσε με, Μυρσίνη! Άσε με! Ο Λευτέρης δεν θα 'ρθει σήμερα!
- Μάνο, ξύπνα! Ακούγονται φωνές!

Ο Μάνος σηκώθηκε γρήγορα και άνοιξε το παράθυρο. Από το παράθυρο είδε κόσμο να τρέχει σαν κάτι να τον κυνηγά, με την αγωνία ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους έτρεχαν να σωθούν. Νέοι, γέροι, παιδιά έτρεχαν στους δρόμους φωνάζοντας άλλοι «Βοήθεια! Βοήθεια!» άλλοι «Ζήτω η Δημοκρατία! Ελευθερία! Ελευθερία!». Όλος ο δρόμος ήταν γεμάτος με φώτα και φωτιές! Άντρες με στολές πυροβολούσαν προς κάθε κατεύθυνση, χωρίς να έχουν έναν συγκεκριμένο στόχο. Ανάμεσα στις φωτιές ξαφνικά εμφανίζεται ένα τανκ και αμέσως διαλύει τον κόσμο που έτρεχε για να σωθεί από τους στρατιώτες.

Η Μυρσίνη ήδη είχε ανοίξει το ραδιόφωνο, το οποίο μετέδιδε ότι το τανκ που μόλις είχε περάσει από μπροστά τους κατευθυνόταν προς το Πολυτεχνείο. Ο σταθμός του Πολυτεχνείου τόνιζε ότι είναι άοπλοι, αλλά κανείς δεν τους άκουγε! Μετά από λίγο ο κόσμος σταμάτησε να μιλά και να τρέχει. Μόνο κάτι παιδικές φωνές κλαίγανε ακόμα, αλλά και αυτές σώπασαν στον δυνατό κρότο που έκανε καθώς έπεφτε η πόρτα. Ο σταθμός του Πολυτεχνείου σίγησε. Δεν ακουγόταν τώρα πια τίποτα!

Η Μυρσίνη και ο Μάνος κοιτάχτηκαν. Ήξεραν τι είχε συμβεί. Είχε πέσει η δικτατορία! Η ελευθερία και η δημοκρατία που εφτά χρόνια ονειρευόντουσαν σιγά-σιγά έπαιρνε σάρκα και οστά. Αγκαλιάστηκαν, ντύθηκαν γρήγορα και βγήκαν μαζί με τον κόσμο που κατέβαινε γεμάτος χαρά τον δρόμο, για να γιορτάσει την ελευθερία του. Ένωσαν τις φωνές τους με το πλήθος και κατευθύνθηκαν όλοι τραγουδώντας προς το κέντρο της πόλης:

~Ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία

Κάποιος την έγραψε στον τοίχο με μπογιά

Ήταν μια λέξη μοναχά ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ~!

— Και συ, μαμά και μπαμπά, τι κάνατε αυτά τα εφτά χρόνια;

— Εμείς, αγάπη μου, αγωνιστήκαμε, γιατί η ελευθερία θέλει αγώνα! Την ελευθερία δεν πρέπει ποτέ να τη θεωρείς δεδομένη, γιατί είναι σαν ένα πουλί που αν δεν το προσέξεις ή γυρίσεις το βλέμμα σου για λίγο, θα φύγει και δεν ξέρεις αν θα γυρίσει ξανά πίσω. Πρέπει να τη σέβεσαι και να την υπολογίζεις.

— Η ελευθερία ποτέ δεν είναι σίγουρη. Μπορεί να σ' την πάρουν μέσα σε μια νύχτα, σε μια στιγμή. Μπορούν να 'ρθουν και να σου πουν «Ξέρεις δεν μπορείς να τραγουδάς αυτά τα τραγούδια! Δεν μπορείς να μιλάς! Δεν μπορείς να βγαίνεις μετά τις 9 το βράδυ! Δεν...». Γι' αυτό πρέπει να αγωνίζεσαι για τα πάντα και να εκτιμάς τα πάντα· από το πιο μικρό και δεδομένο έως το πιο μεγάλο και σπουδαίο! Να νοιάζεσαι για τον κόσμο γύρω σου, αγάπη μου! Πρέπει με αξιοπρέπεια να φτιάχνεις το μέλλον σου!

— Μαμά, κι αν δεν μπορώ;

— Μπορείς! Έτσι λέγαμε κι εμείς στην αρχή. Κάθε λεπτό όμως που περνούσε, κάθε σιωπή που αφήναμε να περάσει, κάθε λέξη που δεν λέγαμε, γινόταν κόμπος και μας έπνιγε, μας έπαιρνε τη ζωή σιγά-σιγά. Αν θες να ζήσεις, αγωνίσου με αξιοπρέπεια για το αύριο! Η ελευθερία, όπως είπε και ο μπαμπάς, είναι ένα πουλί που δεν μπορείς να φυλακίσεις, γιατί δεν φυλακίζεται, και αν το φυλακίσεις, πρέπει να την προσέχεις. Μπορείς, ωστόσο, να την κρατήσεις για φίλη σου για πολλά χρόνια και μαζί της να περπατάς, να ονειρεύεσαι, να ζεις. Αλλά πρόσεχε, μην αφήσεις κανέναν να σ' την πληγώσει, γιατί τότε θα τη χάσεις και θα 'ναι δύσκολο να την ξανακερδίσεις.

Εκείνο το βράδυ μετά τη συζήτηση είδα στο όνειρό μου τον Μάνο και τη Μυρσίνη σε ένα σύννεφο καπνού να είναι φυλακισμένοι. Δεν μπορούσα να καταλάβω πού ήταν και τι γινόταν ακριβώς. Το μόνο που θυμάμαι ήταν ότι γύρω τους ήταν άνθρωποι που αντί για χέρια είχαν ή μαχαίρια ή μαστίγια, δεν μπορώ να θυμηθώ, και με αυτά τους χτυπούσαν και τους φώναζαν. Τα λόγια τους άνοιγαν πληγές στα σώματά τους, που έσταζαν αίμα και γέμιζαν

το κελί τους. Μα, για δεσ παιχνίδια που φτιάχνει το μυαλό! Ξαφνικά το αίμα άρχισε να αλλάζει χρώμα και να γίνεται άσπρο, μπλε, πράσινο, καφέ και να ζωγραφίζει στους τοίχους δέντρα, ουρανό, πουλιά και ένα παιδί να τρέχει, κρατώντας στο χέρι του έναν χαρταετό γεμάτο χρώματα και να γελά. Όσπου έφτασε σε μια μεγάλη γκρι πόρτα, εκεί σταμάτησε και όλα άρχισαν να αλλάζουν χρώμα, να γίνονται πιο σκοτεινά. Η πόρτα πάνω έγραφε με μεγάλα γράμματα «ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ». Τότε μια φωνή ακούστηκε από το σκοτάδι. Το παιδί έπεσε, έκλεισε τα αυτιά του και χάθηκε. Το κελί ξεχείλιζε τώρα από το αίμα. Οι στρατιώτες δεν άκουγαν τις φωνές που ούρλιαζαν από τον πόνο και την αγανάκτηση.

Τι σχέση να 'χε άραγε αυτό το όνειρο με την ιστορία της Μυρσίνης και του Μάνου; Δεν μπορώ να καταλάβω. Το μόνο που κατάλαβα από τη συζήτηση που κάναμε το επόμενο πρωί, είναι ότι η ελευθερία είναι ένα παιχνίδι με πολλούς παίκτες, που όλοι έχουν στόχο να ζουν και να κάνουν αυτά που θέλουν χωρίς όμως να εμποδίζουν την ελευθερία του διπλανού, αλλά ούτε η δικιά τους να εμποδίζεται από κάποιον άλλον.

Πέρασαν μέρες, μήνες, χρόνια που δεν αναφέρθηκε ξανά η ιστορία αυτή στην οικογένειά μας. Μετά από πολλά χρόνια, όταν η Μυρσίνη και ο Μάνος δεν υπήρχαν, τη διηγήθηκα στη μικρή μου κόρη, η οποία κοιτώντας τηλεόραση, με ρώτησε γιατί είναι τόσο σημαντική η ελευθερία. Σαν να την ακούω τώρα να μου φωνάζει από το σαλόνι: «Μαμά, γιατί μιλάνε τόσο πολύ σήμερα για την ελευθερία; Τι είναι ελευθερία; Μπορείς να μου την αγοράσεις;». Τότε εγώ γέλασα, άφησα τη δουλειά μου στη μέση και έτρεξα να της διηγηθώ την ιστορία που μου 'χαν πει και οι δικοί μου γονείς όταν ήμουν στην ηλικία της. Της εξήγησα πως δεν αγοράζεται και ότι την έχει ήδη και το μόνο που έχει να κάνει είναι να τη φροντίσει να μην τη χάσει. Το επόμενο πρωί την άκουσα να διηγείται στη μεγάλη της αδερφή, την Ισμήνη, την ιστορία που της είχα πει το προηγούμενο βράδυ. Να της διηγείται τα πάντα με κάθε λεπτομέρεια.

Έτσι η ιστορία του Μάνου και της Μυρσίνης θα έμενε για αρκετά χρόνια και όλοι θα μάθαιναν για την ελευθερία. Καθώς κάθε βράδυ τα κορίτσια μου, η Ισμήνη και η Ρωξάνη, θα μου ζητούσαν να τους τη διηγηθώ και αυτές με

τη σειρά τους θα την έλεγαν στα παιδιά τους και τα παιδιά των παιδιών τους στα δικά τους. Έτσι είμαι σίγουρη πως κανείς από δω και πέρα δεν θα προσπαθήσει ξανά να πλήξει την ελευθερία, γιατί όλοι θα γνωρίζουν ότι η ελευθερία είναι το σπουδαιότερο δώρο που μας έχει δοθεί με τη ζωή και όλοι θα την αγαπάνε και θα τη φροντίζουν. Αν καμιά φορά, όμως, την πληγώσουν, θα γνωρίζουν πώς να τη θεραπεύσουν.

Παναγιώτα-Χριστίνα Γεωργιάδη

¹ Το τραγούδι «Ο Δρόμος», του Μάνου Λοϊζου προέρχεται από τον δίσκο *Τα τραγούδια του δρόμου*, σε στίχους Κωστούλας Μητροπούλου, Copyright: 1974 Δισκογραφική Εταιρεία Μίνος.

Ιος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στον Ιωάννη Αθανασίου

Η μομφή

Την ημέρα που ο αδελφός μου κρεμάστηκε είχε αφήσει το παράθυρο ανοικτό, για να αντικρίζει το φως καθώς πέθαινε. Όταν τον είδα, είπα ο αδελφός μου δεν θα έκανε ποτέ κάτι τέτοιο, αν και ήξερα ότι κατά κάποιον τρόπο λατάρουσε τον θάνατο. Κι όμως, ο τρόπος που πέθανε δεν άφηνε αμφιβολία για την αθωότητά του. Έπρεπε να βρω την αιτία, οπωσδήποτε εξωτερική, που τον οδήγησε σε αυτή την πράξη, έστω και εις μνήμην του.

Αμέσως στράφηκα στον πατέρα μας. Το προηγούμενο βράδυ είχαν τσακωθεί άγρια. Με ξύπνησαν οι φωνές τους μέσα στη νύχτα. Ο αδελφός μου, στριμωγμένος σε μια γωνία, έβλεπε το κοκκινισμένο πρόσωπο του πατέρα να απειλεί να τον αφανίσει. Επιφανειακά είχε δείξει τρομερή αντίσταση. Κολημένος στον τοίχο, κρατούσε τα χέρια του υψωμένα. Φώναζε και ειρωνευόταν, νομίζω, αν και δεν άκουγα τι έλεγε. Κοιτούσα τη σκηνή και ο πατέρας, όρθιος όπως στεκόταν με το σώβρακο, έμοιαζε κάπως γελοίος. Σκέφτηκα να πλησιάσω από πίσω και να του το κατεβάσω, να δώσω μια μικρή νίκη στον αδελφό μου. Απέσυρα αμέσως τη σκέψη μου, που δεν ταίριαζε σε έναν γιο, έστω και με πατέρα σαν τον δικό μου. Εκείνος ήταν ο πρώτος και κύριος ύποπτος. Έτσι λέω, αν και δεν είχα καταφέρει να ακούσω λέξη από αυτά που έλεγαν την προηγούμενη νύχτα. Οι βρυκηθμοί τους μπλέκονταν ο ένας μέσα στον άλλο και δημιουργούσαν ένα ακατανόητο βουητό. Σκέφτηκα τι ήταν εκείνο που ειπώθηκε και μπόρεσε να συνθλίψει τον αδελφό μου. Μήπως ότι αυτός, ολόκληρος άντρας, σαν το σκουλήκι παρασιτούσε στην οικογενειακή εστία; Όχι, όχι, κάτι άλλο τον έσπασε. Αφού δεν το άκουσα, έπρεπε να το φανταστώ. Μήπως τον χτύπησε; Αυτό δεν είχε ξανασυμβεί. Η αλήθεια είναι ότι δεν ήξερα πώς τον έσπρωξε στον θάνατο. Ήμουν απλά πεπεισμένος ότι ήταν αυτός που τον λύγισε.

Αναλογιζόμενος πώς θα απαντούσε σε μια πιθανή ανάκριση, σκέφτομαι ότι δεν θα δεχόταν καμία κατηγορία. Θα έλεγε, αντίθετα, πως εκείνος είχε κάνει, κάνει και θα κάνει τα πάντα για τα παιδιά του. Για το καλό τους φωνάζει πότε-πότε. Ο αδελφός μου πέθανε για λόγους που καμία σχέση δεν είχαν με εκείνον. Δεν μπορεί να αποδοθεί ο θάνατός του σε έναν τσακωμό από αυτούς που γίνονται σε όλες τις οικογένειες τακτικά. Το πολύ-πολύ ο χθεσινός καβγάς να αποτέλεσε αφορμή για τον θάνατό του. Αν ο γιος ήθελε να πεθάνει, θα πέθαινε σε κάθε περίπτωση. Θα γαντζωνόταν από ένα λυπηρό περιστατικό και θα έβαζε τέλος στη ζωή του. Αντίθετα, θα ισχυριζόταν ο πατέρας, ο αδελφός μου είχε λειτουργήσει με πολύ αισχρό τρόπο. Περίμενε αυτήν την αψιμαχία, ίσως και να την προκάλεσε, τόσο δόλια ήταν η φύση του. Αυτοκτονώντας την επόμενη μέρα, κάτι που ήταν οπωσδήποτε αποφασισμένο εδώ και καιρό, έστελνε στην κόλαση τον φτωχό πατέρα. Δεν θα περνούσε λεπτό που να μη σκέφτεται την ενοχή του, την ευθύνη του. Εκείνος δεν είχε απλά θάψει τον γιο του, ενδεχομένως τον είχε σκοτώσει. Τα γεγονότα του τσακωμού και του θανάτου έχουν τόσο έντονη χρονική συνάφεια, που δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο εκείνος ο τσακωμός να τον οδήγησε στην κρεμάλα. Τον σκότωσες. Τον εξαφάνισες. Θα έλεγε κανείς..

Κάθε μέρα που περνάει θα βάζει τα πράγματα στη ζυγαριά και θα υπολογίζει. Αν η διάθεσή του είναι κακή, και ο νους του τον οδηγεί σε άσχημες υποθέσεις, θα λιώνει από τον πόνο. Θα σκέφτεται, του είπα τα τάδε σκληρά λόγια, πληγώθηκε αφάνταστα και αποφάσισε να πεθάνει. Θα υπάρχουν και καλές στιγμές, βέβαια, που θα αποκλείει την ύπαρξη συνάφειας ανάμεσα στον τσακωμό και την αυτοκτονία. Αλλά δεν θα κρατούν πολύ. Αν ήξερε τουλάχιστον ότι έφταιγε, αν ήθελε υποτεθεί ότι η ευθύνη είναι δυνατόν να αποδειχθεί, θα έβρισκε κάποιον τρόπο να δικαιολογήσει τον εαυτό του. Είναι πολυμήχανος και μοχθηρός, με μυαλό ισχυρό. Θα καλούπωνε την πραγματικότητα εξαιρετικά. Με το ίδιο νοσηρό μυαλό βέβαια θα κατέστρεφε τα αναχώματά του και μπορεί μερικές εφιαλτικές μέρες να έφτανε μέχρι και στη σκέψη ότι ο ίδιος έφτιαξε την κρεμάλα και την άφησε εκεί μπροστά στο ανοικτό παράθυρο, περιμένοντας το ξημέρωμα για να εκτελεστεί η ποινή. Φαίνεται ότι σε κάθε περίπτωση, δεν σκότωσε μόνο ο πατέρας τον γιο αλλά και ο γιος τον πατέρα του.

Ίσως υπάρχει μια οδός διαφυγής για τον ζωντανό. Θα μπορούσε ο πατέρας να ισχυριστεί ότι αν ο γιος ήταν τόσο ευαίσθητος, ώστε ένας απλός τσακωμός να τον οδηγήσει στον θάνατο, τότε εν πάση περιπτώσει δεν θα επιβίωνε ούτως ή άλλως. Εκεί έξω είναι ζούγκλα, δεν μπορεί ένα λουλούδι να ζει ανάμεσα στα λιοντάρια. Αφού δεν άντεξε τους κραδασμούς της οικογένειας, πώς θα επιβίωνε εκεί έξω, όπου η βιαιότητα δεν συνδυάζεται με αγάπη τόσο μεγάλη, σαν αυτή των γονέων; Οι άνθρωποι ψάχνουν την ευκαιρία για να σε σαδίσουν, ακόμα δε και αν τολμούσε ο γιος να αντικρούσει αυτή την κατηγορία, ισχυριζόμενος ότι και ο πατέρας τον σάδιζε διαρκώς, εκείνος θα απαντούσε ορθά ότι η αγάπη του δεν τον άφηνε —αν όχι να σαδίζει τον γιο να ξεπεράσει κάποιο όριο. Ο σαδισμός του πατέρα, αν υπάρχει, είναι αθέλητος, ακαταλόγιστος. Μάλιστα, αυτός δεν μπορεί ποτέ να κατηγορηθεί για αδιαφορία. Και από το πουθενά ο πατέρας θα αντεπιτίθετο, θα έλεγε πως δεν μπορούσε καν να φανταστεί τον πόνο που προκαλεί σε ένα παιδί να είναι καταμόναχο χωρίς κανένα να νοιάζεται γι' αυτό στον κόσμο. Και τότε θα κόμπαζε άμεσα ή έμμεσα για το πώς εκείνος κατάφερε να ξεφύγει από μια παρόμοια φυλακή, αν και υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι οι γονείς του, που μόνο τέλειοι δεν ήταν, τον αγαπούσαν όσο κανέναν άλλον. Αυτό όμως ο πατέρας δεν μπορούσε να το καταλάβει. Άλλωστε τα γεγονότα τον δικαιώνουν. Εκείνος άντεξε τη βία των γονέων, το παιδί του δεν άντεξε τη δική του. Η φύση του παιδιού ήταν ελαττωματική, δεν μπορεί κανείς να μέμφεται τον πατέρα για την κρίση του.

Όταν έφυγα από το σπίτι, ήταν πια σκοτάδι. Κανένα σπίτι δεν υπήρχε να μου ανοίξει τις πόρτες του, κι αν μου άνοιγαν, σκέφτηκα, δεν θα υπήρχε τίποτα καινούργιο να δω. Ο πατέρας θα στεκόταν στο κεφαλόσκαλο ίδιος και απαράλλαχτος και, με τα χέρια του στα λάστιχα του εσωρούχου του, θα με κοιτούσε περιφρονητικά.

Ιωάννης Αθανασίου

2ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ Απονέμεται στην Πολυχρονία Χριστοδουλίδου
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ακόμα και τότε φώναζαν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!»

Ακόμη μια μέρα όμοια με τις άλλες. Ο πύρινος ήλιος δεσπόζει στην κορφή του ουρανού και φωτίζει τα πρόσωπα των στρατιωτών που κόβουν βόλτες στα διαβασίδια της πόλης. Δεν υπάρχει άλλη ψυχή για να τον απολαύσει. Όλοι, κατακυριευμένοι από τρόπο, στέκουν κλειδαμπαρωμένοι μες στα σπίτια, έχοντας τα παραθύρια σκεπασμένα με χοντρά κατάμαυρα, πιο μαύρα κι απ' την πίσσα, υφάσματα. Μόνο το Κατερινιώ βρίσκει το θάρρος και σηκώνει ελαφρώς το ξεσκίδι. Με το καστανό της μάτι θωρεί τα ηλιόλουστα δέντρα και φυτά, που ήδη αρχίζουν να ανθίζουν, και γιομίζει ελπίδα. Θαυμάζει στο απέναντι λαχίδι τα ελίδια που χορεύουν ανέμελα και τα τριξαλίδια που τρυπώνουν μες στο φύλλωμα, ώσπου ξάφνου ένα πρόσωπο πετάγεται μπροστά της. Της κόβονται τα πόδια και γλιστράει μονομιάς μπρούμυτα στο δάπεδο, με την καρδιά της έτοιμη να σπάσει. Οι χτύποι της είναι τόσο δυνατοί, που φοβάται πως ακούγονται ακόμα και στον έξω. Μένει καταγής κουλουριασμένη, μέχρις ότου ο μη αναγνωρίσιμος άντρας γρονθοκοπά το παραθυρόφυλλο με τον ρυθμό του ελληνικού εμβατηρίου. Η αγωνία της εντείνεται, μα δεν την καταβάλλει. Δειλά-δειλά ζυγώνει το κατράμι και από τις σχισμές τις πλαϊνές κρυφοκοιτάζει. Είναι ο Σπύρος, ο μελαχρινός και μικροκαμωμένος γείτονας από το δίπλα το χτισίδι. Τραβά το κουρτινοκούρελο, βλέπει το νόημα του γειτονόπουλου και πετάγεται ευθύς έξω από την πόρτα. Περπατώντας χέρι-χέρι, για να λογιασθούν από τους στρατιώτες ως ζευγάρι και να μην κινήσουν υποψίες, κατευθύνονται προς το σπίτι του, που μοιάζει μ' αποθήκη.

Ανοίγουν την πόρτα και πέντε ζευγάρια μάτια στρέφουν κατά πάνω τους. Όλα κει μέσα —η στάση τους, οι κινήσεις τους, το ράδιο, τα φρεσκοτυπωμένα φυλλάδια που μυρίζουν μελάνι και χαρτί, τα όπλα και κάτι σφραγισμένα κιβώτια— φωνάζουν «ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ».

Το Κατερινιώ δεν χρειάζεται και πολλά για να πεισθεί να βοηθήσει. Πάντα

ήταν σίγουρη πως για την ελευθερία θα 'κανε τα πάντα. Χωρίς δεύτερη σκέψη ξεπηδά από το καλυδόσπιτο και πορεύεται για το αρχοντικό του Συνταγματάρχη Αδίστακτου, όπως τον λέει ο λαός. Βροντά την πόρτα με θάρρος και περιμένει. Μια κτηνώδης μορφή ξεπροβάλλει και τη ρωτά αγριεμένα: «Η υπηρεσία;». Το καταφατικό κεφαλότροπο νεύμα της τής επιτρέπει την είσοδο και μονομιás, χωρίς να χαζέψει ούτε λίγο τη χλιδή, ξεκινά και συγυρίζει, ψάχνοντας ταυτόχρονα για μια σκοτεινή απομονωμένη τρύπα.

Στο μεταξύ, οι συνεργοί της μόλις έλαβαν το μήνυμα της καταστροφής του σχεδίου. Ο Συνταγματάρχης το απόγευμα θα έχει καλεσμένα κάποια ισόβαθμα με αυτόν στελέχη με τις γυναίκες τους και το Κατερινιώ δεν θα μπορούσε να το κουνήσει ρούπι από κει ούτε καν για λίγο. Δεν θα μπορούσε να ενεργοποιήσει τη βόμβα και να φύγει. «Και τώρα;», άρχισαν να αναρωτιούνται, «να την αφήσουμε εκεί ή να μας καταλάβουν όλους;». Δεν άργησαν, όμως, την απόφαση: «Για το κοινό καλό κάποιος θα χαθεί!».

Παρότι όλα αυτά ήταν πια γνωστά στους συνεταίρους, δεν υποπίπτει τίποτε στην αντίληψη του Κατερινιού. Ενεργοποιεί κανονικά τη βόμβα και αναμένει την κατάλληλη στιγμή για να αποδράσει. Όσπου... το πρώτο καλεστήρι καταφθάνει. Τραβά με όλη της τη δύναμη την τριπλοστρωματωμένη εξώπορτα και κοκαλωμένη υποδέχεται το διαολοσταλμένο ζευγάρι. Τους σερβίρει τρέχοντας, γιατί της πήγε ριπιτίδι, καθώς ο χρόνος περνάει και δεν βρίσκει διαφυγή.

Και να που τώρα βρίσκει ευκαιρία για φυγή. Την τύχη της, όμως, την προλαβαίνει το νέο ανερχόμενο από τα σκαλίδια ζευγάρι. Ξανασέρνει την αντιστεκόμενη από το βάρος εξώθυρα και υπηρετεί τους προσερχομένους. Κάθε φορά που επιστρέφει στην κουζίνα, κοιτά το αντιστρεφόμενο ρολόι. Δεν υπάρχει πια άλλη επιλογή. Βλέποντάς το στα δευτερόλεπτα, κατατρώνονται τα σωθικά της από το τρέμουλο και σπεύδει προς την πόρτα σαν κατατρεχούμενη. Το μπαμ, όμως, δεν αργεί πολύ και το Κατερινιώ με μια κραυγή απολύτρωσης χάνεται μέσα στις φλόγες. Ο γείτονάς της, ο Σπύρος, μες στην ανησυχία και τις τύψεις, τρέχει στα αποκαΐδια, με την ελπίδα να τη βρει ζωντανή, μα δεν υπάρχει κάτι πέρα από τα αποφλογίδια. Επιστρέφει με σκυφτή

την κασίδα, χαμένος μες στις σκέψεις, ξέροντας πως είναι η ώρα της ανακοίνωσης. Χωρίς αναβολή, μα με βαριά ψυχή, κινεί προς το σπίτι που όλα του θυμίζουν το Κατερινιώ. Αντικρίζει με τρεμολαμπυρισμένο βλέμμα τούς γονείς της και με τρεμάμενη φωνή, μη έχοντας τις λέξεις, αρθρώνει τη λέξη «Έκρηξη!». Δεν προλαβαίνει τίποτε άλλο κι ο πατέρας ευθύς τού χώνει ένα τριομφίδι και, ενώ πέφτει ζαλισμένος χάμω, αρχίζει τα λακτίδια, ξεφωνίζοντας «ΟΞΩ, ΡΕ ΞΕΦΥΣΙΔΙ!». Η μάνα, από την άλλη, αδυνατεί να αντιδράσει. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει κι ότι θέλει. Έχει σπαράξει στο κλάμα... Έχει πέσει στα γόνατα κι αδύναμα χτυπά την παλάμη της στο πάτωμα.

Λόγω, ωστόσο, της τόσης αναμπουμπούλας, ένας στρατιώτης που περνά τυχαία έξω από το κατάλυμα, κλοτσά μανιωδώς την πόρτα. Την κατακερματίζει κι έχοντας εντολή, πυροβολά θανάσιμα τους παρευρισκόμενους κι αποχωρεί θριαμβευτικά, νιώθοντας περήφανος που διασφαλίζει τη νεκρική σιγή του τόπου.

* * *

Με πίστεψες; Χα! Την πάτησες! Κι ο λόγος; Τα πράγματα δεν έγιναν όπως ακριβώς σου τα 'πα, γιατί ενώ το Κατερινιώ όντως πηγαίνει ανίδεο στον Συνταγματάρχη, μες στην ατυχία του στέκεται τυχερό, αφού το δεύτερο ζευγάρι λίγο πριν την έκρηξη, της ζητάει νερό. Το σπίτι, όμως, λόγω των «υπερβολικά καλών» υδρευτικών συστημάτων, καμιά φορά ξεμένει. Τότε, το Κατερινιώ, γνωστοποιώντας στον «κύριο» το πρόβλημα, ζητά να πάει να προμηθευτεί νερό και χωρίς να χάσει ούτε στιγμή σπεύδει προς τα έξω. Ο Συνταγματάρχης απορεί με την υπέρτατη ταχύτητά της, μα θαυμάζει τον μετεφρασμένο από αυτόν ζήλο της να τους φιλέψει. Μετά από λίγο, έρχεται κι η έκρηξη, με τον Συνταγματάρχη να πεθαίνει ευχαριστημένος με την εικόνα που σχημάτισε γι' αυτήν και επιτρέποντας στο Κατερινιώ να γλυτώσει και να τρέξει προς τον Σπύρο. Γεμάτος ανακούφιση και χαρά από την αντάμωση, την αγκαλιάζει και από κοινού αποφασίζουν να μην πάνε καθόλου στο πυρακτωμένο αρχοντόσπιτο, για να μη δώσουν στόχο και επιστρέφουν προς το σπίτι.

Εκεί, λάμποντας από ευτυχία, διηγείται στους γονείς της τη συμβολή της και αυτοί γεμάτοι θαυμασμό για το θάρρος της την αγκαλιάζουν και με σφιγμένες τις γροθιές αρχίζουν και φωνάζουν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!». Κι αυτό, όμως, μπορεί και το ακούει ο τυχαίος στρατιώτης και τελώντας το μπασίδι του με τον προπεριγραφόμενο τρόπο τους αποτελειώνει. Ωστόσο, παρά την απειλή, εξαιτίας της χαράς για τη νίκη και της περηφάνιας για τον αγώνα, δεν πτοήθηκαν κι ακόμα και τότε φώναζαν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!».

Πολυχρονία Χριστοδουλίδου

3ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ *Απονέμεται στη Βαλλεριάνα-Ζωή Κοψιδά*
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Υπαρξη

Ξυπνάω. Ανοίγω τα μάτια. Σηκώνομαι. Προχωράω. Βρίσκω στη γωνία του κρεβατιού. Πηγαίνω στο μπάνιο. Κατουράω. Πλένω χέρια. Πλένω δόντια. Πηγαίνω στο δωμάτιο. Τι να βάλω; Σάμπως έχει σημασία; Ντύνομαι. Φτιάχνω την τσάντα. Την παίρνω στον ώμο. Κατεβαίνω. Πηγαίνω στη στάση. Το λεωφορείο πουθενά. Ο κόσμος περιμένει. Μόνο στις απεργίες και στις επισκέψεις είναι καλοί και στην ώρα τους. Μα τι λέω; Κι εκεί καθυστερημένοι· όπως πάντα. Ωπ! Ήρθε. Μπαίνω. Δεν χτυπάω εισιτήριο. Έχω κάρτα. Δεν έχω να φοβηθώ κανέναν έλεγχο. Άτομα ανεβαίνουν. Άτομα κατεβαίνουν. Κανένας δεν περιμένει τη σειρά του. Κανένας δεν λέει συγγνώμη και ευχαριστώ. Συνήθως οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν αυτές τις λέξεις τις χρησιμοποιούν παντού, ακόμα κι αν δεν φταίνει, ή ίσως ακριβώς γι' αυτό. Νιώθουν λες και πρέπει να απολογηθούν για όλη την αγένεια κι απανθρωπιά του κόσμου. Και φυσικά οι υπόλοιποι όχι απλώς δεν δέχονται αυτή την ατυχώς απευθυνόμενη συγγνώμη, αλλά την αγνοούν. Και φυσικά κάποιοι με πήρε σβάρνα. Και φυσικά δεν ζήτησε συγγνώμη. Και φυσικά δεν γύρισε καν να με κοιτάξει. Έφτασε η στάση μου. Πατάω το κουμπί (πρέπει να προνοούμε). Κατεβαίνω. Φτάνω στη σχολή. Χαιρετάω κάτι γνωστούς. Γυρνούν νωχελικά. Απλώς γνέφουν. Ανεβαίνω τα σκαλιά. Μπαίνω στην αίθουσα. Κάθομαι πίσω. Μη δίνω και στόχο. Απλώς κάθομαι· και υποκρίνομαι. Ακούω. Δεν καταλαβαίνω. Θα μπορούσα να είμαι σ' ένα παγκάκι δίπλα στη θάλασσα. Κι αντ' αυτού... Βάζω τη μάσκα και βγαίνω στη σκηνή. Τη μάσκα της καλοσύνης. Τη μάσκα της ευγένειας. Μη δεν περνούν καλύτερα οι λύκοι απ' τα πρόβατα; Κι έχουν και το στομάχι γεμάτο. Βέβαια, υπάρχει περισσότερο χορτάρι απ' ό,τι πρόβατα. Χτες...

Χτες... Χτες έπεσε ένα προσωπίδιο. Έτυχε να συναντηθούμε με τον Α. Και σε ανύποπτο χρόνο, η συζήτηση πήγε από διαγράμματα και πίνακες στην

ύπαρξη και στη ζωή. Σε αντίθεση με τις περισσότερες τέτοιες συζητήσεις, που μπορεί να συζητάς για ώρες για τη ζωή, την ανθρώπινη φύση και τις ανθρώπινες σχέσεις χωρίς να αποκαλύπτεις επί της ουσίας τίποτα προσωπικό, κάποιος ξεγυμνώθηκε. Όχι εγώ φυσικά! Ποιος έχασε το θάρρος για να το βρω εγώ; Η μοναξιά έχει μια ασφάλεια. Και το προτέρημα της κριτικής και της γκρίνιας (όσον αφορά στους άλλους μόνο, φυσικά). Κάποιος μ' εμπιστεύτηκε γι' αυτήν τη στιγμή αδυναμίας του· ή απλώς το 'χε ανάγκη, κι εγώ βρέθηκα τυχαία στον δρόμο του. Στην αρχή χάρηκα σχεδόν. Κάποιος, για τον όποιο λόγο, μου ανοίχτηκε, επικοινωνήσε! Ωχ! Και τώρα τι; Έπρεπε να ανοιχτώ κι εγώ; Η φρίκη! Η φρίκη! Ο κόσμος δεν θα τελειώσει με κρότο, αλλά με ολολυγμό... Μήπως να πουλούσα την ψυχή μου στον διάβολο; Μήπως δεν έχω καν ψυχή; Δεν αισθάνομαι τίποτα. Τίποτα. Μόνο φόβο. Και άγχος. Αν έμπαινε τώρα ένας τρομοκράτης και προσκαλούσε τον Θεό του καθώς του πρόσφερε θυσία τους πωλητές του θανάτου, ποια θα ήταν η τελευταία μου σκέψη; Γιατί εγώ; Γαμώτο, δεν έχω ζήσει τίποτα στην ύπαρξή μου; Θα προλάβω να στείλω μήνυμα στους αγαπημένους πως τους αγαπώ; Το ξέρουν; Αν σκύψω κάτω από το έδρανο, θα σωθώ; Ευτυχώς που έκατσα πίσω· έχω περισσότερες δυνατότητες να γλυτώσω; Θα παρακαλούσα;

Πώς να δείξει έλεος μια άρρωστη ψυχή;

Όλοι είμαστε άρρωστοι. Όλοι. Απλώς για μερικούς η αρρώστια είναι κολητική και θανατηφόρα.

Και τι έκανα; Εννοείται, τον εύκολο δρόμο! Τον γνωστό! Τον εκ των προγόνων προερχόμενον. Διέκοψα, προσέβαλα, μείωσα... Μπας και ανέβω εγώ. Πού είναι η ευγένεια και η διαλλακτικότητα που διακήρυττα; Στο κάτω κάτω ποιος είμαι εγώ να κρίνω τους άλλους; Τι ξέρω που οι άλλοι δεν ξέρουν; Και γιατί αυτό να είναι το σωστό; Ίσως δεν υπάρχει χειρότερο απ' την ψευδαίσθηση ανωτερότητας και ορθότητας. Τους κοιτάς όλους από ψηλά και, αποφεύγοντας την επαφή, αποφεύγεις και το λάθος· και συνεπώς και το σωστό. «Αν θες ν' αγιάσεις πρέπει ν' αμαρτήσεις και αν προλάβεις να μετανοήσεις...» Δεν υπάρχει χειρότερο απ' την ψευδαίσθηση της ελευθερίας. Πώς απεγκλωβίζεσαι απ' τις ίδιες σου τις ιδέες; Τις ίδιες σου τις σκέψεις; Τις ίδιες σου τις

συνήθειες; Τον ίδιο σου τον εαυτό; Θεωρητικά όλοι είμαστε σωστοί και δίκαιοι. Στην πράξη έχουμε το πρόβλημα. Μήπως οι ίδιοι εμποδίζουμε το βάδισμά μας; Μήπως οι ίδιοι αλυσοδενόμαστε; Μήπως μας πατούν στ' αλήθεια τα πόδια μας τα ίδια;

Τώρα είναι αργά. Το λάθος έγινε. Και δεν διορθώνεται.

Το μάθημα τελείωσε. Μπορεί να μην άκουσα τίποτα, αλλά τουλάχιστον σκέφτηκα. Βγαίνω απ' την αίθουσα. Δεν μιλάω σε κανέναν. Φεύγω. Πηγαίνω στη στάση. Άτομα κατεβαίνουν. Άτομα ανεβαίνουν. Κανένας δεν περιμένει τη σειρά του. Έφτασε η στάση μου. Κατεβαίνω. Πηγαίνω σπίτι. Μια μέλισσα σ' ένα λουλούδι. Είναι Άνοιξη. Ανεβαίνω. Μπαίνω στο σπίτι. Πετάω την τσάντα κάτω. Γδύνομαι. Ντύνομαι. Μαγειρεύω. Τρώω. Χαζεύω στον υπολογιστή μέχρι το βράδυ. Δεν χρειάζεται να σκέφτομαι έτσι. Κατουράω. Πλένω χέρια. Κάνω μπάνιο. Πλένω δόντια. Πέφτω στο κρεβάτι. Κοιτάω το ταβάνι. Λευκό. Κοιμάμαι(·)

Ξυπνώ. Ανοίγω τα μάτια. Σηκώνομαι. Προχωρώ.

Ποτέ δεν είναι αργά.

(Spes ultima moritur.)

Βαλλεριάνα-Ζωή Κοψιδά

1ο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στην Παρασκευή Μπεκιάρη

Κόκκος ελπίδας

Άλλη μια νύχτα βασανιστική.
 Το κελί βουίζει από τον ήχο αγωνίας.
 Ένα χέρι στο κενό παλεύει να πιάσει τον ιστό στη γωνία.
 Μία κόκκινη κηλίδα μοιάζει να χαμογελά.
 Στη σορό των νεκρών χορεύει μια πεταλούδα.
 Η οσμή των ξεψυχισμένων τής δίνει ζωντάνια.
 Μια μαύρη μπότα πατά τα πολύχρωμα φτερά της.
 Μα, να! Πάλι πέταξε! Ξεπέρασε τον οπλισμένο φράχτη.
 Ο Χάρος δεν κοιμάται απόψε πάλι.
 Ο πόθος για ζωή τον έχει κατακλύσει.
 Χάνεται μες στην ομίχλη της λευτεριάς.
 Αποχαιρετά τον Κάτω κόσμο!
 Το ημερολόγιο δείχνει 23 Ιουλίου 1974.
 Πώς άντεξε εφτά χρόνια αυτή η κομματιασμένη παπαρούνα;
 Τα πέταλά της έχουν ξεραθεί από τις κραυγές.
 Μα οι ρίζες της μεγαλώνουν με ορμή.
 Ένα άδειο μπουκάλι κείται στο χώμα.
 Μια διψασμένη μορφή το ψάχνει απεγνωσμένα.
 Το γυάλινο αντικείμενο γίνεται θρύψαλα.
 Τα χείλη πια έχουν ξεδιψάσει.
 Ένα πανό γράφει: Ελευθερία-Δημοκρατία.
 Είναι γεμισμένο με δαχτυλιές από αίμα.

Άπνοια. Το τοπίο νεφελώδες!
 Τι περίεργο που το πανό κυματίζει!
 Δυο δάκρυα κυλάνε στο πρόσωπο ενός άντρα!
 Η συγκίνηση χαράζεται μέσα στον νου.
 Τώρα ή ποτέ!
 Θέλω. Μπορώ!

Παρασκευή Μπεκιάρη

2ο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στη Σοφία Γιαπαντζαλή

Ο υποταγμένος επαναστάτης

Η ζωή είναι ένα απίστευτο τρενάκι συμπτώσεων.
 Δεν ξέρεις ποτέ σε ποιον σταθμό θα σταματήσεις
 και τι σου επιφυλάσσει η αποβίβασή σου.
 Την αποσκευή σου τη λες όνειρα.
 Τη διάρκεια του ταξιδιού τη λες περιπέτεια
 και τον προορισμό, πώς τον ονομάζεις;
 Οι περισσότερες ζωές δεν είναι ζωές.
 Οι περισσότεροι άνθρωποι είναι άλλοι άνθρωποι.
 Οι περισσότερες οικείες σκέψεις σου είναι οι απόψεις κάποιου άλλου,
 η ζωή σου μια μίμηση, τα πάθη σου ένα ρητό.
 Και ποιος τελικά είναι ο προσδιορισμός σου;
 Ενάρετος ή Φαύλος; Μοναχικός ή Συντροφικός;
 Δίκαιος ή Άδικος; Ρατσιστής ή Ανεκτικός;
 Τι διαλέγεις στη ζαριά της ζωής;
 Πλούτο ή Ευτυχία;
 Οι περισσότερες οικείες σκέψεις σου είναι οι απόψεις κάποιου άλλου.
 Σκέφτεσαι ή Ακολουθείς
 με παρωπίδες σαν άλογο υποταγμένο;
 Τι σου συμβαίνει, άνθρωπε;
 Πού ξόδεψες τη ζωή σου;

Σήκω, η ζωή σου μια μίμηση, τα πάθη σου ένα ρητό.
 Σήκω, πριν φτάσεις στον τελευταίο σταθμό.
 Σήκω και αναστήσου μέσα από τον πνευματικό σκοταδισμό
 που σαν φλόγα καίει την ύπαρξή σου.
 Οι περισσότερες ζωές δεν είναι ζωές.
 Είναι οθόνες γυάλινες με είδωλα πλασμένες.
 Σήκω, από του λήθαργου την πομπή και του δυνάστη τη φωνή.
 Σήκω, τα τύμπανα της αιματοχυσίας χτυπούν κι εσύ άπραγος αναμένεις.
 Σήκω, στην αθωότητα προστασία χάρισε, την ύπαρξή σου πλούτισε.
 Τι σου συμβαίνει, άνθρωπε;
 Δεν είναι τίποτε να πεθάνεις.
 Είναι τρομακτικό να μη ζεις
 και άπραγος να κοιμάσαι.
 Σήκω, μη χάσεις την πορεία...

Σοφία Γιαπαντζαλή

2ο ΒΡΑΒΕΙΟ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στη Χρυσουγή Κολιού

Πέρα από την ιστορία

Τούτη η ένταξη στον αγώνα της Ιστορίας,
η εντελέχεια των όντων.
Το ξέρω, είδες κι εσύ απ' τα συρματοπλέγματα,
μια Πολιτεία καθάριου φωτός να φτερουγίζει.

Εκείνη η κρύα νύχτα στο Μεταγωγών,
μ' έχρισε άτρωτο,
ένα πεύκο της Οίτης πρόλαβα να ιδώ,
αγέρωχο να σέκει κι αναθάρρεψα.
Γιατί, μπροστά, στη λέξη Ελευθερία δεν βάνω τίποτα,
μόνο το λάμδα γονατίζει υποταγμένο
στη στιβαρότητα του «Ε».

Στο γκρι του υγρού κελιού μου
φέγγει κάθε απομεσήμερο ένα ηλιόδωρο Αιγαίο
χάδι αγαπημένης ο σιδερένιος λαστός στις κλειδώσεις
και σαν ο ιδρώτας μυρίσει μάραθο, κοντά είν' ο Θάνατος.
Σβήνω και μέσα στη λιγοθυμιά,
οι βρισιές τους ηχούν, θαρρώ, σαν
άκουσμα Χερουβικό
παφλάζοντας την ψυχή μου,
μέχρι τον ιερό τάφο της μάνας μου.

Που πια, δεν μένει τίποτ' άλλο να φοβάμαι
μόνο την ξεπλυμένη μαύρη μπογιά στον τοίχο:
«Η όψιμη αξιοπρέπεια στους δρόμους,
η κυκλοφορία επιτρέπεται».

Συντυχία κι εσύ ανθρώπου ανυπότακτου
από το θράσος της πρώτης νιότης.
Όμοια ανυπότακτη η άνοιξη ίσως κι η δικαιοσύνη
των γραφιάδων του μέλλοντος.

Στοιχειό της μνήμης η ξιφολόγχη
στο δεκαεφτάχρονο κορμί του αδερφού
έξω απ' το Πολυτεχνείο
κι είδα εκεί ν' ανθίζει μια μικρή ροδακινιά.
Όταν τα πουλιά κουβαλούν τόσο θάρρος,
τα εναποθέτει ο Θεός στη λύτρωση των Καιρών.
Θέλησαν οι ποιητές να στιλβώσουν φόρο τιμής,
μα το μελάνι ήταν λίγο να πει τη Ρωμιοσύνη.
- Γιατί; ρώτησε ο Ίστωρ.
Τότες το Αίμα σηκώθηκε όρθιο κι είπε:
- Έλευθε ως τη συντέλεια.

Χρυσουγή Κολιού

3ο ΒΡΑΒΕΙΟ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Απονέμεται στη Στέλλα Παρχαρίδου

Κείνη τη μέρα

Ένα πλάσμα παράξενο
 βαθιά μέσα μου έχω κρυμμένο.
 Ρίζες οξιάς έχει για πόδια,
 σώμα λιονταριού τραυματισμένο.

Κι απ' τον λαιμό του βασιλιά
 κεφάλι ανθρώπινο προβάλλει.
 Δίχως γλώσσα, δίχως μιλιά,
 ρυτιδιασμένους φθόγγους ψάλλει.

Κάθε μέρα, κάθε πρωί
 φίδια και σαύρες καταπίνει.
 Μα κάθε βράδυ πριν κοιμηθεί,
 όλο ξερνάει κι όλα τα φτύνει.

Όσπου μια μέρα σαν όλες τις άλλες,
 τίποτα δεν έμοιαζε ίδιο.
 Και το γέρικο πλάσμα που 'χω στην καρδιά μου,
 βρήκε τον θάνατο τον πιο αιφνίδιο.

Μη μπορώντας πια να αντέξει τις βρωμιές,
 άρχισε να σπαρταράει από αηδία.
 Και τα λιονταρίσια νύχια του,
 έσκισαν το κεφάλι του στα τρία.

Μα μέσα απ' τις σκισμένες σάρκες του,
 πολύχρωμα πουλιά φανήκαν.
 Ψηλά στον ουρανό πετάξανε
 και τραγουδώντας σκορπιστήκαν.

Κείνη τη μέρα αποφάσισα.
 -Όχι πια! στον εαυτό μου είπα.
 Την πόρτα μπρος μου γκρέμισα
 κι από τη φυλακή μου βγήκα.

Και τότε το πλάσμα μου έλαμψε!
 Ξανά πια δεν κοιμάται.
 Τώρα αναπνέει ελεύθερο,
 κανέναν δεν φοβάται.

Στέλλα Παρχαρίδου

1ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ *Απονέμεται στον Γεώργιο Σαβοϊδάκη*

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μεσόγειος

Δωμάτιο σκοτεινό. Στους τοίχους γαντζωμένοι προβολείς φωτίζουν μια μαυροντυμένη γυναίκα δεμένη σε μια καρέκλα, στο κέντρο. Το πάτωμα βράζει. Το ταβάνι πλημμυρίζει. Στυλώνει το άδειο βλέμμα της μπροστά, κοιτώντας στους καθρέφτες το βαρύσκιωτο κουφάρι της. Μονολογεί.

Καρφώθηκαν στις πλάτες μου οι πληγές της πυρωμένης νύκτας.
Το αίμα λιοπύρι
ξέβραζε τη σπορά της γης στο δέλτα της επαγγελίας.

98 Έβλεπα φαντάσματα του ναυαγίου στα ξεριζωμένα πρόσωπα της αστροφεγγιάς
να κουβαλάνε το βιος των ουρανών στους μουδιασμένους ώμους μου.
Άκουγα κλάματα των βλαστών, αγκούσες των ελαιώνων
να νανουρίζουν τις χαρακίες της ρίζας στις αρτηρίες μου.
Αντίκριζα τους μασκαρεμένους χειμάρρους στους εξωτικούς τόπους
ν' αφρίζουν λόγχες και καρφιά, βαμμένα κάρβουνο, στις όχθες μου.
Οι σταυροί κοιμήθηκαν.

Και να που ξύπνησαν τα θηρία να κυνηγούν μουτζουρωμένες σκιές στις επάλξεις.
Και να που κάπνιζε εφιάλτες το παραμύθι των κυμάτων στην κούνια της άνοιξης.
Και να που μύρισε θυμίαμα το δάκρυ στερεύοντας στο αυλάκι της υπομονής.
Τότε, η κόρη μου σηκώθηκε από τον ύπνο της
να βλέπει τις σκιές ν' ακολουθούν το μονοπάτι του ήλιου
και μου μιλούσε για ιστορίες, κάθε πρωί,
τότε που χόρευε με τον ουρανό πάνω από τον θόλο της θάλασσας
κάτω από τα κυπαρισσόφυλλα

κι έβλεπε τους αστερισμούς να σμίγουν σμάρι μεταξύ τους
μιλιούνια αστερισμοί
να κουρσεύουν τον μόχθο και την οργή κόντρα στα κατάρτια των καιρών.

Τώρα νύχτωσε.
Η Φάτιμα ντύθηκε τα πένθιμα και τα νησιά πήρε σβάρνα
για την πομπή που στήθηκε στις πλατείες του Βορρά.
Ο Άσραφ δικάστηκε για ποιήματα στο εδώλιο της εκατόμβης
ενώπιον ενόχων να φιλούν συγχωροχάρτια, να υπογράφουν «αλληλεγγύη».
Ο Χάμετ έψαχνε τους φίλους του· μαζί παίζανε στις αλάνες·
τώρα σηκώνει έναν έναν τους τάφους στα ρημαγμένα σπίτια και στα στρατόπεδα
συγκέντρωσης.

Μη γονατίσετε· σηκωθείτε
και διαδώστε τεράλγηδες τα τέσσερα λάβαρα του ορίζοντα.

Σταματά απότομα. Βούρκωσαν τα μάτια της με εφιάλτες και οράματα. Ξαφνικά πέφτει
αναίσθητη στην καρέκλα. Οι προβολείς σπάνε. Οι καθρέφτες ψελλίζουν μοιρολόγια. Το
πάτωμα ακόμα βράζει. Το ταβάνι ακόμα πλημμυρίζει. Ο κόκορας λαλεί τρις για την πα-
ράσταση. Αυλαία.

Γεώργιος Σαβοϊδάκης

2ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ

Απονέμεται στον Απόστολο Ρούσση

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ισόβια κάθαρση

Εγερτήριο αζαφνο στις δέκα στο δωμάτιο τη νύκτα.
 Περιποιημένο, λιτό, αυστηρό: το σύνηθες.
 Απ' έξω φωνές.
 Από δίπλα ουρλιαχτά.
 Σημασία καμία –
 ζωή μου με δαίμονα όμοια.
 Ένα παράθυρο στον τοίχο γκρίζο κι ακανθώδες.
 Απ' έξω όχι πολλά:
 ένα φεγγάρι ολόγιομο και πούλιες στίλβουσες παραπλεύρως.
 Απ' έξω γέλια.
 Από δίπλα μουσικές.
 Σημασία καμία –
 ζωή μου με δαίμονα όμοια.
 Η πανσέληνος δακρυσμένη· το δωμάτιο μεστό από συλλογισμούς.
 Ονείρατα λαμπερά μπροστά μου σα φαντάσματα.
 Στιγμές παρελθούσες, ρέουσες σ' ένα ποτάμι μονόδρομο: ζωή ;
 Σκέψεις ανελευθέριας σαν καρφιά, το φαίνεσθαι συνθλίβουσες.
 Γέρος στον νου· νέος στον χωροχρόνο,
 δεκαεπτά Οκτώβριοι στην καρδιά: ε γ ώ !

.....

Το φεγγάρι ίδιο· δρομολόγιο μακρύ
 με στάσεις συχνές στην ψυχή μου.
 Παρηγοριά κι ελπίδα μου η προσσελήνωση.
 Μ' ένα τίναγμα απ' τα έγκατα, μ' ένα πάτημα εκεί.
 Η εξ αποστάσεως συνομιλία μας για χρόνια τόσα κοπιώδης αρκετά.
 Η σελήνη κόκκινη· αδημονούσα για τα πάθη, τα δάκρυα, τα ερέβη μου
 στην πτώση μου
 σ' έναν γκρεμό δίχως τέρμα του νου μου αβυσσαλέο.
 Ώρα για απόπλευση, ώρα για συζήτηση με τον φίλο μου τον παλιό,
 βυθισμένο με τις μέρες όλο και πιο καρτερικά στο σώμα μου.
 Ώρα για απογείωση, ώρα για άνοιγμα φτερών,
 απλωμένων γύρω απ' τους συνδεσμώτες μου.
 Ώρα για χ ρ έ ο ς !
 Τα φτερά μου όμως τόσο μεγάλα
 για τα αποπνικτικά του παραθύρου κιγκλιδώματα . . .
 Τίμημα σπάσιμο.
 Η καρδιά μου όμως γερή –αντάξια Ανθρώπου– χαράσσουσα φτερά αθάνατα,
 πιο άκαμπτα από κάθε ασάλι ανθρώπινο.
 Ώρα για ελευθερία! Ελευθερία αιώνια, φίλε μου παιδικέ!
 Θ υ μ ά σ α ι ;

Απόστολος Ρούσσης

3ος ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ *Απονέμεται στη Δήμητρα Καραγιάννη* ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Αλγεινέ μου τόπε...

Της λέγανε να αρνηθεί δημοκρατία, ελευθερία, ταυτότητα κι αγάπη
και πως όσο κι εάν πολεμά ποτέ της δεν θα τα 'χει.
Κατοχή θα περνά για πάντα στη ζωή της
μα εκείνη δυνατά πολέμησε με την ψυχή της.

Και φουρτούνες ήρθανε πολλές και χρόνια σκληρά της πείνας,
σβήσανε από τον χάρτη περιοχές της δόξας και της πίκρας.
Χάθηκαν άντρες και παιδιά, οικογένειες και εδάφη.
Μα ένα πράγμα δεν χάθηκε ποτέ, συνεχίζει να υπάρχει.

Ήθος, λέγεται, άνθρωπε, δύναμη και τόλμη.
Αυτό μου έμαθε εμένα η ζωή όσο κι αν το αγκάθι ακόμα με ματώνει.
Μα είναι τρομερό, από μικρή μαθαίνω ιστορία,
πως άντρες πολέμησαν για την ευημερία.

Η χώρα μου νίκησε και τον πιο δυνατό εχθρό της
στάθηκε άξια με ψηλά το μέτωπό της.
Με περηφάνια όλα τα άντεξε ετούτο το «κορμί» της
για να 'χει δημοκρατία δίχως ενοχές στην όμορφη ζωή της.

Και σαν όλα αυτά μάθαινα από μικρή με ευγνωμοσύνη
έρχεται τώρα το παρόν και μου λέει ας γίνει ό,τι γίνει.
Μα όχι δεν μπορώ να το κάνω αυτό, άπραγη να μένω
σε ό,τι κι αν της κάνουν εγώ να το υπομένω!

Την αγαπώ σαν τη ζωή μου.
Είναι μητέρα μου. Πατρίδα μου. Πνοή μου.
Με ήθος με μεγάλωσε, αξιοπρέπεια κι αγάπη
πώς της το ανταποδίδω εγώ χωρίς να κάνω κάτι;

Ξέρω πως η ζωή σου άλλαξε από τη στιγμή που ήρθε η ιστορία
να σου θυμίσει τα δεινά που πέρασες με πείνα και θυσία.
Όρκο έδωσες βαρύ, για μια ελευθερία
μα βλέπεις κανείς δεν υπολόγισε αυτή τη συγκυρία.

Θα αντιστέκομαι έως ότου να πεθάνω
γιατί το ήθος μου δεν αντέχει που σε χάνω.
Μα σε αγαπώ σαν τη ζωή μου.
Είσαι μητέρα, πατρίδα και πνοή μου.

Δήμητρα Καραγιάννη

«Στο βλέμμα του Μπαίρον»

Πανελλήνια Νεανική Λογοτεχνική Συντροφιά Δήμου Βύρωνα

ΟΜΑΔΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Θέμα: **Άνθρωπος και εξουσία**

Με αφορμή τις επετειακές αναφορές του έτους 2017, τα πενήντα χρόνια από την κήρυξη της δικτατορίας στην Ελλάδα και τα εξήντα χρόνια από τον θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη, η συντροφιά μας ασχολήθηκε με τον άνθρωπο και τη σχέση του με την εξουσία. Ταξιδέψαμε στην Αγγλία, στην πατρίδα του Μπαίρον, και αναζητήσαμε τα βήματα του Τόμας Μορ, για να γυρίσουμε πίσω στον Βύρωνα και να διαβάσουμε στιγμές έμπνευσης που γέννησε η δικτατορία των συνταγματαρχών στην εφτάχρονη ζωή της.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ:

Άνθρωπος και Θεός

Διάλογος πάνω σε αποσπάσματα του έργου του Νίκου Καζαντζάκη *Προμηθέας πυρφόρος*

Άνθρωπος και θρόνος

Διάλογος πάνω σε αποσπάσματα του έργου Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές του Ρόμπερτ Μπολτ

Άνθρωπος και θέατρο

Διάλογος πάνω σε αποσπάσματα του έργου *Το μεγάλο μας τσίρκο* του Ιάκωβου Καμπανέλλη

Άνθρωπος και εξουσία

Η απειρία απλοποιεί τα πάντα. Σε σπρώχνει σε προσπάθειες κι εσύ φτιάχνεις τον δρόμο με όσο κουράγιο βρίσκεις μέσα σου. Η εμπειρία σου προκαλεί φόβους. Ξεκινάς και σου γεννά δεύτερες σκέψεις για το σωστό ή το λάθος μιας προσπάθειας.

«Δεν υπάρχει σωστό ή λάθος», σκέφτηκα και ξεκίνησα για έναν δεύτερο κύκλο συναντήσεων με τη συγγραφική ομάδα του Βύρωνα. Δεν πρέπει να υπάρχουν επιφυλάξεις όταν οι προθέσεις είναι τόσο ξεκάθαρες: μια πόλη έχει για ταυτότητά της έναν φημισμένο ποιητή, που είναι ταυτισμένος με τη νιότη, τη μάχη, και που το πνεύμα του περιπλανήθηκε σε όλον τον κόσμο. Ενενήντα χρόνια μετά την απόκτηση αυτής της ταυτότητας, η πόλη αυτή εξοικειώθηκε πλέον με τη σφραγίδα της και αποφάσισε να τη ζήσει, δηλαδή να την τιμήσει. Τα υπόλοιπα τα ανέλαβε η συνήθης διαδικασία: μια επιτροπή, ένα δημοτικό συμβούλιο, ένας δήμαρχος, δύο προηγούμενα βιβλία που αναδεικνύουν τη νεανική αναζήτηση της εποχής μας... Κόπος, κόπος, κόπος, που ελάχιστοι γνωρίζουν, για να βρεθούν πηγές έμπνευσης, για να ακουστούν φωνές, για να τολμήσουν ψυχές να αποκαλυφθούν μέσα από κείμενα, σε μια εποχή που σνομπάρει την έμπνευση, πνίγει στον θόρυβο τις φωνές, σκοτώνει την έκφραση της ψυχής, μπερδεύοντας –σκοπίμα– την ελικρίνεια με τη χυδαιότητα...

Πέρυσι, στη συγγραφική μας ομάδα, που ονομάσαμε «λογοτεχνική συντροφιά», συμμετείχαν δώδεκα παιδιά δεκαέξι έως είκοσι έξι χρόνων. Φέτος συμμετέχουν είκοσι τρεις νεαροί και νεαρές, που στοχάζονται και μας καταθέτουν τις σκέψεις τους. Μέσα στη φετινή μας συντροφιά υπάρχει μια εφηβική ομάδα έξι μαθητών και μαθητριών από δεκαπέντε μέχρι δέκα επτά ετών. Φέτος, δεν

ασχολούμαστε με μυθιστόρημα, αλλά με θεατρικό έργο. Κάνουμε ένα δεύτερο ταξίδι, αυτήν τη φορά στην πατρίδα του Μπαίρον.

Πέρυσι «πήγαμε» στην Αγία Πετρούπολη, για να συναντήσουμε τον Ντοστογιέφκι. Φέτος, κοιτάζοντας το ημερολόγιο, βρήκαμε δρόμους που μας οδήγησαν αλλού...

Είμαστε στο 2017 και τιμάμε τα εξήντα χρόνια από τον θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη, του δασκάλου της ελευθερίας. Είμαστε στο 2017 και θυμόμαστε πως πενήντα χρόνια πριν, στην Ελλάδα επεβλήθη η δικτατορία των συνταγματαρχών. Είμαστε στο 2017 και διαλέγουμε να «ταξιδέψουμε» στην Αγγλία, έχοντας μαζί μας τις αφηγήσεις του Καζαντζάκη από το ταξίδι του στην Αγγλία το 1939. Είμαστε αποφασισμένοι να ανιχνεύσουμε τα όρια της εξουσίας, που μέσα στην αυθαιρεσία και τη βαρβαρότητά της συντρίβει τον άνθρωπο, δηλαδή, συντρίβει το ίδιο το στήριγμά της.

Άνθρωπος και εξουσία, λοιπόν, είναι ο δρόμος που επιλέξαμε φέτος να ακολουθήσουμε με τον δάσκαλο του στοχασμού και της ελευθερίας δίπλα μας, τον Νίκο Καζαντζάκη. Ξεκίνησα την αναζήτηση. Δεν ξέρω πόσες φορές χάθηκα στις σελίδες των βιβλιοθηκών, δεν θυμάμαι πια πόσους συνδυασμούς έκανα για να συνταιριάξω μια νεανική ομάδα στοχασμού και σκέψης με συγγραφείς και αποσπάσματα έργων. Προσπαθούσα να φανταστώ τις γέφυρες που θα μπορούσαν να στηθούν ανάμεσα σε ιστορικές περιόδους, προσωπικότητες και γεγονότα ξένα για τους σημερινούς εικοσάρηδες, αλλά με τον τρόπο τους πάντα επίκαιρα. Και τότε βρέθηκα στον σωστό δρόμο: «με τον τρόπο τους πάντα επίκαιρα». Αυτός ο τρόπος έπρεπε να βρεθεί. Ήταν απόλυτη ανάγκη να εντοπίσω αυτό το συνεκτικό υλικό που υπάρχει ανάμεσα σε ένα πλήθος ομοιοτήτων, αντιφάσεων και μακρινών ιστορικών αποστάσεων και να το χρησιμοποιήσω για τη λογοτεχνική μας συντροφιά. Καθώς, λοιπόν, χανόμουν ξανά και ξανά στις σελίδες των βιβλιοθηκών, για να επιλέξω το τελικό υλικό με τα αποσπάσματα και τους συγγραφείς, συνειδητοποίησα ότι το σημείο συνάντησής μας θα ήταν «τα τρία θήτα». Θεός – θρόνος – θέατρο. Πίστεψα πως θα έπρεπε να αναζητήσουμε:

I. τον άνθρωπο απέναντι στην εξουσία του Θεού,

2. τον άνθρωπο απέναντι στην εξουσία του θρόνου, δηλαδή στην πολιτική εξουσία και, τέλος,
3. τον άνθρωπο απέναντι στην εξουσία του λόγου και συγκεκριμένα του θεάτρου, είτε αυτός ο άνθρωπος είναι ο εξουσιαστής και αποκαλύπτεται στη θεατρική σκηνή είτε είναι ο εξουσιαζόμενος και δικαιώνεται πάνω στη θεατρική σκηνή, καθώς δικαιώνεται η ίδια η τέχνη μέσα από αυτόν τον μοναδικό κοινωνικοϊστορικό ρόλο. Μα γιατί το θέατρο μέσα από όλα τα είδη λόγου και τέχνης; Επειδή απλά είναι ό,τι πιο ελληνικό, πολιτικό και ταυτόχρονα ό,τι πιο εύληπτο, μέσα από το ζωντάνεμά του σε κάθε παράσταση. Το θέατρο δεν γεννήθηκε από την ανάγκη του ανθρώπου να καταγράψει τη σκέψη του ή να την καταθέσει στην εποχή του· το θέατρο γεννήθηκε από την ανάγκη του δημιουργού να απευθυνθεί κατάματα στους συγχρόνους του, να προβάλει θέση, αντίθεση, διλημματα, να εισπράξει αμφισβήτηση, να διδάξει διάλογο και σημεία συνάντησης θεατών και ερμηνευτών.

108

Μέσα από «τα τρία θήτα» –του Θεού, του θρόνου και του θεάτρου– χαράξαμε τον δρόμο της αναζήτησής μας. Είμαστε η ομάδα των είκοσι τεσσάρων, με είκοσι τρεις φωνές εφηβείας και νιότης και μία φωνή ξενάγησης, σύνδεσης και σύνθεσης των αναζητήσεων της νιότης. Ο σκοπός της δουλειάς μας δεν είναι να φτιάξουμε ένα ψηφιδωτό φράσεων που είναι γραμμένες από διαφορετικούς νεαρούς στοχαστές. Δεν στοχεύουμε σε κείμενα, **στοχεύουμε σε απόψεις αυτόνομες με ονοματεπώνυμο και ταυτότητα**. Η λογοτεχνική μας συντροφιά ελπίζουμε να εξελιχθεί σε μια δεξαμενή νεανικής σκέψης και στοχαστικής έκφρασης, όπου τα άτομα θα έχουν ρόλο και αυτός ο ρόλος θα αναδεικνύεται μέσα από τα κείμενά τους. Σκοπός μας είναι να συναντηθούν και να συνομιλήσουν οι νέοι μαζί μας, με τους παλαιότερους από εμάς, με την ίδια την ιστορία και τη σκέψη που γεννήθηκε μέσα από τα σπλάχνα της. Κάποιοι από τους νεαρούς μας στοχαστές έχουν πιο ώριμη γραφή, έχουν πιο πλούσια διαβάσματα, πιο μεγάλο χάρισμα έκφρασης από άλλους που ανήκουν στη λογοτεχνική συντροφιά. Εξάλλου, η εμπειρία και μόνο αρκεί για να καταδείξει την απόσταση ανάμεσα στο ένα ύφος γραφής και στο άλλο

που θα διαβάσει ο αναγνώστης. Είναι φυσικό η γραφή ενός δεκαπεντάχρονου να διαφέρει σε ποιότητα από τη γραφή ενός τριαντάχρονου.

Θα μπορούσα να γράψω σελίδες πολλές για τους φόβους μας μήπως η συντροφιά μας πλήξει μέσα στη σκοτεινιά και την απόστασή μας από τον Ερρίκο τον Η' και τα πάθη του αγγλικού θρόνου κατά τη δυναστεία των Τυδώρ. Αναρωτήθηκα πολλές φορές γιατί να μη διαλέξουμε ένα κείμενο από τον Σαίξπηρ, με τον οποίο είμαστε εξοικειωμένοι, ή κάτι πιο καινούργιο και ανατρεπτικό, που η νιότη θα το δεχόταν πιο εύκολα όπως ένα κείμενο του Χάρολντ Πίντερ... Μα, κανένας από αυτούς τους φόβους δεν έχει πια σημασία. Το βιβλίο γράφτηκε με το μεράκι της συντροφιάς μας, το έχετε στα χέρια σας, η πόλη μας εξακολουθεί να φιλοξενεί τη νεανική σκέψη και το βλέμμα του Μπαίρον αντικρίζει για φέτος εικόνες από την παιδεία του, από την πατρίδα του και από τη στάση ζωής του.

«Τρία θήτα», λοιπόν, είναι το φετινό μας τρίπτυχο: για την εξουσία του Θεού επιλέξαμε το θεατρικό έργο *Προμηθέας πυρφόρος* του Νίκου Καζαντζάκη και με αυτό ασχολήθηκε η εφηβική μας ομάδα. Για την εξουσία του θρόνου επιλέξαμε το θεατρικό έργο του Ρόμπερτ Μπολτ *Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές*, κάνοντας παράλληλα ένα αφιέρωμα στην Αγγλία, στην πατρίδα του Μπαίρον. Με το έργο αυτό ασχολήθηκαν δύο ομάδες, μία ηλικίας δεκαοκτώ έως είκοσι πέντε ετών και μία δεύτερη ηλικίας είκοσι πέντε έως τριάντα ετών. Τέλος, για την εξουσία του θεάτρου επιλέξαμε το έργο *Το μεγάλο μας τσίρκο* του Ιάκωβου Καμπανέλλη, με το οποίο ασχολήθηκε μια άλλη ομάδα ηλικίας δεκαοκτώ έως είκοσι πέντε ετών.

Θα μπορούσα να γράψω πολλά ακόμη, αλλά οι σελίδες ανήκουν στη συντροφιά μας, στη φωνή της νιότης... Όλοι βρίσκονται ήδη στις θέσεις τους... Τρίτο κουδούνι...

109

Δήμητρα Νούση

*Συγγραφέας, συντονίστρια
της Πανελληνίας Λογοτεχνικής Συντροφιάς*

Μια παρέα αγγίζει τις λέξεις του Καζαντζάκη.

Άνθρωπος και Θεός

Διάλογος με τους ήρωες του Νίκου Καζαντζάκη
από το έργο του Προμηθέας πυρφόρος

Το σύνθημα είναι:
Παίρνουμε την ψυχή μας και φεύγουμε!

Μια παρέα αποφασίζει να μιλήσει με τον Προμηθέα.

Μια παρέα ταξιδεύει στην πατρίδα του Μπαίρον.

Μια παρέα συνομιλεί με την εξουσία
μέσα από την ορμή της εφηβείας,
τη δύναμη της παιδείας
και τη συνειδητή επιλογή της εξωστρέφειας.

Τόνια, Νάσια, Σοφία, Γεωργία, Αλέξανδρε, Κωνσταντίνε,
ξεκινάμε για το μέρος που στάθηκε ο Καζαντζάκης και στοχάστηκε,
πάρτε την εφηβεία σας και φεύγουμε.

Η γωνιά των ομιλητών στο Hyde Park μας περιμένει...

Ι. ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΣ

«Η λευτεριά είναι δικαίωμα κι όχι εξουσία»

Άνθρωπος και εξουσία· άνθρωπος και πάθος για κυριαρχία· άνθρωπος και ηγεσία· άνθρωπος που επιθυμεί να καθορίζει τη μοίρα του· άνθρωπος και ανάγκη υποταγής... Όλα είναι μάχες που δίνει –και τις περισσότερες φορές χάνει– ο άνθρωπος από την εποχή που ο Προμηθέας βρέθηκε αλυσοδεμένος στον Καύκασο, επειδή αντιτάχθηκε στο θέλημα του Δία, μέχρι σήμερα, που ανήμπορος σκύβει το κεφάλι σε σύγχρονους σφαγείς της Ανατολής. Πάντα υπάρχει ένα «θεός», ένας νόμος, μια αναγκαία τάξη πραγμάτων, για να συντρίβεται η θέληση του ανθρώπου, η ανάγκη του να ζήσει αλλιώς, με άλλους όρους...

Για τις ανάγκες της φετινής μας δουλειάς ο Καζαντζάκης δεν είναι συγγραφέας· είναι σύμβολο, είναι ένας πήχυς που η ανθρωπότητα αξιώθηκε να δει κοιτώντας ψηλά. Διαβάζω ξανά και ξανά τις σελίδες του με τις σημειώσεις μου και τις υπογραμμισμένες παραγράφους και καταλήγω πάντα στην ίδια αίσθηση: ο Καζαντζάκης δεν θα δημιουργούσε αν δεν είχε μέσα του τη λυσσασμένη επιθυμία της προσωπικής του ελευθερίας· αν δεν είχε μέσα του αλώβητη την πλασμένη από τα χέρια του εικόνα του ανυπότακτου. Κι αν τόσο ασχολήθηκε με τον άνθρωπο και την ορμή της ανθρωπίνης ψυχής, είναι επειδή την τοποθέτησε ψηλά. Το ανθρώπινο βλέμμα είναι αυτό που έχει ανάγκη από φτερά κι όχι από ρίζες. Κοιτώντας, λοιπόν, ο άνθρωπος ψηλά, με το βλέμμα του Καζαντζάκη, μοιραία προσπάθησε να αγγίξει τον Θεό, όποιο κι αν ήταν το όνομά του.

Μέσα σε μια χρονιά που σε όλο τον κόσμο τιμάται ο Νίκος Καζαντζάκης, δεν είναι δυνατό να μην περάσουν από τις σελίδες μας μερικές φράσεις του, δυο λόγια από εξουσία και πίστη να ξεπεραστούν τα όρια, μια-δυο εικόνες μάχης ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό. Κι αυτή η μάχη, μυθική πανάρχαια και πάντα υπαρκτή, είναι η ίδια που απλώνεται στις πράξεις του Προμηθέα, στην αμαρτία της προδορμικής δράσης κόντρα στους ισχυρούς.

Δεν μπορώ να θυμηθώ πόσες φορές άλλαξα γνώμη για να βρω τον τόπο όπου θα ζούσαμε με την εφηβική συγγραφική ομάδα τη μαγεία του Καζαντζάκη. Ενενήντα χρόνια από την πρώτη παράσταση του *Προμηθέα δεσμώτη* στους Δελφούς... Ενενήντα χρόνια από το όνειρο του Σικελιανού με την τραγωδία του Αισχύλου... «Να πάμε στους Δελφούς», σκεφτόμουν. Το είχα σχεδόν αποφασίσει: Σικελιανός και Καζαντζάκης: οι δύο χείμαρροι· οι δύο πρόεδροι της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών· οι δύο ανεπιθύμητοι από τους επίσημους διαχειριστές των ελληνικών γραμμάτων· οι δύο αποκλεισμένοι από τα βραβεία Νόμπελ· οι δύο επίμονοι πλάστες των σαρκωμένων ονείρων. Ναι, αρχικά ήθελα να πάμε στους Δελφούς.

Μετά με έπιασε μια μανία να ακούσω τις φράσεις του *Προμηθέα πυρφόρου* καθώς αυτές θα ηχούν στα φαράγγια που ρίζωσαν στη γη της Κρήτης και απειλούν να ψηλώσουν ως τον ουρανό, σαν γοητευτικός εφιάλτης... Όπως ακριβώς ο αγώνας ή, μάλλον, **το μαρτύριο για την πρόοδο της ανθρωπίνης σκέψης**. Στη μάχη να ανέβεις ένα σκαλί δεν γίνεται να λείπει το τρέμουλο από τα πόδια... **Αυτό θα πει άνθρωπος, να τρέμουν τα πόδια του, μα να ανεβαίνει πάντα τα σκαλιά, πιστός στο τάμα της ψυχής και του Θεού της...** Ναι, ήμουν σίγουρη ότι θα έπρεπε να πάμε στα φαράγγια απέναντι από το Λυβικό πέλαγος.

Όλα άλλαξαν την τελευταία στιγμή, όταν διάβασα το ταξίδι του Καζαντζάκη στην Αγγλία. Κι όσο κι αν μέσα μου δεν ήταν ολότελα ξένη η Αγγλία που αντίκρισε ο Καζαντζάκης, δεν θα μπορούσα ποτέ να φανταστώ πως αυτός ο λυσσασμένος λεύτερος άνθρωπος θα εκτιμούσε τόσο πολύ και θα απέδιδε με τόση ακρίβεια τη γοητεία, την αξία και την αποτελεσματικότητα που μπορεί να έχει η έλλειψη της ορμής, καθώς έγραψε για την Αγγλία: «Βρίσκεσαι στη χώρα της υπομονής, της επιμονής, του αργού και σίγουρου στοχασμού, όπου για πρώτη φορά η νεώτερη επιστήμη βρήκε τα στέρεα θεμέλιά της· όχι πια τα μεγάλα σύννεφα της αφηρημένης θεωρίας παρά τα μικρά πετραδάκια της καθημερινής εμπειρίας.

Εδώ η φρονιμάδα καταντά αρετή, η σιωπή καταπαχτή μεγάλης κραυγής και το αργό βάδισμα ο ασφαλέστερος τρόπος να φτάσεις. Χωρίς άλλο, το

τοτέμ της χώρας τούτης δεν είναι ο λαγός· είναι η χελώνα... Σε άλλους τόπους ορμούσα αρπακτικά, κούρσευα ό,τι μπορούσα γρήγορα κι έφευγα· εδώ μια τέτοια πειρατική μέθοδος θα ήταν επιπόλαιη κι άγονη. Εδώ πρέπει να μείνεις ήσυχος, αμίλητος υπομονετικός, να δώσεις καιρό στον εγγλέζικο ρυθμό –κλίμα, θάλασσα, προαιώνια χλόη, κοινωνική ζωή, παλιά πανεπιστήμια, τένις, γκολφ, λιμάνια, φάμπρικες, επαφή και κουβέντες με ανθρώπους– να ρυθμίσει το αίμα σου.

Να μετατοπίσεις αξίες, να βάλεις την υπομονή και το πείσμα πιο πάνω από την ορμή και τη ρέμπελη σκέψη και να νιώσεις πως ο λόγος είναι από βαρύ πολύτιμο μέταλλο, όρκος και λόγος είναι καμωμένοι από την ίδια ουσία... Ζυγός και φτερούγα είναι καμωμένα από την ίδια ουσία....

Ν' αγαπάς με πάθος, να μισείς με πάθος και το πρόσωπό σου να μένει γαλήνιο και κλειστό το στόμα. Να νικάς και να μην ξεφωνίζεις· να νικιέσαι και να σφίγγεις τη γροθιά, να ξαναρχίζεις. Να ριχτείς αλάκερος στο επικίνδυνο παιχνίδι της ζωής, να 'χεις σφοδρές επιθυμίες και να μάθεις πως είναι μεγάλη χωριατιά να τις διαλαλείς και πως μία είναι η ανώτατη αρετή του αντρός: να συγκρατιέται».

Διαβάζοντας, λοιπόν, την τελική απάντηση για τον πιο κατάλληλο τόπο της συνάντησής μας με τον *Προμηθέα πυρφόρο* του Καζαντζάκη μου την έδωσε ο ίδιος ο συγγραφέας, περιγράφοντας μια σκηνή που γράφει ότι έζησε ο ίδιος, δεκαετία του τριάντα, στο Hyde Park: «Ένας Ιρλανδός βρίζει την αγγλική Κυβέρνηση και ζητάει να λευτερωθεί όλη η Ιρλανδία. Πιο πέρα ένας φθισικός Ιντός φοιτητής, με χρυσά γυαλιά, με τεράστια μπροστινά δόντια, με μακριά λιγδερά κορακάτα μαλλιά, εξιστορεί τα μαρτύρια της πατρίδας του και ζητάει κι αυτός ελευτερία. “Είμαστε 350 εκατομμύρια ψυχές”, σκληρίζει, “έχουμε ένα μεγάλο πολιτισμό, πιο παλιό και πιο μεγάλο από τον δικό σας, γιατί μας τυραννάτε; Φτάνει πια!” Και δίπλα του ένας γηραλέος χιλιαστής απλώνει τις αχνές διάφανες παλάμες του, χαμογελάει και καθησυχάζει το ακροατήριό του: “ Έρχεται η μέρα που θα αναστηθούν οι νεκροί”, μουρμουρίζει ξεπνεμένος. “Έφτασε. Ας ντυθούμε, αδερφοί, άσπρους χιτώνες να τους προϋπαντήσουμε!”

Δυο-τρεις πόλισμαν, ήσυχοι, καλοντυμένοι, με γυαλιστερές μαύρες κάσκες, με χοντρά άσπρα γάντια, πάνε κι έρχονται, αδιάφοροι, σίγουροι, χαμογελαστοί.

– Ελευτερία! Αυτό θα πει ελευτερία! Μου λέει σύντροφός μου, ένας αγαθός νέος ενθουσιώδης. Σε ποιο άλλο μέρος του κόσμου μπορείτε να δείτε τέτοιο θέαμα;»

Λονδίνο, 1η Ιουλίου 2017, μεσημέρι.

Το να περπατάς σε συνθήκες απλής συννεφιάς σημαίνει ότι απολαμβάνεις τη συμμαχία με τον ουρανό. Περπατήσαμε ώρες στο Hyde Park, βγάλαμε του κόσμου τις φωτογραφίες, συναντήσαμε τουρίστες από όλα τα μέρη του κόσμου και το πράσινο μαζί με το rose garden μπροστά μας στέκει απαλό και ζωηρόχρωμο, μυριομυρωμένο, υποσχόμενο πολύχρωμες στιγμές ηρεμίας και αισθητικής για τον επισκέπτη. Κάναμε ατέλειωτες διαδρομές μπαίνοντας από τη μεγάλη είσοδο του πάρκου. Πέρασαμε ώρες διαβάζοντας τις περιγραφές του Καζαντζάκη.

Μετά βαλθήκαμε να αναπλάσουμε τις σκηνές από τη δυναστεία των Τυδώρ με τον Ερρίκο τον Η΄ να κυνηγά ελάφια μέσα στο κτήμα του, πορευτήκαμε ανενόχλητοι μέχρι τον βασιλικό οίκο του Αννόβερου και συναντήσαμε την πολυαγαπημένη στην Ελλάδα βασίλισσα Βικτωρία, που ήδη αρκετοί την αποκαλούσαν χήρα του Ουίνδσορ, γίναμε θεατές στον εορτασμό του χρυσού και αδαμάντινου ιωβηλαίου της μέσα στο Hyde Park στα 1897, τέσσερα χρόνια πριν από τον θάνατό της, στις 22 Ιανουαρίου 1901... 22 Ιανουαρίου γιορτάζουμε τη γέννηση του Μπαϊρόν, σημείωσα, και δεν ανέφερα τίποτα στην πιο νεαρή συγγραφική ομάδα που με συντρόφευε. Αμέσως μετά την αναγγελία του θανάτου της βασίλισσας ένας κύκλος πένθους και τιμής γράφτηκε στην Ελλάδα, για να τιμηθεί η μεγάλη φίλη χώρα, πατρίδα του Γεωργίου Κάννιγκ και η βασίλισσα που παραχώρησε τα Επτάνησα στο ελληνικό κράτος το 1864. Μέσα, λοιπόν, σε αυτόν τον κύκλο τιμής το Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας, επί δημαρχίας Σπύρου Μερκούρη, αποφάσισε να δώσει σε πλατεία της πόλης το όνομα της Βικτωρίας. Έτσι η χήρα του Ουίνδσορ βρίσκεται συχνά-πυκνά στα χείλη των Αθηναίων που χρησιμοποιούν τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο και

κινούνται στο κέντρο της Αθήνας. Τόσα πολλά και σχεδόν απίθανα πράγματα συζητήσαμε σε εκείνον τον χωρίς τελειωμό περίπατο, ακουμπώντας ακόμη και τον Λένιν, τον Μαρξ και τον Όργουελ στη γωνία των ομιλητών του Hyde Park, τη Βανέσα Ρεντγκρέιβ, τον Χάρολντ Πίντερ.

Μέσα, λοιπόν, σε αυτόν τον απίστευτο τόπο, γεμάτο από αισθητική και ιστορική περιπλάνηση σε μακρινούς και κοντινούς κόσμους, αρχίσαμε να διαβάζουμε για τον δικό μας Προμηθέα και να παίζουμε σε μια παράσταση που είχαμε κάθε δικαίωμα να παίξουμε στο κέντρο του Λονδίνου, ανάμεσα στους ασιατικής καταγωγής, κυρίως, επισκέπτες. Ήταν ένα δικαίωμα που το πήραμε από τον Καζαντζάκη, αλλά και από την ιστορική φόρτιση αυτής της γης με τον πιο όμορφο τριανταφυλλόκηπο που θα μπορούσε να χρωματίσει το γκρι της. Με ένα απλό ξεφύλλισμα βρεθήκαμε στον μύθο κοιτώντας κατάματα τον Ερμή και τον Προμηθέα:

Ερμής

« ...

Χαρά! Στη γης, στον ουρανό, στον Άδη,
μετά από φοβερούς αγώνες, να τος
ο νους ανέβη του θεού στο θρόνο,
κι ένας μονάχα βασιλιάς, ο Νόμος.
Χαρείτε, πλάσματα της γης, του αγέρα
και του νερού και παγανά της νύχτας,
ο μέγας νίκησε Θεός, ο Δίας.

Προμηθέας

Νικήσαμε να λες, παρακαλώ σε.

...

Ερμής

Το ξέρω, μη θυμώνεις, γίγαντά μου!
Δεν το ξεχνά ο Θεός, ο νέος Αφέντης,
σκύβω και προσκυνώ τη χάρη του! όχι,

δεν το ξεχνάει, και να, με στέλνει τώρα,
δώρο ακριβό κι αθάνατο στολίδι,
γιορτάني στο λαιμό να σου κρεμάσω·
σημάδι υποταγής γλυκιάς κι αγάπης.

Προμηθέας

Τι; Δώρο στο λαιμό αλυσίδα;

Ερμής

Θείο

Κι ασύντριφτο του νέου καιρού σημάδι.
(Ο Προμηθέας πετάει με οργή τη χρυσή αλυσίδα.)

Προμηθέας

Του νέου καιρού σημάδι;

Ερμής

Μην αγριεύεις·

δυο γνώμες πια δεν έχει ο κόσμος· ένας
μονάχα ο Νους, κι εμείς, θεοί, δαιμόνοι,
θεριά, στοιχειά κι άνθρωποι, οι στοχασμοί του!

Προμηθέας

Δεν είμαι σκλάβος, να του πεις· ψυχή 'μαι
της περηφάνιας αδερφή μεγάλη·
για λευτεριά πολέμησα...
Μπορεί οι θεοί αλυσίδες να φορούν, να καμαρώνουν·
μα εγώ...»

Τότε έγινε κάτι που, όσο κι αν το επιθυμούσα, δεν τολμούσα να το ελπίζω:
ξαναγεννήθηκαν, θαρρείς, ο Προμηθέας κι ο Ερμής, ξεγλίστρησαν από τις

σελίδες του βιβλίου μας, έγιναν ένα με τη Νάσια, την Τόνια, τη Γεωργία, τη Σοφία κι άρχισαν να μιλούν. Ερμής και Προμηθέας πήραν ζωή από τη σκέψη και την έμπνευση των εφήβων μέσα στο Hyde Park, εκεί, πιο πέρα από τα τριαντάφυλλα και τους στοχασμούς του Όργουελ... Έξι έφηβοι, τα πιο όμορφα πρόσωπα σε όλο τα Λονδίνο... Έξι έφηβοι που μάθαιναν πριν από εφτά, οκτώ χρόνια τα κατορθώματα του Προμηθέα στο σχολείο, βρίσκονταν τώρα αντιμέτωποι με τον άνθρωπο και τον Θεό, τον πυρφόρο και τον Δία, αλλά και τον Ερμή που αναλαμβάνει το καθήκον να πείσει για το πρέπει της υποταγής και του συμβιβασμού... Έξι έφηβοι στήνουν τον άνθρωπο απέναντι στην εξουσία και παίζουν τον ρόλο που τους ανέθεσε η παιδεία τους, η σκέψη τους, η φαντασία τους, ίσως ακόμη και η «ράτσα» τους, όπως θα έλεγε ο Καζαντζάκης...

Νάσια - Προμηθέας:

«Μπορεί τούτη η υποταγή
να είναι μια δύναμη μεγάλη.
Με κάθε εκτελούμενη εντολή
ο Θεός να σου δείχνει αγάπη.
Όμως την ελευθερία αγαπάω
γιατί η δική μου είναι από μόνη της δυνατή
χωρίς φόβο να μπορώ να μιλάω
χωρίς αλυσίδα κλεισμένος σε μια φυλακή.
Κι αν ο Θεός σου διαλέξει να τιμωρηθώ να ξέρει
πως μια ελεύθερη καρδιά ποτέ δεν θα υποφέρει».

Τόνια - Προμηθέας:

«Μα εγώ την αλυσίδα δεν φορώ,
σκλάβος δεν λογιέμαι.
Γεννήθηκα για να 'μαι δυνατός,
και ίσος με τους άλλους.
Στα κατορθώματά μου

έπαινο τρανό γυρεύω.

Και τώρα που εσείς για μυρμήγκι με λογαριάζετε

θα γευτείτε στο κορμί σας όλη την οργή της τιτάνιας δύναμής μου».

Γεωργία - Ερμής:

«Γίγαντά μου, γιατί νομίζεις πως διαφέρεις από τους θεούς; Στο πλευρό μας αγωνίστηκες, για τον αρχηγό μας κινδύνευες και με των αδελφών σου το χρυσαφένιο αίμα τα χέρια σου λέρωσες όπως και εμείς. Μπορεί να πολέμησες για λευτεριά, μα μην ξεχνάς ποιος σου την πρόσφερε. Μόνος του κανείς δυνατός δεν είναι, μόνο κάτω από ενός αρχηγού το βλέμμα ενωμένοι, ακολουθώντας τις προσταγές του, μπορούμε να νικήσουμε. Πώς μπορούσες τόσο πειθήνια τις διαταγές του να ακολουθείς την ώρα που άκουγες τη γη τους εχθρούς μας να καταπίνει; Τώρα που ο Δίας νίκησε τον πόλεμο και παντού βασιλεύει η ειρήνη, γιατί σου είναι τόσο δύσκολο στον λαιμό να φορέσεις την αλυσίδα που δείχνει την υποταγή σου στον μεγάλο νικητή;»

Σοφία - Προμηθέας:

«Μα, εγώ, Ερμή, θέλω ελευθερία, σχέσεις δίκαιες και ειλικρινείς. Τον πόνο δεν θέλω να βλέπω στα μάτια αυτών των ταπεινών πλασμάτων, αυτών των ανθρώπων σαν αντικρίσουν τη νύχτα να έρχεται από τους μακρινούς κάμπους. Εκεί φοβούνται... και εγώ δεν μπορώ να αντικρίζω αυτήν τη θλίψη στην κόρη των ματιών τους. Και οι θεοί αγαπούν και προσέχουν τους ανθρώπους... Μα πώς το κάνουν αυτό εάν δεν προσπαθούν ούτε στο ελάχιστο να ελαφρύνουν την ψυχή αυτών των πλασμάτων που τους βαραίνει ο νους; Μα πες μου συ, πολυταξιδεμένη Ερμή, έχεις αντικρίσει σε όλον ετούτο εδώ τον κόσμο μεγαλύτερη θλίψη από ετούτη των ανθρώπων τη νύχτα;»

Και μόλις τέλειωσε τη φράση της η Σοφία, βάλθηκαν ο Αλέξανδρος και ο Κωνσταντίνος να συνθέσουν τη φωνή του χορού της τραγωδίας, τη φωνή του ανθρώπου που είναι ο παρατηρητής και ερμηνευτής της μοίρας του:

Αλέξανδρος - Άνθρωπος:

«Μαύρα στολίδια

Λιγότεψαν τα φεγγάρια γύρω απ' τους πλανήτες...

φόρεσαν τις αλυσίδες τους, σφίξαν με ένα μείδισμα τα χείλη

και πέσαν μαζί με τ' αστέρια στο σκοτάδι.

Το άστρο που μας φωτίζει πια τα βράδια

και φέρνει τον αγέρα να αναστατώσει τις κουρτίνες,

είναι ο νέος μας Αφέντης.

Ίσως η νύχτα να μου ταίριαζε καλύτερα...

Ζούσα σε μια γλυκιά, διαλεγμένη ασάφεια αστερωμένης συντροφιάς,

φορώντας μονάχα τα γιορντάνια του εαυτού μου».

Κωνσταντίνος - Άνθρωπος:

«Βραδιάζει

Η καταιγίδα συχάζει

Ο δρόμος από αίμα αδειάζει.

Γεμίζει με κρύο και πόνο για αυτή την έρημη γη.

Βλέμματα φόβου ιδρώνουν

ρωτούν αν έρθει το βράδυ.

Ροπές όπλων κόβουν όμως τη νεκρική σιγή.

Ένας ψαλμός αγανάκτησης σιγοβράζει

Άραγε, θα πεισμώνσει για ελεύθερη φωνή;

Αργεί όμως το βράδυ.

Σκέψεις και μνήμες εμποδίζουν τον αγώνα

για αυτή την ελεύθερη φωνή.

Και, να, σκοτεινιάζει, καθώς ο άνεμος σέρνει ζωές

στην κόκκινη γη».

Ζαλισμένη από το όμορφο συνταίριασμα των φράσεων που έβγαζαν τα παιδιά από μέσα τους, προχώρησα στο επόμενο απόσπασμα του καζαντζακικού έργου:

Ερμής

«Αστραπή τα μάτια σου σπαθίζει·

μόνο τα μάτια του Θεού ν' αστράφτουν

με τόση, μάθε, αποκοτιά ταιριάζει!

Όσο κι αν θες το αδύνατο δεν φτάνεις –

σκύψε, λοιπόν, το σβέρκο στην ανάγκη!

Σκλαβιάς δεν είναι τούτη η αλυσίδα!

χαλκάς αγάπης...

Τούτος του νέου Θεού 'ναι ο μέγας Νόμος.

Καινούργιο ο νιος Θεός ανθρωπολόι,

Φωτερό, καλοπτόταγο, θα πλάσει·

Αντάρτες πια κι ορθούς λαιμούς δεν θέλει!

Προμηθέας

Αντάρτες πια κι ορθούς λαιμούς δεν θέλει;

...

Ε, δούλε ταπεινέ κι ευτυχισμένε,

το πείσμα ασκώθη εντός μου και φωνάζει·

θα πλάσω εγώ με αυτά τα δυο μου χέρια

και με της Μάνας μου της γης τη σάρκα,

καινούργια ανθρωποσύνη όπως τη θέλω·

ελεύτερη!»

Και μόλις τέλειωσα στη λέξη «ελεύτερη», συνέχισε ο μύθος αυτής της σπά- νιας - αλλόκοτης παράστασης να ξετυλίγεται, λες και είχαμε κάνει πρόβες για ώρες πολλές... Ήταν ο μέγας στοχαστής που ωθούσε να κάνουν τα παιδιά ό,τι πιο απλό και σπουδαίο υπάρχει: να εκφραστούν...

Τόνια - Προμηθέας:

«Λαός δίκως αλυσίδες

λογιέται για ελεύθερος.

Μα εκείνος που τον χαλκά επάνω του έχει
μόνο δούλος θεωρείται.
Τη δική μου ελευθερία υπηρετώ,
εκείνη που δεν φυλακίζει τους ανθρώπους,
που δεν τους ονομάζει σκλάβους.
Κι αν στα αυτιά σου μοιάζει ψέμα,
όνειρο απατηλό,
μείνε δούλος στη δουλεία σου, υπηρέτης στους αφέντες σου».

Σοφία - Προμηθέας:

«Μα Ερμή, πώς διόλου δεν με αγαπάς δένοντάς με χαλκά και εσύ και ο Δίας; Τι αγάπη είναι αυτή και για μένα και γι' αυτούς τους κακόμοιρους ανθρώπους; Εάν είναι έτσι, δεν τη θέλω διόλου την αγάπη σας, μήτε τη δικιά σου, μήτε του πατέρα Δία. Να μου λείπει! Εγώ θέλω λευτεριά να στενίζω το γαλάζιο του πελάγους και το μπλε του ουρανού. Θέλω λευτεριά να γνωρίσω τόπους ονειρεμένους, τόπους μαγικούς. Θέλω φωνές και γέλια ακόμα και τα βραδινά σκοτάδια, τι χαλκάδες και μέταλλα μου λες εσύ; Τι αγάπες; Μήπως πράττεις άλογα λόγω της “αγάπης” που μου λες; Και εάν έτσι εσύ αγαπάς, δεν την επιθυμώ την αγάπη σου, διόλου δεν τη θέλω. Ανταρσία θέλω και χαμό, γιατί αυτό θέλει η λευτεριά, ανταρσία και χαμό...»

Γεωργία - Ερμής:

«Όνειρα απραγματοποίητα έχεις. Και επικίνδυνα επίσης. Για εσένα και για τον κόσμο. Πες μου ποιος θα ήθελε να είναι ελεύθερος όταν θα μπορούσε κάτω από το βλέμμα του αρχηγού του να είναι ευτυχισμένος; Για λευτεριά φωνάζεις αλλά ξεχνάς τι θα γινόταν αν την είχαμε. Χάος, πόλεμος, καταστροφή και θάνατος. Για την πολύτιμη ανθρωπότητά σου αυτά ζητάς; Αυτά επιθυμείς; Τότε από τους αδερφούς και τις αδερφές σου που νικήσαμε, πολύ δεν διαφέρεις. Ποιος θα ήθελε για τους αγαπημένους του το κακό, ενώ θα μπορούσαν να είναι ευτυχισμένοι αν θυσίαζαν κάτι; Δούλο με λες, αλλά μάθε πως εσύ πολύ δεν διαφέρεις. Δούλος της περηφάνιας σου, λες πως είσαι ελεύθερος, αλλά είσαι σκλάβος της ανάγκης σου να δοξαστείς και να διαφέρεις».

Νάσια - Ερμής:

«Η υποταγή είναι δύναμη
Τούτη η αλυσίδα σκλαβιάς δεν στέκει μα ένα περιλαίμιο προσκύνησης.
Η υποταγή, καλέ και αγαθέ Προμηθέα, όπως και ένας πιστός υπηρέτης σου υποδεικνύει,
είναι μια δύναμη, ένα αξίωμα που σου αποδίδει ο μέγας και παντοδύναμος Δίας.
Κι αν σκύβεις σαν ένας ταπεινός στρατιώτης καθώς διαβαίνει τον δρόμο ο βασιλιάς του,
αν τον σέβεται όπως ο μαθητής που ακροάζεται εμβριθώς τον δάσκαλό του,
αν τον ακούς λες και ο λόγος του αρμόζει σε έναν πατέρα προς τον μονάκριβο γιο του,
Εκείνος θα σε ξεχωρίσει για την ιερή αφοσίωσή σου,
θα σε ανταμείψει για την εκτέλεση των καθηκόντων σου,
θα ανταποδώσει την αγάπη στο καλό και υπάκουο παιδί του
κι όπως θα αγαπήσει εσένα θα αγαπήσει και τα υπόλοιπα παιδιά του,
τους ανθρώπους!»

Κωνσταντίνος - Άνθρωπος:

«Βραδιάζει
Ζωές που πολέμησαν για έναν τόπο
που δεν τους ταιριάζει
και τώρα ψάχνουν σημείο διαφυγής.
Άλλοι πολεμούν ακόμη
για αξιοπρέπεια στη ζωή
και πιστεύουν ακόμη σε ελπίδες
που θα την κάνουν φανερή.
Και να όντως βραδιάζει,
σε μια πόλη γεμάτη πληγές
τσιμέντο και λάσπη, σαν αυτές
που φέρνει ξαφνικά η βροχή.

Αλλά όλοι τώρα περιμένουν το βράδυ,
γιατί μετά από αυτό θα έρθει πρωί».

Αλέξανδρος - Άνθρωπος:

«Ξεχασμένος κρίκος
Τα μάτια να βλέπει τη σκλαβιά, γεννήθηκαν στην αυλή του,
καθώς τα ονειροπόλα κορμιά ζούσαν τη δική τους φαντασία.
Δίχως χέρια, οι ψυχές μας άρχισαν να πλάθουν τις σάρκες μες στη στάχτη...
σαν ο κόσμος να 'θελε να μείνει κλειδωμένος...
γιατί, όταν οι ψυχές θελήσουν κοσμήματα και λούσα,
ψάχνουν για λαιμούς που κουβαλούν,
κι όχι φλόγες να δωρίσουν».

Έσκυψα αμέσως στο βιβλίο να διαβάσω το επόμενο απόσπασμα, για να
μη χαθεί ούτε δευτερόλεπτο από την «παράσταση»:

Ερμής

«Καμιά ψυχή δεν είναι
παρά ο Θεός ελεύτερος στην πλάση!

Προμηθέας

Ε, σκλάβε, μια ψυχή μεγάλη, μάθε,
δεν δύναται να νιώσει ελευτερία,
τα πλάσματα όλα ελεύτερα αν δεν κάμει».

Τα στόματα των παιδιών άνοιξαν ξανά μέσα από την ίδια, σχεδόν, ενορ-
ρηστρωμένη πορεία:

Νάσια - Προμηθέας:

«Μια εμμονή ανυπότακτη
Κι αν η λευτεριά είχε πρόσωπο δεν θα μιλούσε, μόνο θα χαμογελούσε

κι ο Δίας χαμογελά όχι όμως σαν εκείνη...
Θα είχε μάτια μεγάλα θαλασσινά που στη στεριά τους
θα έστεκε ο ταξιδιώτης Προμηθεύς και δεν θα ήταν ναυαγός.
Η σιωπή θα ηρεμούσε με θαλπωρή τις ψυχές των ανθρώπων
μα όχι του Δία, του μονάρχη, με τον ηχηρό κεραυνό του.
Θα την ερωτεύοταν ο φθονερός τούτος θεός,
όμως **η λευτεριά είναι δικαίωμα κι όχι εξουσία**.
Γι' αυτό, ω Δία, δεν μπορείς να νιώσεις την ελευθερία
αν δεν την αφήσεις ελεύθερη, όσο μεγάλη κι αν είναι η εμμονή ή η εξουσία σου!»

Τόνια - Προμηθέας:

«Ω Δία, εσύ που κυβερνάς τον κόσμο
εσένα που όμοιός σου δεν υπάρχει...
Μην καταπατάς τη λευτεριά,
αυτή που χαροποιεί τους υπόλοιπους.
Μην κυβερνάς σαν τύραννος,
μα σαν προστάτης.
Άσε τους σκλαβωμένους σου να ζήσουν ελεύθερα,
και πάψε να τους υποτάσσεις,
Μην τους δένεις με χαλκάδες, μήτε μ' αλυσίδες,
μα άσ' τους ελεύθερα πουλιά να ζήσουν
στον δικό σου κόσμο».

Γεωργία - Ερμής:

«Μα, δεν νομίζεις πως ο Δίας την κέρδισε πια την ελευθερία του; Ξέρεις πόσα
θυσιάσε για να εξοντώσει αυτούς που σήμερα με χαρά και ανακούφιση αποκα-
λούμε ηττημένους; Μπορείς μόνο να φανταστείς την τιμωρία του και τον εξευτε-
λισμό του, αν τελικά θα έχανε; Εκείνος δεν το φανταζόταν μόνο· το φοβόταν. Αν
σήμερα έχει το δικαίωμα να είναι πιο ψηλά από όλους, είναι επειδή διακινδύνευσε
να πέσει πιο χαμηλά από τους πάντες, αν τα μισητά αδέρφια σου έπαιρναν την
εξουσία. Και δείχνει τώρα τόση υπομονή με εσένα, ενώ κάθεσαι εδώ και υποτιμάς

τα όσα έχει κάνει. Αμφισβητείς το δικαίωμά του στην ελευθερία, ακόμα και μετά από όλα όσα σου είπα και δεν λες να σκύψεις το κεφάλι και, μάλιστα, το λες χωρίς ντροπή».

Σοφία - Προμηθέας:

«Ερμή, εσύ που διασχίζεις τους αιθέρες με τα φτερωτά σου πόδια, δεν θεωρείσαι για λεύτερος; Οι άνθρωποι δεν είναι λεύτεροι να αγαπούν, να ταξιδεύουν και να ζουν; Μονάχα ο Δίας; Μάθε, πολυαγαπημένε μου Ερμή, ότι σε όλη τούτη τη ζωή λεύτεροι γεννιόμαστε, λεύτεροι ζούμε και λεύτεροι πεθαίνουμε, ακόμα και εάν ο Δίας θέλει να μετονομαστεί σε τύραννο».

Κωνσταντίνος - Προμηθέας:

«Η λέξη άνθρωπος συνδέεται με την ελευθερία, γιατί είναι εκείνη που τον γέννησε και του 'δωσε την ευκαιρία να δημιουργεί μόνος του χωρίς την έγκρισή σου και να αποφασίζει ελεύθερα χωρίς τη βούλησή σου. Έτσι γιατί να μιλάμε για την ελευθερία τη δική τους η οποία είναι έμφυτη στο σώμα και στην ψυχή τους που την κέρδισαν μόνοι τους χωρίς τη βοήθειά σου και που γιορτάζουν καθημερινά για τούτη τη χαρά τους».

Αλέξανδρος - Άνθρωπος:

«Δυνατότητα ελευθερίας
Δώρισε τα φτερά στον ουρανό,
για να πετούν δίκως αέρα
μονάχα να ερμηνεύουν τις πετρωμένες μουσικές...
λες και τα όνειρα που γέννησαν οι νότες να μη γνώρισαν γαλήνη.
Ίσως και η ψυχή που μας χάρισε τα σύννεφα, να μην ήξερε να ταξιδεύει,
αλλά να σφραγίζει τις θωπείες της
λέγοντας ότι κάποτε έζησε ευτυχισμένη».

Κοίταξα τις επόμενες σελίδες του βιβλίου στα χέρια μου. Είχα κι άλλους υπογραμμισμένους διαλόγους. Δεν συνέχισα. Δεν ήθελα να στερήσω την ανεμελιά από τα παιδιά, που σε λίγες μέρες θα επέστρεφαν σε ατέλειωτες ώρες με φροντιστήρια και κόπους δυσβάσταχτους. Είχαν μπροστά τους έναν δρόμο γεμάτο στερήσεις από έκφραση και ξενοιασιά. Μα, αν κάτι ταιριάζει στην εφηβεία, είναι η ξενοιασιά. Στην τσάντα μου βρισκόταν το βιβλίο του Σέλλεϋ, *Η μάσκα της Αναρχίας*. Μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν ήξερα αν θα το συζητούσαμε εδώ στο Λονδίνο ή στον Βύρωνα. Πείστηκα πως έπρεπε να το κάνουμε στην Ελλάδα.

Κοίταξα τα παιδιά την ώρα που μετρούσαν τα like από το facebook στις φωτογραφίες από τον τριανταφυλλόκηπο και τη γωνιά των ομιλητών. Το μυαλό μου ταξίδεψε ξανά στον Χάρολντ Πίντερ όταν έλαβε το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας και στην ομιλία του αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, στη δικτατορία της Ελλάδας, αλλά κατήγγειλε σφοδρά και την πολιτική της χώρας του και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, με μια εντυπωσιακή δριμύτητα. Κι όμως, το βραβείο δεν εμποδίστηκε να το λάβει... Ο νους μου πήγε ξανά στα χαμένα βραβεία της Ελλάδας, στον Σικελιανό και στον Καζαντζάκη όταν άκουσε το σχόλιο δίπλα του για τις ομιλίες στο Χάιντ Παρκ: «Αυτό θα πει ελευτεριά!... Σε ποιο άλλο μέρος του κόσμου μπορείτε να δείτε τέτοιο θέαμα;»

Το κείμενο «Η λευτεριά είναι δικαίωμα κι όχι εξουσία» γράφτηκε από την εφθ-βική ομάδα της Λογοτεχνικής μας Συντροφιάς, που αποτελείται από τους: **Αθανασία Αρβανίτη, Αντωνία Μαλογιάννη, Ελευθερία - Σοφία Ντραγκότι, Γεωργία - Μαρία Δαρζέντα, Αλέξανδρο Σαγρή και Κωνσταντίνο Καραμούζη.**

Η επιλογή - επεξεργασία, η δημιουργική σύνθεση των κειμένων και ο συντονισμός της ομάδας έγιναν από τη συγγραφέα **Δήμητρα Νούση.**

Άνθρωπος και θρόνος

Διάλογος με τους ήρωες του Ρόμπερτ Μπολτ
από το έργο του Ένας Άνθρωπος για όλες τις εποχές

Το σύνθημα είναι:
Παίρνουμε την ψυχή μας και φεύγουμε!

128

Μια παρέα αποφασίζει να μιλήσει με τον Τόμας Μορ.

Μια παρέα αγγίζει τις λέξεις του Ρόμπερτ Μπολτ.

Μια παρέα ταξιδεύει στην πατρίδα του Μπαίρον.

Γεωργία,
Νεκταρία, Ηλία,
Νίκη, Λιλιάνα, Μάνο, Ελισσάβετ,
Δημήτρη, Κατερίνα, Δήμητρα, Αθηνά,

πάρτε τη νιότη σας και φεύγουμε.

Εξουσία, ψυχή συνείδηση και νόμος
μας περιμένουν στα βήματα του Τόμας Μορ...

Δεν θα συναντήσουμε την ουτοπία του, αλλά το μαρτύριό του...

Πάρτε το στοχασμό σας και φεύγουμε
να συναντήσουμε αυτούς που κανείς δεν φαντάζεται.

129

Διακρίνω στο βάθος τον βασιλιά Ερρίκο τον Η΄,
δίπλα του τον Κρόμγουελ...

Αντικρίζω τον Καζαντζάκη,
τον Γκάντι, τον Τσόρτσιλ, τον Μαντέλα

Βία, θυσία, αντίσταση, δικαίωση...
Βάλτε για ασπίδα τα διαβάσματά σας,
αρχίζει η μάχη με την εξουσία.

II) Άνθρωπος και θρόνος

Ο Τόμας Μορ ήταν ένας άνθρωπος με πλούσια παιδεία, με φιλοδοξία να βρεθεί σε υψηλά αξιώματα, όπως και βρέθηκε, με βαθιά πίστη στην υπηρεσία του συστήματος της εποχής του, αλλά η πίστη του αυτή ήταν τόσο βαθιά και η σχέση του με την καθεστηκυία τάξη τόσο τίμια, που δεν δέχτηκε, ούτε και συγχώρησε, τις αυθαιρεσίες αυτής της ακλόνητης τάξης πραγμάτων. Έζησε τον 16ο αιώνα στην Αγγλία όταν τον θρόνο του βασιλείου κατείχε η δυναστεία των Τυδώρ.

Γράφω αυτές τις γραμμές και νιώθω το παράταιρο της προσπάθειάς μας να ζητήσω από μια παρέα νέων ανθρώπων να ασχοληθούμε με ένα ιστορικό περιβάλλον τόσο ξένο προς την ιστορική μας διαδρομή και τις παραδόσεις μας. Τι μπορεί να σημαίνει για εμάς, που ιστορικά ανασαίνουμε σε αυτό το πέτρινο ακρωτήριο της Μεσογείου, όπως περιέγραψε την Ελλάδα ο Σεφέρης, το γκριζο χρώμα της εξουσίας στον βρετανικό θρόνο την εποχή του Ερρίκου του Η΄; Αλήθεια, μας αφορά; Υπάρχει λόγος είκοσι τρεις νέοι άνθρωποι να ασχοληθούν με έναν βασιλιά που αποφάσισε να αποσπάσει το βασίλειό του από την παπική εξουσία το 1532, να αδιαφορήσει για ηθικούς και θρησκευτικούς κανόνες και να εκδίδει διαζύγια, με σκοπό —ή, μάλλον, με δικαιολογία— τη γέννηση αγοριού, να αποκεφαλίζει βασίλισσες, συζύγους, συνεργάτες, διαφωνούντες ή, απλά, μη συμφωνούντες μαζί του;

Η απάντηση μέσα μου είναι αυθόρμητη και δυνατή σαν αποφασισμένος άνεμος: ο Τόμας Μορ είναι ο αρχικαγκελάριος που αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον βασιλιά του ως θρησκευτικό ηγέτη, αρνήθηκε να «ευλογήσει» τα διαζύγια του Ερρίκου του Η΄ με πρόσχημα την απόκτηση γιου, και, τέλος, αρνήθηκε να εναρμονιστεί με ένα πλήθος ισχυρών ανδρών της εποχής του, οι οποίοι συντάχθηκαν με τις αποφάσεις του βασιλιά. Ο Τόμας Μορ είναι ο συγγραφέας του σπουδαίου έργου με τίτλο *Ουτοπία* το 1516, όπου πρόβαλλε, πιστεύοντας θερμά σε έναν καλύτερο άνθρωπο, τολμηρές σκέψεις και προτάσεις για μια άλλη κοινωνία, μια άπιαστη οραματική κοινωνία... Ο Τόμας Μορ αποκεφαλί-

στηκε το 1535, μετά από μια δίκη που τον ανέδειξε ένοχο προδοσίας. Αντίπαλός του, που συντάχθηκε με τον βασιλιά Ερρίκο, ήταν ένα πλήθος ανθρώπων του θρόνου, οι συνήθεις και τόσο γνώριμοι άνθρωποι που είναι πρόθυμοι να υπηρετούν τον κάθε θρόνο...

Τι μας έπιασε, όμως, και βαλθήκαμε να συναντήσουμε αυτόν τον ασυμβίβαστο νομικό και φιλόσοφο που η συμπεριφορά του θυμίζει τον Σωκράτη και, σίγουρα, δεν είναι ο μόνος άνθρωπος που εξοντώθηκε για τις ιδέες του και τη στάση του απέναντι στην εξουσία; Οι απαντήσεις είναι πραγματικά πολλές. Πρώτα-πρώτα επειδή ο Τόμας Μορ δεν ήταν ένας επαναστάτης, αλλά ένας άνθρωπος πλήρως ενταγμένος στον χώρο που τον εξόντωσε. **Ο Μορ** εναντιώθηκε στο σύστημα επειδή έμεινε πιστός σε αυτό, άρα πιστός σε αυτούς που όφειλαν να το στηρίξουν, αλλά δεν το έκαναν. **Εναντιώθηκε στην αλαζονεία και τη διαστροφή του συστήματος που υπηρετούσε, έχοντας πάντα στο μυαλό του καλά φυλαγμένη μια ουτοπία.** Δεν ήταν ηγέτης κινήματος μεταρρυθμιστικού. Σε αυτήν την περίπτωση, θα ήταν πολύ εύκολη η αποκήρυξή του από την επίσημη εξουσία. **Ο Μορ ήταν τόσο βαθιά και έντιμα πιστός στην υπάρχουσα τάξη, που οι άλλοι δεν άντεχαν τη συνέπειά του, όπως δεν άντεχαν και τα επιχειρήματά του, δηλαδή δεν μπορούσαν να απαντήσουν στο δίκιο του... Δεν άντεξαν το δίκιο του... Σκέφτομαι συχνά πως η πιο μεγάλη νίκη απέναντι σε έναν ιδεολογικό σου αντίπαλο είναι να τον κάνεις να μην αντέχει το δίκιο σου...**

Ο Μορ είναι ταυτόχρονα ο ήρωας που γεννήθηκε σε ένα εξαιρετικό θεατρικό έργο το 1960 από την πένα του Ρόμπερτ Μπολτ. Ο τίτλος του έργου είναι ο χαρακτηρισμός που έδωσε στον Σερ Τόμας Μορ ο Έρασμος όταν πληροφορήθηκε τον θάνατό του: «ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές». Στη συνέχεια έγινε πολυβραβευμένο φιλμ, που αγαπήθηκε από κοινό και κριτικούς σε όλον τον κόσμο, ενώ το έργο παίχτηκε και παίζεται από εξαιρετικούς ηθοποιούς, εμπνέει ξανά και ξανά σε διάφορα μέρη του κόσμου, όπως ακριβώς **σε διάφορα μέρη του κόσμου υπάρχουν αγάλματα ή μαρμάρινες επιγραφές τιμής προς τον Τόμας Μορ.** Αυτός, λοιπόν, ο ιστορικός και

θεατρικός ήρωας είναι το πρόσωπο που θέλουμε να συναντήσουμε και να μιλήσουμε μαζί του εδώ στο Λονδίνο, μέσα από το κείμενο του Ρόμπερτ Μπολτ, να τον αγγίζουμε καθώς αντικρίζει τον Ερρίκο τον Η΄, αλλά και καθώς δίνει τη μάταιη μάχη απέναντι στους πιστούς, στους δικαστές του, που δεν είναι άλλοι από τους ιδεολογικούς του αντιπάλους: ο Ριτζ, ο Κρόμγουελ, ο Νόρφολκ. Είμαστε αποφασισμένοι να μιλήσουμε με όλους, να ακούσουμε όλους και να απαντήσουμε σε όλους: στη Μάργκαρετ, στον βασιλιά Ερρίκο, στον Σερ Τόμας Μορ, στον Ριτζ, στον Κρόμγουελ· πάνω **από όλα όμως, να απαντήσουμε στον εαυτό μας, σκάβοντας στην παιδεία και στην ψυχή μας.** Ο Μάνος, η Δήμητρα, η Κατερίνα, ο Δημήτρης, η Αθηνά, η Ελισάβετ, η Γεωργία, ο Ηλίας, η Νίκη, η Νεκταρία, η Λιλιάνα πήραν τη βαλίτσα τους, τα βιβλία τους, την εποχή τους και την ψυχή τους και βρέθηκαν απέναντι στην ιστορία του Σερ Τόμας Μορ, στο αριστούργημα του Ρόμπερτ Μπολτ και στα διλήμματα της γενιάς τους για την αντίσταση στην εξουσία και τον συμβιβασμό. Κοίταξαν κατάματα τους ήρωες στη σκηνή, κοίταξαν κατάματα τους εαυτούς τους και την ανάγκη της ψυχής τους, για να δώσουν τις δικές τους απαντήσεις. Ξεκινάμε.

Άνθρωπος και θρόνος Συνομιλώντας με έναν άγιο

*Ο κόσμος σου σε ακολουθεί όπου κι αν τολμήσεις
να ξεφύγεις, να κρυφτείς ή να εκφραστείς...*

Λονδίνο, Τετάρτη 5 Ιουλίου 2017

Περιμένω τη δεύτερη ομάδα νέων της λογοτεχνικής συντροφιάς να φτάσει από την Αθήνα.

Μια παρέα νέων ανθρώπων, ένα μάτσο άτακτες σκέψεις, σελίδες γεμάτες σοφία και έμπνευση στις χειραποσκευές... Και να, μόλις πάτησαν το πόδι τους στο Heathrow... Αυτό το αεροδρόμιο μας κυνηγά από τα παιδικά μας χρόνια και από τις πρώτες τάξεις εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας. Πολύβουο, τεράστιο, κουραστικό, αδιάφορο για εμάς που βιαζόμαστε να στήσουμε τις σκέψεις μας ορθές απέναντι στους ήρωές μας, στα διαβάσματά μας, στον κόσμο μας. Ο Μάνος, η Κατερίνα, ο Δημήτρης, η Λιλιάνα, η Γεωργία, η Ελισάβετ, η Δήμητρα, ο Ηλίας, η Νεκταρία, η Αθηνά, η Νίκη· όλοι μαζί μετά από τόσους μήνες περιπλάνηση στις σελίδες του Ρόμπερτ Μπολτ, μετά από τόσα e-mails και λεκτικούς πειραματισμούς, ήρθαμε τα περπατήσουμε στα βήματα του βασιλιά Ερρίκου του Η΄ και να αντικρίσουμε το ανάστημα του Τόμας Μορ.

Ο Μπαίρον· αυτός φταίει για όλα. Η δύναμή του, το βλέμμα του οι καταραμένες λέξεις του, η πρόκλησή του, που βρήκε θέση στην ανθρώπινη σκέψη και στην αιωνιότητα, μας έσπρωξαν εδώ. **Είμαστε μια λογοτεχνική συντροφιά, η οποία ταξίδεψε στην πατρίδα που τον έθρεψε, τον έδωσε και τον γέμισε με έμπνευση.** Πίσω μας βρίσκεται μια πόλη προσφύγων, φόρεσε το όνομά του, για να βρεθούμε εμείς να κυνηγάμε τις προκλήσεις του, την τόλμη του να ξεστομίζει και να χαράσσει δρόμους... Μπροστά στα μάτια μας είναι η πατρίδα του Μπαίρον. Πίσω μας βρίσκεται η τιμή που του απέδωσαν οι ηττημένοι ενός

πολέμου. Οι διωγμένοι. Οι σιωπηλοί, που αναστενάζουν στα караβάνια από την εποχή του Ομήρου...

Είμαστε μια λογοτεχνική συντροφιά που αποφάσισε να ζήσει την ίδια της την έμπνευση. Τόσο πολύ αποφασίσαμε να προκαλέσουμε.

Τα ταξί που μεταφέρουν έντεκα νέους ανθρώπους αποφασισμένους να εκφράζονται άφοβα, πλησιάζουν στην Pepys street. Σε λίγο θα μπορούμε στο ξενοδοχείο. Οι εξερευνήσεις με το μετρό θα αρχίσουν αύριο.

Ρόμπερτ Μπολτ, Ερρίκος ο Η΄ και Τόμας Μορ είναι τα πρόσωπα που μας έφεραν στο Tower Hill του Λονδίνου, Ιούλιο μήνα, αφήνοντας πίσω μια Αθήνα που ζει το καυτό της καλοκαίρι. Μια ολόκληρη ομάδα δημιουργών έγραψε, μετέφρασε, ερμήνευσε, συγκλόνισε, δίνοντας σάρκα στο μαρτύριο που έζησε ο μεγάλος διανοούμενος και νομικός Τόμας Μορ όταν διαφώνησε με την εξουσία του βασιλιά του και αποκεφαλίστηκε το 1535. Έγινε εδώ, λίγα μόνο μέτρα από το ξενοδοχείο μας. Ήταν σαν αύριο, πέντε Ιουλίου, που ανάσane για τελευταία φορά και μετά... Μετά, το κεφάλι του μεγάλου στοχαστή ήταν για σαράντα μέρες κρεμασμένο στη γέφυρα του Λονδίνου, απόδειξη του τρανού κατορθώματος της βασιλικής εξουσίας να εξοντώνει τους διαφωνούντες.

Αθήνα 2017. Ένας θεός ξέρει για ποιον λόγο ο Δήμος του Βύρωνα αποφάσισε πως η μισητή επέτειος των πενήντα ετών από την κήρυξη της δικτατορίας θα ήταν ένα ενδιαφέρον θέμα να μας εκφράσουν έφηβοι και νέοι τις σκέψεις τους. Τότε, λοιπόν, απλώθηκε μέσα μου το νήμα με τα ερωτήματα της δικής μου νιότης, τότε που φοιτήτρια της Νομικής και πλάι σε φωτισμένους δασκάλους μελετούσαμε την περιβόητη σχέση «άνθρωπος και εξουσία». Μια σχέση που κρατάει ολοζώντανη από την εποχή της Αντιγόνης και του Σωκράτη.

Μέσα από αυτήν τη διαδρομή η σκέψη μου έτρεξε στο πανίσχυρο βασίλειο του Ερρίκου, που εξόντωσε τον συγγραφέα της *Ουτοπίας*, τον Τόμας Μορ. Τι ήταν ο Μορ; Τι πρώτα απ' όλα ήταν ο Μορ; Ήταν ένας άνθρωπος που τόλμησε να ονειρευτεί, να σκεφτεί ελεύθερα, να ζήσει όπως τον όριζε η παιδεία του και να επιλέξει αυτό που του επέβαλλε η συνείδησή του. **Ένας άνθρω-**

πος που γονάτισε μόνο όταν έσκυψε μπροστά στον δήμιο που τον αποκεφάλισε. Κι όμως, εκείνη τη στιγμή ξεχώρισε στην ιστορία της ανθρωπότητας ως ένας άνθρωπος αγωνάτιστος. Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές, δηλαδή ένας άνθρωπος που τον έχουν ανάγκη όλες οι εποχές, ένα μέτρο για να υπερασπιζόμαστε το ίδιο μας το βλέμμα καθώς κοιτούμε ψηλά, γιατί μονάχα τότε δικαιώνουμε τον προορισμό μας, όταν κοιτάζουμε ψηλά... Είναι αυτό που δεν αντέχει η εξουσία έχοντας απέναντί της τον πολίτη με το διαφορετικό βλέμμα. Η κάθε εξουσία και η κάθε εποχή αποστρέφεται το βλέμμα που κοιτάζει ψηλά... Γι' αυτόν τον λόγο ο Μπολτ έγραψε το περίφημο έργο του *Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές*, το 1960, κατανοώντας πιθανώς αυτές τις «όλες εποχές» που γεννούν τις μεγάλες συγκρούσεις, με το βλέμμα που επιμένει να βλέπει ψηλά.

Στη συνέχεια, ο Πολ Σκόφιλντ έδωσε τη θαυμάσια ερμηνεία του στον κινηματογράφο υποδύμενος τον Τόμας Μορ το 1966, κάνοντας εκατομμύρια θεατές σε όλο τον κόσμο να ριγούν ακόμη **μπροστά στην αήττητη προσωπικότητα που αγαπήθηκε από τους μπολσεβίκους, αγιοποιήθηκε από την καθολική εκκλησία, θαυμάστηκε από τη διάνοηση, ερμηνεύεται από κορυφαίους ηθοποιούς στα μεγαλύτερα θέατρα και αποτελεί φάρο μιας άλλης ποιότητας ανθρώπινης συμπεριφοράς για όλους εμάς.** Όλα αυτά τα πέτυχε **ένας σπάνιος άνθρωπος, που είχε μια σπάνια σχέση με τη συνείδησή του.** Εμείς, λοιπόν, μια απλή ομάδα νέων ανθρώπων που γράφει και στοχάζεται, βρεθήκαμε εδώ, στα βήματά του, να κάνουμε βόλτες στο Tower Hill για έναν πολύ απλό λόγο: γιατί τον έχουμε μεγάλη ανάγκη, γιατί **χρειαζόμαστε έναν άνθρωπο για όλες τις εποχές και γιατί είμαστε σίγουροι ότι ο Μπαίρον θα συμφωνεί μαζί μας. Ανασαιίνουμε και δημιουργούμε τρία χρόνια μπροστά στα μάτια του...**

Κοιτάζω το εξώφυλλο του περσινού βιβλίου που έφτιαξε ο Δήμος Βύρωνα, καθώς είναι αφημένο προσεκτικά στο κομοδίνο μου. Θυμάμαι ότι πέρυσι, τέτοιες μέρες, περπατούσα ασταμάτητα στην Αγία Πετρούπολη για να το γράψω, είδα μπροστά μου τον Ρασκόλνικοφ και τον Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς

τόσες φορές, που πίστευα για μήνες ότι δεν ονειρεύτηκα όσα έγραψα, ότι εκείνη η πόλη των αζεπέραστων συγγραφέων θα με περιμένει για πάντα, να επιστρέφω ξανά και ξανά στις σελίδες της... Ήταν τότε που έμαθα την είδηση για το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στην Αγγλία. Η άλλη σκέψη... Η άλλη Ευρώπη... Η άλλη απάντηση στην εποχή μας... Σωστή, λάθος, τι σημασία έχει; Η άλλη πατρίδα της εσωτερικής σύγκρουσης και της δημιουργίας, αυτήν που περιγράφει ο Καζαντζάκης λίγο πριν από το 1940 «ταξιδεύοντας» στην Αγγλία. **Νομίζω πως πριν από έναν χρόνο έφευγα από τη Βαλτική γνωρίζοντας ήδη πως ψάχνω αφορμή για να βρεθώ κι εγώ στις ακτές της άλλης σκέψης, της κοσμοκράτειρας που δεν θα παραδεχτεί ποτέ την ήττα της... Θα έφευγα από το μυθιστόρημα για να πάω στο θέατρο, στην πατρίδα του Σαίξπηρ και του Πίντερ...** Όλα κάπου μέσα μου τα ήξερα κι έψαχνα απλά την αφορμή... Τα ήξερε όλα κι ο Μπαίρον... Περίμενε – περιμένει ακόμη τη νιότη να μιλήσει στο βλέμμα του...

136

Οκτώ κοπέλες και τρεις νεαροί άνδρες καθόμαστε συγκεντρωμένοι στην τραπεζαρία του ξενοδοχείου. Αφήνουμε πάνω στα λευκά τραπεζομάντιλα λίγα χαρτιά και σημειώσεις, ευτυχώς οι περισσότεροι έχουν ανοίξει τα tablet και διαβάζουμε ότι υλικό έχουμε φέρει μαζί μας για τον Τόμας Μορ, τη ζωή και την ουτοπία του. Ξεκινήσαμε από τα εύκολα, από την τιμή εξαγοράς της συμπεριφοράς του ανθρώπου, όπως περιγράφεται στο έργο του Μπολτ. Ο διάλογος ανάμεσα στον Ριτζ και τον Μορ από το πρώτο μέρος του έργου μάς εισάγει σε ό,τι βλέπουμε στη ζωή μας τόσο συχνά, που δεν μας κάνει πια εντύπωση:

Ριτζ: Όλοι εξαγοράζονται, σερ Τόμας. Όλοι. Άλλος πουλιέται για λεφτά, άλλος για τίτλους, άλλος για γυναίκες, άλλος για αξιώματα...

Μορ: Ανοησίες.

Ριτζ: Ακόμα και με τον πόνο.

Μορ: Μπορείς να εξαγοράσεις έναν άνθρωπο προσφέροντάς του τον πόνο;

Ριτζ: Όχι, ακριβώς. Μπορείς να του επιβάλεις τον πόνο και για αντάλλαγμα να του δώσεις τη λύτρωση.

Η Λιλιάνα ήταν η πρώτη που δεν άντεξε στο άκουσμα των φράσεων:

«Δεν είναι πρόπον. Ανήκουστο, φαιδρό. Κάνεις τον άνθρωπο δούλο σου και ύστερα του τάξεις την ψυχή, του δίνεις κόσμο ν' αλωνίσει, μα πώς κλοιό να σπάσει, όταν το είναι με μακρύ σκονίσι ζωσμένο θα 'ναι».

«Είναι αλήθεια», είπε η **Νίκη**. «Πολλοί άνθρωποι είναι εμπορεύσιμοι, σαν πράγματα... Θύματα της ματαιοδοξίας τους, εξαγοράζουν και εξαγοράζονται με χρήματα και υλικά αγαθά, απολαύσεις της στιγμής και φθηνές επιθυμίες, καμαρώνοντας... Άλλοι είναι θύματα. Γιατί και σήμερα γίνονται σκλαβοπάζαρα. Οι πιο άρρωστες ορέξεις ικανοποιούνται αναβαθμισμένα με κάποιους να πληρώνουν αδρά, για να δουν στην οθόνη τον βιασμό ή τη δολοφονία κάποιου ανθρώπου... Μακριά από τα μάτια όσων έχουν άλλου είδους τιμές: αξιοπρέπεια, τσίπα... **Μακριά από τις κουρασμένες συνειδήσεις** των περισσότερων ανθρώπων, τις πεσμένες σε λήθαργο, όχι μόνο από τα ιδιαίτερα ελαττώματα, αλλά και από τον τρόπο που είναι καμωμένη πια η ζωή με ανθρώπους τόσο κοντά, υποτίθεται, χάρη στην τεχνολογία, αλλά και τόσο αποξενωμένους από τα κοινά προβλήματα ή από την ιδέα μιας κοινής δράσης...

Η Νεκταρία ακούμπησε τη σκέψη της σε μια άλλη πλευρά του διαλόγου:

«Αν όλοι έχουν την τιμή τους» είπε, «τότε όλοι εξαγοράζονται με το αντίστοιχο ανάλογο από εκείνον που κατέχει την εξουσία, προς δική του ανάδειξη. Η εξαγορά είναι μια πράξη παροδική, έναντι της κυριαρχίας, που τείνει να έχει μεγαλύτερη χρονική διάρκεια. Η τιμή-χρήμα αντιστρέφει τους ρόλους: ο υπήκοος εξουσιάζει, ο εξουσιαστής γίνεται “υπήκοος”. Η τιμή καταντά ευτελής έννοια για όσους υλικώς “πουλιούνται”, ενώ διαφοροποιείται από την ηθική. Ηθική και εξουσία συγκρούονται. Η συνείδηση του Μορ αρνείται την ανταλλαγή της τιμής και απορεί με την αποτελεσματικότητα των βασανιστηρίων –βασανιστήρια ψυχής και σώματος– δεν “φυλακίζουν” το πνεύμα, αναδεικνύουν την ευθραυστότητα του γήινου. Ίσως η ψυχή να “λυγίζει” στον πόνο των σωματικών τραυμάτων, η συνείδηση να υποχωρεί για την επιβίωση, η διέξοδος να είναι σωματική και παροδική. Και τότε η ηθική επιστρέφει ως ενοχή».

Άκουγα τα κορίτσια να μιλούν για ηθική, ενοχή, συνείδηση και σκεφτόμουν πως έστω και μόνο γι' αυτές τις φράσεις που γεννιούνται ανάμεσά μας άξιζε να γεννηθεί το έργο του Μπολτ. Τρόμαξα ακούγοντας τη Νίκη να μιλά για

137

«κουρασμένες συνειδήσεις», φοβήθηκα μήπως εκεί αναγνωρίσω κρυφά κομμάτια του χαμένου μου εαυτού, μήπως η Νίκη ένιωσε αυτό που εγώ απωθώ και προσπαθώ να μη νιώθω... Σκύβω στο tablet μου για να ελέγξω ξανά τις σημειώσεις της παρέας μου από τον «άνθρωπο για όλες τις εποχές». Ψάχνω τους στίχους της Γεωργίας, σκληρούς, ικανούς να σε τσακίσουν χωρίς να σε λυπηθούν ούτε μια στιγμή. Λες και βάλθηκε να πληγώσει τον Τόμας Μορ στην απορία του ότι ο άνθρωπος εξαγοράζεται με βασανιστήρια.

“The System is Safe” λέει η **Γεωργία** στον σερ Τόμας και του εξηγεί με την ηρεμία που τη χαρακτηρίζει και που δεν ταιριάζει καθόλου στον οργισμένο λόγο της:

«Η τιμή του ήλιου στην άκρη του δρόμου.
Το κρεβάτι βασανιστηρίων μετρά συναλλαγές
Πάνω στο κλοσκοπικό της Λάχεσι ο μίστερ Κ.
Πληρώνει για τους δούλους του.

Στο γεωγραφικό βάθος του Χόλιγουντ
η Αριάδνη κάνει καριέρα ανθρωποδαμάστριας
εκτιμώντας τις διαθέσεις των ηγετών.

Από το megafono μια φωνή βγαλμένη από το '38 τεντώνει τα μαστίγια:

Για λόγους διασφάλισης της κοινωνικής ευημερίας όλοι οι Ματωμένοι καλούνται να αφήσουν τη σάρκα τους στην έξοδο του τρυφηλού θανάτου».

Κι ο σερ Τόμας κρύβει με τη μαεστρία του γνήσιου Αγγλοσάξονα την έκπληξή του πίσω από το απόλυτα ψυχραιμο βλέμμα του.

Ο Ηλίας κοίταξε τον Τόμας Μορ στα μάτια, λες και το πιο φυσικό πράγμα στον κόσμο είναι να κοιτάξεις ισότιμα αυτόν τον απίστευτο άνθρωπο, που χρειάζονται όλες οι εποχές:

Δρόμους δύο βρήκες μπρος σου
και οι θεοί σου είπαν να διαλέξεις.

Ο ένας με πέτρες γυαλιστερές στρωμένος, ακούραστα θα τον περάσεις

κι ο άλλος άγριος κι απάτητος σε κοιτάζει.

Αυτή την επιλογή σου βάλανε εμπρός σου.

Δεν είπαν πως κι δύο στο ίδιο μέρος οδηγούνε,
σου τάφου τη σιωπή.

Ακούω τα λόγια του Ηλία, που τόσο γρήγορα μίλησε για τον θάνατο του ήρωα, σαν να βιάζεται να φτάσει στο τέλος, μα σχεδόν αμέσως διαπιστώνω το λάθος μου: ο Ηλίας βλέπει στον θάνατο αναπόφευκτο τελικό αποτέλεσμα. Είτε ο άνθρωπος ζει ως εξαγορασμένος και ασφαλής είτε ως ασυμβίβαστος και κυνηγημένος, ο θάνατος είναι παρών· **ηθικός ή φυσικός, ο θάνατος περιμένει να δράσει. Είναι ο μόνος που δεν ανησυχεί μη χάσει τον ρόλο του στη ζωή μας...**

Μα ανάμεσα στην επιλογή ζωής και στον θάνατο υπάρχει πάντα ο ενδιάμεσος δρόμος: ο φόβος μας. Είναι ο φόβος που αποτελεί την αφετηρία των επιλογών μας και την αγωνία της κάθε συμπεριφοράς μας.

Η Λιλιάνα το είπε χαρακτηριστικά:

«Ο φόβος ο πιο καλός μας σύμμαχος, φοβούμεθα τον δράκο της ελευθερίας να αντικρίσουμε. Και υποκύπτουμε. Ξανά, ξανά και πάλι. Μα αν γευτούμε την πίκρα, τον καημό του πάθους, διπλά θα σκλαβωθούμε. Γιατί ο ανίδεος την ελευθερία λαχταρά, ο πεινασμένος τη θέλει, εκείνος όμως που λαχτάρησε, γεύτηκε και τελικά του φάνηκε μη αρκετό, τον ασφαλή δρόμο θα προτιμήσει, στο γνώριμο ρυακι θα πνιγεί. Και τη στιγμή της κρίσης στα λάθη θ' ανατρέξει, μα ο χρόνος είναι μια γυναίκα που θέλει πάντα να την προσκυνούν...»

«Ο χρόνος είναι μια γυναίκα», σκέφτηκα και δεν θέλησα να χαθώ σε νέες σκέψεις. Ο Σερ Τόμας Μορ μας περιμένει καθώς γυρίζουμε τις σελίδες του έργου και φτάνουμε στον διάλογο του Ριτζ και του Κρόμγουελ, δυο ανθρώπων που αποκαλύπτουν μόνοι τους τη σχέση τους με την εξουσία:

Κρόμγουελ: Ως τώρα, βλέπεις, υπάρχουν ορισμένοι άνθρωποι έντιμοι και πιστοί που θέλουν να είναι πάντοτε αυτοί ο βασικός συντελεστής μιας κατάστασης. Ε, φυσικά αυτό δεν γίνεται, γιατί τα γεγονότα προχωρούν, εξελίσσονται...

Ριτζ: Και τότε τι γίνεται;

Κρόμγουελ: Αν έχουν έστω και ελάχιστο μυαλό, παραμερίζουν.

Ριτζ: Κι αν δεν έχουν;

Κρόμγουελ: Καθόλου; Ούτε τόσο δα; Τότε πάνε ίσια στον παράδεισο, Ριτζ!

«Προτείνετε, δηλαδή, ένα είδος παθητικής αντίστασης, κύριε Κρόμγουελ;» ρώτησε ο **Μάνος**. «Να είναι συνετοί και υπάκουοι στους ισχυρούς και να περιμένουν τη δικαίωση στο Βασίλειο των Ουρανών; Δεν αντιλέγω. Ο υπέρτατος κριτής θα τιμωρήσει τους άνομους και θα επιβραβεύσει τους έντιμους. Είναι όμως αρκετή αυτή η δικαίωση; Τι θα απογίνει το Βασίλειο της Γης; Θα το αφήσουμε έρμαιο στα χέρια των πονηρών; Οι καιροί άλλαξαν. Κανένα ανώτερο ον δεν θα κατέβει από ψηλά για να μας σώσει. Είναι χρέος του σύγχρονου ανθρώπου να υπερασπιστεί αυτό τον κόσμο. Ακόμα και αν θέτει τη ζωή του σε κίνδυνο. Τότε η επιβράβευσή του στον Ουρανό θα είναι ακόμα μεγαλύτερη».

Η Κατερίνα δεν άντεξε την κυνική αντίληψη του Κρόμγουελ. Επέμεινε να βλέπει τον δρόμο που δείχνει ο σερ Τόμας κι ας μην είναι παρών στον διάλογο:

«Δεν θα ήθελα να πιστέψω πως το νόμισμα μόνο δύο όψεις έχει!

Η σιωπή μόνο παραίτηση δεν είναι.

Ο θάνατος μόνο τιμή δεν εμπεριέχει.

Ο αντίλογος ακούγεται, εκεί όπου δεν το περιμένεις

Οι έντιμοι και αδέκαστοι επιλογές έχουν,

αυτή τη μία, που η καρδιά τους, τους οδηγεί.

Η σιωπή σπάει, ο θάνατος νικιέται,

ο ήλιος βγαίνει και ο τροχός γυρίζει!

Αρκεί υπομονή να έχεις, να επιμένεις».

Ο κυνισμός του Κρόμγουελ δεν αφήνει καθόλου αδιάφορη τη συντροφιά μας:

«Αν όντως αποζητάς μια κοινωνία που οι δίκαιοι και οι ενάρετοι πρέπει να σιωπούν μπροστά σε κρίσιμες καταστάσεις, οι οποίες είναι ακριβώς εκείνες που θα έπρεπε εκείνοι να παρεμβαίνουν, τότε σαν ένας άνθρωπος φαύλος μοιάζεις στα μάτια μου», είπε ο **Δημήτρης** στον Κρόμγουελ, κοιτώντας τον θαρρετά στα μάτια. «Μια τέτοια κοινωνία δεν μπορεί παρά να ομοιάζει με μια αγέλη προβάτων

που έχει την επιλογή να ακολουθήσει τον βοσκό που θα την περιποιείται και θα της παρέχει καλοζωία, αλλά ακολουθεί τον βοσκό που την αμελεί και την κακοποιεί. Συμφωνώ μαζί σου ότι οι ενάρετοι θα απολάβουν την επιβράβευσή τους στους ουρανούς και, φυσικά, για σένα δεν ανησυχείς ποια θα είναι η απολαβή σου τότε, επειδή, σίγουρα, ενάρετος δεν είσαι».

Και η **Αθηνά** συνέχισε λέγοντας:

«Και βέβαια οι αδέκαστοι και έντιμοι υπερσκειλίζονται από τις καταστάσεις κάθε εποχής. Μα αυτοί επιλέγουν να παραμείνουν πιστοί στις αξίες τους, ακόμη κι αν αυτό συνεπάγεται ότι θα ζήσουν ενάντια στα προσωπικά τους συμφέροντα. Δεν επαναπαύονται στην ευκολία που θα τους έδιναν τα αθέμιτα και άνομα μέσα. Μοχθούν και παλεύουν αντιμετωπίζοντας πολλαπλάσιες δυσκολίες. Αντιμετωπίζουν τις ύπουλες επιθέσεις πολλών άλλων που τους ζηλοφθονούν, μα όλα αυτά τους κάνουν άτρωτους. Δικαιώνονται κατακτώντας την άσπιλη συνείδησή τους και την προσωπική τους υπερηφάνεια —που ποτέ δεν διατρανώνουν και δεν διατυμπανίζουν— γιατί άνω θρώσκουν, κοιτάζουν ψηλά... Ένας τέτοιος άνθρωπος πηγαίνει —τουλάχιστον, τις περισσότερες φορές— ψηλά... Κι ας μην αναγνωρίζεται... Δεν έχει άλλωστε ανάγκη να αναγνωριστεί η προσπάθειά του από κατώτερους που τον κατακρίνουν. Εξάλλου, το ότι δεν περνά απαρατήρητος, σημαίνει πως είναι σημαντικός...»

Εντιμότητα, τιμημένος θάνατος, σιωπή και διαφθορά· όλα μαζί μέσα σε λίγες φράσεις, που περιγράφουν τόσο γνώριμες συμπεριφορές, σκέφτομαι, ενώ στη συνέχεια διαπιστώνω ότι το ίδιο ακριβώς σκέφτεται και η **Ελισσάβετ**:

«Επιλέγοντας τη σιωπή, χάνεται στ' αλήθεια το προνόμιο της εντιμότητας. Η συναίσθηση πολλές φορές σαν θηλιά σε λαιμό αγανακτισμένου οδηγεί στην απόλυτη πτώση. “Πτώση επειδή απλά κάνουν στην άκρη;” αναρωτιέσαι, ανυπόμονε Ριτζ. Για πτώση ηθική μιλά, κάτι που όλοι λίγο-πολύ οι διεφθαρμένοι έχουν ήδη αποδεχθεί μες στη ζωή τους. Η συναίσθηση, λοιπόν, πρέπει να αποτελεί το όπλο, όχι το μειονέκτημα του αδέκαστου ατόμου. **Ο τιμημένος θάνατος ταιριάζει μόνο στην αδέκαστη ψυχή, που παραμένει ξύπνια ενώ όλοι κοιμούνται** στα λαγούμια τους, γεμάτοι δειλία τρομερή. Αυτοί που κοιμούνται, εξάλλου, ποτέ δεν ήταν αρκετοί για να αναδείξουν την αλήθεια».

Η Ελισσάβετ σταματά να μιλά και σημειώνει κάτι βιαστικά στο μπλοκ που είναι ανοικτό μπροστά της: «Όσο για τη μοίρα, στιγμή δεν πρέπει να υπάρξει φόβος. Η μοίρα σου, έντιμε άνθρωπε, ήδη δοξασμένη θα 'ναι, καθώς έχεις πράξει το αληθινό».

«Μίλησες για παράγοντες σταθερότητας», είπε η **Νίκη**, κοιτάζοντας κατάματα τον Κρόμγουελ. «Μέσα σε κάθε σύστημα υπάρχει ένα κομμάτι ρευστότητας, υπάρχει το απροσδόκητο, το ανεξέλεγκτο· καθένας μπορεί να παρασυρθεί ακόμη κι αν έχει αγαθές προθέσεις. Αν όμως στέκεσαι από την πλευρά της Δικαιοσύνης και καταφέρνεις να διακρίνεις το δίκιο των ανθρώπων και να το βάζεις πάνω απ' το δίκιο των νόμων, ο ρόλος σου στο σύστημα είναι τελείως διαφορετικός από τον ρόλο των άλλων. Είναι πιθανό το δίκιο των ανθρώπων να συγκρούεται με το δίκιο των νόμων και τότε το περί δικαίου αίσθημα που φυλάς στη συνείδησή σου μπορεί να δώσει λύσεις, ακόμη σαν από μηχανής θεός, αρκεί να σε καθοδηγεί η φωνή του: **“Να ζεις για να ανταποδίδεις τα καλά που έχουν κάνει για σένα ακόμα και σ’ αυτούς που δεν μπορούν να σου δείξουν την ευγνωμοσύνη τους παρά με ένα βλέμμα. Κι αυτοί, όπως ζέστανες την καρδιά τους, θα θελήσουν να το κάνουν και σε άλλους”**».

Η **Λιλιάννα** προτίμησε να δει αυτό που ο Κρόμγουελ ονομάζει «κατάσταση» μέσα και από την ανάγκη για υποχώρηση. Προσπάθησε να ερμηνεύσει τους αδέκαστους του συστήματος με περισσότερη κατανόηση και με τις ανθρωπίνες αδυναμίες να τους απειλούν:

«Πάντα η αίγλη και η αισχύνη κάπου θα τέμνονται, τίποτε και κανείς δεν είναι τόσο ανεπίληπτος, ώστε ο λοίσθιος λόγος στη μοίρα να ανήκει. *Fait accompli*, ο άνθρωπος απλά θα υπακούσει. Μπορεί να είναι άσειστη η απόφασή του, η θέληση αδήριτη, παρ' όλα αυτά τη νίκη χρειάζεται να τη διαβλέψεις, να την οσφραίνεσαι, και όταν το θεωρήσεις πρόπον, να υποχωρείς. Υπάρχουν εμπόδια που θα σταθούν στον δρόμο σου, αγκάθια που θα προσπαθήσουν να βγάλουν απ' την πορεία τον πιο άξιο ασκητή, που τις αντοχές του ξέρει, σέβεται και εκτιμά, που στη δικάλα φτάνοντας την πεπατημένη δεν θα διαλέξει. Και όμως **έρεβος η ψυχή μας, τη γνώση με το πάθος ποτέ δεν είναι σε θέση να εξισορροπήσει!**

Η **Νεκταρία**, πίνοντας την τελευταία σταγόνα του καφέ της, μέσα στην τραπεζαρία του ξενοδοχείου μας, άρθρωσε την άποψή της απέναντι στη στα-

θερότητα, στο αδιατάρακτο μιας κατάστασης και στην αναγκαιότητα της εξέλιξης των πραγμάτων:

«Οι “έντιμοι” υπακούν τους ορθούς νόμους της κοινωνίας για την ευημερία και την οποία εξέλιξή της. Σύνηθες είναι οι νόμοι να διαγράφονται, να ξαναγράφονται, ακόμη και να “γεννιούνται” με εντολή του εκάστοτε ηγέτη, εφόσον αντίκεινται στους όποιους σκοπούς του. Στη στάθμιση που δημιουργείται – μεταξύ της “εξυπηρέτησης” ενός και εκείνης του συνόλου ή και θεσμών, όπως της εκκλησίας, η ζυγαριά αποστρέφεται τον μονάρχη. Ομοίως, οι “αδέκαστοι”, που δεν δύνανται να “υπηρετήσουν” πλέον τους έγγραφους νόμους, παραμένουν πιστοί στους δικούς τους, φυσικούς νόμους· δεν “κάνουν στην άκρη” και σιωπούν. Είναι η σιωπή πράξη συναίνεσης στη νέα νομοθεσία ή προσήλωσης στους δικούς τους άγραφους κανόνες δικαίου; **Η καθαρή συνείδηση τη στιγμή που καλείσαι να εφαρμόσεις τον νόμο είναι ένας άγραφος νόμος στον οποίο υπακούει “ο έντιμος”**. Μπορεί, λοιπόν, αυτός ο αδέκαστος άνθρωπος για όλες τις εποχές να στηριχθεί σε κάτι που δεν έχει “υλικώς” καταγραφεί και να μην οδηγηθεί συνειδητά στους ουρανούς; Είναι δυνατό η συνείδησή του να μην τον οδηγήσει στον θάνατο;»

Η **Γεωργία** έδωσε την απάντηση στη Νεκταρία, για άλλη μια φορά μέσα από στίχους. Την κοίταζα στα μάτια και δεν πίστευα ότι η κουβέντα μας είχε πάρει στη σκέψη της την εικόνα μιας ταυρομαχίας:

Υπάρχει ο χρόνος της αποχώρησης
και ο χρόνος της υποταγής.

Η σιωπή των χλωρών σωμάτων
θα οριστεί ως πράξη σοφής.

// Στις πλατείες οι έντιμοι
μεταμορφώνονται σε μαύρους ταύρους
κι εμείς παίζουμε τους ταυρομάχους//

Υπέρ πίστεως της ζωής
επιχειρηματολογούμε για την αξία
της στάσης μας αυτής.

**Κι οι μαύροι ταύροι δακρύζουνε το χώμα.
Κάνουν την ύστατη προσπάθεια διαφυγής
βλέπουνε τα βέλη σαν πουλιά, τους τρώνε τα φτερά
και λήγουν το λίγο τους ταξίδι.**

Κι ο **Ηλίας**, που κι αυτός έχει την τάση να συμπυκνώνει σκέψη σε στίχους, πήρε τη σκυτάλη από τη Γεωργία και συνέχισε να **στήνει τον θάνατο του αδέκαστου**:

Μονάχο στέκει το μνημείο που σου χτίσαν
Και μαράθηκαν τ' άνθη που το 'χαν στολίσει.
Με λόγους μακρείς και ψεύτικους σ' αποχαιρέτησαν
Και βιάστηκαν τον τάφο να σφραγίσουν.
Το φως σκέπασε το χώμα με του Άδου το κλειδί.

Έτσι έγινες ο τυφλός βασιλέας των νεκρών.

Κι η **Δήμητρα**, που συμφωνούσε με όλα όσα άκουγε τόσην ώρα, φρόντισε να δώσει τη συνέχεια αυτής της επιλογής του τιμημένου θανάτου των προηγούμενων μας, μέχρι τις μέρες μας:

Το εμβαδόν
Πίσω η Ελένη αναστενάζει.
Αχ και σαν πρώτα, λίγα κίτρινα αγριολούλουδα,
φύτρωσαν στα κατώμερα της θάλασσας.
Τραβάτε, σύρετε τον χορό...

**Παράδες υπάρχουν για τους προδότες,
για τους νικητές ο θάνατος.**

Ο χρόνος θα δείξει...
Τα σάβανα γίνηκαν αστέρια,
θυμίζουν αυτούς στον ουρανό.

«Παράδες υπάρχουν για τους προδότες», σκεφτόμουν και «για τους νικητές ο θάνατος». Η Δήμητρα έχει δίκιο, αλλά δεν ομολόγησα τη σκέψη μου.

Πέμπτη 6 Ιουλίου 2017

Σήμερα συμπληρώνονται τετρακόσια ογδόντα δύο χρόνια από τότε που

αποκεφαλίστηκε ο Σερ Τόμας Μορ, ο πολιτικός με πλούσια παιδεία, βαθιά πίστη και καθαρή συνείδηση. Ήταν αυτός που αντιτάχθηκε στη θρησκευτική πολιτική του βασιλιά Ερρίκου του Η', αλλά και στον χωρισμό του βασιλιά με την Αικατερίνη της Αραγωνίας, μη συναινώντας επί της ουσίας στον γάμο του με την Άννα Μπολέυν, στη στέψη της οποίας αρνήθηκε να δώσει το «παρών», καθώς, επίσης, αρνήθηκε να ορκιστεί πίστη στο βασιλικό ζεύγος. Μετά από όλη αυτήν την έμπρακτη απόσταση από την πολιτική του βασιλιά Ερρίκου του Η' η δίκη του για δήθεν προδοσία και η εκτέλεσή του ήταν αναμενόμενες. Γι' αυτόν τον λόγο η κόρη του, η Μάργκαρετ, φέρεται να προσπαθεί να τον μεταπείσει στο θεατρικό έργο του Ρόμπερτ Μπολτ:

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΜΟΡ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΤΟΥ, ΤΗ ΜΑΡΓΚΑΡΕΤ (ΤΟΠΟΣ: ΦΥΛΑΚΗ)

Μάργκαρετ: Ο Θεός πιο πολύ εκτιμά τις σκέψεις της καρδιάς μας παρά τα λόγια που βγαίνουν από το στόμα μας. Εσύ, εσύ, δεν μου το 'μαθες αυτό;

Μορ: Ναι.

Μάργκαρετ: Πες, λοιπόν, τα λόγια που ορίζει ο όρκος και κράτησε στην καρδιά σου μόνο για σένα αυτό που πραγματικά πιστεύεις...

Μορ: Μάργκαρετ, παιδί μου, αν ζούσαμε σε μια χώρα όπου οι ηθικές αξίες δεν έχουν χάσει το νόημά τους ούτε την αξία τους, τότε η εντιμότητας, η ειλικρίνεια, η ταπεινοφροσύνη, η εγκράτεια —όλες οι ανθρώπινες αυτές αρετές, που τόσο μας λείπουν— θα μας έκαναν απόλυτα ευτυχισμένους, ίσως και άγιους ακόμη, αν θέλεις. Σε μια τέτοια ιδανική χώρα, οι ήρωες δεν χρειάζονται. Τη στιγμή, όμως, που βλέπουμε ολόγυρά μας πως ο φθόνος, η εγωπάθεια, η ακολασία, γίνονται προτερήματα επικερδή κι όταν νιώθουμε ότι ο άνθρωπος έχασε την ανθρωπιά του, την αγνότητά του, το θάρρος, την αίσθηση της δικαιοσύνης, τότε δεν πρέπει να διστάζουμε να παραμείνουμε άνθρωποι. Πρέπει να αντισταθούμε γερά, ακόμη και με κίνδυνο να γίνουμε ήρωες.

«Τον βλέπω μπροστά μου», λέει η **Νίκη**, καθώς περπατάμε όλοι μαζί στο Tower Hill. Είμαι σίγουρη ότι θα απάντησε κάπως έτσι: «Να προδώσω τη συνειδήσή μου, την αξιοπρέπειά μου, την ανθρωπιά μου, γιατί; Για να σώσω τον εαυτό μου; Τι αξία θα 'χει η ζωή μου, χωρίς αυτά; Καμία... Κάθε άνθρωπος, με τη δική μου λογική, γεννιέται με μια δύναμη να κάνει τα δικά του θαύματα, να ελαφρύνει και να φωτίσει τον πλανήτη με τον δικό του τρόπο, με τον δικό του αγώνα. Αν δεν αξιοποιήσει αυτήν τη δύναμη και την αφήσει να ατροφήσει, γίνεται βάρος στη γη, άχθος αρούρης. Γι' αυτό, παιδί μου, μη στεναχωριέσαι και να χαμογελάς όταν θα φεύγω, γιατί θα φεύγω ήσυχος και με το κεφάλι ψηλά. Η ψυχή μου δεν θα πεθάνει ποτέ, θα γίνει υπενθύμιση να τη φυλάς απάνω σου, καθώς θα πορεύεσαι, όχι ως βαρίδι αλλά ως βάλασμο, και δεν θα ντρέπεσαι για μένα».

«Εμένα, ωστόσο, με προκαλεί αυτή η προτροπή της Μάργκαρετ να δώσει ο πατέρας της τον ψεύτικο όρκο και η δικαιολογία που δίνει η ίδια σε αυτήν τη στάση χρησιμοποιώντας τα επιχειρήματα της εσωτερικής μας αλήθειας», είπε η **Λιλιάννα**. «Είναι σαν να προτείνει την ηθική της ανηθικότητας. Ακούγεται εκ πρώτης όψεως παράλογο, είναι όμως; Θεωρείται δεδομένο ότι μια πράξη που δεν υπακούει στους νόμους της ηθικής, καθρεφτίζει το άλλο άκρο. Το ανθρώπινο ον, εντούτοις, έχει το πλεονέκτημα να μπορεί να εξετάζει όλα τα ερεθίσματα από κάθε πλευρά, και αυτή του η δυνατότητα δεν έχει καμιά συσχέτιση με την ηθική. Η ενσάρκωση της ηθικής, η εμβριθεία που απαιτεί η ανεύρεση του στοιχείου εκείνου που θα χρησιμεύσει ως ακατάλυτος κανόνας που θα καθορίζει και θα αναχαιτίζει κάθε αυθαιρεσία, είναι ακατόρθωτο για τον άνθρωπο, που έχει τη δύναμη –και την άγνοια – να αντιστρέφει τα αυτονόητα».

«Αυτό ακριβώς σκέφτηκα κι εγώ», συνέχισε η **Νεκταρία**: «Πόσο δεσμευτικός μπορεί να είναι ο όρκος; Ή μήπως εξαρτάται από το πρόσωπο που τον εκφωνεί; Ψυχή τε και σώματι ενώπιον Θεού και ανθρώπου, δέσμευση σε ανώτερη δύναμη για γήινες πρακτικές.

Για τον ενάρετο δεν είθισται διαχωρισμός πνεύματος και σάρκας, το σώμα σκέφτεται και μιλά μέσα από τα συμπτώματά του, συνεπώς το χέρι που θα υψωθεί ή θα τοποθετηθεί σε ιερό αντικείμενο θα είναι εκφραστής των ενδόμυχων σκέψεών του. Θα μιλά με τα μάτια και θα βλέπει με το στόμα· τα λόγια θα είναι η όρασή του, καθώς από τα χείλη του θα γίνουν γνωστά τα μετέπειτα πραττόμενά του. Η ψυχή του ενάρετου ανθρώπου έχει την ευθύνη των λόγων της, ενώ η παραβίασή τους δεν

υφίσταται, διότι τότε θα διαχωριζόταν στην ολότητά του ως άνθρωπος, έχοντας υποστεί την αναπόφευκτη εσωτερική δίκη».

Σχεδόν, πάντα, θυμάμαι τη Γεωργία να αφουγκράζεται όλους μας και να απαντά με λέξεις βγαλμένες από τη φαντασία. Υπάρχουν στιγμές που περιμένω να ακούσω τη Γεωργία να ξεστομίζει την αντίστροφη σκέψη της, να κάνει την αντίθετη διαδρομή από αυτήν που κάνουμε όλοι εμείς που είμαστε πλάι της, λες και δεν ακούει αυτό που λέμε, λες και ακούει πάντα αυτό που δεν ακούμε –ή δεν βλέπουμε– εμείς και μας περιμένει υπομονετικά για να μας το δείξει στο τέλος. Έτσι έκανε και τώρα, που στεκόμαστε μπροστά στο σημείο όπου εκτελέστηκε ο σερ Τόμας Μορ. Διαβάζω την επιγραφή με τα ονόματα των εκτελεσθέντων δημόσια: εφτά ονόματα είναι γραμμένα στο συγκεκριμένο μνημείο. Δεκάδες εκτελέστηκαν στο Tower Hill. Η **Γεωργία** έβγαλε ένα τσαλακωμένο χαρτί από την τσάντα της και διάβασε:

«Η Μάγκυ ήταν εκ γενετής χωλή. Κάθε που ξημέρωνε φώναζε: “Θα γίνω ένα πουλί, ένα γαλάζιο πουλί που θα πετάει κοιμισμένο”. Τότε, στο δωμάτιό της έμπαινε ο Τόμας, ο μπαμπάς. Την πόρτα ανοίγοντας έσκουζε γεμάτος οργή. “Ορκίσου μου πως θα σταματήσεις να λες αυτές τις τρέλες”. Η Μάγκυ, τεντώνοντας το παιδικό της το κορμί μες στο πορτοκαλί σεντόνι, έλεγε όλο χάρη: “Ο όρκος κρατά δέσμιους τους ανθρώπους στις βουλές των εξουσιαστών. Κι εγώ ξέρω πως σε λίγα χρόνια θα σε παρακαλώ όρκο να δώσεις ψεύτικο στο κράτος που δεν νιώθεις. Άσε με, λοιπόν, στις ονειροφαντασίες. Ιφινγένεια, εγώ, πόσο σου μοιάζω!”. Ο Τόμας ξάπλωνε δίπλα της την Ουτοπία και μια ιδέα για τη μετεπαναστατική κοινωνία».

Ο **Ηλίας**, όπως και η Γεωργία, σκάλωσε στη θέση της Μάργκαρετ, έψαχνε κι αυτός επιχειρήματα για μια πιστευτή προσποίηση που θα εξασφαλίσει τον φαινομενικό σεβασμό προς τους άρχοντες και τη θωράκιση των προσωπικών αξιών που φωλιάζουν στην ψυχή ατρόμητες και απειλούμενες ταυτόχρονα:

Με φως τα μάτια να σφραγίσεις,
Διώξε τον φόβο απ' τις ψυχές.
Τα χέρια των αρχόντων φίλα τρυφερά,
να κοιμούνται ήσυχα τα βράδια.

**Αν θες, κρυφά μαχαίρια ετοιμάζεις ή σε τόπους μακρινούς
πας να κατοικήσεις**

Γιατί δεν είναι ένδοξος ο ύπνος του θανάτου.

Η Μάργκαρετ Μορ, ο όρκος που θα μπορούσε να δοθεί και δεν δόθηκε, η εξουσία του βασιλιά που εξόντωνε αυτούς που όρθωναν αναστήμα απέναντί του, η δημόσια εκτέλεση... Κοίταζα το σημείο όπου σήμερα υπάρχουν εφτά ονόματα, δώδεκα μαρμάρινα κολονάκια που οριοθετούν το μνημείο και λουλούδια ολόγυρα σε μια χώρα όπου η βροχή στο χώμα καλοτρέφει τα λουλούδια. Δημόσιος αποκεφαλισμός, άνθρωποι που τριγύρω παρακολουθούν το θέαμα... Ο δήμιος εκτελεί τις απαραίτητες κινήσεις για να κόψει το νήμα της ζωής του συγγραφέα της *Ουτοπίας*... Πόσοι άραγε τριγύρω καταλάβαιναν; Πόσοι μπορούσαν να φανταστούν ότι εκείνος ο κατάδικος, ο Τόμας Μορ, θα γινόταν άγιος το 1935 από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και ότι το 2000 ο Πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β΄ θα τον ανακήρυττε προστάτη άγιο των πολιτικών, ότι μέσα στο Westminster Hall θα τιμάτο η μνήμη του...

Σκεφτόμουν ξανά και ξανά αυτό που σημείωσα στην αρχή: ο κόσμος σου σε ακολουθεί όπου κι αν τολμήσεις να ξεφύγεις, να κρυφτείς ή να εκφραστείς... Ο Καζαντζάκης ταξιδεύοντας στην Αγγλία μίλησε για τον Ερρίκο τον Η΄ χωρίς να αναφέρει καθόλου τον Σερ Τόμας Μορ. Δεν είχε γραφτεί ακόμη το θεατρικό έργο του Μπολτ, δεν είχαν μεσολαβήσει ακόμη ο Πολ Σκόφιλντ, ο Φρεντ Ζίνμαν, ο Τσάρλτον Ίστον, η Σούζαν Γιορκ, η Βανέσα Ρεντγκρέιβ, ο Όρσον Ουέλς και τόσοι άλλοι που στη σκηνή φέρνουν και ξαναφέρνουν στους θεατές το πρόσωπο και την ποιότητα του ανθρώπου όλων των εποχών.

Από πολύ παλιά και σε όλες τις εποχές ο νόμος της θεϊκής και της ανθρωπίνης θέλησης συγκρούονται, χωρίς να είναι εύκολη η απάντηση γι' αυτό που πρέπει να γίνει. Κοιτάζω διαρκώς το μνημείο, καθώς τα μαύρα σύννεφα εναλλάσσονται με τον αδύναμο ήλιο του Λονδίνου κάθε λίγο. Ιδρώνω και κρυώνω ταυτόχρονα, φορώντας μόνο μια κοντομάνικη βαμβακερή μπλούζα, ανατριχιάζω καθώς φέρνω στη μνήμη μου τη σκηνή του αποκεφαλισμού και σκέφτομαι πόσες φορές ο ανθρώπινος νόμος υπήρξε άδικος, σπρώχνοντας μια κοινωνία στο σκοτάδι και την υποταγή. Μα, μήπως ο θεϊκός νόμος δεν είναι ανθρώπινος; Δεν έχει την ατέλεια της ανθρωπίνης σκέψης; Το μυαλό μου

έτρεξε στον διάλογο ανάμεσα στον Ρόπερ και τον Μορ, που υπογράμμισα βιαστικά φεύγοντας από το ξενοδοχείο. Άνοιξα τις σημειώσεις μου και τον διάβασα δυνατά, εκεί μπροστά σε όλους, στο σημείο όπου χύθηκε το αίμα του σερ Τόμας:

Μορ: Ξέρω ποιο είναι το νόμιμο. Αλλά δεν ξέρω αν πάντα αυτό είναι το σωστό. Έτσι παραμένω πιστός στο νόμιμο.

Ρόμπερτ: Έτσι βάζετε τον ανθρώπινο νόμο πιο πάνω από τον νόμο του Θεού!

Μορ: Απεναντίας, Ρόμπερτ, βάζω τον νόμο του ανθρώπου πολύ χαμηλά! Το νόμιμο το έφτιαξε ο άνθρωπος. Το σωστό ο Θεός. Ωστόσο, σου ξεφεύγει μια βασική λεπτομέρεια, Ρόμπερτ. Δεν είμαι εγώ ο Θεός.

Ρόμπερτ: Θεός σας είναι μονάχα ο νόμος!

Μορ: Ρόμπερτ, λες ανοησίες. Θεός μου είναι ο Θεός. Μόνο που είναι κάπως απρόσιτος, απροσπéλαστος... Δεν ξέρω ούτε πού είναι ούτε τι θέλει.

«Ο Θεός... Γιατί να τον έχουμε τόσο ανάγκη»; ρώτησε η **Νίκη**, με χαμηλή τη φωνή της κοιτώντας με στα μάτια. «Αφού βλέπουμε ότι δεν χρησιμοποιεί —και καλά κάνει— την “παντοδυναμία” του για να διορθώνει τις αδικίες και τις τραγωδίες που προκαλεί ο άνθρωπος και το μένος της φύσης. Και γιατί στο όνομα της μετά θάνατον ζωής να επισκιάζεται και συχνά να θυσιάζεται η πριν τον θάνατο ζωή, που ξέρουμε ότι υπάρχει στα σίγουρα; Αλήθεια, δεν καταλαβαίνω τον Θεό, γιατί δεν μπορεί να μην ήξερε ότι ένα ζώο, εν δυνάμει μόνο ευσυνειδητό και μυαλωμένο, δεν θα τα έκανε θάλασσα στον πανέμορφο πλανήτη Του... Αλλά πολύ περισσότερο δεν καταλαβαίνω τον άνθρωπο, που του 'χει δοθεί κάτι θεϊκό, η ζωή, κι εκείνος συχνά τη χαρμίζει, χωρίς να αφήνει τίποτα πίσω του, ούτε καν ένα καλό παράδειγμα, παρά μόνο το κουφάρι του στο χώμα, τροφή για τα σκουλήκια...»

«Νίκη, είναι αδύνατο να ξέρουμε τι θέλει ο Θεός», είπε η **Νεκταρία**. «Είναι εξίσου αδύνατο να γνωρίζουμε τον λόγο της παρουσίας μας ανάμεσα στην υπόλοιπη ανθρωπότητα. Αναρωτιόμαστε, πράττουμε, και ίσως έτσι μαθαίνουμε τη ζωή, την οποία ο Ίδιος απλόχερα μας πρόσφερε. Βαδίζουμε το μονοπάτι έως ότου φτάσουμε

στον προορισμό και σ' Αυτόν, δεν ξέρουμε όμως "πού" και "τι" ακριβώς να "δούμε" για να συνεχίσουμε την πορεία μας, κυρίως σε στιγμές που η φλόγα τρεμοπαίζει. Στιγμές αδυναμίας, φόβου, ακόμη και αμφισβήτησης, προτού σκοτεινιάσει και ο άνθρωπος μεταβεί από αυτές τις καταστάσεις στο άγνωστο των όσων επακολουθήσουν, τόσο για τον ίδιο, όσο και για τον κόσμο που ο Θεός δημιουργήσε. Τότε είναι που χρόνος και μονοπάτι συρρικνώνονται, τότε Τον ανακαλούμε, για να λάμψει το φως, μα και για τη σωτηρία των αξιών».

Ο Ηλίας δεν θέλησε να απαντήσει στα κορίτσια, παρά να μιλήσει στον ίδιο τον σερ Τόμας, όπως τον έβλεπε μπροστά του εκείνη τη στιγμή να περπατά ανάμεσά μας και να προσπαθεί να κατανοήσει τον θεό του:

«Χέρια υψωμένα στον ουρανό
και φωνές στο σκοτάδι μέσα,
τρέχουν στα δώματα των θεών να πέσουν.

Να στρέψουν σπλαχνικά το βλέμμα και να δακρύσουν με τον πόνο των θνητών.

Μα είναι άγνωστες των θεών οι βουλές
και τη συμπάθεια δύσκολα την κερδίζεις».

«Άγνωστες, λοιπόν, οι βουλές των θεών, Ηλία», είπε η **Λιλιάνα**. «Εν γνώσει, εν αγνοία, εκ πεποιθήσεως. Το υποκειμενικό στοιχείο, η απαρίθμηση, που δεν αφήνει, εκεί που πρέπει να εστιάζεις, διαχέεται ο νους, μπερδεύεται. Και ένας συγχυσμένος νους τι φέρνει; Ερώτημα που χρήζει απαντήσεως, και όχι αδίκως. **Ο άνθρωπος** εν γνώσει τον Θεό ανακαλύπτει, αναγνωρίζει και τιμάει, ύστερα εν αγνοία λησμονεί το Πνεύμα, παραστρατεί. **Στο τέλος όμως, εκ πεποιθήσεως, βαθιάς και ριζωμένης, αλλάζει δρόμο, αποδιοπομπαίο τράγο αναζητά, τα σφάλματά του να φορτώσει, να τα ρίξει κάπου, να σωθεί. Γιατί γνωστό από παλιά μας είναι πως ό,τι βλέπει το τιμά και ό,τι νιώθει λησμονά».**

«Τη λησμονιά μάχεται η προσευχή», είπε σοβαρά η **Γεωργία** και την κοίταξα με απορία, προσπαθώντας να καταλάβω τι εννοούσε.

«Με ξαφνιάζεις», της απάντησα. Η προσευχή; Μπορεί να δώσει ικανοποίηση στον αγώνα για το άγγιγμα του Θεού η προσευχή από μόνη της, δίχως πράξεις;»

«Όχι από μόνη της», μου απάντησε σοβαρά. «Το ζητούμενο, όμως, είναι πάντα –πώς να το εξηγήσω;– μια ηθική ικανοποίηση:

να είσαι καλός
να έχεις σθένος
να υποτάσσεσαι στο άγνωστο
να συγχωρείς, να είσαι ειλικρινής
να σκέφτεσαι δις και τρις πριν πράξεις.

Λένε πως η προσευχή στην άυλη σκληρότητα
Βοηθάει πριν πέσεις για ύπνο.

Πέφτουν σε βαθύ πηγάδι οι μνήμες της σπατάλης
λογίζεσαι καλό αφεντικό και κάνεις όνειρα
για πληρωμένο έρωτα και ένα καινούργιο αμάξι».

Το μυαλό μου πήγε ξανά πίσω στη φράση του Μορ, που ομολόγησε ότι δεν γνωρίζει το θέλημα του Θεού. Τα μάτια μου ήταν ακίνητα, στραμμένα στο μνημείο. Έβλεπα το αίμα να στάζει, τα μάτια να νεκρώνουν, γουρλωμένα από τρόμο και βίαιο θανατερό χτύπημα... Ταυτόχρονα, ήμουν σίγουρη ότι ο σερ Τόμας Μορ, χωρίς να έχει το πρόσωπο του Πολ Σκόφιλντ ή του Τσάρλτον Ίστον, βρισκόταν κάπου δίπλα μου με το βιβλίο της *Ουτοπίας* στο χέρι... Περπατούσε αργά ανάμεσα στους εκτελεσθέντες και τους επισκέπτες του Tower Hill, έτσι όπως ακριβώς του αξίζει να κάνει σε όλες τις εποχές: να φέρει την ουτοπία του ανάμεσα στη μυρωδιά των νεκρών και τα βλέμματα των ζωντανών... Το μυαλό μου ξαναπήγε στο κορίτσι που πήγε να δει τον πατέρα του στη φυλακή. Η Μάργκαρετ, η κόρη του Μορ, κατόρθωσε μετά από σαράντα ημέρες να εξαγοράσει το κεφάλι του πατέρα της, που είχε τοποθετηθεί σε δημόσια θέα σε έναν πάσσαλο στον πύργο του Λονδίνου, πράγμα σύνηθες και προβλεπόμενο για όσους εκτελούνταν με την κατηγορία της προδοσίας.

Άνθρωπος και θρόνος II Νικώντας τον θάνατο

Παρασκευή 7 Ιουλίου 2017

Ήταν η μέρα που φύγαμε για την κλασική βόλτα στον Τάμεση, μια βόλτα στην Carey Street και μια μεγάλη απολαυστική στάση στο Parliament Square. Κανείς μας δεν δυσανασχετεί, που αφήσαμε πίσω μας τόσο γαλάζιο για να βουτηχτούμε στο χρώμα του λονδρέζικου καλοκαιριού. Ξέραμε ότι το καλοκαίρι, δηλαδή ο καλός καιρός της αγγλικής πνοής στην ιστορία, έχει σπουδαίες εικόνες να μας δώσει.

Επιλέξαμε τη διαδρομή από τη Westminster Pier μέχρι το Greenwich. Διαρκεί μία ώρα, μας είπαν. Μπαίνουμε στο караβάκι, φοράμε τα λεπτά μπουφάν που φέραμε από την Ελλάδα και ξεκινάμε. Σε λίγο βρισκόμαστε ήδη στην Tower Bridge και στη συνέχεια ανάμεσα σε μέγαρα της βικτωριανής περιόδου, αλλάζοντας κόσμο, ιστορία και χρώματα μέσα σε μία μόνο βόλτα. **Βλέπω τα νερά του ποταμού και το μυαλό μου πηγαίνει στη διαδρομή του Ερρίκου του Η΄ καθώς πήγαινε στο σπίτι του Μορ, για να τον πείσει να ταχθεί στο πλευρό του και να δεχθεί τον γάμο του με την Άννα Μπολέυν.** Το επιχείρημα ήταν ακόμη και ο ίδιος ο θρόνος, καθώς από τον γάμο του βασιλιά με την Αικατερίνη της Αραγωνίας δεν είχε γεννηθεί ο πολύτιμος διάδοχος του θρόνου.

Ο απίστευτος αυτός βασιλιάς είναι ο βασιλιάς-δράκος, κατά τον Καζαντζάκη, που σε ελάχιστες σελίδες τον περιγράφει με ρεαλισμό και ψυχραιμία: «Δεν φοβόταν τον Πάπα· φοβόταν όμως την Κόλαση και σε όλη του τη ζωή το αθλητικό τούτο κορμί το έτρωγε το σκουλήκι της “συνείδησης”. Τραγικός ιπποκένταυρος· ο μισός ήταν λυτρωμένος εραστής της Αναγέννησης· ο άλλος μισός βυθίζονταν ακόμη στις σκοτεινές τρομάρες του Μεσαίωνα. Παντρεύτηκε έξι γυναίκες. Μπορούσε να είχε και έξι χιλιάδες ερωμένες· μα δεν ήταν μονάχα φιλήδονος, ήταν και θεοφοβούμενος και ήθελε να ικανοποιεί τα πάθη του ασφαλισμένος, με τη συναίνεση του Θεού». Ο Ερρίκος ο Η΄ ήταν ο βα-

σιλιάς που απέκοψε την Αγγλία από το παπικό κατεστημένο, κατά τον Καζαντζάκη ήταν η εποχή που «η εθνική συνείδηση του Εγγλέζου ξυπνούσε» οι νέες αστικές τάξεις, που ανέβαιναν, λαχτάριζαν να γλυτώσουν από τη θρησκευτική κι οικονομική υποταγή της πατρίδας τους στον Πάπα».

Η παρέα των νεαρών στοχαστών που συνοδεύω απολαμβάνει τη βόλτα, γελάει, τραβάει φωτογραφίες και αναρτά στο facebook κάθε λεπτό. Εγώ παραμένω σιωπηλή, έχω ήδη αφήσει τη φωτογραφική μου μηχανή και επιμένω να διαβάζω τις περιγραφές του Καζαντζάκη για την Αγγλία, απωθώντας συνειδητά τις σκηνές της ταινίας με τον βασιλιά στο ποτάμι, τα βασιλικά πλοιάρια σε άψογους σχηματισμούς και τον Robert Shaw στον ρόλο του Ερρίκου του Η΄.

Σε λίγα λεπτά ξεκίνησε η κουβέντα με τη συντροφιά μας. Η πρώτη αφορμή ήταν ο διάλογος ανάμεσα στον βασιλιά και τον Τόμας Μορ:

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΡΡΙΚΟΥ - ΜΟΡ

Ερρίκος: Τόμας, νομίζεις ότι ο άνθρωπος περιμένει από τον Πάπα να του πει αν αμάρτησε ή όχι; Εγώ το ξέρω ότι αμάρτησα, το παραδέχομαι, το παραδέχομαι, Τόμας, και μετανιώ. Ήταν αμαρτία, γι' αυτό και με τιμώρησε ο Θεός, δεν έχω γιο. Όσα αρσενικά μου γέννησε πεθάνανε στη γέννα ή πάνω στον μήνα. Ποτέ δεν έδειξε ο Θεός την αποδοκιμασία του τόσο φανερά. Έχω βέβαια μια κόρη, ένα χαριτωμένο παιδί... Αλλά δεν έχω γιο. Γι' αυτό έχω ιερό καθήκον να απομακρύνω τη βασίλισσα. Κι όλοι οι πάπες του κόσμου, αρχίζοντας από τον τωρινό και φτάνοντας μέχρι τον Άγιο Πέτρο, δεν μπορούν να μπουν ανάμεσα σε μένα και στο καθήκον μου. Απορώ πώς δεν το βλέπεις, σερ Τόμας; Όλοι οι άλλοι το βλέπουν!

Μορ: Τότε γιατί η μεγαλειότης σας ζητάει τη δική μου συμπαράσταση;

Ερρίκος: Γιατί είσαι τίμιος, Μορ, γι' αυτό! **Και ακόμη περισσότερο, γιατί το ξέρουν πως είσαι τίμιος.**

Η απάντηση του **Μάνου** ήταν τόσο εύστοχη:

«Μεγαλειότητα, ένας διάδοχος πράγματι θα λυτρώσει το έθνος. Ένα αγόρι που στις φλέβες του θα κυλάει η θείκη προνομία των βασιλέων. Σάρκα από τη σάρκα και αίμα από το αίμα σας. Όχι όμως γεννημένο στον πυρετό του παράνομου πάθους, χωρίς την ευλογία της Αγίας μας Εκκλησίας. Ένας τέτοιος γιος θα προκαλέσει εμφύλια σύγκρουση όταν φύγετε από τη ζωή. Πολλοί μνηστήρες θα αμφισβητήσουν το δικαίωμά του στον θρόνο. Κάντε υπομονή. Ο Θεός δεν θα εγκαταλείψει τον λαό μας. Σύντομα θα ευλογήσει τη μήτρα της μεγαλειότητάς. Θα προσεύχομαι για σας καθημερινά. Είναι το μόνο που μπορώ να προσφέρω. Οτιδήποτε άλλο έρχεται σε αντίθεση με τις ηθικές μου αξίες. Αλλιώς δημιουργήστε τον δικό σας Τόμας Μορ. Δεν χρειάζεται να είναι έντιμος. Αρκεί να κάνετε τον λαό να πιστέψει πως είναι. Απορώ πώς δεν το σκεφτήκατε τόσον καιρό. Ένας άγιος πάντα είναι χρήσιμος».

Διαβάζω ξανά και ξανά την απάντηση του Μάνου και χαμογελώ για τη διαχείριση του διαλόγου μέσα από τις λέξεις του, για την ταύτιση του με τον ρόλο... Σαν να μιλά ο Μορ, σαν να μην πέρασαν ούτε αιώνες ούτε δεκαετίες από τότε που ο Άγιος της Ουτοπίας ξεστόμιζε τα επιχειρήματά του, ψύχραιμα και μετρημένα, με αγγλοσαξονική ακρίβεια, απέναντι στον βασιλιά του. **Πόση αξία έχει η αντοχή στην ιστορία, αλήθεια!** Ένα γεγονός το 1535, ένα σύμβολο αξιοπρέπειας στις καρδιές των ανθρώπων και ένας εμπνευσμένος συγγραφέας μάς έσπρωξαν εδώ, να «συναντήσουμε» την αλήθεια μας μέσα από την έμπνευση των άλλων... Από την κληρονομιά που μας άφησαν – ποιοι; Εμείς, που δεν έχουμε ούτε ένα άγγιγμα από τη δυναστεία των Τυδώρ στους αιώνες πίσω μας, ούτε μια μικρούλα εμπειρία που να μοιάζει στη σύγκρουση Πάπα - βασιλιά, ούτε μια αγωνία για τη γέννηση του διαδόχου και την επιβίωση ενός θρόνου... Μα δεν θα πάψουμε ποτέ να συγκλονιζόμαστε από τη σχέση του ανθρώπου με την εξουσία, ή απέναντι στην εξουσία, όπως ακριβώς νιώθουμε μελετώντας και γράφοντας τόσες μέρες... μήνες... Τι σημασία έχει; Τώρα, μέσα στα νερά του Τάμεση, διαβάζουμε ξανά και ξανά το βλέμμα του Ερρίκου, τις προφάσεις του οποίου η ιστορία εξευτέλισε πανηγυρικά. Ο γιος για τον θρόνο ήταν περιττός... Η κόρη του, η Ελισσάβετ Α΄, τα κατάφερε πολύ καλύτερα στον αγγλικό θρόνο από πολλούς άλλους μο-

νάρχες... Τίποτε δεν ήταν πιο ασήμαντο στα μάτια του Μορ από την πρόφαση να νομιμοποιηθεί ένα διαζύγιο, για να γεννηθεί ένας διάδοχος. **Ο βασιλιάς Ερρίκος ο Η΄, με την απίστευτη παιδεία, πολύγλωσσος, ευρυμαθής, λάτρης της μουσικής και αδίστακτος, είχε μονάχα ένα επιχείρημα μπροστά στον μεγάλο διανοούμενο, κοιτώντας τον στα μάτια. Ήθελε την αποδοχή του Μορ για δύο λόγους: επειδή ο Μορ ήταν έντιμος, αλλά και επειδή όλοι οι άλλοι γνώριζαν ότι ήταν έντιμος. Τόση ήταν η ανάγκη ενός πανίσχυρου θρόνου από την υποστήριξη ενός καθαρού αλλά ασυμβίβαστου ανθρώπου...**

*«Πόσες προφάσεις, καλύπτουν μια αλήθεια;
Η εντιμότητα, ο ανικνευτής που την ανακαλύπτει
Όλοι το γνωρίζουν!
Όλοι οι άλλοι το γνωρίζουν!
Εσύ;
Βαθιά μέσα σου, το ξέρεις
**Η αλήθεια πηγάζει από το εγώ σου
Δεν μπορείς να ορίσεις το καθήκον
χωρίς πέπλο εντιμότητας.**
Πόσες όψεις μπορείς στο θέμα να δώσεις;
Όσες είναι οι οπτικές και οι συμπτώσεις!»*

Ήταν η απάντηση της **Κατερίνας** στον Ερρίκο. Ήταν η δική της απάντηση χωρίς να νοιάζεται πώς θα απαντούσε ο Μορ. Ήταν η απάντηση απέναντι σε έναν ρεαλιστή δράστη της πολιτικής, που ομολογούσε πόση ανάγκη έχει τη συμμαχία με την εντιμότητα για να γίνει πειστικός. Όπως ακριβώς είχα διαβάσει πριν: «ήθελε να ικανοποιεί τα πάθη του ασφαλισμένος, με τη συναίνεση του Θεού», ήταν η ερμηνεία που είχε δώσει ο μεγάλος μας Καζαντζάκης πριν ακόμη να γραφτεί το έργο του Μπολτ.

Ο Δημήτρης ακολουθεί τα χνάρια του Μάνου και απαντά στον Ερρίκο:
«Θλίβομαι που η μεγαλειότητά σας ψάχνει υποστήριξη από έντιμους ανθρώπους,

ενώ πραγματικά φαίνεται ότι δεν πιστεύει στην έννοια της εντιμότητας. Αν ψάχνετε επιβεβαίωση από τρίτους, απλά για να πείσετε τον εαυτό σας ότι κάνετε το σωστό, σίγουρα οι έννοιες “εντιμότητα και σωστή ηθική επιλογή” δεν είναι αυτές που πρέπει να έχετε στο μυαλό σας. Οι έντιμοι άνθρωποι δεν πρέπει απλά να φαίνονται σαν τέτοιοι στα μάτια των πολλών, αλλά να ενεργούν κιόλας, ανεπηρέαστοι από την εκάστοτε εξουσία που θέλει να ονοματίζει έντιμο ό,τι την εξυπηρετεί σε κάθε περίπτωση. Αν όντως όμως θελήσετε πυξίδα σας να γίνει ειλικρινά η εντιμότητα, πρέπει πρώτα να παραμερίσετε τις προφάσεις που θολώνουν το μυαλό σας σαν σειρήνες και να αναζητήσετε μόνος σας την αλήθεια σε αυτό το θέμα.

Ακούω τις απαντήσεις των παιδιών, διαβάζω τις σημειώσεις τους και δεν επιθυμώ να αλλάξω ούτε μια λέξη. Δίπλα μας οι τουρίστες γελάνε με τις παρέες τους, χαλαρώνουν ή απολαμβάνουν σιωπηλά την εικόνα των γκριζων νερών του ποταμού στο φως μιας σπάνιας λιακάδας. Τα μπουφάν είναι αφημένα στα καθίσματα δίπλα μας. Νομίζω πως δεν βρίσκεται κανένας άλλος Έλληνας ανάμεσά μας. Δεν ξέρω τι φαντάζονται αυτοί που μας βλέπουν με τις σημειώσεις στα χέρια, αλλά, σίγουρα, κανείς δεν μπορεί να υποπτευθεί τη συνομιλία μας με τον Ερρίκο τον Η΄.

*«Η εντιμότητά σου πλέον, Μορ, παραμορφωμένο είδωλο θυμίζει. Φυλακισμένο χρόνια τώρα μέσα στη μεθυστική εξουσία του Βασιλέα. **Η αλήθεια σου άραγε πού βρίσκεται; Μα βέβαια... Σιωπηλή στέκει, φοβισμένη κι ανήμπορη. Υπηρετεί κι αυτή το παράλογο με μάτια ματωμένα απ’ το κλάμα.** Αντί για τη συμπόνια σου, μεγαλύτερα δώρα χάρισε σε όσους θέλεις να βοηθάς. Χρόνο, να βρουν την αλήθεια κι αυτοί. Τόλμη, να μην κρυφτούν ξανά πίσω από προφάσεις. Κράτα μερικά ρινίσματα των δώρων και για σένα. Πέταξέ τα ύστερα στη φωτιά που καίει μέσα σου κι άσε τη λάμψη να σε οδηγήσει, ώστε να μην ξαναδιαβείς τον λάθος δρόμο. Ξέρεις, σ’ εκείνο το στενό ακριβώς που φωτοστέφανα συχνά φορούσε η αμαρτία».*

Η Ελισσάβετ δεν θαυμάζει τον Μορ για τη στάση του, σκέφτομαι, αλλά τον συμπονά για το κόστος που χρειάζεται να καταβάλει γι’ αυτήν του την επιλογή.

Η Αθηνά, από την άλλη πλευρά, σχολίασε τον ρόλο της εξουσίας στη ζωή:

«**Η εξουσία σε κατευθύνει.** Σου προβάλλει αυτά που εκείνη θέλει να δεις, Να ακούσεις, να αγγίξεις, να πιστέψεις, να αδιαφορήσεις, να παθιαστείς. Μπορεί να σου βάλει παρωπίδες και να στις αφαιρέσει κατόπιν Με ευκολία περίσσεια, χωρίς ντροπή, χωρίς συνείδηση, χωρίς ενσυναίσθηση. Δεν σε σέβεται και δεν προτίθεται να το κάνει. Είσαι το άθυρμά της, αλλά δεν θα σε χρησιμοποιήσει ούτε με την αθωότητα μωρού ούτε με τη γλυκύτητα παιδιού, ούτε με τον ενθουσιασμό του εφήβου. **Θα σε χρησιμοποιήσει –αφού σε εξαπατήσει– και θα σε πετάξει χωρίς ψήγμα συμπόνιας...**»

«Για την Αθηνά η εξουσία είναι ανίκητη», σημείωσα.

Η Δήμητρα παρέμενε σιωπηλή. Λοξοκοίταξα τις ελάχιστες φράσεις που σημείωνε εκείνη τη στιγμή:

Η βιόλα

Έφυγε κι αυτή ή θα 'ρθει σε λίγο;
«I am Hopos» είπε, κι έφυγε.
«I am monos» είπα, κι έφυγα με τα χέρια
κάθετα δίπλα στους γοφούς.
«I am Hommos», είπε.
Κι έφυγε σκυφτός,
στους μενεξέδες.

Προσπάθησα να αποκτήσω το βλέμμα της Δήμητρας και να δω τον Τόμας Μορ με τα μάτια της. Δεν ήταν δύσκολο. Οι λίγοι στίχοι που έγραψε χώθηκαν γρήγορα στο μυαλό μου. Ανάμεσα στη μουσική και τα λουλούδια τοποθέτησε τον άνθρωπο για όλες τις εποχές με τα τρία χαρακτηριστικά του: την τιμή, τη μοναξιά και την ανθρωπιά... Ένας άνθρωπος χαμένος στους μενεξέδες... Έτσι τον έβλεπε να της μιλά και να χάνεται από τα μάτια της.

Μόλις αφήσαμε πίσω μας το Greenwich, σε ένα Λονδίνο που βάλθηκε να μας ζεστάνει σε κάθε γωνιά του και σε κάθε βόλτα μας σήμερα... Λες και

γνωρίζει ότι κουβαλάμε μέσα μας τον σεβασμό και την επιθυμία να αγγίξουμε τα βήματα των μυθικών προσώπων που έζησαν εδώ γύρω... Λες και καταλαβαίνει ότι κομμάτι της σκέψης μας του ανήκει και μόνο επειδή βάλαμε τη γλώσσα του στη ζωή μας από τα παιδικά μας χρόνια. **Η κοσμοκρατορία της αγγλόφωνης έκφρασης είναι στοιχείο του πολιτισμού μας εξίσου ισχυρό με αυτό της τεχνολογίας.** Η γλώσσα μας, η γλώσσα που χρησιμοποιεί ένας άνθρωπος καθώς εκφράζεται, δεν είναι δυνατό να μην έχει δεχθεί μικρότερες ή μεγαλύτερες επιρροές από την αγγλική γλώσσα, αφού είναι κομμάτι της παιδείας μας. **Χαζεύω το μεγαλείο τριγύρω μου και παραδέχομαι με ρεαλισμό ότι η αγγλική γλώσσα, άρα και μέσα από αυτήν η αγγλική σκέψη, είναι η κυρίαρχη υπερδύναμη της έκφρασης...**

«Λοιπόν, ώρα να αφήσουμε τον βασιλιά Ερρίκο τον Η' και να πάμε σε αυτούς που τον περιτριγυρίζουν. **Ας δούμε τι έχουν να μας πουν αυτοί που αποτελούν την εξουσία, όχι επειδή βρίσκονται στην κεφαλή αυτής, αλλά επειδή βολεύονται μέσα στις εσοχές που δημιουργεί η εξουσία για πάρτη τους ή προστατεύονται από τη σκιά της**», είπα και ξεκίνησα να διαβάζω:

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΡΙΤΖ - ΚΡΟΜΓΟΥΕΛ - ΤΣΑΠΟΥΙΣ

Ριτζ: Σερ Κρόμγουελ, τι ακριβώς κάνετε για τον βασιλιά;

...

Κρόμγουελ: Νομίζω πως θα μπορούσατε να με φωνάξετε «το αυτί του βασιλιά». Πολύ χρήσιμο όργανο το αυτί, δεν βρίσκετε; Και για να πούμε την αλήθεια, η δουλειά μου είναι ακόμη πιο απλή. Όταν ο βασιλιάς θέλει κάτι, τον βοηθώ να το αποκτήσει.

Τσάπουις: Α, έτσι; Και δεν μου λέτε... Τότε τι χρειάζονται ένα σωρό δικαστές, καγκελάριοι, ναύαρχοι;

Κρόμγουελ: Αυτοί είναι το σύνταγμα, εξοχότατε. **Αντιπροσωπεύουν το παλιό μας αγγλικό σύνταγμα. Ενώ εγώ εκτελώ.**

«Βρίσκω τα λόγια σας επικίνδυνα, κύριε Κρόμγουελ! Χωρίς τους θεσμούς θα επιστρέψαμε στην πρωτόγονη κατάσταση. Τότε που ο κάθε άνθρωπος ζούσε υπό το καθεστώς φόβου. Ξέρετε καλά πως ο άνθρωπος είναι από τη φύση του εγωιστής και φιλήδονος. Σκεφτείτε τους προπάτορές μας. Αδυνατώντας να ξεφύγουν από τις αδυναμίες τους, κατέληξαν στη συνεχή σύγκρουση. Μια κατάσταση πολέμου όλων εναντίον όλων. Γι' αυτό δημιούργησαν τις κοινωνίες και υπέγραψαν συμβόλαιο με τον πρώτο ηγεμόνα. Του παραχώρησαν την ελευθερία τους ώστε να τους προσφέρει ασφάλεια. Βέβαια, **κανένας ηγεμόνας δεν μπορεί να είναι πανταχού παρών. Για να τηρήσει τους όρους του συμβολαίου, χρειάζεται τους θεσμούς.** Χωρίς τη μεσολάβησή τους, τα πράγματα θα γίνουν ανεξέλεγκτα. Ο φόβος θα επιστρέψει και εμείς θα έχουμε κάθε δικαίωμα να ακυρώσουμε όσα υπέγραψαν οι πατεράδες μας».

Έτσι ακριβώς του απάντησε ο **Μάνος**, σαν να έπαιζε στην παράσταση εκείνη τη στιγμή, σαν να υπήρχε γι' αυτόν γραμμένος ο ρόλος του πολιτικού φιλόσοφου ριζοσπάστη εκείνης της εποχής.

Μετά τον Μάνο μίλησε ο **Δημήτρης**:

«Λες πως δεν σχετίζεσαι με τους θεσμούς, πως είσαι ένας άνθρωπος της δράσης. Τι άραγε σημαίνει όμως αυτό; Μην ξεγελάς τον εαυτό σου ότι υπηρετείς τον Βασιλιά· αν αύριο σου δινόταν η ευκαιρία να ακυρώσεις και αυτό ακόμη το αξίωμα του Βασιλιά, θα το έκανες δίχως δισταγμό. Η αίσθηση ότι ελέγχεις εσύ την εξέλιξη των πραγμάτων είναι οι υπηρεσίες που θέλεις να παρέχεις στους άλλους, βεβαίως, πάντοτε προς τέρψη του εαυτού σου. Σε μένα φαίνεσαι με τα λεγόμενα σου ως ένας άνθρωπος που δεν αδιαφορεί μόνο για τους νόμους των ανθρώπων, αλλά ακόμη και για τους νόμους του Θεού, αλλά ίσως αυτό το ξέρεις και δεν σε ενοχλεί. Ακόμη και έτσι, όμως, **φυλάξου, μήπως ένας άνθρωπος της δράσης σαν και σένα γίνει η νέμεσίς σου**».

Άκουγα τον στοχασμό της συντροφιάς να ξεχειλίζει ενάντια στον Κρόμ-

γουελ, να λέει στον ίδιο κατάματα αυτά που κι εγώ θα ήθελα να του πω. Δεν τους μίλησα για τη συνέχεια της ιστορίας, ούτε για το πώς αποτιμήθηκε η δράση του Τόμας Κρόμγουελ στην πολιτική ιστορία της Αγγλίας, η οποία μόνο ασήμαντη δεν μπορεί να θεωρηθεί. Προτίμησα να αφήσω τη λογοτεχνική μας συντροφιά εκείνη τη στιγμή να διώξει από μέσα της αυθόρμητα αυτό που γέννησαν μέσα τους οι δυο-τρεις φράσεις αυτού που τόσο αγάπησε την εξουσία και με ατέλειωτη δύναμη προσπάθησε να την υπηρετήσει ως αφοσιωμένος δράστης υπέρ αυτής. Εκείνη τη στιγμή άκουσα την **Ελισσάβετ** να λέει με φλογισμένα τα πράσινα μάτια της:

«Κρόμγουελ, πολλές ώρες θα πέρασες διαβάζοντας, μαθαίνοντας και τα βιβλία με τους νόμους και με τις αρχές θαρρώ πως σκονισμένα ακόμη είναι.

Το πρόσωπό σου στέκει αγέρωχο σαν μόλις να κατέκτησες τον κόσμο, μα μάθε, φίλε μου, τα αυτιά σου να τα χρησιμοποιείς όχι μονάχα για τον Βασιλέα.

Η συνείδηση, θα δεις, ο καλύτερος ομιλητής πως είναι.

Κι ύστερα χαμήλωσε τα μάτια σου αν το επιθυμείς.

Χρήσιμη και η όραση, μα, πρόσεχε· τρομερό το τίμημα που εκείνη φέρει.

Θα αντέξεις άραγε να δεις τα “ερείπιά” σου, άνθρωπε εσύ της δράσης;»

Η Κατερίνα δεν άντεξε τον κυνισμό «του ανθρώπου της δράσης» και έσπευσε να αναζητήσει αντιστάθμισμα στην προαιώνια ζυγαριά που σταθμίζει τις ανθρώπινες επιλογές και συμπεριφορές, στη δικαιοσύνη:

«Ύψη, πάθη ανακατεμένα

με δίψα για εξουσία εμποτισμένα

Και ποιος είναι αυτός που θα σου μάθει!

Ότι τίποτα δεν άλλαξε και ας είναι όλα διαφορετικά!

Οι “θεσμοί” επισφαλίζουν αυτό που δεν μπορείς.

Θα γίνει ο χρόνος εκτελεστής και δικαστής.

Κανένας άνθρωπος, κανένας ρόλος.

Εγώ σιωπώ, μέσα στις σιωπές,

μα της σιωπής δυνατός ο κρότος.

Το σκοτάδι ας χαμογελάει

Η δικαιοσύνη λέει πάντα την τελευταία λέξη».

Ήθελα να πω στην Κατερίνα ότι, πέντε χρόνια μετά την εκτέλεση του Τόμας Μορ, ο Κρόμγουελ αποκεφαλίστηκε στον Πύργο του Λονδίνου για προδοσία, ενώ ο βασιλιάς εξέφρασε και τη λύπη του γι' αυτήν την απώλεια... Ήταν μια περίεργη δικαιοσύνη, που ξεστόμισε μια επίσης περίεργη τελευταία λέξη...

Η Αθηνά προτίμησε να απευθυνθεί στον Ριτζ:

«Καλέ μου Ριτζ! Πόσο σε καταλαβαίνω! Είσαι νέος, εμφανίσιμος, μορφωμένος, φιλόδοξος... Προσπαθείς να ανέλθεις στην κοινωνικοπολιτική βαθμίδα, να πάρεις κι εσύ μια ηγετική θέση, για να έχεις εξουσία, προκειμένου να βελτιώσεις τα πράγματα, όχι για ικανοποίηση προσωπικών φιλοδοξιών, φυσικά! Σωστά σκέφτεσαι! Όλα αυτά σου αξίζουν, μπορείς και με το παραπάνω να τα έχεις! Ωστόσο, μεθόδευσε τις κινήσεις σου! Απόκτησε λίγη διπλωματία! **Μη ρωτάς ποτέ τον λόγο ύπαρξης του άλλου στην εξουσία!** Κοίτα να τον καταλάβεις μόνος σου και έχει πάντα αμβολία για τα πάντα! Φύλαξε τα νώτα σου και προστάτευσε τον εαυτό σου στον αγώνα σου, γιατί δεν θα το κάνει κανένας άλλος για εσένα!»

Η Δήμητρα, πάντα σιωπηλή, κοίταζε τον Τάμεση, ξέπλενε τους στοχασμούς της, έφευγε μακριά από τους διαλόγους του Μπολτ, έσπρωχνε το μυαλό της διαρκώς σε εικόνες που μας ξάφνιαζαν. Πάλευε στη σκέψη της μια σιωπή, μια εξουσία, μια συναίνεση και μια πατρίδα, καθώς κατέφευγε σε άλλους ανθρώπους της δράσης που έκαναν πράξη οράματα και αξίες, επειδή απλώς κλήθηκαν να το κάνουν. Υπήρξαν κάποιοι «άνθρωποι της δράσης» που δεν το διάλεξαν, αλλά τους το έταξε η ιστορία: έγιναν στρατιώτες πρώτης γραμμής σε χαρακώματα για μια πατρίδα, για μια οικογένεια για μια αξιοπρέπεια και για μια ελπίδα... Για ηθικές αξίες που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά:

«Qui tacet consentire videtur»

(«Όποιος σιωπά φαίνεται ότι συναινεί»: νομική αντίληψη του ρωμαϊκού δικαίου)

Φτιάξε τα χαρτιά προτού να δράσεις,

θα περάσουν τρεις ημέρες

και θα 'ρθουν να σου ζητήσουν τα ρέστα.

-Τι απέγινε η Ελπίδα;

Αν απαντήσεις *Ναι* έχει καθεί για πάντα.

Αν απαντήσεις *Όχι* έχει καθεί,

μα θα ήτο πιθανόν να ξανάρθει.

-Εξετελέσθη!

-Τι είναι, κάνα έκτακτο; Πόλεμος;

-Μαργώ, πάω στρατιώτης. Εγώ γυρίζω πίσω ή δεν γυρίζω. Πρόσεχε τα παιδιά».

Έτσι γράφει η Δήμητρα: με λέξεις σφαίρες. Πετυχαίνουν πάντα έναν στόχο που δεν τον διακρίνουν οι άλλοι.

Ο ΤΟΜΑΣ ΜΟΡ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΩΝ

Νόρφολκ: Η έβδομη Επιτροπή, διορισμένη από το συμβούλιο της Αυτού Μεγαλειότητας, προσέρχεται για να ζητήσει την υπογραφή σας.

Κρόμγουελ: Εδώ είναι ο νόμος της διαδοχής κι εδώ είναι τα ονόματα των ευγενών που έδωσαν τον όρκο πίστεως σ' αυτόν τον νόμο. Θέλετε να ορκιστείτε κι εσείς;

Μορ: Όχι.

Νόρφολκ: Τόμας Μορ, προσβάλλεις τον βασιλέα και το συμβούλιο του στέμματος.

Μορ: Δεν προσβάλλω κανέναν. Απλώς δεν θέλω να πάρω όρκο. Και δεν θα σας πω τους λόγους που αρνούμαι να πάρω αυτόν τον όρκο. Η περιουσία μου δημεύτηκε. Κι εγώ καταδικάστηκα σε ισόβια κάθειρξη...

Νόρφολκ: Μα να πάρει η ευχή, Τόμας! Για κοίταξε αυτά τα ονόματα! Όλοι αυτοί έχουν υπογράψει και τους ξέρεις πολύ καλά, υπο-

θέτω. Δεν μπορείς να κάνεις αυτό που έκανα κι εγώ και να 'ρθεις μαζί μας; Μα, δεν καταλαβαίνεις, σ' το ζητώ για χάρη της φιλίας μας...

Μορ: **Κι όταν θα σταθούμε κάποτε μπροστά στον Θεό κι εσύ φυσικά θα έχεις πάει στον παράδεισο, γιατί έπραξες σύμφωνα με τη συνείδησή σου, ενώ εγώ θα είμαι καταραμένος γιατί δεν έπραξα σύμφωνα με τη δική μου, τότε θα 'ρθεις μαζί μου στην κόλαση για χάρη της φιλίας μας;**

Κράμνερ: Όστε όλοι εμείς που βάλαμε τα ονόματά μας κάτω από αυτόν τον όρκο είμαστε καταραμένοι, σερ Τόμας;

Μορ: Πού να ξέρω, Αρχιεπίσκοπε Κράμνερ...

Για άλλη μια φορά ο Μάνος έσπευσε να δώσει την απάντηση σαν να ήταν πάνω στη σκηνή και να έπαιζε αυτήν τη φορά τον ρόλο του Κρόμγουελ:

«Κρόμγουελ: Προσέξτε! Κάποιοι θα σας χαρακτηρίσουν βλάσφημο! Αν η συνείδηση θεωρηθεί κριτής των πράξεών μας, οι πιστοί δεν θα έχουν ανάγκη τους ιερείς. Ο καθένας θα γνωρίζει τι είναι σωστό και τι όχι. Επίσης, πρέπει να σας θυμίσω, κύριε Μορ, πως η συνείδηση δεν έχει κάποια αντικειμενική σταθερά. Δεν είναι ίδια σε όλους τους ανθρώπους. Έχετε ποτέ αναρωτηθεί γιατί δεν εμποδίζει τα χαμένα πρόβατα από το ποιμνιό σας όταν υιοθετούν έναν άσωτο τρόπο ζωής; Αν αποτελούσε αλάνθαστο κριτή, είναι βέβαιο πως δεν θα υπήρχε αμαρτία στον κόσμο. Θα εμπόδιζε τους άνομους να αδικήσουν τον πλησίον τους. Οπότε πού καταλήγουμε; Μήπως η συνείδηση είναι τελικά ένας μύθος για να δικαιολογήσουμε τις αρνήσεις μας; Ξέρετε ποιες εννοώ, κύριε Μορ, εκείνες που οφείλονται στην ξεροκεφαλιά μας».

Με παρόμοιο τρόπο αντέδρασε και ο Δημήτρης. Τα δυο αγόρια αυτής της

ομάδας βάλθηκαν να περιφρονήσουν το δίλημμα ανάμεσα στο άσπρο και το μαύρο και να ψηλαφήσουν τις ενδιάμεσες αποχρώσεις των συμπεριφορών. Κατέφυγαν σε επιχειρήματα για να καταστήσουν, κατά το δυνατόν, πειστική τη στάση του Κρόμγουελ απέναντι στο επιχείρημα της συνείδησης. Είναι γεγονός ότι στα μάτια των θεατών οι κριτές του Μορ, με αρχηγό τον Κρόμγουελ, δεν έχουν συνείδηση. Είναι, όμως, επίσης αναγκαίο οι κριτές του Μορ να μην είναι απογυμνωμένοι από επιχειρήματα και πολιτική σκέψη, με σκοπό να δικαιολογήσουν την εξουσία. Εξάλλου, η σιωπή του Μορ και η άρνησή του να δικαιολογήσει τη μη ορκωμοσία του στην Πράξη Διαδοχής είναι αυτό που πρέπει να τον αθώωσει, ως σιωπή που δηλώνει συναίνεση, ή να τον καταδικάσει, ως σιωπηλή κραυγή που δηλώνει αμφισβήτηση. Η πρώτη ερμηνεία, της σιωπής που δηλώνει συναίνεση, θα ήταν το καθήκον ενός αδέκαστου κριτή και υπηρέτη της δικαιοσύνης. Η δεύτερη ερμηνεία είναι αυτή που απορρέει από την εξουσία και που βλέπει ρεαλιστικά ότι υπάρχει πρόσωπο που αμφισβητεί την πολιτική επιλογή του μονάρχη. Η συνείδηση δεν είναι όχημα συμπεριφοράς, ή, μάλλον, δεν είναι το μοναδικό όχημα συμπεριφοράς, όπως απάντησε ο Δημήτρης ως κριτής του Μορ:

«Άραγε το κριτήριο για τη μετά θάνατον ζωή να είναι το αν ενήργησε ο καθένας μας σύμφωνα με τη συνείδησή του; Νομίζω, Σερ Μορ, ότι η δήλωσή σας αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ένα ισχυρό επιχείρημα για την υμετέρα σωτηρία, όχι μόνο στο πλαίσιο αυτού του δικαστηρίου, που σίγουρα θα αντιδράσει εναντίον σας σε ό,τι επιχείρημα και να προβάλετε μπροστά του, αλλά και μπροστά στο ίδιο το δικαστήριο των ψυχών. Σκεφτείτε μόνο πόσο θα διστάζατε να κάνετε αυτήν τη δήλωση, αν στη θέση του κριθέντος δεν βάζατε τον εαυτό σας, αλλά έναν κλέφτη, ή, ακόμα χειρότερα, έναν βιαστή, ο οποίος θεωρεί ότι ενεργεί με βάση τη συνείδησή του. Σε αυτή την περίπτωση, αυτός θα άξιζε τον παράδεισο;»

Λιγότερο αυστηρή, αλλά στο ίδιο πλαίσιο σκέψης ήταν και η απάντηση της Ελισσάβετ:

«Η συνείδηση είναι κάτι άυλο, το οποίο ζει σε κάτι τόσο υλικό, όσο η ύπαρξη του ανθρώπου. Με αυτήν τη σκέψη ως αφορμή, μπορούμε να πούμε ότι λειτουργεί

πάντα τόσο συνετά, όσο εμείς πιστεύουμε; Πώς γνωρίζετε, Μορ, ακέραια πως ενεργήσατε με αυτήν ως οδηγό; Πώς η ίδια δεν αλλοιώθηκε, έστω για μια στιγμή, από τα πάθη που μας περιτριγυρίζουν; Ο παράδεισος και η κόλαση πάντα είχα την εντύπωση πως απειροελάχιστα απέχουν μεταξύ τους, γι' αυτό και στιγμή δεν αμφέβαλα για τη μεταθανάτια συνάντηση πολλών από εμάς εδώ. Μπορεί και τα δικά μου λόγια, φτερό έκπτωτου αγγέλου να αποτελούν, μα κάπου εδώ ας σιωπήσω. Η αλήθεια, χαρακτηριστικό δικό σας, θα σας δικαιώσει για ακόμη μια φορά. Μόνο μη φοβηθείτε, σαν φανερώσει το σκληρό πρόσωπό της».

«Λυπάμαι, αλλά νιώθω την ανάγκη να υπερασπιστώ τη συνείδηση, ακούγοντάς σας», είπε η **Αθηνά**. «Η συνείδηση αφορά σε όλα όσα κατανοούμε, πιστεύουμε, αφομοιώνουμε, υιοθετούμε και τελικά εκφράζουμε με τον δικό μας τρόπο, τον απόλυτα μοναδικό και ανεπανάληπτο. Αυτός ο τρόπος αποτελεί μια απόδειξη της προσωπικής μας ταυτότητας. **Η συνείδησή μας είναι ικανή να μας διαφοροποιήσει από τη μαζοποιημένη κοινωνία, ενώ πολλές φορές μας προστατεύει από τη δουλική μίμηση.** Ο άνθρωπος, ο οποίος υιοθετεί έναν αξιακό κώδικα με υψηλά ιδανικά και κατορθώνει να πλάσει τη συνείδησή του σύμφωνα με αυτόν, είναι ένας αξιοθαύμαστος ελεύθερος άνθρωπος, καθώς πέτυχε να αποτινάξει έναν μηχανισμό εξανδραποδισμού. Ο Μορ δεν επικαλείται τη συνείδηση για να τεκμηριώσει τη στάση του. Επικαλείται τη δική του συνείδηση και την καθαρότητά της. Ο Ερρίκος ο Η΄ το ήξερε από την αρχή. Ζήτησε τη ρητή συγκατάθεση του Μορ, επειδή όλοι γνώριζαν την ποιότητα της τιμής του, δηλαδή την καθαρότητα της συνείδησής του».

Η Κατερίνα, ταυτισμένη με τη στάση του Μορ, έβαλε εκείνη τη στιγμή στα χείλη της έναν πιθανό μονόλογό του:

«Για να καταλάβεις το σκοτάδι, σκοτάδι χρειάζεσαι.

Η αλήθεια δεν χρειάζεται κατανόηση.

Ακόμα και αν δεν τη βλέπεις, αν δεν την αγγίζεις.

Σημασία μόνο έχει να την πιστεύεις, αληθινή να γίνει.

Δεν παίρνω ευθύνη για άλλη αλήθεια καμία, εκτός από τη δική μου.

Θεός μου είναι ο θεός, και ό,τι πιστεύω για θεό.

Ο φόβος δεν σε ακουμπά, δεν σ' αγγίζει

όσο πράττεις σύμφωνα με τον νόμο σου, τη συνείδησή σου.
Νομοταγής, συνεπής με τη συνείδηση σημαίνει
στην ψυχή κατοικεί και είναι ο εαυτός σου.

Τούτος ο δρόμος είναι μοναχικός, δεν χωρά συν-ταξιδευτές.
Και προχωράς δίχως να φοβάσαι τίποτα, είσαι ήρεμος.
Είσαι απλά αθώος!»

Η Δήμητρα έβλεπε ήδη το τέλος του Μορ να πλησιάζει, όπως ακριβώς συμβαίνει τόσο συχνά, καθώς οι μαχητές με τα Άδικα του κόσμου δεν αναδεικνύονται νικητές:

«Η παπαρούνα ανθίζει χαράματα.

Η μέρα έχει ραγίσει κι η νύχτα έχει ασπρίσει.
Το φεγγάρι ξεδιπλώνεται στα κύματα της θάλασσας.
Η ερημιά μοναδική σε τούτο το τοπίο.

**Θησαυρός η Ζωή, μ' αβάσταχτο Θηρίο.
Σε κάθε διαδοχή, ο κόσμος χάνεται στα Άδικα.**

Γύρω από τη χαραυγή,
συστηθήκαμε στην αιώνια ελπίδα,
μα ορκιστήκαμε με συνείδηση Θανάτου.
Πάντα ο ήλιος να γερνάει εις τα μάτια,
ό,τι το φεγγάρι γεννάει εις την καρδιά».

Σκεφτόμουν το δίπτυχο φεγγάρι-ήλιος, καρδιά-μάτια, αιώνια ελπίδα-συνείδηση θανάτου. Ό,τι είναι κρυμμένο ή αφανές έχει ελπίδα να επιβιώσει, να αγγίξει το αιώνιο. Ό,τι είναι προφανές και ηλιοφωτισμένο, είναι θρεμμένο από βεβαιότητες, όπως ακριβώς ο θάνατος. Τίποτε πιο βέβαιο από τον θάνατο... Η αιωνιότητα είναι η μόνη που τον μάχεται με αλάνθαστη μέθοδο και τον παραμερίζει. Η αντοχή μέσα στην ιστορία... Και πολλές φορές ο θάνατος είναι προϋπόθεση της αιωνιότητας, ειδικά όταν η αιώνια φήμη είναι το αποτέλεσμα της μάχης με την εξουσία, όπως ακριβώς συνέβη με τον Μορ,

αλλά και τόσους άλλους... Θυμάμαι συχνά το απόσπασμα από τους *Καραμαζώφ* του Ντοστογιέφσκι, όπου αναφέρει πως «ο δίκαιος φεύγει, μα το φως του μένει. Οι άνθρωποι αγαπούν τους μάρτυρες και τιμούν αυτούς που οι ίδιοι βασάνισαν»...

«Είστε έτοιμοι για το θέατρο σήμερα το βράδυ»; ρώτησα, θέλοντας να διακόψω για λίγο την ένταση της αναζήτησης. Το Λονδίνο έχει να μας δώσει πολλά κι εμείς είχαμε οργανώσει μήνες πριν τις βόλτες μας. Αυτή τη φορά θέλησα απλά να θυμίσω ότι μας περιμένει και μια ακόμη μακρά συζήτηση, μετά την παράσταση του *Άμλετ* στο West End. Ξεκίνησε τότε μια χαλαρή κουβεντούλα για το βράδυ, καθώς αναζητούσαμε μέρος για έναν χυμό και λίγη ξεκούραση.

Μετά από περίπου δύο ώρες, φτάσαμε στο Parliament Square, όπου παρατηρούσαμε τους αδριάντες των κορυφαίων ιστορικών προσώπων που επέλεξε η αγγλική πολιτεία να τιμήσει και κάναμε ο καθένας μόνος του τους δικούς του συνειρμούς. Βρεθήκαμε μπροστά στο άγαλμα του Nelson Mandela. Ιδανική εικόνα για το τελευταίο απόσπασμα που διάλεξα από το έργο, όταν ο Μορ βρίσκεται πλέον ενώπιον των δικαστών. Κοίταξα στα μάτια τους νεαρούς στοχαστές και εκεί, στη σκιά του Νέλσον Μαντέλα, διάβασα:

Μορ: Εγώ είμαι πια νεκρός. Την απόφασή σας την έχετε εκδώσει πριν μπειτε σε αυτήν εδώ την αίθουσα. **Ωστόσο, δεν με χτυπάτε για τις πράξεις μου, αλλά για τις ιδέες μου, για τις σκέψεις** που έχω εδώ μέσα στον νου και εδώ, στην καρδιά μου. Προσέξτε, όμως. Είναι μεγάλη η ευθύνη που αναλαμβάνετε. Ανοίγετε έναν μακρινό, πολύ μακρινό, δρόμο, χωρίς να ξέρετε πού μπορεί να μας οδηγήσει. Οι άνθρωποι κάτω από τη βία θα αποκηρύσσουν αυτό που έχουν μέσα στην καρδιά τους. Γρήγορα, όμως, θα ανακαλύψουν πως δεν έχουν πια καρδιά. Και αλίμονο σε όλους τότε. Ο Θεός να λυπηθεί έναν λαό που οι πολιτικοί τραβάνε τον δρόμο τον δικό σας.

«Τι σκέφτεσαι, **Δημήτρη**;» ρώτησα.

«**Θαρρώ πως ο κατηγορούμενος λέει κάτι που αν ισχύει, τότε η δίκη αυτή δεν έχει καμία αξία μπρος στα μάτια του νόμου. Γιατί, αν όντως τα δικαστήριά μας κα-**

ταλήγουν να κρίνουν σκέψεις ανθρώπων, τότε δεν μιλάμε για μια κοινωνία που υπάρχει για να προστατεύει τους τίμιους ανθρώπους από κακοποιά στοιχεία, αλλά για μια κοινωνία που παύει τελείως να πράττει με βάση το δίκαιο και το μόνο που θέλει είναι να εξαλείφει κάθε αντιρρηση εναντίον της διεφθαρμένης εξουσίας που την ελέγχει. Το να περιορίζεις μέσω της νομοθεσίας τα ζωώδη ένστικτα των ανθρώπων που γίνονται πράξη είναι δικαιοσύνη, το να περιορίζεις όμως τις ευγενείς ιδέες τους είναι ύβρις».

Η Νεκταρία συνέχισε με αφορμή τα λεγόμενα του Δημήτρη:

«Μπορούν οι σκέψεις που κρύβει κάποιος στην ψυχή του να αφήσουν ίχνη όμοια με εκείνα των πράξεων; Οι πράξεις γίνονται γνωστές γιατί έχουν μια κάποια συνέπεια. Έως ότου έρθει εκείνη η στιγμή, οι σκέψεις παραμένουν βουβές. Μπορεί να τις υποψιαζόμαστε και να θέλουμε να τις κυνηγήσουμε, ακόμη και να τις καταδικάσουμε, διότι ενδέχεται να δημιουργήσουν περισσότερο “θόρυβο” προτού καν γίνουν πράξεις, αφ’ ης στιγμής εκφραστούν. Ο νόμος είναι αμετάκλητος εντός της δικαστικής αίθουσας, εκεί όπου ο κατηγορούμενος υποχρεούται να τις γνωστοποιήσει, όταν του ζητηθεί.

Πολλές φορές οι σκέψεις είναι οι επιθυμίες μας, το κίνητρο να συνεχίσουμε. Καταδικάζοντας τις σκέψεις ενώπιον του νόμου ματαιώνεται η επιθυμία· παύοντας κάποιος να επιθυμεί αναιρεί το αίτημα της ζωής· παρότι ζωντανός, νιώθει ήδη νεκρός».

«**Νομίζω πως δεν υπάρχει εξουσία που να αδιαφορεί για την ανεξέλεγκτη σκέψη, δηλαδή για την ελεύθερη σκέψη**», είπε η **Ελισσάβετ**. «Μια σκέψη μπορεί να γεννηθεί μαχαίρι κοφτερό και ξάφνου να μπηχτεί βαθιά μες στο κατεστημένο. Άλλοτε φως είναι στο σκοτάδι του νου, μα κυρίως δύναμη που διαλύει στο πέρασμά της σπασμωδικά είδωλα εαυτών. Η δύναμη αυτή είναι ο φόβος του κόσμου για τις σκέψεις που κρύβει μια ψυχή, το πιο επικίνδυνο υλικό που γεννά ο καθένας». Και τότε, λες κι έβλεπε μπροστά της τον ίδιο τον Τόμας Μορ, είπε με πείσμα: «**Δεν πέθανες. Οι σκέψεις ποτέ δεν πεθαίνουν. Η αθάνατη ψυχή σου και οι ψυχές όσων άγγιξες, θα τις μεταφέρουν προσεκτικά μέχρι το επόμενο πρωινό αυτού του σκληρού κόσμου**».

Τότε η **Κατερίνα** βάλθηκε να απαντήσει στην Ελισσάβετ, λες και δεν άντεχε

το τέλος που ερχόταν:

«Τελευταία χάνεται η ψυχή, όταν χάσει την ελπίδα της.
Δεν χρειάζεται σκιές να κυνηγάει.
Ο φυλακισμένος ζητά ελπίδα, αλλά δεν πουλιέται.
Και όταν οι σκέψεις μου θα πάψουν το εκκωφαντικό τους ταξίδι
δεν θα ζω.
Έχει μείνει όμως λίγη σκέψη ακόμα για να κρύψω ή να χάσω.
Με όση σκέψη λοιπόν μου απομένει
υπόσχεση στον εαυτό μου δίνω,
πιστός σε τούτη τη διαδρομή να παραμείνω.
Όχι άλλα “ασυνειδητα” λόγια, δεν αρμόζουν στην ψυχή».

«Θεωρείς, λοιπόν, Κατερίνα, ότι στην ψυχή αρμόζουν μονάχα συνειδητά λόγια και συνειδητές σιωπές»; ρώτησα. «Ποιος, αλήθεια, θα μπορούσε να φερθεί τόσο τίμια και ορθά στην ψυχή του; Ποιος θα κατέφευγε μέσα της μονάχα μέσα από συνειδητές επιλογές»;

«Δεν ξέρω», μου απάντησε. «Πάντα φοβάμαι αυτό που λέμε απώλεια της ψυχής μέσα στη ζωή σου... Νομίζω πως κάτι τέτοιο είχε πει ο Τσαρλς Μπουκόφσκι: “Αν έχεις χάσει την ψυχή σου και το ξέρεις, τότε έχει μείνει λίγη ακόμη να χάσεις”. Δεν ακούγεται εφιαλτικό»;

«Συγγνώμη για την παρέμβασή μου», είπε η **Νίκη**, «αλλά εγώ ανησυχώ με αυτήν την απόλυτη αθωότητα της σκέψης. Το επείγουσα του Μορ ότι “δεν με κυνηγήσατε για τις πράξεις μου, αλλά για τις σκέψεις που κρύβω στην ψυχή μου” είναι μια απεχθής αλήθεια, που έζησε ο ίδιος, αλλά μόνο η δικαστική της διάσταση με ενοχλεί. Οι σκέψεις και οι ιδέες δεν κρίνονται στα δικαστήρια, δεν θα έπρεπε να φτάνουν καν στα δικαστήρια, δεν θα έπρεπε δικαστές να συμβάλλουν σε μια τέτοια δικαστική κρίση. Οι σκέψεις κρίνονται αλλού και συχνά κρίνονται μέσα σε τεράστιες διαμάχες. Όταν π.χ. κάποιος πιστεύει ότι έχει το δικαίωμα να σκοτώνει “απίστους” στο όνομα του Θεού, ωστόσο δεν σκοτώνει ο ίδιος, αλλά θαυμάζει ανοιχτά όσους το κάνουν, πρέπει να έχει το δικαίωμα να περιφέρεται ελεύθερος και περήφανος; Οι σκέψεις γίνονται πράξεις, οι πράξεις συνήθειες και οι συνήθειες χαρακτήρας... **Οι σκέψεις ελέγχονται κάθε μέρα και “δικάζονται” από την ίδια την κοινωνία, που**

μπορεί να τις αντέχει ή να μην τις αντέχει».

«Ναι, Νίκη, αυτό συμβαίνει», της απάντησα. «Ωστόσο, ας κρατήσουμε στο μυαλό ότι υπάρχουν άνθρωποι που για τις ιδέες τους απομονώνονται κάθε μέρα. Δεν τιμωρούν μονάχα οι φυλακές, ούτε εξοντώνουν μόνο οι δήμιοι... Είναι πολλοί ακόμη αυτοί που εξοντώνουν»...

«Ναι, το πιστεύω κι εγώ. Είναι πολλοί αυτοί που εξοντώνουν, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι τα θύματά τους καταλήγουν να είναι οι νεκροί της ιστορίας», είπε ο **Μάνος** και συνέχισε: «Όπως είπαμε και πριν, ή μάλλον όπως είπε ο Ντοστογιέφσκι, οι άνθρωποι αγαπούν τους μάρτυρες και τιμούν αυτούς που οι ίδιοι βασάνισαν. Άρα η λέξη “νεκρός” δεν είναι, θαρρώ, κατάλληλη λέξη. Πώς μπορεί να είναι νεκρός αυτός που αποτελεί παράδειγμα για δεκάδες γενιές; Εκείνος που θυσίασε τη ζωή του για να μην απαρνηθεί τις αξίες του; Κάποιος που ακόμα παρακινεί συγγραφείς να καταπιαστούν με το ιερό του καθήκον και που το απόσταγμα της διάνοιάς του έχει ποτίσει χαρτί και ψυχές; Νεκρός είναι αυτός που δεν υπάρχει για τον κόσμο. Κάποιος που γεννήθηκε, έζησε σαν περαστικός και αναχώρησε χωρίς να προσφέρει. Αυτός που δεν αγάπησε το πλάσμα που λέγεται άνθρωπος παρά μόνο τον εαυτό του». Ο Μάνος σταμάτησε ξαφνικά και σημείωσε βιαστικά στο τετραδιάκι του: «Όχι, κύριε Μορ. Και ας μην υπάρχουν πλέον ως ύλη, νεκρός δεν είστε. Το πνεύμα σας θα συντροφεύει τον άνθρωπο μέχρι την ενηλικίωση της φυλής μας, την εποχή όπου η “ουτοπία σας” θα γίνει πραγματικότητα».

«Μα δεν νιώθετε πως τόσο ώρα συζητάμε κάτι ιδιαίτερα ευχάριστο και ελπιδοφόρο»; ρώτησε η **Λιλιάννα** και με κοίταξε κατευθείαν στα μάτια. «Μιλάμε για αυτούς που άφησαν τα ίχνη τους στην ιστορία, που ξεχώρισαν από τους άλλους, που οι θυσίες τους αναγνωρίστηκαν, που πέθαναν και δεν συγκαταλέγονται στους νεκρούς. Αν αυτήν τη στιγμή ερχόταν μπροστά μου ο Μορ, θα τον ρωτούσα: Τι κι αν πέθανες; Ρωτάς εμένα που ζω μόνο μες στην ψυχή μου; Εσύ αναρωτιέσαι εκείνα που εγώ από καιρό έχω νιώσει. Όλα στον κόσμο σε πληγώνουν, αλλά ο μεγάλος πόνος είναι μέσα, βαθιά, κάπου στον πάτο. Δεν με πιστεύεις –λογικό– ούτε εγώ θα πίστευα τα λόγια μου. Πώς είναι δυνατόν εσύ, που όλον τον κόσμο μπρος στα πόδια σου έχεις, να δώσεις βάση, –σε ποιον;– σε μένα. Δεν αποζητώ τη λύτρωση ούτε να με θυμούνται, μήτε το όνομά μου στους τοίχους να σκαλίζουν. “Τι θέλω;”, θα ρω-

τήσεις. Να φτάσω κάπου που η ασχήμια του κόσμου να μη με φτάνει, κάπου ψηλά, ελεύθερα, με κήπους ανθισμένους γιασεμί (ή όχι). Αλύγιστη θα είμαι, αν πετύχω».

«Συμφωνώ με όλους σας», είπε η **Αθηνά**, «αλλά ανησυχώ περισσότερο από όλους σας. Η επιλογή του μαρτυρίου, η κατάθεση της θυσίας στην ιστορία, η αναγνώριση· όλα αυτά είναι σημαντικά, αλλά οι εποχές δεν αλλάζουν τόσο γρήγορα, γι' αυτό και υπάρχουν “άνθρωποι για όλες τις εποχές”. Δεν υπάρχει μόνο η ιστορία των προσώπων, αλλά και η ζώσα πραγματικότητα των κοινωνιών: η ελευθερία σκέψης είναι ένας σπουδαίος στόχος βολής κάθε κοινωνίας. Οι σκέψεις και οι νοοτροπίες ελέγχονται και ρυθμίζονται. Η χειραγώγηση, η διαφήμιση, η “πλύση εγκεφάλου”, η παραπληροφόρηση, στοχεύουν στη δημιουργία μιας χρήσιμης ή, έστω, βολικής μάζας. Είναι πολύ δύσκολο κάποιος να κρατήσει αλώβητη τη σκέψη του, γι' αυτό και διώκεται με κάθε τρόπο...»

«Ωστόσο, ο θάνατος είναι θάνατος και δεν μπορούμε να τον προσπεράσουμε μέσα από τις κοινωνιολογικές παρατηρήσεις περί χειραγώγησης», σκεφτόμουν και παρασύρθηκα σε εικόνες όπου ο θάνατος παράγει πολιτισμό, έθιμα, συμπεριφορές... Η φροντίδα του νεκρού, οι απαιτούμενες τιμές, η σχέση του ανθρώπου με τη γη και το χώμα, η κηδεία ως ένα σύνολο εθίμων, ένα χρέος που πρέπει οπωσδήποτε να κατατεθεί στην κοινωνία γύρω από τον θάνατο ενός ανθρώπου... Αυτός είναι ο θάνατος για τον κάθε άνθρωπο, που τον ζει στο σπίτι του ή στον μικρό του κόσμο και δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια πορεία έκφρασης του ριζωμένου πολιτισμού μας.

Αμέσως κατάλαβα ότι η **Δήμητρα** σκέφτηκε ακριβώς το ίδιο, καθώς έκλεισε τα μάτια και είπε:

«Νέκρωσε το φως.

Το άλως του φεγγαριού αλώβητο.

Έφτασε.

Επιτέλους, κι ομολόγησε

ένα τερατούργημα...

«Ωραία τα κουλούρια σας, αλλά δεν θα φάω»

Ούτως επιείν,

«Νισάφι».

Η Δήμητρα δεν άντεξε τον άδικο θάνατο, σκέφτηκα. Αρνήθηκε τη συνήθεια απέναντι στον θάνατο ενός ασυνήθιστου ανθρώπου, κι ας ήταν αυτός για όλες τις εποχές...

Η **Γεωργία**, που τότε ώρα δεν έλεγε κουβέντα, μάλλον πόνεσε λιγότερο για αυτόν τον άδικο θάνατο του Μορ, σκέφτηκα ότι θέλησε να δει μέσα σε αυτόν κι άλλους θανάτους, όταν την άκουσα να λέει:

Αλλαγή φοράς

«Να κοιτάς το ρολόι

σφουγγαρίζοντας τον χρόνο με το βλέμμα.

Όταν νεκρό λογίζεται το σώμα το αίμα

δεν υπάρχει.

Για έναν δύστυχο κυνηγό πουλιών

το όπλο ρίχνεται στους μυς της φαντασίας.

Υποθέτω πως η αλλαγή φοράς

εντοπίζεται στη συλλογική μας κάθετο.

Στον δρόμο όπου ακόμα παίζουμε φτου ξελευτερία».

Κι ο **Μάνος** βάλθηκε να κλείσει το κεφάλαιο για τον ήρωά μας, που εδώ και έξι μήνες συναντάμε όλοι μαζί στους διαλόγους του έργου του Ρόμπερτ Μπολτ Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές:

Επίγραμμα

«Άγιος άγριας εποχής

του ουρανού υπηρέτης

μα κατ' ουσίαν ελεύθερος

πέθανε ως άνθρωπος
κοιπάζοντας ψηλά
στην ουτοπία που μας προσμένει».

Με σύμμαχο το κέφι μας για κουβέντα και στοχασμό, περπατάμε ανάμεσα στα αγάλματα του Parliament Square. Τελευταία μας στάση είναι το άγαλμα του Μαχάτμα Γκάντι. Ο Τσόρτσιλ τον είχε χαρακτηρίσει ημίγυμνο φακίρη το 1944. Ήταν ένας χρόνος μετά το ξέσπασμα του λιμού στη Βεγγάζη, όταν ο Τσόρτσιλ αρνήθηκε να στείλει τρόφιμα στους σκελετωμένους ημίθανείς, που «αναπαράγονται σαν τα κουνέλια». Ο Γκάντι τού απάντησε ότι εκλαμβάνει τον χαρακτηρισμό του ημίγυμνου φακίρη ως φιλοφρόνηση και συνέχισε τις προσπάθειές του για την ανεξαρτησία της πατρίδας του. Τρία χρόνια αργότερα, υπεγράφη η σχετική συμφωνία. Φέτος κλείνουν εβδομήντα χρόνια από την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Ινδίας και να που εμείς, ανέμελοι επισκέπτες, χαζεύουμε τη συνύπαρξη του Τσόρτσιλ και του Γκάντι στην ίδια πλατεία, στην καρδιά-σύμβολο μιας αυτοκρατορίας. Σκεφτόμουν προκλητικά αν θα υπήρχε πλατεία στην Ελλάδα που θα μπορούσε να αντέξει τη συνύπαρξη των αγαλμάτων δύο εχθρών. Θυμήθηκα τις εκφράσεις που είχε ξεστομίσει ο Τσόρτσιλ σε βάρος του Γκάντι, χλευάζοντας έναν ολόκληρο πανάρχαιο πολιτισμό. Μα, **ο Γκάντι γνώριζε πως δεν υπάρχει πανάρχαιος πολιτισμός που να μην αντιστέκεται νικηφόρα στη χλεύη.** Έβλεπα ξανά και ξανά τα αγάλματα των δύο μορφών που άφησαν πανίσχυρο ίχνος στην ιστορία και σκεφτόμουν τη στάση που οι ίδιοι εξέφρασαν απέναντι στη νίκη, στην ήττα και στη θυσία. Πήραν στην πλάτη τους λαούς και νίκησαν. **Δύο νικητές εχθροί. Δύο εχθροί ιστορικά δικαιωμένοι στη συνείδηση των λαών τους.** Αντίθετες σκέψεις περιτυλιγμένες από τον σεβασμό της σύγχρονης αγγλοσαξονικής αντίληψης, εδώ στο Parliament Square, στην καρδιά της αγγλικής πολιτικής. Η διαδρομή από το Tower Hill, όπου βρίσκονται τα ονόματα των αποκεφαλισθέντων, μέχρι το Parliament Square, όπου τιμώνται ταυτόχρονα ο Τσόρτσιλ και ο Γκάντι, είναι η καλύτερη διαδρομή για να γνωρίσεις αυτήν την

πόλη και να εκτιμήσεις αυτό που κομίζει στην ιστορία τούτη η χώρα: τελικά ηγέτης και πρόδρομος δεν είναι αυτός που μένει για πάντα ανίκητος, διότι πολύ απλά κανείς δεν μένει για πάντα ανίκητος. **Ηγέτης και πρόδρομος είναι αυτός που, στη δύσκολη στιγμή, ξέρει να κάνει ορθή διαχείριση της ήττας.**

Τα κείμενα «Συνομιλώντας με έναν άγιο» και «Νικώντας τον θάνατο» γράφτηκαν από δύο νεανικές ομάδες της Λογοτεχνικής μας Συντροφιάς, που αποτελούνται από τους:

Γεωργία Διάκου, Νεκταρία Μαραγιάννη, Λιλιάννα Στεπανένκοβα, Νίκη Διακομοπούλου, Ηλία Χατζηθεοδώρου, Μάνο Κουνουγάκη, Δήμητρα Μαρινάκου, Δημήτρη Μήλιο, Ελισσάβετ - Αικατερίνη Μπουτζέλη, Αθηνά Μαλαπάνη, Κατερίνα Τσικουράκη.

*Η επιλογή - επεξεργασία και η δημιουργική σύνθεση των κειμένων, καθώς και ο συντονισμός της ομάδας, έγιναν από τη συγγραφέα **Δήμητρα Νούση.***

Άνθρωπος και θέατρο

Διάλογος με τους ήρωες
του Ιάκωβου Καμπανέλλη
από το έργο του,
Το μεγάλο μας τσίρκο ...

Το σύνθημα είναι:
Παίρνουμε την ψυχή μας και φεύγουμε!

Μια παρέα αποφασίζει
να ταξιδέψει μερικές δεκαετίες στο παρελθόν.

Μια παρέα μπαίνει και συνομιλεί
με τον Ρωμιό που διηγείται τα πάθη της Ρωμιοσύνης.

Μια παρέα ακούει τις απορίες
που ξεστομίζει το Ρωμιάκι
σε μια φανταστική περιπλάνηση
όπου στήνεται ένα Μεγάλο Τσίρκο.

Μια παρέα συναντά το ξεπούλημα ενός λαού και απαντά με τη δική της
φλόγα – κριτική – κραυγή εξέγερσης.

Κωνσταντίνα,
Έλενα, Μαρία,
Κατερίνα, Δημήτρη, Θεοδώρα,
πάρτε την κραυγή σας και φεύγουμε!

Μέσα στους δρόμους
μιας χαμένης αυτοκρατορίας,
μέσα από τη στέρηση του ανθρώπου και την υποκρισία της εξουσίας

πάμε να υψώσουμε τη φωνή μας
στον ψεύτικο κόσμο της θεατρικής αλληγορίας!

Παίρνουμε το δρόμο
για «Το Μεγάλο μας Τσίρκο»
και πάμε να εκφράσουμε
το Μεγάλο μας Δίκιο

III) Άνθρωπος και θέατρο «Το Μεγάλο μας Δίκιο» Μέρος Πρώτο

Το ένιωσα από την πρώτη φορά που πήγα στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου και κάθισα στην τελευταία σειρά. Προσπάθησα να φανταστώ το θέατρο κατ'άμεστο από θεατές και κάποια, οποιαδήποτε, παράσταση να δίνεται στη θυμέλη. Σκεφτόμουν τα πληθυσμιακά μεγέθη εκείνης της εποχής, σε συνδυασμό με τις χιλιάδες των θεατών και φαντάστηκα αμέσως μια κοινωνία να έρχεται αντιμέτωπη με τον εαυτό της μέσα από τον λόγο.

Το άλμα από τον ομαδικό λόγο στον ατομικό διάλογο ήταν από μόνο του η διεκδίκηση ενός δικαιώματος και η γέννηση μιας εξουσίας. Ο λόγος, ο διάλογος, ο αντίλογος και πάντα η γνώμη των πολλών είναι μια εξουσία, η οποία έχει απέναντί της την αντίληψη του ενός, που ορθώνεται και αρθρώνεται άφοβα κι έτσι γεννιέται μια διεκδίκηση, μια απειλή για την εξουσία. Όλα με τη σειρά τους ζωντάνεψαν μπροστά στα μάτια μου την ώρα που χανόταν η σκέψη μου σε παλιά διαβάσματα. Τελικά, **το πιο αληθινό πράγμα που μπορείς να ζήσεις είναι να ταξιδεύεις φανταστικά στους αιώνες και να αγγίζεις τα γεννήματά τους.** Έβλεπα μπροστά μου ήρωες με κομματιασμένη ψυχή από τα διλήμματα, από τη σύγκρουση παλιού και νέου, από την επιταγή θεϊκού νόμου και κράτους, από την αλαζονεία που γεννά η νίκη και από τη συντριβή που γεννά η ήττα.

Ο **διάλογος** στον αρχαίο ελληνικό κόσμο είναι ένας υπέροχος δρόμος πολιτισμού. Κι αν στη φιλοσοφία είχε σκοπό να σκαλίζει την ανθρώπινη σκέψη και να αναδειξεί τις δυνατότητές της, **στο θέατρο είχε σκοπό να αποκαλύψει τις δυνάμεις που δρουν σε μια κοινωνία και να καταδείξει το παράδειγμα της συμπεριφοράς του ατόμου και του πολίτη.** Είναι η στιγμή που το προσωπικό πάθος ξεστομίζεται κρίνεται, καταδικάζεται, επιβραβεύεται και αφήνει τα ίχνη του στα συστήματα σκέψης που ακολούθησαν στους αιώνες. **Είναι η στιγμή που το θέατρο ασκεί επιρροή, είτε στην κρατούσα εξουσία είτε στη «στριμωγμένη» από την εξουσία**

κοινωνία, είτε στην καλοβουλευμένη από την εξουσία κοινωνία είτε στην ανθρώπινη ψυχή, προκαλώντας ανάλογα και την κοινωνική ευθύνη του καθενός.

Σκεφτόμουν τον τίτλο του έργου που αναστάτωσε μια δικτατορία και μια κοινωνία ταυτόχρονα: **Το μεγάλο μας τσίρκο.** Διάβαζα ξανά και ξανά τις σελίδες του με την εικόνα της Επιδαύρου στο μυαλό μου άφθαρτη. Ήθελα να αλλάξω τον τίτλο και να γράψω: **«Το μεγάλο μας δίκιο».** Το έργο αυτό είναι ακριβώς η διαδρομή που έκανα κάποτε, όταν πρωτοπήγα στην Επίδαυρο. **Το βιβλίο στα χέρια μου δεν ήταν παρά η σάρκα μιας διπλής επιρροής,** τόσο ισχυρής, που αγγίζει τα όρια της εξουσίας, η οποία ασκείται προς τους δύο πόλους: **προς την κοινωνία,** είτε είναι αυτή στριμωγμένη είτε βολεμένη, κατά την περίοδο της δικτατορίας, **και προς τον άνθρωπο-πολίτη,** στον οποίο δίνει φωνή, ανάστημα, ανάσα και ώθηση. Η διαδρομή του έργου είναι η διαδρομή του ελληνισμού μέσα στην ιστορία του. Είναι η ίδια διαδρομή της αλήθειας που ανακαλύπτεις όταν ταξιδεύεις φανταστικά μέσα στους αιώνες και αγγίζεις τα γεννήματά τους...

Το έργο ενόχλησε, προσκάλεσε σε μια συμμετοχή σκέψης και προκάλεσε την ανασφάλεια των κυβερνώντων. Λογοκρίθηκε με ληστρική διάθεση από τις αρμόδιες αρχές, ενώ προκάλεσε στις παραστάσεις του την κοσμοσυρροή ενός πλήθους που δεν διψούσε για τέχνη, αλλά για ελεύθερη έκφραση, για σκέψη και για επιβεβαίωση ότι **στη «στριμωγμένη» κοινωνία υπάρχουν ακόμη δυνάμεις αντίστασης, αξιοπρέπειας και μνήμης, που εκδικείται.** Η διαδρομή του ελληνισμού από την Τουρκοκρατία μέχρι την Κατοχή, δηλαδή τη γέννηση του ελληνικού κράτους, ως μια διαδρομή ρήξεων, αδικιών και απωλειών, είναι μια αφήγηση που άγγιζε τα όρια των ίδιων των διηγήσεων που έφταναν στον κάθε Έλληνα από γενιά σε γενιά, τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια. Ταυτόχρονα, με τις αναφορές σε στιγμές του παρελθόντος, όπως η αναφορά στη βυζαντινή περίοδο,

απευθυνόταν στην παιδεία του κάθε θεατή, στην εμπειρία από τη μελέτη, τη σύγκριση, το συμπέρασμα και ανάλογα μετέδιδε τα αντιεξουσιαστικά για την εποχή μηνύματα, διαμορφώνοντας την επιρροή του έργου αμφίπλευρα, προς τη δικτατορία και προς τους θεατές.

Ο τρόπος που ασκούσε τη «μαγική» επίδραση **το συγκεκριμένο έργο** ήταν αποτελεσματικός: **μιλούσε στο βίωμα**, άρα στο συναίσθημα και στην εσωτερική ανάγκη **και ταυτόχρονα μιλούσε στην παιδεία του κάθε θεατή**. Είναι γεγονός ότι η πιο διεισδυτική εξουσία που μπορεί να υπάρξει και να διαμορφώσει συμπεριφορές είναι αυτή που:

- α) κεντρίζει τον εσωτερικό συναισθηματικό κόσμο, άρα είναι ικανή να ξεσηκώνει πάθη, από τη μία πλευρά, ενώ από την άλλη πλευρά
- β) προκαλεί τα αυτονόητα, τα ριζωμένα μέσα στη σκέψη μας από την παιδεία που κατορθώσαμε να πάρουμε.

Ο συνδυασμός της συναισθηματικής αφετηρίας και της λογικής αντίληψης που έχει διαμορφωθεί μέσα μας είναι αυτός που διεκδικεί την εξωτερική, την έκφραση ή την ορμή της διεκδίκησης, ανάλογα με τις περιστάσεις. Σε αυτήν ακριβώς την ορμητική διεκδίκηση, ως γενικευμένη κοινωνική έκφραση στόχευσε και πέτυχε *Το μεγάλο μας τσίρκο*, με τις αλληγορίες του, την κωμική παρουσίαση των καταστάσεων και τον σπαραγμό. *Το μεγάλο μας τσίρκο* ήταν μια παράσταση που πέτυχε ό,τι πιο σημαντικό και «επικίνδυνο» μπορεί να πετύχει το θέατρο: άγγιξε συνειδήσεις. *Το μεγάλο μας τσίρκο* ξέθαψε, φώναξε και διατράνωσε το μεγάλο μας δίκιο. Το κείμενο του έργου χαράσσει και προβάλλει το όριο της αντίστασης, του εσωτερικού ξεσηκωμού και της αξιοπρέπειας, που δεν είναι άλλο από το όριο αντοχής και ανοχής του καθενός μας. **Διεκδικούμε την πληγωμένη μας αξιοπρέπεια όταν το όριο της ανοχής μας παραβιάζεται, όταν λέμε: «ως εδώ».** Το 1973, ένα πλήθος δημιουργών μέσα από την παράσταση στο Αθήναιον, μαζί με ένα πολύ μεγάλο πλήθος πολιτών, είπαν: «Ως εδώ». Η χούντα προχώρησε ακόμη και σε συλλήψεις ηθοποιών. Πόσο επικίνδυνοι γίνονται οι ηθοποιοί όταν αγγίζουν συνειδήσεις... Η εξουσία του θεάτρου ασκήθηκε και οι άνθρωποι, πολίτες και εξουσιαστές, αναμετρήθηκαν μαζί της.

Θα ήθελα όλα αυτά και ακόμη περισσότερα να τα μοιραστώ με την Κωνσταντίνα, τον Δημήτρη, τη Μαρία, την Έλενα, τη Θεοδώρα, την Κατερίνα. Δεν είπα τίποτα. Τους έδωσα τα αποσπάσματα του έργου και άφησα τη σκέψη τους να γεννηθεί με ό,τι και όσα τα ίδια τα παιδιά γνώριζαν για τον μύθο της παράστασης. Ακολουθήσαμε τη γνωστή πορεία του διαλόγου με τα κομμάτια του κειμένου. Όλα έγιναν μέσα σε ένα ραντεβού στον Βύρωνα.

Τετάρτη 6 Σεπτεμβρίου 2017. Ανέβηκα την ανηφόρα σιγοπερπατώντας και απολαμβάνοντας τη βόλτα μου στο παρελθόν. Το σπίτι-αντίγραφο του μυκηναϊκού ανακτόρου είναι το σημείο συνάντησής μου με τα παιδιά. Βρίσκεται στην κορυφή του λόφου στην περιοχή της Αύρας, όπου η Ισιδώρα Ντάνκαν αγόρασε μια έκταση και έχτισε το σπίτι της μαζί με τον αδερφό της, τον Ραϋμόνδο, το 1903. Η θέα είναι καταπληκτική. Ένας ολόκληρος κόσμος σκέψης, πολιτισμού και χρωμάτων ανοίγεται μπροστά σου από τον Σαρωνικό στον Παρθενώνα και στέκεται αγέρωχος, καρπίζοντας πάνω στον ιερό βράχο εδώ και αιώνες. Μπαίνω στον αύλειο χώρο, όπου είναι ήδη στημένες στη σκιά οι καρέκλες και το τραπέζι μας. Περπατάω στα ίχνη του Άγγελου Σικελιανού και τον «βλέπω» να σχεδιάζει με την Εύα Πάλμερ τις Δελφικές Γιορτές δίπλα στην αδερφή του, την Πηνελόπη, και τον σύζυγό της, τον Ραϋμόνδο, που ως οικοδεσπότες υποδέχονται στην οικία τους διανοούμενους οραματιστές της εποχής. Βλέπω την «ξυπόλυτη χορεύτρια» να κυματίζει τα πέπλα της και να ελευθερώνει το γυμνό της σώμα, μυρωμένο από τα φυτά του Υμηττού, για να αγγίξει την ελευθερία του εκεί, κοιτάζοντας απέναντι τον Παρθενώνα και εκφράζοντας τη δική της απάντηση στην αυταρχική εξουσία του κλασικού μπαλέτου... Το κορμί και το πνεύμα της Ντάνκαν δεν αγγίχτηκαν από τους κανόνες της εποχής· έμειναν αδάμαστα, έπλασαν κόσμους, γέννησαν έκφραση και όνειρα στην τέχνη. Η «ξυπόλυτη χορεύτρια», που επηρέασε την τέχνη του χορού σε όλον τον κόσμο, που αμφισβητήθηκε για τις επιλογές της, αλλά δεν πτοήθηκε, γεννήθηκε πριν από εκατόν σαράντα χρόνια και απλώνει τον μύθο της, το πάθος της και τη διδασκαλία της μέχρι σήμερα.

Κοιτάζω το ρολόι μου. Σε λίγο θα έρθουν τα παιδιά της ομάδας, για να μπορούμε κι εμείς στο Μεγάλο μας Τσίρκο, για να ανιχνεύσουμε μέσα από τον

λόγο του Καμπανέλλη το Μεγάλο μας Δίκιο. Θα ακούσουμε τον Ρωμιό, ξεναγό της παράστασης, και το Ρωμιάκι, που τον ακολουθεί και εκφράζει τις απορίες του για τα γεγονότα που συνέβησαν τότε.

Οι Δελφικές Γιορτές και η μέθη όλων αυτών που τις πίστεψαν είναι χαραγμένες στους πέτρινους τοίχους του σπιτιού, ενενήντα χρόνια μετά την πρώτη παράσταση. Ζητώ από τον Σικελιανό να σωπάσει μέσα μου και από την Ισιδώρα να διπλώσει τα πέπλα της, ιδρωμένη μετά από τόση άσκηση στους δρόμους γύρω από τον λόφο. «Άλλαξαν πολλά στην Ελλάδα από τότε», τους λέω, αλλά τα πάθη και τα χαμένα δίκια έμειναν ίδια. Θα ακούσετε και θα καταλάβετε.

Ανοίγω το βιβλίο στη σελίδα που είχα υποδείξει στα παιδιά πριν από μήνες. Οι ήρωες του έργου, ο Ρωμιός και το Ρωμιάκι, μελετούν και σχολιάζουν αποσπάσματα από την ιστορία της πατρίδας τους. Ο χρόνος γύρισε πίσω, στους αιώνες της βυζαντινής ιστορίας:

182 (Το Ρωμιάκι και ο Ρωμιός διαβάζουν αποσπάσματα από μια εγκυκλοπαίδεια.)

Ρωμιάκι: Αντρόνικος ο Α΄ ο Κομνηνός! Το 1183. Τη παρακλήσει —δήθεν— του κλήρου και της Αυλής, ανεκηρύχθη συμβασιλεύς του νομίμου βασιλέως Αλεξίου. Δύο μήνες βραδύτερον εστραγγάλισε τον Αλέξιο... Ολίγον αργότερον...

Ρωμιός: ... τη μητέρα του Αλεξίου, ύστερα τα ξαδέρφια του Αλεξίου, μετά έστειλε εξοχή τους φίλους του Αλεξίου...

Ρωμιάκι: Σσστ! (διαβάζει!) ... και ούτω παρέμεινε αποκλειστικός και μόνος κύριος της εξουσίας!

Ρωμιός: Έμεινε μόνος του! Του άρεσε η μοναξιά!

Ρωμιάκι: Στάσου, καλέ, τα παραλές! Ήταν ανάγκη να ξεβγάλει όλους τους άλλους για να μείνει μόνος του; Τόσες ωραίες ομορφιές υπάρχουνε!

Ρωμιός: Άλλο η μοναξιά στην ερημία κι άλλο η μοναξιά στην εξουσία!

«Αυτό να το θυμάσαι, Ρωμιάκι, είναι μεγάλη κουβέντα», είπε ο Δημήτρης. «Κάτω από το στέμμα, υπάρχει χώρος μονάχα για ένα κεφάλι! Έχει δίκιο ο Ρωμιός.

Η ομορφιά της φύσης κρύβεται στο ότι ανήκει σε όλους, ενώ η ομορφιά της εξουσίας στο ότι μπορεί να ανήκει μονάχα σε έναν. Ποιος θα προτιμούσε να στενίξει τη θάλασσα και όχι την αλαλάζουσα το όνομά του λασθάλασσα; Ποιος θα προτιμούσε τη θέα ενός όρους από τη θέα του βασιλικού θώκου; Ποιος θα επέλεγε να ακούει τα τραγούδια των πουλιών αντί να ακούει από τις επευφημίες “ο Θεός να ευλογεί τον Βασιλιά”»;

Η Θεοδώρα μίλησε στο Ρωμιάκι με τον δικό της τρόπο, μιλώντας όχι μόνο για τη μοναξιά, αλλά και για τον φόβο που συνυπάρχει μέσα της:

«Ξεφυλλίζοντας την εγκυκλοπαίδεια, Ρωμιάκι, θα διαπιστώσεις ότι υπάρχουν ουκ ολίγα τέτοια ιστορικά παραδείγματα. Η τάση του ανθρώπου για δύναμη και εξουσία πάνω στους άλλους είναι, θα έλεγα, μάλλον έμφυτη. Όσο ένας άνθρωπος είναι “φύσει κοινωνικό ον” άλλο τόσο είναι ομολογουμένως “εξουσία μοναχικό ον”. Όσο περισσότερα είναι τα άτομα γύρω του, τόσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος και η απειλή που αισθάνεται ότι δεν θα ακούγεται, γι’ αυτό και επιδιώκει με κάθε τρόπο μια τέτοιου είδους μοναξιά. Σε καιρούς έλλειψης παιδείας και επιτρεπουσών των συνθηκών, δεν θα διστάσει να εκδηλώσει αυτά τα ένστικτα, αδιαφορώντας μάλιστα για το αν είναι αρεστός».

«Ω, ναι, συμφωνώ κι εγώ», είπε η **Κατερίνα**.

«Νομίζω πως η εξουσία στην πιο άγρια μορφή της τολμά ακόμη και να αδιαφορεί για το αν είναι αρεστή.

Η εξουσία γεννά την απληστία.

Η μέθη από τα ηδονικά πλούτη και η αναγνώριση οδηγούν σε διεφθαρμένους δρόμους.

Η δόξα σαν παλιό κρασί αρχίζει να σε συνεπαίρνει, αρχίζεις να φοβάσαι μήπως τη χάσεις, αλλάζεις, ξεχνάς και στο τέλος, μένεις μόνος μες στη μοναξιά της εξουσίας».

«Ναι, Κατερίνα, έχεις δίκιο», είπε η **Κωνσταντίνα**, «μόνο που εγώ βλέπω την ίδια την ανθρώπινη φύση δίπλα σε όλα αυτά, γι’ αυτό και είμαι σίγουρη ότι οι θεατές

καταλάβαιναν πολύ εύκολα αυτό που υποτίθεται ότι δεν καταλάβαινε το Ρωμιάκι. Ο άνθρωπος φτιάχτηκε άπληστος, για να διεκδικεί πάντοτε το κάτι παραπάνω. Ακόμη και εάν αυτό σημαίνει ότι θα πατήσω επί πτωμάτων, ακόμη και εάν μείνω μόνος μου, παρόλο που δεν είμαι ούτε θηρίο ούτε Θεός. Ακόμη και εάν αυτή η γη είναι αρκετή για να θρέψει όλο τον κόσμο, η πλεονεξία θα δηλητηριάζει τις ψυχές των ανθρώπων. **Η ανθρωπιά και η αλληλεγγύη είναι αρετές που ξεχνιούνται στο μονοπάτι προς μια «ελεύθερη και ωραία ζωή».** Πολλοί λένε πως αποτελούσαν κάποτε τον φωτεινό σηματοδότη αυτού του κόσμου. Δεν το πιστεύω. Η απληστία υπήρχε πάντα και απλώς οι κοινωνίες προσπαθούσαν να απαντήσουν στην απληστία του ενός με τις αρετές που θα πρέπει να έχουν οι πολλοί. Γιατί η απληστία είναι ατομικό χαρακτηριστικό, δεν χωρά σε σύνολα. Η οικονομική κρίση της εποχής μας είναι στην πραγματικότητα ανθρωπιστική, αφού μπορεί να μετατρέψει τον εγωιστή άνθρωπο σε ανθρωποφαγικό ζώο, προκειμένου να “επιβιώσει”... Είθε να γεννιόταν ο Λεβιάθαν του 21ου αιώνα...»

Κράτησα στο μυαλό μου τις λέξεις «ελεύθερη και ωραία ζωή». Είναι αλήθεια ότι αυτός που επιβάλλει την εξουσία του αρέσκεται να το κάνει επειδή με αυτόν τον τρόπο απολαμβάνει την ελευθερία του. Η εξουσία του εξασφαλίζει στον ίδιο την ελευθερία του...

«Πιστεύεις, λοιπόν, Κωνσταντίνα, πως το κοινωνικό μας συμβόλαιο αποδυναμώθηκε, με αποτέλεσμα να έχουμε ανάγκη, για άλλη μια φορά, στην ιστορία από έναν Λεβιάθαν»; τη ρώτησα.

«Μάλλον, τον χρειαζόμαστε», απάντησε η **Μαρία**, στη θέση της Κωνσταντίνας. «Βέβαια, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος είναι φύσει πολιτικό και κοινωνικό όν, άρα δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς να αλληλεπιδρά με άλλους. Ωστόσο, ο νόμος αυτός φαίνεται να ανατρέπεται μέσα στο κυνήγι για τα αξιώματα. Η εξουσία είναι σαν διαδοχή ομόκεντρων κύκλων: ο μεγαλύτερος χωρά μια πλειάδα ατόμων. Σταδιακά, μία-μία μορφή σβήνει. Πώς όμως; Η απάντηση δίνεται από τα γεγονότα της παλαιότερης και σύγχρονης ιστορίας. Εξετάζοντας τη διαχρονική κλίμακα, θα σταθούμε σε ορισμένα παραδείγματα: 1913 Εμβέρ Πασά, 1930 Ιωσήφ Στάλιν, 1934 Αδόλφος Χίτλερ, 1936 Ιωάννης Μεταξάς, 1976 Σαντάμ Χουσεΐν. Αυτοί είναι ορισμένοι μονάρχες που χόρευσαν ξέφρενα στον μεθυστικό χορό της εξουσίας

κι εξόντωσαν όσους ήταν όχι μόνο εμπόδια για εκείνους, αλλά και στυλοβάτες».

Κοίταξα την **Έλενα**, που εκείνη τη στιγμή σημείωνε κάτι και το διέγραφε. «Τι σκέφτεσαι, Έλενα»; τη ρώτησα. Με κοίταξε, κοίταξε γύρω της την αυλή «του ανακτόρου» που μας φιλοξενούσε και απάντησε μονολογώντας:

«Το να ανεβαίνεις στην εξουσία είναι σαν να ανεβαίνεις σε ένα αεροπλάνο. Όσο πιο ψηλά πηγαίνεις, τόσο πιο μικρός φαίνεται ο κόσμος από κάτω. **Αφού**, λοιπόν, **οι άνθρωποι στα μάτια σου γίνονται μικροί, είναι και πιο εύκολο να τους εξαπατήσεις ή και να τους εξαφανίσεις.** Αλλά, πρόσεχε πολύ πώς συμπεριφέρεσαι στους ανθρώπους που συναντάς ανεβαίνοντας, γιατί θα τους συναντήσεις πάλι κατεβαίνοντας».

Η Έλενα, λοιπόν, πίστευε στην αρετή της «ντροπής», στην αναστολή που μπορεί να καλλιεργήσει η σκέψη ότι θα αντικρίσεις στα μάτια αυτόν που αδικησες και θα πρέπει να τον αντιμετωπίσεις, ότι η εξουσία έχει μέσα της και αυτήν τη διάσταση μιας «λογοδοσίας». Δεν είπα κουβέντα και συνέχισα στην επόμενη σελίδα του έργου όπου υπήρχαν υπογραμμισμένες φράσεις.

«Ας αφήσουμε τώρα τη μοναξιά του αυτοκράτορα και ας διαβάσουμε δυο λόγια για την αυτοκρατορία του μέσα από τον μονόλογο ενός ζητιάνου», είπα και ξεκίνησα το διάβασμα με τα λόγια του ζητιάνου που τριγυρνά στους δρόμους της βασιλεύουσας:

Ζητιάνος: Ελεήστε με, χριστιανοί, βοηθήστε με τον ελεεινό και τρισάθλιο! Είμαι ο μοναδικός ζήτουλας στη βασιλεύουσα! Με τη φτώχεια μου προσβάλλω την αυτοκρατορία και τον αυτοκράτορα. Όλοι είστε πλούσιοι, ευτυχημένοι, ζήτω ο κύριός μας ο Αντρόνικος! Ελεήστε τον πειναλέο, το όνειδος της πατρίδος. Το κράτος μας είναι το πλουσιότερο της οικουμένης, η άνθησή του είναι κοσμοϊστορική. Το εμπόριο, η γεωργία, οι τέχνες: όλα ανθίζουν, κι εγώ είμαι ανάξιος να συμμεριστώ την απέραντη ευδαιμονία που μας χαρίζει ο αυτοκράτοράς μας ο Αντρόνικος. Αυτός που είναι πιο μεγάλος κι απ’ τον Κωνσταντίνο, κι απ’ τον Ιουστινιανό. Ελεήστε με, έχω να φάω μέρες! Έχω να δω μεροκάματο από πέρυσσι! Πώς με ανέχεστε, χριστιανοί, να σας ρεζιλεύω με το χάλι μου;

Δεν ακούτε τον Ανδρόνικο που σας λέει ότι ποτέ άλλοτε δεν ήσασταν έτσι πλούσιοι! Έτσι καλοί! Έτσι τέλειοι! Έτσι υπέροχοι! Θυμηθείτε, επιλήσμονες, πώς ήταν η Αυτοκρατορία μας πριν έρθει ο Αντρόνικος... Δεν είχαμε ούτε νερό ούτε δρόμους ούτε λιακάδες ούτε πανσέληνο ούτε σχολεία ούτε λιμάνια ούτε γεφύρια ούτε σημαίες ούτε τίποτα! Όσπου ήρθε ο Αντρόνικος και τα 'φτιαξε όλα! Θα μου δώσετε τώρα μια ελεημοσύνη; Πεινάω, χριστιανοί, καταλαβαίνετε, βυζαντινά σας μιλάω! Αν σας ενοχλεί που λέω την αλήθεια, πληρώστε με τουλάχιστον, επειδή έχω το θάρρος της γνώμης μου! Ότι λέω ελεύθερα και με τον τρόπο μου αυτό που νιώθω και που νιώθετε και που εγώ το λέω ενώ εσείς το βουλώνετε! Πάλι δεν συμφωνείτε; Δηλαδή, τι θέτε να λέω, πώς θέτε να βγάζω το ψωμί μου; Κάνω δύσκολο επάγγελμα, υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός, η αυτοκρατορία γέμισε ζητιάνους, την αλήθεια την ξέρουμε όλοι, δεν συγκινεί κανέναν! Αν δεν βρεις το δικό σου αλλόκοτο να πεις, δεν γυρίζει ούτε στραβός να σε κοιτάξει! Λες τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, είσαι μπαγιάτικος! Λες κάτι αλλόκοτο, όλοι κρυφοκοιτάνε, χαμογελάνε, αλλά ως εδώ και μη παρέκει! Άγιοι Πάντες, έχουμε μπει σε αδιέξοδο!»

Η απάντηση του **Δημήτρη** ήταν γρήγορη, άμεση και ακούστηκε σαν μια φυσική συνέχεια του αποσπάσματος:

«Ντροπή σου, ζητιάνε», δεν είσαι μονάχα είρωνας, αλλά και ψεύτης, αφού ισχυρίζεσαι πως η αυτοκρατορία γέμισε επαίτες. Ο κύριός μας ο Αντρόνικος ζει μέσα σε μαρμάρινο παλάτι, τρώει με χρυσά μαχαιροπίρουνα και φιλντισένια πιάτα και κοιμάται τα βράδια μέσα σε μεταξωτά σεντόνια. Σε ρωτώ, λοιπόν, πώς είναι δυνατόν ο αυτοκράτοράς μας να επιτρέπει τέτοιες ανέσεις στον εαυτό του, εάν ξέρει ότι ο λαός του πεινάει; Άρα πρέπει να είμαστε όλοι πλούσιοι και απλά δεν το έχουμε καταλάβει ακόμα. Τολμάς, λοιπόν, εσύ ως πλούσιος να ντύνεσαι με κουρέλια και να βγαίνεις στον δρόμο κάνοντας επαίτεια, ειρωνευόμενος τα έργα του Αντρόνικου; Μπορώ να βάλω να σε συλλάβουν γι' αυτό! Φύγε, τώρα, από μπροστά μου πριν να είναι αργά! **Χάσου προτού συνειδητοποιήσω ότι δεν βρίσκομαι σε καλύτερη μοίρα από εσένα!**»

Ο Δημήτρης μίλησε σαν ένας αξιωματούχος του παλατιού που προσπίπτει την τιμή του αυτοκράτορά του και τον προβάλλει ως ηθικό και ενάρετο.

Μια άλλη απάντηση γεμάτη από τις δικές της σκέψεις και πέρα από κάθε πιθανό ρόλο έδωσε στον ζητιάνο η **Θεοδώρα**:

«Το “φαίνεσθαι” που είναι τα πλούτη και το κύρος της αυτοκρατορίας δεν αντανακλά σε πολλές περιπτώσεις το “είναι”, δηλαδή την πραγματική οικονομική κατάσταση των κατοίκων, η οποία –όπως ο ίδιος ομολογείς– είναι πολύ άσχημη. Η έκφραση της αλήθειας, λοιπόν, είναι πάντοτε δύσκολο να ειπωθεί, γι' αυτό και αποκρύπτεται, πολλάκις εσκεμμένα. Η διαδοχή της, κυρίως στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, τα οποία αποτελούν και τη μεγάλη πλειοψηφία, μπορεί να αποτελέσει σοβαρό κίνδυνο για τον μονάρχη. Τώρα, **σε ό,τι αφορά τα επιτεύγματα του Ανδρόνικου, παρουσιάζονται έτσι ώστε να προωθούν την προσωπολατρία και την ανακήρυξή του σε λαϊκό ήρωα**. Αλλιώς, πώς εξηγείς ότι εμπνέει τον θαυμασμό σε κάποιον που δεν ωφελήθηκε σε τίποτα, όπως εσύ, ζητιάνε;»

Η **Έλενα** μίλησε στον ζητιάνο σαν να ήθελε να τον αγγίξει, να του χτυπήσει φιλικά την πλάτη:

«Άδικο φωνάζεις, κανείς δεν σ' ακούει.

Κανείς δεν θέλει να σε ακούσει!

Η ύπαρξή σου πληγώνει την τέλεια εικόνα που έχουν για τον τόπο τους.

Με τις φωνές σου σηκώνεις το σεντόνι και τους αναγκάζεις να δουν πίσω από αυτό τη δική σου αλήθεια!

Γι' αυτό σου λέω άδικο μιλάς

γι' αυτούς απλά δεν υπάρχουν».

«Ω, ναι, δεν υπάρχουν. Σε ένα πάμπλουτο και πανίσχυρο σύστημα δεν υπάρχει χώρος για εσένα», είπε η **Κωνσταντίνα** και συνέχισε: «Κι όμως, η φτώχεια είναι σαν τη ζέστη. Ακόμη κι αν δεν τη βλέπεις, την αισθάνεσαι. Κατάσταση διαχρονική. Κατάσταση ανατριχιαστικά πραγματική. Και η εξουσία, από την άλλη; Αχ, αυτή η καταραμένη, πάει και κατακάθεται στα χέρια λίγων. Και πώς να διαχειριστούν λίγοι άνθρωποι μια εξουσία από την οποία εξαρτώνται οι τύχες πολλών ανθρώπων; Απαξ και γευτούν τη γλύκα της, μεταμορφώνονται σε ακόρταγα πλάσματα. Τυφλώνονται από τη λάμψη της. Βλέπουν, ακούν και λένε μόνο αυτά που ίδιοι θέλουν. Η αλήθεια και μάλιστα από το στόμα ενός ρακένδυτου, μόλις πάει να φανερωθεί, καταπνίγεται στον βάλτο της εξουσίας, της κρατούσας αντίληψης που επιβάλλει η εξουσία... Σκέ-

τος βάλτος. **Οι περισσότεροι εθελουφλούν, κάποιοι ίσως απλά αναρωτηθούν και μόνο λίγοι, αυτούς που η εξουσία δεν κατάφερε ακόμη να φθείρει,** θα συνειδητοποιήσουν και θα δεχθούν την αλήθεια και το δίκαιο, όπως ο Πλάτωνας ευχόταν για τους λίγους και εκλεκτούς στην Καλλίπολή του».

Έκανα στο μυαλό μου μια συρραφή των φράσεων που τράβηξαν την προσοχή μου: «Πληρώστε με επειδή έχω το θάρρος της γνώμης μου... Η αυτοκρατορία γέμισε ζητιάνους... Έχουμε μπει σε αδιέξοδο» και τότε άκουσα δίπλα μου την **Κατερίνα** να δίνει τη δική της απάντηση μέσα από ένα, σχεδόν, παραμιλητό:

«Ούτε πανσέληνος δεν θα φανεί καθώς την κρύβει το κόκκινο χαλί
Χρειάζεται θάρρος και δύναμη
για να σηκώσεις το βάρος της αλήθειας που κρύβεται από κάτω.
Λιθαράκι λιθαράκι θα χτιστεί η ολοφάνερη πραγματικότητα.

Όμως ούτε λέξη δεν ακούγεται,
σιωπή φάρμα, μητέρα επαναστάτρια,
Σαν την των ζώων, σιωπηλή αποδοχή
Υποχείρια στα συμφέροντα εκείνων,
εκείνων που βιώνουν τη μοναξιά της εξουσίας».

Όσο κι αν είναι αυτονόητο πως όταν μιλάς για την εξουσία, μοιραία θα αναφερθείς και στα υποχείριά της, δεν είναι καθόλου εύκολο να ακούς την περιγραφή τους. **Η κρυμμένη αλήθεια και η μισητή κάλυψή της διαμορφώνουν μια ζωή ψεύτικη, και αυτό το ψέμα το εισπράττουμε τόσο συχνά...**

Τελευταία μίλησε η **Μαρία**, η οποία θέλησε να δει τον ζητιάνο με άλλα μάτια, με τα δικά της μάτια:

«Και τείνοντας το χέρι, με σκυμμένο το κεφάλι
για να μην τον κυνηγούν τα βλέμματα,
ζητιανεύει ένα ξεροκόμματο ή ό,τι άλλο περισσεύει.

Σκουπίζει με τα κουρέλια του τα δάκρυα στα βρώμικα μάγουλα
και σιγοτραγουδάει έναν παλιό σκοπό της μάνας του, για να μην ακούει
το παράπονο του στομαχιού.

Είναι βαριά η πείνα, πιο βαριά απ' τη μοναξιά του.

Κάποτε είχε σύντροφο, μα τη βρήκαν νεκρή και παγωμένη πλάι του.

Κι έτσι, μόνος και ταλαίπωρος, αφήνεται στους λυγμούς,

ζητώντας συγγνώμη στους περαστικούς που τους ταραίζει την ηρεμία.

Βλέπεις, είναι η παραφωνία στην αρμονική συνύπαρξη μέσα στους κόλπους
της “αγίας” κοινωνίας...»

Άκουγα τους στίχους της Μαρίας κι έφτιαχνα στο μυαλό μου την εικόνα του απομονωμένου ρακένδυτου με τα δάκρυα στα μάτια, την πείνα και την «αγία κοινωνία», στην οποία υπάρχει η επιθυμητή τάξη πραγμάτων, καθώς δεν είναι εύκολα ανεκτές οι παραφωνίες. Κι όταν, φυσικά, **αναφερόμαστε σε κοινωνίες, οι ιδιότητες που αφορούν στο άτομο μεταφράζονται σε χαρακτηριστικά που αφορούν σε σύνολα, σε τάξεις ή ομάδες ανθρώπων... Μου ήταν πολύ εύκολο να μεταφράσω την πείνα του ενός σε οικονομική εξάρτηση των πολλών.** Ήταν σχεδόν αναπόφευκτο να αντικρίσω την επιθυμητή «αγία κοινωνία» ως ένα σύνολο ανθρώπων όπου κυριαρχούν οι μεσίτες και οι αγοραπωλησίες, με σκοπό να διαχειριστεί αυτή η κοινωνία τη φτώχεια της. Στο τέλος, **δεν μπορούσα παρά να διακρίνω την απομόνωση του ενός που πονάει για την κατάντια του ως μια ως μια ιδιότυπη εξορία, είτε κοινωνική είτε πραγματική, όπου κυριαρχεί η μοναξιά της διάψευσης... Αγνόησα όλα τα αποσπάσματα του έργου που είχα υπογραμμίσει και έφτασα στο τέλος, στην κορύφωσή του.**

Διάβαζα τους στίχους από το τραγούδι και έβλεπα ήδη μια «παράσταση μπροστά στα μάτια μου, όπου η Κωνσταντίνα, η Θεοδώρα, η Μαρία, ο Δημήτρης, η Κατερίνα και η Έλενα θα ανέβουν νοητά στη σκηνή και θα στήσουν με τις λέξεις τους τον διάλογο χωρίς γέφυρες αφήγησης, έτσι, επειδή απλά συνομιλούν μεταξύ τους, ελεύθερα, σαν την Ισιδώρα, που χορεύει ανάμεσά μας και απλώνει τα πέπλα της...

Πρώτος μιλά ο Ιάκωβος Καμπανέλλης:

Στολίστηκαν οι ξένοι τραπεζίτες
 ξυρίστηκαν οι Έλληνες μεσίτες
 εφτά ο τόκος, δέκα το φτιασίδι
 σαράντα με το λάδι και το ξύδι.
 Κι αυτός που πίστευε και καρτερούσε
 βουβός φαρμακωμένος στέκει και θωρεί
 τη λευτεριά που βγαίνει στο σφυρί.

Μαρία:

«... Άλλη προσφορά; Προσέξτε παρακαλώ, η αξιοπρέπεια αυτού του ανθρώπου ίσως έχει μία τιμή κάπως υψηλή, όμως τέτοια ευκαιρία δεν θα ξαναβρείτε! Είναι η τελευταία φορά που ξεπουλάει ό,τι έχει και δεν έχει: τα υπάρχοντά του, το σπίτι του, τον ίδιο του τον εαυτό· όλα. Έχετε δει πολλούς να ανταλλάσσουν τα πάντα για ένα ξεροκόμματο ψωμί, για ένα πιάτο φαΐ; Μα σκεφτείτε, κυρίες και κύριοι, αυτός που δεν βοήθησε την οικογένειά του, έδωσε χείρα βοηθείας στους τοκογλύφους, πλούτισε τους δανειστές. Σίγουρα η ευγνωμοσύνη τους προς το πρόσωπό του είναι μεγάλη: αναγνωρίζουν τη συνεισφορά του, δεν είναι δα και αχάριστοι. Παρακαλώ, φανείτε γενναιόδωροι! Βλέπω πρόθυμο αγοραστή! 1,2,3... Κατοχυρώθηκε: ο παρών ΠΟΥΛΗΘΗΚΕ από την ελπίδα».

Κι αυτός ο πλειστηριασμός έληξε βουβά, για να αρχίσει ο επόμενος...

Δημήτρης:

«**Η μία προσφορά διαδεχόταν την άλλη.** Η πρώτη δόθηκε από το Νο. 1453, έναν κύριο από την Τουρκία, η επόμενη από το Νο. 1940, έναν κύριο από την Ιταλία, με προτροπή ενός φίλου του από τη Γερμανία και έτσι συνέχισαν. Ένας Έλληνας, όρθιος στο βάθος της αίθουσας, όλο και άκουγε το σφυρί να χτυπά την έδρα για να κατοχυρώσει και όλο εμφανιζόταν μια νέα προσφορά για να τον εμποδίσει. Και με κάθε χτύπημα, χτύπαγε και η καρδιά του, αλλά δεν αντιδρούσε ούτε μιλούσε. Είχε δοθεί σε άλλον ομοεθνή το δικαίωμα να υποβάλει προσφορές.

Τον έψαχνε με το βλέμμα του. Περίμενε με αγωνία να ακούσει την προσφορά του για την ελευθερία της πατρίδας τους».

Έλενα:

«Λευτεριά, λευτεριά βλέπω να σε ξεπουλάνε
 τραπεζίτες και μεσίτες με το κέρδος στο μυαλό.
 Λευτεριά, λευτεριά δεν σε μέτρησαν σωστά
 τιμή εσύ δεν γίνεται να έχεις,
 γιατί χωρίς εσένα είμαστε όλοι μας χαμένοι!»

Δημήτρης:

«Κοκαλωμένος, λοιπόν και ανίκανος να δράσει, ο Έλληνας στο βάθος άκουγε τις προσφορές να διαδέχονται η μία την άλλη».

Θεοδώρα:

«Πίστευα και καρτερούσα κάτι καλύτερο, έναν κόσμο χωρίς εκμετάλλευση, που παίρνει διδάγματα από την ιστορία και δεν επαναλαμβάνει τα λάθη του παρελθόντος. Και τώρα εδώ, βουβός και φαρμακωμένος, βλέπω την ελπίδα να χάνεται και κανένας να μην είναι αποφασισμένος να την κυνηγήσει. Και μαζί με την ελπίδα, η ελευθερία χέρι-χέρι απομακρύνεται κι εγώ στέκομαι μελαγχολικός με τα μάτια κατεβασμένα. Γιατί όσο και να φωνάξει ένας μονάχα άνθρωπος δεν ακούγεται μέσα στο πλήθος».

Κωνσταντίνα:

«Δεν έχω πια τη δύναμη να φωνάξω. Δεν έχω άλλες αντοχές. Πέρασε και η στενοχώρια, πέρασε και το μίσος και ο πόνος και η λύπη. Όλα έκαναν τον κύκλο τους. Ήρθε η σειρά της αποδοχής. Γι' αυτό στέκω ένας αδρανής μάρτυρας μπροστά σε μια αγοραπωλησία. Μια σύμβαση ετεροβαρής, με αντικείμενο την ελευθερία μου, την ελευθερία μας. Δεν έβλαψα κανέναν, κι όμως χάνω το πολυτιμότερο που έχω. Χάνω την αξιοπρέπειά μου και αυτό με καθιστά λιγότερο άνθρωπο στα μάτια τους. Γιατί αυτοί είναι περισσότεροι άνθρωποι από εμάς; Γνωρίζουν τι

θα πει να πεθαίνεις για την πατρίδα και την ελευθερία; Και δεν θα μάθουν ποτέ. Εγώ όμως θα προσπαθήσω να κρατήσω αναμμένη τη σπίθα της δύναμης μέσα μου, γιατί γεννήθηκα για να αγωνίζομαι».

Κατερίνα:

«Οι καλύτερες μέρες ίσως δεν είναι αυτές. Φωτοβολίδες όλα τα όνειρα, οι ελπίδες, οι αγώνες και οι θυσίες σαν ένα αύριο το οποίο θα αργήσει να 'ρθει.

Κι όσο κι αν φωνάξεις, πόνι σε παρτίδα σκάκι μελετημένη, βλέπεις βουβός ανήμπορος και φαρμακωμένος το ρουά ματ. Και πικραμένος συλλογιέσαι τις προηγούμενες κινήσεις και την επόμενη παρτίδα».

Ιάκωβος Καμπανέλλης

Λαέ, μη σφίξεις άλλο το ζωνάρι
Μην έχεις πια την πείνα για καμάρι
Οι αγώνες που 'χεις κάμει δεν φελάνε
Το αίμα το χυμένο αν δεν ξοφλάνε.

Μαρία:

«Εσύ, που με θράσος απαίτησες τη δύναμή μου κι από δειλία κρύβεσαι πίσω από γυναικεία φουστάνια, γύρνα πίσω, θρασύδελι! Ακόμα μου χρωστάς! Για ένα ιδανικό, για κάτι άφταστο, για Σένα πλήρωσα με το δικό μου αίμα! Για Εσάς στράγγιξε η κάθε μου φλέβα! Μαζί με μένα άλλοι πολλοί προσέφεραν ζωή στον δήμιό τους. Κι εσύ, απλός θεατής, χειροκροτείς το ειδεχθές τέλος. Δεν είναι μονόλογος, διάλογος είναι. Σειρά σου να απαντήσεις. Τα φώτα δεν σβήσανε: πέσανε πάνω σου και περιμένουν λαίμαργα να σε δουν να ξεπροβάλλεις. Μάταια προσδοκούμε. Μήτε μιλάς μήτε κοιτάς μήτε πράττεις... Είναι βαρύ, Χριστέ μου, να πεθαίνεις για άλλους, μα ακόμα βαρύτερο να καρτεράς να σε ξοφλήσουν».

Κατερίνα:

«Λαέ παρακινήσου.
Τίποτα δεν είναι δεδομένο και τίποτα δεν σου χαρίζουν.
Μην ξεχνάς την ιστορία.
Όλα αποκτήθηκαν με κόπο, αίμα και θυσία».

Θεοδώρα:

«Αίμα χυμένο και μετά δικαίωση. **Είναι η ψυχή μιας κοινωνίας η ανάγκη για δικαίωση**, είναι επικίνδυνο να μην υπάρχει δικαίωση αυτών που θυσιάστηκαν για τα σπουδαία και τα όμορφα που μπορεί να ακουμπήσει ο άνθρωπος, για τα ιδεώδη. Είναι η μόνη ελπίδα να επιζήσει το κίνητρο για τους επόμενους, να ακολουθήσουν τα βήματα στο δρόμο που οδηγεί σε προορισμό αξιοπρέπειας κι όχι στην άμμο όπου τα πόδια βουλιάζουν και η θάλασσα απειλεί να πνίξει δικαιώματα... Ειδάλλως, μια φωνή θα ακούγεται να λέει ξανά και ξανά πως οι θυσίες ήταν μάταιες».

Έλενα:

«Διομήδης Κορνηνός, Βασίλης Φάμελλος,
Μάρκος Καραμανής, Αλέξανδρος Σπαρτίδης,
Δημήτρης Θεοδώρας, Μιχάλης Μυρογιάννης.
Τα ξέρετε αυτά τα ονόματα; Ήτανε παιδιά δικά σας!
Εσείς τα μεγαλώσατε κι αυτοί τα σκότωσαν!
Το αίμα τους πότισε τρεις λέξεις: ψωμί, παιδεία, ελευθερία!
Η δημοκρατία μας ουρλιάζει τα ονόματά τους!
Τους χρωστάμε τη ζωή που κάνουμε σήμερα!
Τους χρωστάμε να μην τους ξεχάσουμε ποτέ!»

Δημήτρης:

«Αίμα χυμένο και μετά δικαίωση. Μακάρι να υπάρξουν κοινωνίες που θα πειστούν πως το τελευταίο αίμα που χάθηκε άδικα ήταν των πατεράδων τους... Μακάρι να γεννηθούν γονείς που δεν θα φροντίζουν να κρατούν τα παιδιά τους μα-

κριά από θυσίες, γιατί είναι μάταιες και μάταια χάνονται αυτοί που επιλέγουν τον δρόμο τους. Μακάρι να γεννηθούν γονείς που δεν θα διδάξουν τον φόβο της θυσίας, μονάχα την αξία της και την αξίωση του αγώνα για αξίες. Αυτοί που “έμειναν” δεν πρέπει να διστάσουν κι αν οι συνθήκες το απαιτούν, να το τολμήσουν. **Η δικαίωση αυτών που χάθηκαν για ιδέες ανώτερες δεν είναι μόνο στόχος ευγενής· είναι κι ανάγκη. Θυμίζει, το χρέος να αγγίζουμε το φως σε εποχές σκοταδιού».**

Ιάκωβος Καμπανέλλης

Λαέ, μη σφίξεις άλλο το ζωνάρι

η πείνα το καμάρι είναι του κιοτή

του σκλάβου που του μέλλει να θαφτεί.

Κατερίνα:

«Τίποτα δεν θα χαθεί,

αφού και η πείνα σε θάνατο σε οδηγεί.

Εμπρός λοιπόν, πάλεψε για τα παιδιά σου και τις επόμενες γενιές.

Σίγουρα τους αξίζει μια ζωή καλύτερη από το χτες».

Κωνσταντίνα:

«Μπροστά βρίσκονται πάντα αυτοί που πολεμούν για την ελευθερία και νεκροί, πια, κερδίζουν την πιο σημαντική τους νίκη. Με αξιοπρέπεια αποχαιρετούν τη ζωή. Αυτοί που μένουν πίσω προσδοκούν τη δικαίωση, επιδιώκουν τη δικαίωση. Χρέος τους είναι μη φανούν αχάριστοι απέναντι στους άλλους, τους γενναιόδωρους. Επιδιώκουν τη μνήμη, τον σεβασμό στους αξιοπρεπείς, επιδιώκουν πάνω από όλα τον αέναο αγώνα να μην αγγικτεί η ελευθερία τους. Μα οι αντοχές τους, από την άλλη, υποχωρούν και η πείνα τούς καταρρακώνει. Όπως σε κάθε αγώνα επιβίωσης, η κούραση ανταγωνίζεται το πείσμα. Κι αλήθεια, ονειρεύομαι πως όσο μικραίνει η απόσταση μέχρι το τέρμα η διεκδίκηση γίνεται ακόμη κι εμμονή».

Θεοδώρα:

«Μην επιτρέψεις την πείνα να σε κάνει να σκύψεις. Μη γίνεις σκλάβος της. Σκέψου πως πείνα μπορεί να είναι η δύναμη που ξεσηκώνει λαούς. Σεβάσου την αλήθεια σου και πάρε την ευθύνη σου. **Η πείνα και η εκμετάλλευση δεν σου αξίζουν. Μην αποδέχεσαι τη δουλοπρέπεια στο όνομα της στέρησης.** Κάπου αλλού υπάρχουν αγώνες, πίστεψε πως τους αξίζεις κι εσύ. Η υπομονή είναι σκλαβιά στην εκμετάλλευσή σου. **Όχι άλλη υπομονή, τους βολεύει!»**

Ο ήλιος πλησίαζε στο παλάτι του σκορπίζοντας χρώματα σε έναν ουρανό που αντιστεκόταν με το γαλάζιο του. Ο Σικελιανός και η Εύα έφευγαν από το σπίτι, όπως τότε, πριν ενενήντα χρόνια, για να ζήσουν το όνειρό τους στους Δελφούς με τον Προμηθέα δεσμώτη. Η Ισιδώρα συνέχισε να χορεύει, με τις άκρες των ματιών της να γλιστρούν στους πορτοκαλί κυματισμούς της δύσης. Στην πλάτη και στο στήθος της γυάλιζαν σταγόνες ιδρώτα κι εκείνη συνέχισε να τινάζει με χάρη τα πόδια της και να τυλίγεται ρυθμικά στα πέπλα της. Ο χορός της Ισιδώρας δεν τέλειωσε ποτέ.

Το κείμενο «Το μεγάλο μας δίκιο - μέρος πρώτο» γράφτηκε από μια νεανική ομάδα της λογοτεχνικής μας συντροφιάς, που αποτελείται από τους:

Κωνσταντίνα Μοσχοπούλου, Έλενα Χαδιού, Θεοδώρα Τσακιρίδη, Μαρία Πουρλιώτη, Κατερίνα Χαριτωνίδου και Δημήτριο Παρασκευά Γερακίνη.

Η επιλογή - επεξεργασία, η δημιουργική σύνθεση των κειμένων και ο συντονισμός της ομάδας έγιναν από τη συγγραφέα **Δήμητρα Νούση.**

III) Άνθρωπος και θέατρο «Το Μεγάλο μας Δίκιο» Μέρος Δεύτερο

Τίποτε δεν είναι τυχαίο και κάθε «σύμπτωση» κρύβει πίσω της μια μεγάλη πλεκτάνη συνθηκών και αλήθειας, την οποία αδυνατούμε ή δεν προλαβαίνουμε να παραδεχτούμε.

Στο ξεκίνημα του προγράμματος της φετινής λογοτεχνικής συντροφιάς διάβαζα ασταμάτητα θεατρικά έργα και φανταζόμουν παραστάσεις βγαλμένες μέσα από τη φωνή των παιδιών μας. Η λέξη «κιοτή», στους στίχους του Καμπανέλλη, μου έμεινε. Οι τύραννοι εδραιώνονται πάνω στην αποτυχία ενός καθεστώτος και στον φόβο αυτών που εξουσιάζουν. Ιστορικά χάνουν την ισχύ τους και καταρρέουν όταν αποτυγχάνει, εμφανώς πλέον, και το δικό τους καθεστώς και, φυσικά, εξαιτίας της αποτυχίας αυτής υποχωρεί και ο φόβος αυτών που υφίστανται την εξουσία τους. Χρειάζονται, δηλαδή, δύο ταυτόχρονα καταρρεύσεις, για να χάσουν οι τύραννοι την ισχύ τους και να ηττηθούν.

Καθώς, λοιπόν, ξεκίνησα από τον «κιοτή» του Καμπανέλλη και τις υπέροχες εικόνες του έργου με την αναδρομή στο Βυζάντιο και στην Τουρκοκρατία, θυμήθηκα τους στίχους του Πέρσου Σέλλεϋ από το ποιητικό μανιφέστο του «Η μάσκα της Αναρχίας». Πήγα στη βιβλιοθήκη μου, βρήκα αμέσως το βιβλίο με τους υπογραμμισμένους στίχους στο τέλος: **«Μην αφήσετε να δουν στάλα φόβο στη ματιά σας».**

Το κείμενο του Σέλλεϋ κορυφώνεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, καθώς **καλεί τον άνθρωπο να ξεσηκωθεί ενάντια στην τυραννία, ξεπερνώντας πρώτα τη συστολή του δειλού, του φοβισμένου...**

Σκεφτόμουν τι σημαίνει το όνομα του Σέλλεϋ για τις σημερινές γενιές. Για τους νέους της Αθήνας ίσως το όνομα ενός δρόμου στην Πλάκα... Τι άλλο; Πώς μπορεί να πλησιάσει ο φιλελληνισμός και ο στοχαστικός ξεσηκωμός των βυρωνιστών τους σημερινούς εικοσάρηδες; Η σκέψη μου να συνδέσω τους στίχους από *Το μεγάλο μας τσίρκο* με αυτούς του Σέλλεϋ από τη «Μάσκα της Αναρχίας», ήταν παρακινδυνευμένη, σχεδόν γραφική. Αλλά **η λογοτεχνία**

και το παιχνίδι με τις λέξεις προσφέρουν στο παράλογο το πιο ασφαλές καταφύγιο. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή έβγαλα τον τίτλο του κειμένου που διαβάσετε: «Το μεγάλο μας δίκιο» είναι η στέγη που μπορεί να στεγάσει τον διάλογο με τον Ιάκωβο Καμπανέλλη και στην αναμέτρησή του με τη δικτατορία, αλλά και τον διάλογο με τον Σέλλεϋ, τον φιλέλληνα, τον ρομαντικό, τον επαναστατημένο, στην αναμέτρησή του με τον ολοκληρωτισμό της εποχής του. Ο πόθος για την ελευθερία φτιάχνει συμμαχίες, η ανάγκη για το δίκιο μπορεί να γίνει σημείο συνάντησης μεταξύ ανθρώπων και λαών, **ο φόβος από τον αυταρχισμό της εξουσίας ενώνει σιωπές...**

Αυθόρμητα έστειλα στα παιδιά μερικούς στίχους του Σέλλεϋ και μέσα μου αναρωτιόμουν αν θα παιχτεί μπροστά στα μάτια μας αυτό που σκέφτηκα, **αν, δηλαδή, θα μπορέσω να φτιάξω τις γέφυρες ανάμεσα στις λέξεις, τις εποχές και τις γενιές.** Ο ήλιος είχε ήδη βασιλέψει, η πανσέληνος του Σεπτέμβρη μας γυρόφερνε μαζί με τα πέπλα της Ισιδώρας που έτρεμαν στην αυλή του σπιτιού της ανάμεσα στις σκέψεις μας. Ενενήντα χρόνια από τον θάνατο μιας μεγάλης φιλελληνίδας: η νεράιδα που βάλθηκε να μπαινοβγαίνει στις πτυχώσεις των αρχαίων χιτώνων, τότε ολόγυμνη, τότε με τα πέπλα στο στήθος, διεκδικούσε την αρμονία της χορευτικής έκφρασης μέσα από τον ρυθμό και το μέτρο του κλασικού κόσμου. Ταυτόχρονα, δίπλα μας, ο Ραϊμόνδος και η Εύα Πάλμερ, ίσως οι τελευταίοι φιλέλληνες από τη μεγάλη γενιά των φιλελλήνων που γεννήθηκε από την επαναστατημένη Ελλάδα κι έφτασε μέχρι τον Μεσοπόλεμο, ντυμένοι στο αρχαιοελληνικό τους ένδυμα, ζουν με τον τρόπο τους την έμπνευση και την παιδεία τους μέσα στα δωμάτια του σπιτιού που πρωτοχτίστηκε στις Μυκήνες και στέκει μέχρι σήμερα στον λόφο του Κοπανά, στον Βύρωνα.

Η σκέψη μου ακολούθησε μια αλλόκοτη διαδρομή από τον Πέρσου Σέλλεϋ μέχρι την Εύα Πάλμερ, χόρτασε φιλελληνική ορμή και σταμάτησε απότομα από τη φωνή του Δημήτρη, που ξεκίνησε να διαβάζει:

«Κι αν οι τύραννοι τολμήσουν
να οπλιστούν να συνταχθούν

έτοιμοι να κατασφάξουν
μην αφήσετε να δουν
στάλα φόβο στη ματιά σας.

Ας χτυπήσουν, ας γενούν
 κτήνη, που διψούν για αίμα,
 κάποτε θα κουρασθούν...»

Η Νάσια έσπευσε να απαντήσει σαν τον Θέσπη που έφυγε από τον διθυραμβικό κύκλο και μίλησε κατάματα στους χορευτές. Η παράσταση που τόλμησα να ονειρευτώ ξεκίνησε.

Νάσια:

«Είμαστε άνθρωποι με την ελευθερία μας
 να στέκει συνθήκη ειρήνης με τον Θεό
 να μεταμορφώνεται “όπλο” σε ψυχρούς πολέμους
 να λογοδοτεί σαν νέος στην αντίσταση της ανέχειας
 να ντύνεται με θάρρος εμπνέοντας ανδρεία, καταδιώκοντας τον φόβο.
 Μπορεί η ψυχή να είναι φυλακισμένη στο σώμα
 μα το ελεύθερο πνεύμα δεν είναι!
 Γιατί, λοιπόν, να το φυλακίσουν εκείνοι οι τύραννοι σπέρνοντας τρόμο στον νου;
 Μη σας ξεγελούν, πουλιά μου λεύτερα,
 με την ψευδαίσθηση ενός ανύπαρκτου κλουβιού.
 Πετάξτε!»

Σοφία:

«Και εκείνη τη στιγμή σάστισα. Μια άγνωστη μορφή εμφανίστηκε μπροστά μου, χαμογέλασε και μου είπε: “Και αν φοβηθείς και εάν τρομάξεις, μην απορήσεις τι να κάνεις. Μην απελπιστείς, μη σκοτεινιάσεις τη μορφή σου, ώθησε το βλέμμα σου αντίκρυ στον ήλιο. Και τότε θα δεις τον ήλιο τόσο βίαιο, καυτό, ένα κομμάτι τύραννος. Σαν να επιτίθεται στην ταπεινή σου μορφή, και τότε θα αναγκαστείς να χαμηλώσεις το βλέμμα, όπως κανείς και τώρα. Μα γιατί; είναι όντως δυνατός ανταγωνιστής ή μήπως κάτι μέσα σου σε ωθεί σε τούτο; Ω, ταπεινέ άνθρωπε, μη γενείς αδύναμος και λυγίσεις

αντικρίζοντας εχθρούς που σου φανερώνει η ψυχή σου” και έφυγε αφήνοντας σκόρπιες σκέψεις να τριβελίζουν στο κεφάλι μου. Και ίσως να ‘χε δίκιο...»

Κωνσταντίνος:

«Και αν άνθρωπος δοκιμάζεται καθημερινά,
 και η ελευθερία του ακόμη από τον φόβο της σκλαβιάς,
 Η ελευθερία ποτέ δεν θα καθεί, ποτέ εκείνη δεν θα σβήσει
 από της ζωής του τα στενά.
 Γιατί τον τρέφει με της χαράς τα ιδανικά,
 και όχι με του φόβου τη μαύρη μιζέρια.
 Τον έμαθε να ζει, να σέβεται και να αγαπά,
 αυτό που εκείνη έφτιαξε με πόθους, ελπίδες και χαρά.
 Τον άνθρωπο τον ελεύθερο που ζει ειρηνικά,
 χωρίς πόλεμο, όπλα και φωτιά».

Αλέξανδρος:

«Μέσα απ’ τις ξεχασμένες μας στιγμές, μάθαμε να δίνουμε στην τέφρα μια μορφή
 ώστε να λυγίζουμε τα σίδερα στις διαστάσεις του κορμιού μας
 και όταν πια βεβαιωθούμε
 πως οι παλάμες μας έσβησαν
 στο χάραγμα της μέρας,
βάλαμε τη νύχτα να μας σημαδεύει στο χώμα,
περιμένοντας να του σπείρουμε την ελπίδα για ζωή...»

Τόνια:

«Να ζήσετε ελεύθεροι
 όπως σας ταιριάζει.
 Σαν διαβατάρικα, ανυπότακτα πουλιά
 που δεν λογιάζουν κίνδυνο.
 Να ζήσετε σαν βασιλείς
 που κυβερνούν ελεύθερα.
 Που δεν υποτάσσουν τον λαό

μήτε προσταγές γεννούν.

Να ζήσετε σαν άνθρωποι

με το κεφάλι ψηλά.

Να είστε πάντα άξιοι

να κοιτάτε τον κόσμο στα μάτια».

Γεωργία:

«Φόβος. Φόβος είναι να ξέρεις πως κάτι έρχεται, κάτι κακό και να μην μπορείς να κάνεις τίποτα για να το εμποδίσεις. **Ο φόβος είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί** στο μυαλό, στα λόγια, **όταν είμαστε νηφάλιοι και** δεν έχουμε νιώσει το άγγιγμά του, **όταν σκεφτόμαστε λογικά** και καθόμαστε και αναλύουμε μια κατάσταση και τις συνέπειες που μπορεί να έχει στη ζωή μας. Όταν όμως ζούμε την κατάσταση, κολλάμε. Κάθε σκέψη φεύγει από το μυαλό μας, η λογική πάει περίπατο και οι αντιδράσεις μας είναι γρήγορες και χωρίς νόημα. Κοιτάμε να προστατευτούμε ακόμα και αν προδίδουμε τα ιδανικά και τις αξίες μας. Ακόμα και αν προδίδουμε τον εαυτό μας. Αυτό είναι φόβος».

Κι ο Δημήτρης συνέχισε να διαβάζει τους στίχους του Σέλλεϋ από τη

«Μάσκα της Αναρχίας»:

«Σηκωθείτε σα λιοντάρια

Απ' τον ύπνο τον βαθύ

και τινάζτε τα δεσμά σας

σαν δροσούλα πρωινή.

Είναι λίγοι – είστε πολλοί»

Δημήτρης:

«Το βλέπω, Σέλλεϋ, πως συντάσσεσαι με το μέρος των πολλών “κοιμισμένων”. Πόσο προσπαθείς να τους πείσεις να αντιληφθούν τη δύναμή τους, που οφείλεται στην αριθμητική τους υπεροχή, αλλά... έτσι τους **προτρέπεις και να αλλάξουν την τρέχουσα μειονεκτική γι' αυτούς θέση, απεκδυόμενοι τα δεσμά τους**. Κι αυτά τα δεσμά ξέρεις πως είναι ο φόβος: ο φόβος της στασιμότητας, ένας φόβος που τρέφεται από την ψευδαίσθηση ότι δεν διαθέτουμε τη δύναμη να αλλάξουμε αυτό που θα ήταν καλύτερο για όλους μας να αλλαχθεί».

Θεοδώρα:

«Ο τροχός της ιστορίας κινείται πάντοτε από τους πολλούς, με τους λίγους να επιδιώκουν την οπισθοδρόμηση. Παραδόξως, όμως, πηγαίνει πολύ αργά! Αυτό συμβαίνει επειδή όλοι μέσα μας κρύβουμε έναν μικροαστό, ανεξάρτητα από την οικονομική του κατάσταση. Αυτός ο μικροαστός στη βαθύτερη ψυχή του καθενός είναι που τραβάει το άτομο προς τα πίσω και το κάνει να νιώθει ότι ανήκει στους λίγους, ακόμα και αν δεν έχει στον ήλιο μοίρα. Σήμερα όλοι αισθάνονται ελεύθεροι, εφόσον τα δεσμά δεν χρειάζεται πλέον να έχουν υλική υπόσταση. **Η ψυχο-λογική ταύτιση των ανθρώπων με την ανώτερη τάξη, το μίσος για την κατώτερη και η φαινομενική αίσθηση της ελευθερίας, λοιπόν, συγκρατούν τις πλειοψηφίες και ενισχύουν τα δεσμά».**

Κωνσταντίνα:

«Οι άνθρωποι, αν και δεν δίστασαν να αγωνιστούν και να επαναστατήσουν, ποτέ δεν κατάφεραν να συνειδητοποιήσουν ότι οι άλλοι παραμένουν πάντοτε λίγοι, ενώ οι ίδιοι παραμένουν πάντοτε πολλοί. Ίδιος παρονομαστής σε κάθε εποχή. Έτσι ενδυναμώνεται το αίσθημα υπεροχής των λίγων, της δύναμης της κυριαρχίας και της επιβολής, της σένης επιθυμίας να κατακτήσουν όλο και περισσότερα. Το όπλο τους: τα δεσμά· άλλοτε ορατά, άλλοτε αόρατα, κρυφά και πιο επικίνδυνα.

Σίγουρα δεν είναι εύκολη υπόθεση να ορθώσεις το ανάστημά σου από τη μια μέρα στην άλλη, όταν **έχεις μάθει να ζεις στη βολική σου αδράνεια, επειδή έτσι έχει μάθει η υπόλοιπη αγέλη και εσένα σε έχουν διδάξει να ακολουθείς πάντοτε τη μάζα**. Όταν, όμως, όχι ένας αλλά περισσότεροι άνθρωποι αποφασίσουν να αλλάξουν πορεία, τότε και η ιστορία του κόσμου θα αρχίσει να αποτυπώνεται με μια νέα δυναμική και δίκαιη πένα».

Κωνσταντίνος:

Ο ελεύθερος άνθρωπος

«Και αν γεννήθηκες ελεύθερος να ζεις

Και τη φωνή σου ελεύθερα να εκφράζεις

Δεν είσαι από αυτούς που ζουν την ελευθερία.

Που πολεμούν για τα δικαιώματα των άλλων

και όχι για τα δικά τους.

**Γιατί η ελευθερία βιώνεται στο πρόσωπο του άλλου
και δεν εκφράζεται μόνο με όρους και κανόνες.**

Μη στερείς οπότε την ελευθερία τη δικιά σου και των άλλων
με ρόλους κυριαρχίας ως δεσμά.

Γιατί όλοι γεννηθήκαμε χωρίς αυτά
και χωρίς αυτά πρέπει να ζούμε».

Γεωργία:

«Μερικές φορές, η ζωή δίχως ελευθερία είναι άνετη. Βολική. Τη συνηθίζεις εύκολα. Μερικές φορές περνάς τόσο καλά, που ξεχνάς πως δεν είσαι ελεύθερος. Ξεχνάς τη σκλαβιά. Τις αλυσίδες. Ή ίσως προσποιείσαι πως το ξέχασες. Γιατί δεν σε βολεύει. Γιατί σε πονάει κατά βάθος που ζεις σε κλουβί. Αλλά είναι βολικό. Σου αρέσει. Σε τρομάζει κιόλας κάπως η ελευθερία. Είναι άγνωστη σε εσένα. Σε τρομάζει το άγνωστο. Την χρησιμοποιείς μόνο σαν λέξη. Όχι σαν πράξη. Σου αρέσει να μιλάς γι' αυτήν σαν να την έχεις, από ασφάλεια όμως βολεμένος στη φυλακή σου, γιατί στην πράξη είναι επικίνδυνη. **Και πού να τρέχεις, τώρα; Πού να μπλέκεις, τώρα. Πού να ανακατεύσεις, τώρα. Πού να ζεις, τώρα...**»

Σοφία:

«Και τότε ο μικρός Ανδρέας άρχισε να κλαίει. Είδα τη μορφή του ξαφνικά να σκοτεινιάζει και το πρόσωπό του τόσο σκυθρωπό... Είδα τα μάτια του να θρυμματίζονται από την ορμή των δακρύων του. Τα είδα να γυαλίζουν τόσο, που τρόμαξα να του μιλήσω, και σώπασα. Δεν τον είχα ξαναδεί τόσο αδύναμο. Σαν φτερό στον άνεμο φαινόταν η μορφή του καθώς ταλαντευόταν στο θρόισμα των σκέψεών του. Ξαφνικά το πρόσωπό του σαν να φωτίστηκε από κάποια μαγική λάμψη. Το βλέμμα του άρχισε να σπιθοβολεί... Και τότε τον είδα να σηκώνεται λέγοντας: **Δεν είμαστε λίγοι, δεν είμαστε!**»

Μαρία:

«Και ακούγεται βαρύς ο ήχος της αλυσίδας στις κρύες πλάκες.

Πληγιασμένα τα μέλη του σώματος απ' τα άκαμπτα δεσμά.

Πώς να στρέψεις το βλέμμα έξω απ' το κλουβί, στον ήλιο;

Αφού σε εμποδίζει η σιδερένια θηλιά γύρω στον γδαρμένο σβέρκο

Κι από πίσω ο φύλαξ με το μαστίγιο να χτυπάει όσους παρεκκλίνουν από την πορεία..

Σφίξε τις γροθιές, όρθωσε το ξεσκισμένο κορμί σου.

Πάρε δύναμη απ' την απόκοσμη κραυγή που θα βγάλεις, Άλλαξε την οίμωγή σε σύνθημα

που θα παρασύρει τους πάντες στον ξέφρενο χορό του αγώνα.

Κάτω από τον δικό σου τον ζυγό να υποτάξεις αυτές τις τιποτένιες μαριονέτες

και με τελετουργικές κινήσεις να χορεύουν στα βήματα των πολλών...»

Αλέξανδρος:

«Λίγες πάχνες απλώθηκαν στον ορίζοντα.

έπαψαν να αναζητούν λευκά φτερά στο λαμπύρισμα της μέρας

αφού πια οι σκιές μας καρφώνουν ολοένα στο σκοτάδι
και δίχως πνοή γύρω απ' τα σύννεφα γυρεύαμε τον στίχο,

μια ανάσα στη βαθιά μας καταχνιά

ένα τυφλό σπαθί στις δεξιές χαράξεις της ψυχής μας,

ένα ακνόγελο γαλήνης

ερχόμενο απ' τις στάχτες του εαυτού μας...»

Έλενα:

«Με το ίδιο σχοινί δεθήκαμε, λίγοι και πολλοί μαζί.

Αυτούς τους έδεσε η λαχτάρα για την εξουσία

κι εμάς η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο.

Μα τα δικά μας τα σχοινιά σπάνε!

Από τη στιγμή που μας πήρανε τα πάντα

είμαστε ελεύθεροι!

Κι οι λίγοι είναι τώρα δικοί μας σκλάβοι!»

Νάσια:**Λαός**

«Λίγοι πρέπει να υπάρχουν σοφοί αρχηγοί
και οι νόμοι να στεριώνουν τα δεσμά τους.
Όχι πονηροί δημαγωγοί που να φυλακίζουν τη βούληση,
ούτε αυταρχικοί δικτάτορες και μονάρχες που επαναστάσεις ξεσηκώνουν.
Μα όποιοι κι αν είναι τούτοι
ο λαός θα τους κρίνει άξιους
ο λαός θα τους υποτάξει ενωμένος
ο λαός θα γράψει την ιστορία του, την ιστορία τους.
Αυτός φυλακίζει, ελευθερώνει, κυριαρχεί.
Αυτός είναι οι πολλοί... μα και οι ελεύθεροι!»

Κατερίνα:**Αγέλη**

«**Κι εμείς, αν και πολλοί, νιώθουμε λίγοι**
Γιατί και τα λιοντάρια ορμάνε σαν αγέλη, ενωμένα.

Νιώθουμε ελεύθεροι όμως δεν είμαστε
Τηλεόραση, μόδα, ειδήσεις, πειθώ των ανεκπλήρωτων ρητορειών
Μπουκωμένοι εγκέφαλοι με δεσμά που μας κάνουν να νιώθουμε ελεύθεροι.

Όμως κι εκείνοι, εκείνοι οι λίγοι που είναι ελεύθεροι,
επόπτες των πολλών
Τους κρατούν χειρότερα δεσμά,
αυτά της εξουσίας
Κι εμείς, αν και πολλοί, νιώθουμε λίγοι».

Γεωργία:

« ... Και πού να τρέχεις, τώρα. Πού να μπλέκεις, τώρα. Πού να ανακα-
τεύεσαι, τώρα. Πού να ζεις, τώρα...»

Το κείμενο «Το μεγάλο μας δίκιο - μέρος δεύτερο» γράφτηκε από μια νεανική ομάδα και από την εφηβική ομάδα της λογοτεχνικής μας συντροφιάς, που αποτελούνται από τους:

Κωνσταντίνα Μοσχοπούλου, Έλενα Χαδιού, Θεοδώρα Τσακίριδη, Μαρία Πουρλιώτη, Κατερίνα Χαριτωνίδου και Δημήτριο - Παρασκευά Γερακίνη (νέοι), Αθανασία Αρβανίτη, Αντωνία Μαλογιάννη, Ελευθερία Σοφία Ντραγκότι, Γεωργία Μαρία Δαρζέντα, Αλέξανδρο Σαγρή και Κωνσταντίνο Καραμούζη (έφηβοι). Η επιλογή - επεξεργασία, η δημιουργική σύνθεση των κειμένων και ο συντονισμός της ομάδας έγιναν από τη συγγραφέα **Δήμητρα Νούση.**

ΠΗΓΕΣ

Τα αποσπάσματα των κειμένων που απασχόλησαν τη νεανική λογοτεχνική μας συντροφιά προέρχονται από τις εξής πηγές:

Νίκος Καζαντζάκης, «Θέατρο», τόμος πρώτος, Εκδόσεις Καζαντζάκη, Αθήνα 1955
Ιάκωβος Καμπανέλλης, Θέατρο, Τόμος Η', εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2010
Πέρσυ Μπυς Σέλλεϋ, Η μάσκα της Αναρχίας, μτφρ. Γιώργος Μπλάνας, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 2010
Απομαγνητοφωνημένοι διάλογοι από τη ραδιοφωνική απόδοση του έργου Ένας άνθρωπος για όλες τις εποχές του Ρόμπερτ Μπολτ, μετάφραση Μίτση Κουγιουμτζόγλου, από τη ραδιοφωνική εκπομπή «Θεατρική βραδιά».

«Στο βλέμμα του Μπαίρον» μια συντροφιά
από νιότη κι εφηβεία φτιάχτηκε για να εκφραστεί
με τις όμορφες λέξεις της και να αποκαλύψει
τις σκέψεις ενός αλλιώτικου ταξιδιού...

Και μετά από όνειρο, το στοχασμό και την κραυγή για το άδικο
μερικές σελίδες γραμμένες από τη δική σας βούληση...

Έλενα, Λιλιάννα,
Ελισσάβετ, Δημήτρη,
Αθηνά, Τόνια, Νάσια, Κωνσταντίνα,
Αλέξανδρε, Κατερίνα, Θεοδώρα,
Νεκταρία, Δημήτρη, Κατερίνα,

πάρτε την ψυχή σας και τοποθετήστε την όπου θέλετε...

Πάρτε το βλέμμα σας και δώστε του το φως που επιθυμείτε...
όπως έκανε ο Μπαίρον...

Έλενα, Λιλιάννα,
Ελισσάβετ, Δημήτρη, Αθηνά,
Τόνια, Νάσια, Κωνσταντίνα, Αλέξανδρε,
Κατερίνα, Θεοδώρα, Νεκταρία,
Δημήτρη, Κατερίνα,

πάρτε τα πλήκτρα και γελάστε,
κλάψτε, σκεφτείτε, θυμώστε, γαληνέψτε...

Καμιά φορά τη γαλήνη χρειάζεται να την αρπάξεις
κι ας νομίζουν οι άλλοι πως δεν της ταιριάζει...

Πάρτε την ψυχή σας και μιλήστε μαζί της...

Ματωμένες αναμνήσεις

Έσταξες σαν αστέρι στο ηλιόγεμα,
 γεμάτο φλογερές ακτίνες
 με χρώματα μπερδεμένα,
 σαν τα κρόσσια των ονείρων μας.
 Σ' αυτήν τη φεγγαροντυμένη βραδιά,
 ακούγονταν άσματα στους δρόμους,
 από μια μπάντα στ' άλλο πεζοδρόμιο
 και γεμάτος ματωμένες νότες απ' τα πλήκτρα,
 αναζητούσες τη σιωπή.
 Ο απόηχος της τραγωδίας,
 ακουγόταν στις πιο σκιερές γωνιές της ψυχής μας,
 σαν μια πετρωμένη μουσική.
 Το φως απλώθηκε στη χλομή μας πλάση
 και σαν τα πατημένα αποτοίγαρα,
 περιμέναμε τη σπίθα,
 που θα μας αναστήσει.
 Ρίμες που δεν απλώνονται,
 συναισθήματα που αυτοκτονούν,
 στα ωραία συμμετρικά φωτιστικά μας
 και μάτια γεμάτα δάκρια,
 μένουν ανεξερεύνητα στο άγνωστο.
 Φωνές που πνίγεις,
 αισθήματα που σφίγγεις,
 οι αναμνήσεις μας έσβησαν
 και αυτές στο σκοτάδι.
 Και πάλι κοιτώντας το μοναχικό
 μα φωτεινό μας φεγγάρι
 θέλησες να φωτίσεις τον κόσμο,
 με το λαμπήρισμα της αναδυόμενης μοναξιάς σου.

Αλέξανδρος Σαγής**Ο κύκλος της ζωής**

Κι από την πηγή...
 Ένα δάκρυ που κύλησε στην παρειά
 έγινε σπαραγμός στην καρδιά
 μα επέστρεψε στις λήθης το πηγάδι.
 Μια σταγόνα αίμα που μύρισαν τα θηρία
 και βγήκαν στο σκοτάδι για τη βορά
 που βρήκαν άψυχη από τον άνθρωπο.
 Ένα φιλί που λυτρώθηκε σε μια ματιά
 και δηλητηριάστηκε από ένα μαχαίρι
 που χάρισε την προδοσία στα σκέλια της αγάπης και τη σκότωσε.
 Λίγο άρωμα που έδωσε την αφορμή
 μια μοιραία συνάντηση που έδωσε ζωή
 σε μια ψυχή που είχε κάνει την άφιξη στα πρόθυρα της κόλασης.
 Ένα ποτό που γέμισε τον καημό
 θέλησε να φιλιώσει με τη λήθη
 μα κατέληξε στον πάτο του ποτηριού παρέα με τον ίδιο πόνο.
 Στέριωσε και η βροχή στο παράθυρο
 να τρομάζει με τους κεραυνούς και τις αστραπές
 και οι σκιές της να πνίγουν με τα γκρίζα σύννεφα παίρνοντας τη μορφή του
 φόβου.
 Μα σαν βγει ο ήλιος
 θα φέρει πίσω την ελπίδα
 σαν αδειανό που είναι το σεντούκι της Πανδώρας
 και καθώς η ομορφιά κοίταξε το τέρας κατάματα
 ο κύκλος σχηματίστηκε στις κόρες της
 και η πηγή ξαναγέμισε νερό...

Αθανασία Αρβανίτη

Η εξουσία του λαού

Μην υποτάσσεσαι στον αφέντη,
 μην προσκυνάς τον βασιλιά,
 σήκω και κοίτα τον στα μάτια
 ψηλά το κεφάλι.
 Πέτα τις αλυσίδες από πάνω σου
 γίνε θηρίο άγριο, ανήμερο.
 Δεν είσαι δούλος του
 μα συνοδοιπόρος του.
 Δεν είσαι υπηρέτης του
 μα βοηθός του.
 Δεν είσαι ο άνθρωπός του
 μα ο ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΣ του.
 Μην μπερδεύεσαι...
 Πέτα τα δεσμά από το κορμί σου.
 Ελευθερώσου...
 Το κελί δεν είναι φυλακή
 μα σπίτι σου.
 Ξεχνιέσαι...
 Δεν είναι η κόλασή σου εδώ
 μα η ζωή σου.
 Κι εσύ!;
 Ο άρχοντας, ο κύριος, ο αφέντης...
 Σκληρός και άπρονος...
 Χρυσούς τοίχους, μαύρα κελιά
 να χτίζεις...
 Λαοί και γένη εξορμούν για σένα.

Για σένα...
 Που τους θρυμματίζεις την ψυχή,
 τους ματώνεις την καρδιά
 για να τους πεις ευχαριστώ.
 Σκλαβιά, τυραννία
 μα και άπειρος πόνος.
 Μην κλείνεις τα αυτιά σου
 είναι ο πόνος του λαού σου.
 Πόνος για ένα ξημέρωμα
 που ίσως ποτέ δεν έρθει.
 Μα μη γελιέσαι...
 Η ψυχή πάντα θα είναι
 διαβατάριχο πουλί...
 Θα ελευθερώνεται, θα τριγυρνά
 και θα θυμάται πάντα.

Τόνια Μαλογιάννη

Μια άλλη Ευρυδίκη...

Εφτάμιση το πρωί και ήδη έχει κόσμος στη στάση του λεωφορείου. Όλοι ντυμένοι, πρόσωπα αγουροξυπνημένα με ένα βλέμμα γλαρό ή και παραδομένο στην απαισιοδοξία του μουντού και γκριζου αυτού πρωινού. Ο ουρανός ήταν γεμάτος από σύννεφα, πυκνά και μαύρα, έτοιμα να ξεσπάσουν και να αρχίσουν να κλαίνε γοερά για τη ματαιότητα της καθημερινότητας, την κατάθλιψη της Δευτέρας, όχι γιατί ήταν η πρώτη εργάσιμη ημέρα της εβδομάδας, αλλά γιατί άφηνε πίσω της ένα Σαββατοκύριακο τόσων ανεκπλήρωτων επιθυμιών, σχεδίων και ονείρων...

Η Ευρυδίκη είναι κι αυτή στη στάση του λεωφορείου περιμένοντας καρτερικά. Είναι ντυμένη χοντρά, καθώς κάνει κρύο. Δεν έχει ξεχάσει να φορέσει και τα μάλλινα γάντια της, δώρο του παππού της. Πάντα προστάτευε τα χέρια της, ήταν το πιο ευαίσθητο σημείο επάνω της. Κάποτε ήταν και η καρδιά της, αλλά πλέον είχε ατσαλωθεί, για να αντέξει στις δυσκολίες και δοκιμασίες της καθημερινότητάς της, την κακία, τη διαφθορά και την αδικία της ζωής.

Παλαιότερα, συνήθιζε να είναι πιο ρομαντική και συμπονετική. Όταν όμως διαπίστωσε ότι όλα αυτά μόνο σε καλό δεν της έβγαιναν, αποφάσισε να εγκαταλείψει αυτή την άχρηστη και βλαβερή νοοτροπία. Έτσι, από εκεί που ήταν μια ήσυχη κοπέλα που το χαμόγελό της την έκανε να λάμπει και της άρεσε να στύβει πορτοκάλια και να φτιάχνει θρεπτικούς χυμούς για όποιον αγαπούσε, κατέληξε να έχει ένα σφιγμένο πρόσωπο με ανέκφραστα μάτια. Και οι πορτοκαλοχυμοί... τέλος. Μόνο για την ίδια έστυβε πια. Και τα πορτοκάλια τής φαίνονταν τόσο ξινά ή στυφά...

Ακούει ραδιόφωνο από το κινητό της. Το μοναδικό πράγμα που της δίνει κουράγιο για να αντέξει στην πίεση της έρευνας και της εργασίας. Είναι διδακτορική φοιτήτρια Φιλολογίας και παράλληλα εργαζόμενη ως καθηγήτρια στην ιδιωτική μέση εκπαίδευση, όπως παρουσίαζε. Δηλαδή, στα φροντιστήρια. Επί το κοινότερο, στην παραπαιδεία. «Να ήταν καλύτερο το κράτος, να με διόριζε», σκεφτόταν. «Κι εγώ κάτι πρέπει να κάνω. Πώς να ζήσω; Να

ζητάω λεφτά από τους γονείς μου για να αγοράσω και τα τσιγάρα μου;» έλεγε κι ας μην κάπνιζε. Κατά βάθος, ήθελε να το αρχίσει κι αυτό κάθε φορά που ένιωθε να μισεί τον εαυτό της.

Και ένιωθε να τον μισεί ολόένα και συχνότερα τελευταία. Το κάπνισμα θα ήταν γι' αυτήν μια αυτο-τιμωρία. Όπως και η συγγραφή. Δεν το έλεγε, αλλά στην ουσία ήθελε να τα εγκαταλείψει όλα και να γίνει συγγραφέας. Όμως, δεν μπορεί να βιοπορίζεται έτσι. Έτσι, κατέληξε μόνο να μελετά επιστημονικά τη λογοτεχνία (πεζογραφία και ποίηση). Στην πραγματικότητα, ένιωθε σαν χειρουργός, ενίοτε. Έβαζε κάτω ένα κείμενο και με τον οπλισμό των ποικίλων λογοτεχνικών θεωριών της να λειτουργούν σαν χειρουργικά εργαλεία —κυρίως νυστέρια— τεμάχιζε το κείμενο, προσπαθώντας να διαβάσει και να αποκρυπτογραφήσει τις σκέψεις, ακόμα και τα πιο ενδόμυχα συναισθήματα του εκάστοτε δημιουργού.

Ερωτήματα όπως «Ποια θεωρία θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην ανάλυση αυτού του κειμένου;», «Τι είδος αφηγητή και εστίασης εφαρμόζεται και τι επιδιώκει ο συγγραφέας με αυτό;», «Ποια τα εκφραστικά μέσα και η λειτουργία του καθενός;», «Πώς το κοινωνικοπολιτικό ή/και ιστορικό περιβάλλον της εποχής συγγραφής επηρεάζει το περιεχόμενο του κειμένου;», «Έχει το κείμενο (αυτο)βιογραφικά στοιχεία;», «Ο αφηγητής ψυχαναλύει και ψυχαναλύεται;» και άλλα πολλά κι ακόμη περισσότερα ερωτήματα. Ερωτήματα άχρηστα, που καθιστούσαν το κείμενο αυτό που ορίζει η λέξη του: ένα νεκρό σώμα, που κείται στο χειρουργικό κρεβάτι της Ευρυδίκης και κάθε φιλόλογου —ή *φιλολογίσκου*, στις πλείστες των περιπτώσεων— προκειμένου να υποστεί νεκροψία.

Λίγες φορές είχε καταφέρει να χαρεί το ίδιο το κείμενο, τους ζουμερούς χυμούς των λέξεων και την ευαισθησία επιλογής και χειρισμού της καθεμιάς από τον κάθε λογοτέχνη, αναδεικνύοντας το πόσο ευέλικτο και πολλαπλό είναι αυτό το όργανο, πόσο ζωντανό και αναδιαμορφώσιμο ανάλογα με τις δυνατότητες, τις ικανότητες, τις γλωσσικές δεξιότητες που είχε αναπτύξει και κατακτήσει ο καθένας... Η δύναμη της γλώσσας πάντα τη συγκλόνιζε και γι' αυτόν τον λόγο, άλλωστε, είχε επιλέξει να σπουδάσει αυτήν την επιστήμη και

να προχωρήσει σε μια εποχή που τα γράμματα και οι Τέχνες —και δη οι κλασικές σπουδές— βάλλονταν από τον ψυχρό και ορθολογιστικό τεχνοκρατισμό.

Το όνομά της και μόνο, άλλωστε, δεν της επέτρεπε να ασχοληθεί με κάτι άλλο (κι ας είχε μεγαλύτερο κέρδος από ένα τεχνοκρατικό επάγγελμα, που θα της εξασφάλιζε και το αντίστοιχο επαγγελματικό και επιχειρηματικό κύρος). Από μικρή της είχαν διηγηθεί τη μυθολογική ιστορία του Ορφέα και της Ευρυδίκης. Η Ευρυδίκη ήταν μια πανέμορφη νύμφη, που τριγυρνούσε στο δάσος. Μια μέρα, συνάντησε τον Ορφέα, έναν επίσης όμορφο νεαρό, που τη μάγεψε με τις μελωδίες της λύρας του. Την Ευρυδίκη, όμως, την αγάπησε και προσπάθησε να τη βιάσει ένας φίλος του Ορφέα, ο Αρισταίος. Στην προσπάθειά της να διαφύγει τρέχοντας στο δάσος, την όμορφη κόρη τη δάγκωσε ένα φίδι και τη σκότωσε. Η μουσική του Ορφέα, όμως, στάθηκε πανάκεια ακόμη και για τον θάνατο. Ο Άδης λυγίζει και του λέει ότι θα επαναφέρει την Ευρυδίκη στη ζωή, οδηγώντας τη στη γη. Κατά την πορεία της ανόδου, όμως, η Ευρυδίκη θα συνοδεύεται από τον Ερμή και ο Ορφέας θα προπορεύεται και δεν πρέπει να γυρίσει να την κοιτάξει. Ο Ορφέας νόμιζε ότι θα τα κατάφερνε, αλλά ο έρωτας είναι ύπουλο συναίσθημα και πανδύσκολο στη χειραγώγησή του. Έτσι, ο Ορφέας αδυνατεί να αντισταθεί στη λαχτάρα για την αγαπημένη του και γυρίζει το κεφάλι του... Η Ευρυδίκη εξαφανίζεται και πλέον, ο Ορφέας μένει μόνος με μοναδικό στήριγμά του τη μουσική του.¹

Ωστόσο, αυτή η εκδοχή του μύθου, που ανήκε στον Ρωμαίο ποιητή Βιργίλιο, μήπως δεν ήταν η πραγματική; Μήπως ισχύει η εκδοχή του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Πλάτωνα, ότι δηλαδή οι θεοί έδωσαν στον Ορφέα μια θέαση, ένα είδωλο της Ευρυδίκης και έτσι κι αλλιώς θα την έχανε; Άρα, άδικα πέρασε το υπόλοιπο της ζωής του με την αυτο-κατηγορία του ο Ορφέας; Μήπως τελικά και ο Αρισταίος δεν ήταν τόσο μοχθηρός, για να θελήσει να βιάσει την αγαπημένη του φίλου του, αλλά η Ευρυδίκη πέθανε από τις *Ναϊάδες*, νύμφες των γλυκών νερών,² όπως λέει μια άλλη εκδοχή της ιστορίας από τον Ρωμαίο ποιητή Οβίδιο;³ Πόσες εκδοχές της ιστορίας, πόσες μεταφορές της στη μουσική σκηνή (ιδίως στην όπερα), πόσες μεταπλάσεις των ηρώων και του ήθους τους...⁴ Πόσο δυσερμήνευτος ο έρωτας, πόσο ευάλωτους μας καθιστά...

Μόνο που στην περίπτωση της, η ιστορία λαμβάνει μια αντίστροφη τροπή.⁵ Εκείνη ήταν ο Ορφέας, που προσπάθησε να επαναφέρει τον νεκρό αγαπημένο της, αλλά εκείνος ήθελε να μείνει στη λήθη, φεύγοντας από τη ζωή της. Νόμιζε πως ζούσε μακριά της. Μπορεί. Αλλά σίγουρα, δεν υπήρχε ουσιαστικά. Η δική της μουσική ήταν η λογοτεχνία, τα κείμενά της, τα αναγνώσματά της. Όλα αυτά ήταν το παυσίπονό της και το ναρκωτικό της συνάμα. Το λεωφορείο ήρθε. Η διαδρομή για τη βιβλιοθήκη θα την οδηγούσε στη λύτρωση. Η βροχή είχε αρχίσει δειλά για να ξεπλύνει κάθε βρωμιά, αλλά να αφήσει αλώβητες τις μνήμες και τις αναμνήσεις...

Αθηνά Ν. Μαλαπάνη

1. Βλ. συνοπτική αφήγηση του μύθου, <http://www.mixanitouxronou.gr/o-mithikos-erotas-tou-orfea-ke-tis-evridikis-gia-chari-tis-katevike-ston-kato-kosmo-alla-den-kataferan-na-girisoun-mazi-giati-den-tirise-ton-monadiko-oro-tou-ploutona-girise-to-kefali-tou-na-ti-di/> (Τελευταία ανάκτηση: 3/9/2017). Για τον Ορφέα, βλ. και <http://www.mixanitouxronou.gr/o-megalos-erotas-tou-orfea-pou-stichise-tin-epanafora-tis-agapimenis-tou-evridikis-ston-pano-kosmo-giati-i-menades-skotosan-ton-orfea-ke-pos-dimiourgithikan-ta-perifima-orfika-mistiria/> (Τελευταία ανάκτηση: 3/9/2017).
2. P. Grimal & A. R. Maxwell-Hyslop (1996). *The Dictionary of Classical Mythology*, σ.λ. Orpheus.
3. Βλ. περισσότερα σχετικά με τις Ναϊάδες, <http://www.theoi.com/Nymphhe/Naiades.html> (Τελευταία ανάκτηση: 3/9/2017).
4. Βλ. σχετικά χωρία στις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου (Met. 10.8 κ.εξ., 11.57 κ.εξ.).
5. Βλ. σχετικά με τη μουσική μεταφορά του μύθου, Κ. Ζουγρής, «Ορφέας και Ευρυδίκη, ένας μύθος εγγύηση για επιτυχία στη μουσική», *Ελευθεροτυπία* (2 Οκτωβρίου 2010). Άρθρο διαθεσίμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=208175> (Τελευταία ανάκτηση: 3/9/2017).

Με ή χωρίς ταυτότητα

Ινκόγκνιτο σε έναν κόσμο γεμάτο λάθη και πάθη
 Με διαβατήριο όνειρα που μένουν καλά κρυμμένα
 Ο φόβος οδηγός
 Και η πλέον αρνητική σκέψη,
 πως τα όνειρά σου δεν αναγνωρίζουν την καρδιά σου
 Χωρίς ταυτότητα,
 γιατί έτσι ο πόνος δεν έχει πρόσωπο.
 Άραγε η ανωνυμία να έχει τις ίδιες συνέπειες σε όλους τους κόσμους;

Η φωνή ηχώ στο χάος
 χάνει μαζί την αναγνωριστική χροιά
 Δεν καταλαβαίνεις τον κάτοχό της
 Τρελή σκέψη εν όψει!
 Και αν δεν θέλεις να σε καταλάβουν;
 Δεν το παραδέχτηκες ποτέ!

Η φαντασία δεν είναι ψέμα.
 Εμφανίζεται σαν μια παράλληλη πραγματικότητα.
 Μη βυθιστείς μέσα της, σου φωνάζει,
 θα χάσεις την ταυτότητα που σου αναλογεί.
 Δεν θα έχεις επιλογή να διαλέξεις με ή χωρίς.

Καλός αγωγός της μελαγχολίας
 αλλά δεν είσαι η μελαγχολία η ίδια.
 Αποκάλυψη!
 Και μοιάζει με άμπωτη
 σαν να τραβιούνται τα νερά και να εμφανίζονται
 ως διά μαγείας όλες οι ταυτότητες μπροστά σου.
 Πάσχιζες για το αντίθετο.
 Γιατί;
 Τα πιο βαριά ναρκωτικά, ο φόβος και η ελπίδα
 αδυνατούν να ελπίσουν και φοβούνται.
 Αρνούνται να φοβηθούν και ελπίζουν.
 Και μένεις με το μισό της ευτυχίας που σου αναλογεί
 πιστεύοντας πως έχεις το κάτι
 και μια άχρηστη ταυτότητα στο χέρι.
 Γιατί δεν είσαι το απόλυτο μαύρο
 ούτε το φωτεινό άσπρο
 αλλά ένα συνηθισμένο γκρι!

Κατερίνα Τσικουράκη

Τελευταίο μινόρε

Μάγοι σαλεύουν στο όνειρό μου,
 άνοιξαν τις βρύσες της ζωής προς τη γη, βροχή.
 Κρασί, χορός και αμαρτία στοιχειώνουν τον ουρανό,
 όμως, τα σύννεφα κρύβουν αυτήν τη γιορτή.

Καθώς πέφτει το σκοτάδι
 οι μάγοι συνεχίζουν να τραγουδούν για σένα
 κι εγώ που τους ακούω από το μισάνοιχτο τζάμι,
 αρχίζω να παίζω ένα δειλό μινόρε για μένα.

Με συντροφιά τον ήχο ταξιδεύω.
 Και ξάφνου ο μάγος γίνεται ο καλύτερος φίλος.
 Μου απλώνει το χέρι και με παίρνει
 πιο μακριά από τον καθένα.

Σε θάλασσες άχρωμες, άδειες
 σε δάση που δεν έχουν πια δέντρα
 σε πολιτείες δίχως ανθρώπους
 σε βαγόνια εγκαταλελειμμένα.

Στέκεται δίπλα μου μονολογώντας
 Ποιο το νόημα αν τα εγκαταλείψεις όλα
 και αγάπη σταματήσεις να 'χεις
 μοναξιά θα σου χαρίζει η κάθε νότα
 και τη μοναξιά σε ποιον θα τη μοιράζεις;

Έντρομος άνοιξα τα μάτια
 τα φύλλα έτριζαν στο χώμα
 η πόλη δεν ήτανε άδεια
 μα η μουσική έπαιζε ακόμα.

Στον καθρέφτη αντίκρισα την ψυχή μου
 Στο πάτωμα πράγματα πεσμένα
 Ίσως αυτό να ήτανε εν τέλει το τελευταίο μινόρε
 που έπαιζα για μένα...

Κατερίνα Χαριτωνίδου

Επείγει

Πριν ενθρονιστεί η παρακμή
και μαυρίσουν τα σεντόνια

προτού ο ντελάλης ανακοινώσει κράτηση
στους ονειροβάτες
και ο μπαλτάς αποκεφαλίσει τα αγάλματα

προτού τα κοχύλια περπατήσουν
στις λεωφόρους
και τα παιδικά κλάματα στερώσουν
τα χαμόγελα

προτού τα άρματα πατήσουν το πεζικό

(η φυγή από οποιαδήποτε ματαιότητα)

προτού η εντολή φιμώσει τη φυλλάδα
και η φυλλάδα βεβηλώσει τη Θέμιδα

προτού κυκλοφορήσουν τη σημαία
να τη βγάλουν από τη βιτρίνα

επείγει
πριν και αφότου
να μη γονατίσουν
και
οι ποιητές

Νεκταρία Μαραγιάννη**Και η άνοιξη δεν ήρθε**

Η καρδιά μου μαραίνεται
τα λουλούδια δεν άνθισαν
και το φως δεν φώτισε ακόμα
τις πανάρχαιες πέτρες ν' ασπρίσουν.
Θα 'ρθει η άνοιξη έλεγαν.
Και τον ήλιο τον έκλεψε
το αιώνιο σκοτάδι
η νυχτερίδα δάγκωσε την αχτίδα.
Θα 'ρθει η άνοιξη έλεγαν.
Και η θάλασσα άφριζε
του Ποσειδώνα την οργή
μην μπορώντας να κρύψει.
Θα 'ρθει η άνοιξη έλεγαν.
Κι ο κόσμος αγέλαστος πια,
κάθε ψυχή τη ρουφάει το μαύρο
της πόλης και λιώνει.
Θα 'ρθει η άνοιξη έλεγαν.
Και ο χειμώνας του Πλούτωνα γιος
άρπαξε την ανέμελη άνοιξη
πέπλο δυστυχίας απλώνοντας στη γη.
Θα 'ρθει η άνοιξη είπανε.
Κι εμείς αδιάφοροι ένα δειλινό
παρακολουθήσαμε την άνοιξη
που δεν ήρθε.

Θεοδώρα Τσακιρίδη

Δασοκτονία*(Η ελπίδα αφυπνίζει την Ελλάδα)*

Σε λικνίζω για τελευταία φορά μέσα στο δάσος αυτό του πολέμου μας.
 Τα χείλη σου ματώνουν.
 Μάτια ξεβαμμένα κοιτούν ανάμεσα από την απεγνωσμένη σου κόμη· σκυφτή
 κι αυτή, ακολουθεί τους ρυθμούς σου.
 Οι άνθρωποι δένδρα είναι.
 Σου κλείνω τα αυτιά.
 Μην τα ακούς τα δένδρα.
 Οξιγόνο χαρίζουν και μ' αυτό ανάβουν φωτιές.
 Ξέρω, ξέρω, έχεις δίκιο.
 Λυσσάς κι εσύ από φόβο.
 Σε πόνεσαν κι εσένα, ξύλινο γλυπτό μου, για να φτάσεις σε τούτη εδώ τη
 μορφή.
 Κι όμως πια, τι μπορείς να κάνεις έτσι ανήμπορο και κούφιο;
 Στέκεσαι εδώ και προσκυνάς τους ξυλοκόπους σου.
 Σιωπάς και μέσα σου βράζει το αίμα. Ανεβαίνουν οι παλμοί.
 Μα όλο αυτό σαν αίμα πληγής φαντάζει κι όχι φλόγα ζωντανή, πορφυρή, της
 δόξας.
 Οι ξυλοκόποι σχίζουν το δέρμα των φίλων σου.

Ουρλιάζουν τα φύλλα, φλέγονται όλα τριγύρω.
 «Κόλαση» μου φωνάζεις με αυτά τα δυο σου ζαλισμένα μάτια.
 Κι από αεράκι που βουίζει για να μην ακούς τα τσεκούρια, τα πριόνια, τη
 χαμένη ελευθερία - Γραίγος μεταμορφώνομαι.
 Χώμα ψυχρό σου στάζω.
 Σε θάβω μέσα στην υπομονή.
 Ρίζες αποκτάς και σαλεύεις μοναχό σου.
 Ρουφάς το αίμα το χαμένο μες στο χώμα.
 Σύντομα ορθώνεσαι και κλαις.
 Σβήνουν και οι φωτιές.
 Σβήνει ο πόνος ο πολύς.
 Γλυκό νανούρισμα γίνομαι ξανά μέσα στο θρόισμα των φύλλων σας.
 Οι ξυλοκόποι αποκοιμούνται.
 Χώμα ανθρώπινο κι αυτοί με τον καιρό.
 Τροφή δική σας.
 Και δεν φοβάσαι πια.
 Και είστε όλοι μαζί.
 Ξύλινη γροθιά, γεμάτη αγάπη απροσπέλαστη.

Ελισσάβετ-Αικατερίνη Μπουτζέλη

Vista de nada

Στέκομαι στο παράθυρο και χαζεύω τη ζωή που περνά.
 Αλλά το μόνο που βλέπω είναι
 καταπιεσμένα συναισθήματα, μισές αλήθειες
 και προσποιητά χαμόγελα.
 Κοιτάμε αλλά δεν βλέπουμε
 κι η ζωή μας προσπερνάει
 η ζωή μας
 που έχει πια θέα στο τίποτα!

Έλενα Χαδιού
**«Τρελός για εξουσία»
 Και η τρέλα ωριμότητα θέλει**

Κοιτάζει από το παράθυρο τον κήπο. Αμέσως ηρεμεί, οι σκέψεις του παρελθόντος, που μέχρι πρόσφατα τον κυνηγούσαν, φεύγουν μεμιάς και το μυαλό του γαληνεύει. Πλέον δεν χρειάζεται νοσοκόμες να τον κυνηγάνε από πίσω, δεν χρειάζεται φύλακες να παραφυλάνε στο κάθε του βήμα, μήπως και αποπειραθεί να αποδράσει. Τα χρόνια σε αυτό το ίδρυμα τον νικήσανε, η τρέλα παρέμεινε, αλλά ωρίμασε μέσα του με έναν ακατάληπτο τρόπο. Πλέον μπορεί να τη χαλιναγωγεί. Ναι, μα την αλήθεια, το νιώθει. Είναι έτοιμος να κάνει το βήμα παραπάνω. Θέλει να βγάλει κάτι ωφέλιμο από αυτή την ωριμότητα της τρέλας που νιώθει πλέον.

Το ραδιόφωνο παίζει κάθε μέρα στη διαπασών μέσα στο ίδρυμα και ο εκάστοτε εκφωνητής ωρύεται: «Μα πού πηγαίνει επιτέλους αυτή η κοινωνία;», «Σε τι κόσμο θα φέρουμε τα παιδιά μας;», «Η αναρχία και το χάος κυριαρχούν πλέον», «Μα που είναι πλέον ένας ηγέτης να μας σώσει;». Κάθε μέρα το ίδιο τροπάριο επαναλαμβάνεται στα ραδιόφωνα αλλά και στις τηλεοράσεις του ιδρύματος. Κάποιοι δημοσιογραφίσκοι βγάζουν στον αέρα απελπισμένα ανθρωπάκια που γκρινιάζουν και παρακαλούν κάποιον να τους σώσει.

Και ως τώρα δεν το είχε σκεφτεί, αλλά αυτήν τη στιγμή που το μυαλό του έχει επέλθει σε μια κατάσταση ηρεμίας ακούγοντας στο υπόβαθρο το ράδιο, το συνειδητοποιεί. Γιατί να μη γίνει αυτός ο ηγέτης που ονειρεύονται όλοι εκεί έξω; Μυαλό έχει, λέγειν έχει, ηθικές αξίες ακράδαντες έχει. Τι του λείπει; Απλά να μπορούσε να βγει από αυτό τον «στάβλο».

Γεννημένος για εξουσία

Βλέπει καθαρά το μέλλον να διαγράφεται λαμπρό μπροστά του. Βγαίνει από το ίδρυμα και στο πατρικό του οι γονείς του τον υποδέχονται ως τον άσωτο υιό που επέστρεψε. Ο καιρός περνά και ο ίδιος δεν αφήνεται πλέον έρμαιο

της κοινωνίας. Πολιτικοποιείται και εντός ολίγου χρονικού διαστήματος το λέγειν και οι ιδέες του διακρίνονται εντός του κόμματος που υπηρετεί. Ενδιαφερόμενοι χρηματοδότες αποτολμούν να τον στηρίξουν σε αλληπάλληλες εκλογές εντός του κόμματος και εν τέλει τα καταφέρνει. Γίνεται ο αρχηγός του κόμματος.

Το παιχνίδι έχει «χοντρύνει», το νιώθει πως έπονται πολλά μεγάλα πράγματα αλλά με θυσίες. Οι χρηματοδότες του του εγγυώνται τη νίκη στις επερχόμενες εκλογές, αρκεί να αφήσει κάποια «ρουσφετάκια» να γίνουν, όπως λένε. Δεν είναι τέτοιος άνθρωπος, το έχει ξεκαθαρίσει πως οι ηθικές αρχές και τα ξεκάθαρα πράγματα πρέπει να επικρατήσουν στον τόπο. Οι πιέσεις παρ' όλα αυτά είναι μεγάλες.

Δεν τα καταφέρνει και λυγίζει, σκέφτεται πως όταν θα ανέβει στην εξουσία, θα κοπούν αυτά. Πόσο γελασμένος είναι.

Η εξουσία είναι καλή αλλά για λίγο

Οι μήνες έχουν περάσει και κατέχει την εξουσία πλέον. Κοιμάται σαν πουλάκι κάθε μέρα και μπορεί να λέει στον εαυτό του ότι έχει καταφέρει τουλάχιστον τα μισά από αυτά που ονειρευόταν. Τα τηλέφωνα χτυπάνε αλληπάλληλα, αλλά τα αγνοεί επιδεικτικά πλέον. Η γυναίκα του και η μικρή του κόρη έχουν έρθει ξανά σε επαφή μαζί του και ίσως υπάρχει ελπίδα μετά από τόσα χρόνια να ξανασμίξουν σαν οικογένεια.

Οι εξαγγελίες του προεκλογικά δεν έχουν γίνει ακόμα πράξη, αλλά πολλές έχουν δρομολογηθεί για να γίνουν. Νιώθει απίστευτη ευεξία και το απολαμβάνει. Γιατί φοβόταν παλιά αυτή την αρχή που λέγεται εξουσία; Δεν θυμάται πλέον καν και ούτε τον απασχολεί. Ή έτσι τουλάχιστον νομίζει.

Οι χρηματοδότες συνεχίζουν να τον παίρνουν τηλέφωνο, αλλά εκείνος δεν το σηκώνει. Στη μόνη που το σηκώνει είναι η κορούλα του, που του φωνάζει με χαρά: «Μπαμπά, πότε θα σε επισκεφτούμε;», «Σύντομα, καρδούλα μου», λέει εκείνος. Το κλείνει και κατευθείαν σκέφτεται την επόμενη συνάντηση που έχει με τους υπουργούς του.

Ακόμη λίγοι μήνες περνάνε και η σχέση με τη γυναίκα του και το παιδί του έχει φτάσει σε επίπεδα πολύ ικανοποιητικά. Μα πόσο ευτυχισμένος νιώθει. Αχ, όλα θα ήταν τέλεια άμα δεν υπήρχαν όλες αυτές οι πιέσεις για χίλια-δυο πολιτικά παιχνίδια, στα οποία δεν θέλει να πάρει μέρος. Συνεχίζει να τα αγνοεί, αλλά για πόσο ακόμα;

Η εξουσία δεν είναι για μένα

Και να που ένα βράδυ μπαίνει στο σπίτι και θέλει να πάει να δει την κόρη του στο δωμάτιο και να της δώσει ένα φιλί για καληνύχτισμα. Μπαίνει στο δωμάτιο και βλέπει την κόρη του να κλαίει και να τρέμει ολόκληρη από τον φόβο. Ένας γεροδεμένος ψηλός άντρας, με κουκούλα να καλύπτει το πρόσωπό του, κρατάει ένα όπλο το οποίο σημαδεύει από πάνω της και εκείνη εκλιπαρεί: «Μπαμπά, σε παρακαλώ, κάνε ό,τι σου πει ο κύριος, γιατί απειλεί να βλάψει εμένα αλλά και τη μαμά. Σε παρακαλώ! Ας βλάψει εμένα, αλλά όχι τη μαμά!».

Ξάφνου η φράση αυτή τον κλονίζει απίστευτα. Η φαντασίωσή του διαλύεται αμέσως. Η μεγάλη ονειροπόληση που έχει, σταματάει και θυμάται ξανά τη σκηνή που διαλύει την ηρεμία του μυαλού του ξανά. Στη σκηνή της ανάμνησης πάλι πρωταγωνίστρια είναι η κόρη του και τον εκλιπαρεί σαν τη φαντασίωσή του, αλλά όχι να τη σώσει από κάποιον επιτήδειο αλλά από τον ίδιο.

«Μπαμπά, σε παρακαλώ σταμάτα να χτυπάς τη μαμά. Σε παρακαλώ! Χτύπα εμένα αλλά όχι τη μαμά!»

Το σοκ είναι μεγάλο και ο ίδιος παθαίνει κρίση πανικού ουρλιάζοντας: «Η εξουσία δεν είναι για μένα, άσ' τε με ήσυχο!». Όλοι οι φύλακες και οι νοσοκόμες πέφτουν από πάνω του. Δεν αντέχει άλλο. Ίσως αυτή να είναι η τελευταία φορά σκέφτεται και αφήνεται έρμαιο της κρίσης που τον κυριεύει.

Διεφθαρμένος ονειροπόλος

Δεν έχουν περάσει παρά τρεις ώρες από το περιστατικό της κατάρρευσης του πρωταγωνιστή αυτής της ιστορίας και φήμες ακούγονται σε όλους τους χώρους του ιδρύματος. Πέθανε ή πεθαίνει σύντομα. Μεταξύ αυτών που το

συζητούν βρίσκονται και δύο καθαριστές, που απολαμβάνουν το καφεδάκι τους κατά τη διάρκεια του απογευματινού ολιγόλεπτου διαλείμματός τους.

— Δεν ξέρω αν πέθανε ή όχι, αλλά σίγουρα ο άνθρωπος αυτός “πέθαινε” κάθε μέρα μέσα του, αναφέρει ο πρώτος.

— Τι εννοείς; ρωτάει ο δεύτερος, που είναι μόλις η πέμπτη μέρα του στο ίδρυμα.

— Κάθε μέρα καθόταν ανέκφραστος, όρθιος στη μέση του δωματίου του, λες και ονειροπολούσε μέχρι να καταρρεύσει, όπως έγινε και σήμερα, αλλά σήμερα κατέρρευσε ολικά. Ίσως κάθε φορά να προσπαθούσε να ονειρευτεί ένα καλύτερο μέλλον για τον ίδιο, αλλά να μην τα κατάφερνε στο τέλος.

— Γιατί το λες αυτό; Δεν έχω ιδέα. Ποιο είναι το παρελθόν του;

— Όστε δεν ξέρεις; Μου διαφεύγει το όνομά του, αλλά πριν καμιά δεκαετία ήταν πολύ γνωστός βουλευτής και ήταν να γίνει και νομάρχης, αλλά διάφορα σκάνδαλα διέρρευσαν για εκείνον. Μεταξύ αυτών των σκανδάλων διέρρευσε και ένα προσωπικό σκάνδαλο. Από ό,τι φαίνεται χτύπαγε τη γυναίκα του και μια φορά χτύπησε και το παιδί του. Νομίζω αυτό ήταν το τελειωτικό χτύπημα για την καριέρα του. Η δικαιοσύνη δεν τον έστειλε φυλακή καθώς διαγνώστηκε με ψυχικές διαταραχές διαφόρων τύπων. Έτσι κατέληξε εδώ.

— Όστε διεφθαρμένος και διαταραγμένος;

— Μην ξεχνάς, κυρίως ονειροπόλος, ειδικά τα τελευταία χρόνια.

— Πράγματι, ένας διεφθαρμένος ονειροπόλος.

Δημήτρης Μήλιος

Τα τρία μαθήματα

Σε ένα μακρινό βασίλειο, μακρινό τόσο στον χώρο, όσο και στον χρόνο, η εξουσία ήταν στα χέρια ενός γέρου βασιλιά, ο οποίος είχε δύο γιους. Ο μεγαλύτερος σε ηλικία γιος του ήταν έξυπνος, δυνατός και γενναίος και προ-οριζόταν για διάδοχος του θρόνου. Ο πατέρας του τον προετοίμαζε για καιρό να μάθει πώς διοικείται το βασίλειο και ποια είναι τα βάρη της εξουσίας. Όσο για τον νεαρότερο πρίγκιπα, δεν είχε δει στη ζωή του ούτε δεκαπέντε καλο-καίρια, οπότε το νεαρό της ηλικίας του δεν του είχε επιτρέψει να αναδείξει ακόμα όλες του τις αρετές. Κανείς, βέβαια, δεν αμφισβητούσε ότι θα είναι πολ-λές, αφού, όπως χαρακτηριστικά έλεγαν όλοι, «έχει το αίμα του πατέρα του».

Ο καιρός πέρασε και ο ουρανός κάλυψε το βασίλειο με σκοτεινά σύν-νεφα. Το βάρος και η μουντάδα τους σκέπασαν ανεξαιρέτως τα κεφάλια όλων των πολιτών, από τους γαλαζοαίματους έως και τον τελευταίο επαίτη. Κάθε πηγάδι και πηγή δηλητηριάστηκε, ο αέρας έζεχνε αρρώστια και αποσύνθεση και από όλων τα χείλη μόλις που ακουγόταν μια γοερή προσευχή για σωτηρία. Εν τέλει, μια μέρα ο Θάνατος καβάλησε το πυρρόχρωμο άλογο του και καλ-πάζοντας πάνω στα σύννεφα που είχαν αρχίσει να διαλύονται, έφυγε από το βασίλειο. Μέχρι το απόγευμα της ίδιας μέρας δεν υπήρχε πολίτης που να μην είχε μάθει πως ο Θάνατος είχε πάρει μαζί του τον βασιλιά μα και τον διάδοχο. Το βάρος τώρα έπεφτε στον νεαρό πρίγκιπα, το τελευταίο βασιλικό σπέρμα, να φορέσει την πορφύρα και τη διαμαντένια κορώνα και να καθίσει στον βα-σιλικό θώκο. Έπρεπε να προετοιμαστεί γρήγορα, γιατί σε εκείνα τα μέρη ήταν μεγάλο κακό για ένα βασίλειο να μείνει ακέφαλο για πάνω από τρεις ημέρες. Τρεις μέρες είχαν στη διάθεσή τους οι βασιλικοί σύμβουλοι για να τον εκπαι-δεύσουν, γιατί τρία ήταν και τα μαθήματα που έπρεπε να διδαχθεί.

Την πρώτη μέρα, πήγε ο πρίγκιπας και κάθισε πίσω από ένα χρυσελε-φάντινο γραφείο ενός μεγάλου και ηλιόλουστου δωματίου και απέναντί του στάθηκε όρθιος ο πρώτος δάσκαλος.

— Σήμερα, πρίγκιπά μου, θα μάθετε πώς να λέτε την αλήθεια στον λαό!

Όταν λέτε την αλήθεια, πρέπει να αποσκοπεί στο να κατευνάσετε και να ευχαριστήσετε τους πολίτες σας.

— Ναι, αλλά αν, για παράδειγμα, μια χρονιά οι αποθήκες του βασιλείου άδειάζαν μέσα στη μέση του χειμώνα και έπρεπε να ενημερώσω τον λαό ότι μας περιμένουν ελλείψεις σε κρέας και λαχανικά; Δεν νομίζω ότι θα υπήρχε κανένας να χαρεί με αυτά τα νέα.

— Όχι βέβαια, και προσέξτε μην κάνετε αυτό το λάθος! Αν το κάνετε αυτό, θα σπέρνατε τον πανικό, οι πολίτες θα επιδίδονταν σε πλιάτσικα και βαιοπραγίες, για να μαζέψουν φαγητό από όπου μπορούσαν. Μπορεί ακόμα και να κατέληγαν να κατηγορήσουν το παλάτι για λανθασμένη διαχείριση των αποθεμάτων. Αντιθέτως, θα τους λέγατε ότι όλα τα απαραίτητα μέτρα έχουν ληφθεί από τη μεριά του παλατιού για να περάσει όσο ομαλότερα γίνεται και αυτός ο χειμώνας, αλλά και πως επιφυλάσσετε για τυχόν δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν την τελευταία στιγμή.

— Δηλαδή, μου λέτε πως θα έπρεπε να κρύψω την αλήθεια. Ωραία, και αν κάποιοι εκ των πολιτών αποδώσουν την έλλειψη τροφίμων σε λανθασμένους χειρισμούς εκ μέρους του παλατιού;

— Στόχος σας είναι να μην επιτρέψετε σε τέτοιου είδους αμφιβολίες να ριζώσουν στο μυαλό των πολιτών σας. Εσείς τα ξέρετε όλα και είστε προετοιμασμένος για το καθετί. Αυτή την αλήθεια πρέπει να ξέρει ο λαός!

Η πρώτη μέρα πέρασε και ήρθε η δεύτερη. Απέναντι στον πρίγκιπα στάθηκε ο δεύτερος δάσκαλος.

— Σήμερα, πρίγκιπά μου, θα μάθετε πώς να είστε δίκαιος με τον λαό! Η δικαιοσύνη σας όχι μόνο πρέπει να προβάλλει την ισότητα μεταξύ των πολιτών απέναντι στον νόμο, αλλά συγχρόνως πρέπει να προσέχει και τα συμφέροντα του βασιλείου.

— Τι εννοείτε με αυτό;

— Άμα φέρουν, για παράδειγμα, ενώπιόν σας έναν μεγαλέμπορα και έναν συνοικιακό μπακάλη, γιατί και οι δύο τους, ξεχωριστά ο καθένας, έκλεβαν τους πελάτες τους στο ζύγι, τότε τον μεν πρέπει να τον αθώωσετε, γιατί με τις επιχειρήσεις και τους φόρους του φέρνει λεφτά στα θησαυροφυλάκια,

ενώ τον δε πρέπει να τον καταδικάσετε, ούτως ώστε να διατηρήσετε το αίσθημα δικαίου.

— Δηλαδή, θα πρέπει πρώτα να βάζω την τυφλή Δικαιοσύνη να ψηλαφίζει τις τσέπες των κατηγορουμένων.

— Χα χα! Ακριβώς, μεγαλειότατε! Γιατί αν αποφασίζετε να επιβάλετε και στους δυο το πρόστιμο που αναλογεί στο παράπτωμά τους, τότε υπάρχει περίπτωση ο μεγαλέμπορας να δυσαρεστούνταν και να μετέφερε τα μαγαζιά του σε άλλο βασίλειο. Αυτό δεν το θέλετε, γιατί θα χάνετε τους φόρους που παίρνει το παλάτι από αυτόν. Ενώ από την άλλη, καταδικάζοντας τον απλό μπακάλη, θα δίνετε στον λαό αυτό που ζητάει, δηλαδή την τιμωρία του ενόχου.

Ήρθε και η τρίτη μέρα με τον τρίτο δάσκαλο.

— Σήμερα, πρίγκιπά μου, θα μάθετε πώς να ενδιαφέρεστε για την ευτυχία του λαού! Η ευτυχία των πολιτών στηρίζεται στην εύρυθμη λειτουργία του βασιλείου μας, η οποία με τη σειρά της στηρίζεται πρωτίστως στις φιλικές μας σχέσεις με τα ισχυρότερα γειτονικά βασίλεια. Μην αφήνετε, λοιπόν, τον εαυτό σας να αναλώνεται με εσωτερικά ζητήματα, γιατί οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι είναι οι εξωτερικοί, μια επίθεση ή επιδρομή εναντίον μας. Για την αποτροπή ενός τέτοιου κακού θα πρέπει να προσπαθείτε να είναι οι πολίτες των γειτονικών βασιλείων ευχαριστημένοι και φιλικά προσκείμενοι με εσάς, ειδάλλως μπορεί να προτείνουν στους δικούς τους βασιλιάδες να μας κηρύξουν πόλεμο.

— Και οι δικοί μας πολίτες;

— Οι δικοί μας πολίτες μπορεί στην αρχή να μην εκτιμήσουν ορισμένες αποφάσεις σας και να σας κατηγορήσουν ότι δεν ενδιαφέρεστε για το καλό τους, αλλά μη σας πτοεί αυτό, γιατί σε λίγο καιρό, δέκα με είκοσι χρόνια, θα σας ευγνωμονούν.

Ο πρίγκιπας τότε σηκώθηκε όρθιος, πήγε στάθηκε στην πόρτα και είπε: «Δεν γνωρίζω αν ο πατέρας προετοίμαζε τον αδελφό μου με αυτές εδώ τις διδαχές, αλλά εγώ δεν σκοπεύω να τις εφαρμόσω! Σε τι είδους θρόνο θα με βάλετε να καθίσω, ώστε θα μου δοθεί η δύναμη να μεταβάλλω την έννοια

της αλήθειας και της δικαιοσύνης αναλόγως το πώς με συμφέρει; Και τι βασιλιάς θα είμαι αυτού του λαού αν με ενδιαφέρει περισσότερο να είναι ευχαριστημένοι με εμένα οι πολίτες των γειτονικών βασιλείων παρά του δικού μου; Κρατήστε τον θρόνο, το στέμμα και την πορφύρα. Σας τα παραδίδω».

Στο τέλος, άνοιξε την πόρτα και έφυγε. Τρομαγμένος από το αληθινό πρόσωπο της εξουσίας, εγκατέλειψε το παλάτι και κανείς δεν ξαναείδε τον νεαρό πρίγκιπα.

Δημήτριος-Παρασκευάς Γερακίνης

Θαρρώ πως είδα

Κυρα-Βασιλική ήταν για τους ντόμπρους, τους λιγότερο περίεργους, τους ελάχιστους ανθρώπους που φρόντιζαν να κοιτάζουν τη δουλειά τους. Για το υπόλοιπο χωριό ήταν η τρελο-Βασίλαινα, το πρωτοσέλιδο των κουτσομπολιτικών συγκεντρώσεων, το «ανφάν-γκατέ» των απογευματινών μαζώξεων στο καφενείο. Όλοι ήθελαν να μαθαίνουν από πρώτο χέρι πού πήγε, τι έκανε, ποιον συνάντησε. Σε μια τόσο κλειστή κοινωνία όπως ένα απομακρυσμένο ορεινό χωριουδάκι, η προσωπική ζωή αμέσως γινόταν κοινωνικό ζήτημα. Μια επιπλέον κότα στο κοτέτσι θα μπορούσε να φέρει τα πάνω κάτω. Ένα καινούργιο πουλερικό ήταν σε θέση να στερήσει στον ιδιοκτήτη του τον ύπνο, καθώς αυτή η νέα απόκτηση ήταν κραυγαλέα απόδειξη της κοινωνικής ευμάρειας, τα κουτσομπολιά έδιναν και έπαιρναν, ο άνθρωπος γινόταν «νεόπλουτος» στα μάτια των άλλων, και όσο γελοίο και αν ακούγεται αυτό, ο φθόνος μαζί με τις κακές γλώσσες δεν ήταν το μοναδικό πρόβλημα. Σε λίγο θα άρχιζαν να τον κοιτάζουν περίεργα, οι ψίθυροι στις γωνίες για προδοσία, παράνομο εμπόριο, ακόμη και κλοπή, δεν είχαν τέλος. Το χειρότερο όμως είναι να ήταν και άτυχος αυτός ο κάτοχος της νέας κότας, αν από κάποιον συγχωριανό του το ίδιο διάστημα τύχαινε να εξαφανιστεί το δικό του πουλερικό. Τότε είναι που η ρετσίνα του κλέφτη δεν θα τον εγκατέλειπε ποτέ.

Το ίδιο είχε συμβεί και στην περίπτωση της κυρα-Βασιλικής, όχι πως είχε κοτέτσι για να χάσει ή να αποκτήσει κάτι καινούργιο, δεν είχε καν την πολυτέλεια να κατηγορηθεί για κλοπή πουλερικού, αν μια τέτοια κατηγορία μπορεί να θεωρηθεί πολυτέλεια. Η ζωή της ήταν αυτό που λέμε «χωρίς σασπένς», απλή και λιτή, με μια καθημερινή ρουτίνα τόσο καλοπρογραμματισμένη, που θα τη ζήλευαν ακόμη και οι πιο οργανωτικοί άνθρωποι. Το σπίτι της βρισκόταν ανάμεσα στον φούρνο και την εκκλησία, μια φαινομενικά πολυσύχναστη περιοχή του χωριού, δεν είχε τίποτα το ιδιαίτερο εξωτερικά, δεν ήταν κακόγουστο, μάλλον πιο εύκολα να πούμε ότι ήταν ένα σπίτι σαν όλα τα υπόλοιπα

σπίτια του χωριού, και ίσως και όλων των ορεινών περιοχών. Ήταν κατασκευασμένο από τούβλα, με επένδυση ξύλου με άμμο, μια κατασκευή που το έκανε αρκετά βιώσιμο αλλά και ανθεκτικό στις αντίξοες ορεινές συνθήκες. Ιδίως τον χειμώνα τα παραθυρόφυλλα ήταν μονίμως σφραγισμένα από μέσα, κάτι που συνήθως έκαναν περισσότερο από ανασφάλεια παρά λόγω του ψύχους που περόνιαζε τα ανθρώπινα σώματα ως το κόκαλο, ως την ψυχή. Μπροστά στο σπίτι υπήρχε μια μικρή αυλή με λίγα οπωροφόρα δέντρα και λίγους θάμνους, λιτά και περήφανα, όπως εξάλλου και όλα τα πράγματα στη ζωή της. Κανέναν, παρ' όλα αυτά δεν απασχολούσε η κηπουρική στην περίπτωσή της, αλλά οι άνδρες. Ναι, καλά ακούσατε, οι άνδρες, και όχι, σε αυτό δεν είχαν καμία ανάμειξη οι αρσενικοί αντιπρόσωποι του χωριού. Το φλέγον ζήτημα, που απασχολούσε τις τοπικές μαζώσεις, ήταν οι ταξιδιώτες που κατέφθαναν κατά διαστήματα στην κλειστή αυτή κοινωνία. Και γιατί λέμε οι άνδρες; Πολύ απλά γιατί οι γυναίκες δεν ταξίδευαν μόνες τους, πιο σωστά να πούμε, δεν ταξίδευαν γενικώς. Το σκάνδαλο, λοιπόν, βρισκόταν στο γεγονός ότι η κυρα-Βασιλική, μόλις έκανε την εμφάνισή του κάποιος ταξιδιώτης, εκείνη τον συναντούσε όπου και αν πήγαινε πρώτα, στην ταβέρνα, στην εκκλησία, στην πανσιόν, του ψιθύριζε κάτι στο αυτί, και εκείνος ως διά μαγείας την ακολουθούσε στο σπίτι της. Όλοι παρέμεναν στο σπίτι της αρκετές ώρες, χωρίς ποτέ να μάθει κανείς τον λόγο και στη συνέχεια αναχωρούσαν, δίχως να πουν σε κανέναν ούτε μια λέξη για το τι συνέβη σε εκείνο το σπίτι. Ντροπή, αίσχος, ανεπίτρεπτη κατάσταση· όλοι έκαναν υποθέσεις, σχολίαζαν, φαντάζονταν πράγματα, οι κακές γλώσσες έδιναν και έπαιρναν. Σχεδόν ο καθένας είχε κάτι να προσθέσει, όλες οι συζητήσεις ξεκινούσαν με μία μόνο φράση: «Θαρρώ πως είδα τον τάδε...» και τελείωναν με την υπόθεση του τι συνέβη. Η αλήθεια είναι πως η κάθε υπόθεση ήταν και διαφορετική, όλοι επέμεναν στις απόψεις τους, κανείς δεν υποχωρούσε, οι διαφωνίες ήταν μέχρι τελικής πτώσεως, και το «είδα» είχε πάψει να αντιπροσωπεύει την ικανότητα της οράσεως. Στο τέλος ο κόσμος άρχισε να εκφράζει αρκετά φανερά τη δυσαρέσκειά του, πολλοί πρέσβευαν να εκδιωχτεί η τρελο-Βασίλαινα από το χωριό, άλλοι την πρόβαλλαν με την κάθε ευκαιρία, την ταπεινώναν, την περιφρονούσαν. Εκείνη

επέμενε καρτερικά, ποτέ δεν παραπονέθηκε ούτε έκλαψε, μόνο κοιτάζε με συμπόνια τους συμπολίτες της και κουνούσε ήρεμα το κεφάλι της, μέχρις ότου ένα περιστατικό την πίκρανε βαθιά.

Ήταν Άνοιξη του 1948, η φύση μόλις είχε αρχίσει να ξυπνάει από τον βαθυκόκκινο χειμώνα, τα δέντρα ήταν ακόμη γυμνά, κουρασμένα από το βάρος του χιονιού και του πάγου, αλλά και της ανθρώπινης αναισθησίας. Τα σπίτια ήταν ακόμη κουμπωμένα, αλλά οι πρώτοι ταξιδιώτες ήδη αρχίζαν να καταφθάνουν στο χωριό, ο ένας μετά τον άλλον, κατευθυνόμενοι νότια. Ένας εξ αυτών ήταν και ο Παύλος, που σταμάτησε στο χωριό μια μουντή Κυριακή. Ήταν γύρω στα τριάντα, ψηλός, πολύ αδύνατος, αρκετά ταλαιπωρημένος στην όψη, αλλά με μια φλόγα ζωής στα μάτια, σπιθα που έκαιγε ακατάπαυστα. Όπως κάθε κουρασμένος Έλληνας, σταμάτησε στον οίκο φιλοξενίας, για να μαζέψει δυνάμεις και να συνεχίσει το ταξίδι του. Λίγο μετά το μεσημέρι, κατευθύνθηκε προς την ταβέρνα, όπου ήταν μαζεμένος ήδη πολύς κόσμος, για να πιει ένα κρασί και να χαλαρώσει. Τότε ήταν που συνέβη εκείνο το τραγικό γεγονός.

Δεν πρόλαβε να καθίσει ο Παύλος στο τραπέζι και να ανταλλάξει λίγες κουβέντες με τους ντόπιους, όταν εμφανίστηκε η κυρα-Βασιλική, και πλησιάζοντας με γοργά βήματα τον Παύλο, έσκυψε και ψιθύρισε κάτι στο αυτί του. Εκείνος έδειξε να ξαφνιάζεται πολύ και την κοίταξε με ένα βλέμμα που έλαμπε ακόμη πιο πολύ. Δίστασε όμως, για μια στιγμή αμφιταλαντεύτηκε. Τότε ήταν που όλο το μαγαζί άρχισε να φωνάζει, να βλασφημεί, να αποδοκιμάζει. Η θύελλα αντιδράσεων ήταν τόσο έντονη, που χωρίς να το καταλάβει ο Παύλος, την είχαν ήδη πετάξει έξω. Εκείνος εξαγριώθηκε, δεν μπορούσε να καταλάβει τι συνέβη, προς τι τέτοιο μίσος, τέτοια αγριότητα. Αλλά όποιον και να ρωτούσε, κανείς δεν του απαντούσε κάτι συγκεκριμένο, η αντιπάθεια ήταν απόλυτη, ο λόγος όμως ασαφής. Μερικοί υποστήριζαν πως ασελγούσε σε νέους, άλλοι πως ήταν μπλεγμένη σε μυστικές οργανώσεις, τρίτοι ότι ήταν μάγισσα. Δεν τους πίστεψε. Αποκλείεται, έλεγε από μέσα του, κάτι άλλο συμβαίνει.

Βγήκε έξω συγχυσμένος, σκεφτόταν να ρωτήσει την ίδια τι συμβαίνει, τι ήθελε από εκείνον. Εκείνη ήταν όμως άφαντη. Όσο και να την έψαχνε, δεν την ξαναείδε. Ούτε και κανείς άλλος.

Την επομένη, εκείνος έπρεπε να φύγει από το χωριό, για να συνεχίσει το ταξίδι του. Ήταν, βλέπετε, ένας άνθρωπος μορφωμένος, που είχε αφιερώσει τη νιότη του στον αγώνα κατά των κατακτητών, και κουρασμένος πια, ταξίδευε για να βρει γαλήνη. Την ιστορία με την παράξενη γυναίκα που ζητούσε τόσο επίμονα να του μιλήσει εκείνο το δειλινό και μετά εξαφανίστηκε, την έσβησε από τη μνήμη του εντελώς, λίγα χρόνια αργότερα.

Το 1961, ένας μεσόκοπος άνδρας καθόταν σε ένα ρακοπωλείο και κάπνιζε την πίπα του, ενώ στο διπλανό τραπέζι μια παρέα ηλικιωμένων είχε στήσει καβγά γύρω από τον πόλεμο και τα θύματά του. Εντελώς ξαφνικά, στα αυτιά του έφτασε κάτι γνώριμο. Στη συζήτηση κάποιος ανέφερε το όνομα ενός από τα χωριά που εκείνος είχε επισκεφθεί στη διάρκεια της περιπλάνησής του. Έσπρησε αυτί να ακούσει καλύτερα. Και αυτά που άκουσε τον συντάραξαν. Μιλούσαν για μια γυναίκα, την αποκαλούσαν κυρα-Βασιλική, η οποία ήταν το μαύρο πρόβατο του χωριού, γιατί δήθεν αποπλανούσε τους νεαρούς ταξιδιώτες και τους κρατούσε με τις ώρες στο σπίτι της. Εκείνη τη στιγμή θυμήθηκε την εμπειρία του και αφού πλησίασε το τραπέζι τους, ρώτησε, ζητώντας ταπεινά συγγνώμη, αν ήξερε κανείς τι πραγματικά ζητούσε εκείνη η γυναίκα από τους ταξιδιώτες. «Φυσικά και γνωρίζουμε», απάντησε ο ένας, «ήταν μια πολύ παρεξηγημένη γυναίκα», απάντησε ένας άλλος. Η κυρα-Βασιλική είχε τέσσερις γιους, που είχαν φύγει στον πόλεμο και δεν γύρισε κανείς τους. Όσο και αν προσπάθησε, δεν κατάφερε να μάθει ποτέ νέα τους. Μη μπορώντας να αντέξει τα βλήματα οίκτου στην πόλη που ζούσε, μετακόμισε σε ένα ορεινό χωριουδάκι, και εκεί, χωρίς να χάσει ποτέ την ελπίδα της, ρωτούσε τους νεαρούς ταξιδιώτες μήπως ήξεραν κάποιον από τα παιδιά της και τι απέγιναν. «Κρίμα που δεν πήρε ποτέ νέα τους», είπε αναστενάζοντας ένας ασπρομάλλης, «πέθανε λίγες μέρες μετά από έναν καβγά στην ταβέρνα του

χωριού της». Συγκίνηση έπιασε τον άγνωστο άνδρα, που ρώτησε αθώα πώς ήταν το επίθετο της. «Δάκου», απάντησαν, «και τα παιδιά ήταν ο Χρήστος, ο Φοίβος, ο Αποστόλης και ο μικρός Ανδρέας». Τότε η γη ήταν που άλλαξε άξονα για τον Παύλο, γιατί εκείνος ήταν. Θυμήθηκε τα τέσσερα αδέρφια που πολέμησαν πλάι του ηρωικά και έπεσαν στη μάχη πολεμώντας. Ήταν φίλοι του και η δύσμοιρη γυναίκα ήταν μητέρα τους. Και εκείνος ο δισταγμός δεν τον άφησε να της προσφέρει γαλήνη. Αχ, θαρρώ πως δεν είδα...

Λιλιάνα Στεπανένκοβα

Μέσα στην εξουσία τα δίκτυα...

«Τελικά είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε τον ανθρώπινο νου, πώς και γιατί επηρεάζεται σε τέτοιο βαθμό (χειραγωγείται, εάν μου επιτρέπεται να πω) από την άπληστη αυτή κυρία που το ίδιο της το όνομα παραπέμπει σε κάτι που είναι δυνατό, εφικτό; Τόσο δυνατό, που καμιά φορά η ανθρώπινη φύση δεν το αντέχει.

Πράγματι, η εξουσία και η δύναμη που αυτή ασκεί γίνεται αντιληπτή στην καθημερινή μας ζωή. Είναι δυνατό να την δούμε, να την αισθανθούμε, να την ακούσουμε όταν προσπαθεί να μας επιβληθεί. Δεν δέχεται τις διαπραγματεύσεις και τους συμβιβασμούς, ο λόγος της νόμος απαραβίαστος. Η δύναμή της σε καθηλώνει ώστε να μοιάζεις πολύ λίγος μπροστά της. Παίρνει με το μέρος της ανθρώπους ευκολόπιστους, ανθρώπους που έχουν ανάγκη να νιώσουν ανώτεροι από τους υπόλοιπους, ανθρώπους που κυνηγούν τη δόξα με όποιο τίμημα. Αυτοί οι άνθρωποι, λοιπόν, μετατρέπονται σε πιόνια σ' ένα παιχνίδι που κανόνες δεν υπάρχουν. Όλοι όσοι συμμετέχουν σε αυτό το επικίνδυνο παιχνίδι πράττουν κατά το δοκούν, ενεργούν χωρίς κανέναν περιορισμό, δεν υπάρχουν όρια και ηθικοί φραγμοί. Η εξουσία όμως είναι αυτή που πάντα θα τους καθοδηγεί. Αυτή είναι η μόνη ικανή να τους φέρει με τα νερά της, δίνοντάς τους την ελευθερία που επιθυμούν. Γίνονται δυνάστες της εκάστοτε κοινωνίας, γιατί σε κάθε κοινωνία υπάρχουν αυτοί οι λίγοι που είναι επιρρεπείς στη μολυσματική αυτή ουσία που ονομάζεται εξουσία. Μετατρέπονται σε αχόρταγα πλάσματα, χωρίς συναισθήματα, χωρίς να τους έχει απομείνει κανένα στοιχείο που να θυμίζει την ξεχασμένη τους ανθρώπινη φύση. Δεν είναι τίποτα άλλο παρά μηχανές που λειτουργούν μέχρι να χαλάσουν, χωρίς να γνωρίζουν όμως ότι κάποτε θα πάψουν να λειτουργούν. Γιατί η εξουσία είναι εθιστική όπως ένα ναρκωτικό. Όταν θα τη γευτείς, δεν θα μπορέσεις να απαλλαγείς από αυτήν, δεν θα θέλεις να την αποχωριστείς, θα ζεις μέσα από αυτήν. Όσπου στο τέλος θα σε έχει καταστρέψει, θα σε έχει φθείρει και επιστροφή δεν θα υπάρχει, θα...» Η Αλεξάνδρα δεν άντεχε να συνεχίσει.

Για πρώτη φορά ένιωσε να ξεπερνά τον εαυτό της και τις αντοχές της. Για πρώτη φορά στη ζωή της ένιωσε τόσο δυνατή. Δάκρυα δεν κύλησαν από τα μάτια της, όσο συναισθηματικά φορτισμένη και εάν ήταν εκείνη τη στιγμή. Η αλήθεια είχε ειπωθεί, ωμά και ρεαλιστικά, από την ίδια και δεν το έβαλε στα πόδια. Έμεινε σιωπηλή, με μια ήρεμη έξαψη στο πρόσωπό της, εκεί μπροστά σε πλήθος κόσμου να την κοιτάζει με υπερηφάνεια. Προσπάθησε να εντοπίσει γνώριμα πρόσωπα και τότε η μητέρα της ήταν εκείνη που σηκώθηκε και τη χειροκρότησε, δίνοντας το παράδειγμα και στους υπόλοιπους. Η Αλεξάνδρα κοίταξε προς τον ουρανό και χαμογέλασε γαλήνια. Ο πατέρας της θα ένιωθε πολύ περήφανος για την κόρη του.

Τον «έφαγαν» ένα βράδυ που επέστρεφε στο σπίτι του. «Δεν είναι να μπλέκεις με την εξουσία, επικίνδυνα μονοπάτια που δεν θα σου βγουν σε καλό». Αυτά ήταν πάντα τα λόγια της γυναίκας του, αλλά ο Στέφανος, άπαξ και έβαζε κάτι στο μυαλό του, δεν τον σταματούσε τίποτα. Ήταν, βλέπετε, από αυτούς τους λίγους που κόλλησαν το μικρόβιο της εξουσίας. Όπως πολλοί άλλοι, έτσι και αυτός, δεν κατάφερε να γλυτώσει από τα δίκτυα της. Γιατί η εξουσία τελικά βλέπει όχι μόνο αυτούς στους οποίους θα επιβληθεί αλλά και αυτούς που θα ανεβάσει στην κορυφή.

Η Αλεξάνδρα έκλεισε τον λόγο της, λέγοντας: «Μακάρι όλοι οι άνθρωποι να χρησιμοποιούσαν σωστά την εξουσία και προς όφελος όλων μας. Μακάρι ο εγωισμός και η απληστία να μην είχαν εφευρεθεί, τότε ίσως να ζούσαμε πιο ανθρώπινα».

Κωνσταντίνα Μοσχοπούλου

Morituri te salutant

Περιχαρής για όσα κατάφερε
με συνωμοσία πιο βαριά κι απ' αυτή του Κατιλίνα,
καρπώνεται την ηδονή του θεάματος
μ' ένα χαιρέκακο μειδίαμα στα χείλη.
Ραγίζουν τα μνήματα των προγόνων, δακρύζει ο Πανάγαθος
σαν βαδίζει ο δυνάστης στον δερμάτινο θρόνο του
φτιαγμένο από σάπια ανθρώπινη σάρκα.
Και σέρνοντας τις αλυσίδες ο λαός,
γονατίζει βαριανασαίνοντας στον μονάρχη
για να προσφέρει με δυο δάκρυα στερνά τη λαβωμένη Σημαία.
Μπήκε κι Εκείνη στην κληρωτίδα, χάθηκε στα ζάρια,
όπως ακριβώς κι η τιμή μας...

Μαρία Πουρλιώτη

Άλλο ένα βιβλίο γεμάτο από νιότη. Μια πόλη, ένας ποιητής και πενήντα νέοι άνθρωποι συμμαχούν στις σελίδες του, για να βγάλουν από μέσα τους μια φωνή αντίστασης ενάντια σε μια εξουσία. Το ταξίδι από τον Βύρωνα μέχρι το Λονδίνο γεννά ιδέες, στοχασμούς και κείμενα συνομιλίας με τον Τόμας Μορ και τον Καζαντζάκη.

Έφηβοι και νέοι απαντούν στις δικτατορίες που σκιάζουν το παρόν και το παρελθόν μας. Ένα αλλιώτικο τσίρκο στήνεται γύρω από μια δεξαμενή νεανικής σκέψης κι ένας καθηγητής που το παρακολουθεί, αισθάνεται ότι καμιά κρίση δεν μπορεί να αγγίξει τον ελληνισμό όταν παράγεται πολιτισμός.